

art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: donderdag 16 juli 2015 11:29
Aan: art. 10.2.e Wob
CC: art. 10.2.e Wob; art. 10.2.e Wob
Onderwerp: RE: Geheimverklaring Binnenhof
Bijlagen: Binnenhof Intentieovereenkomst 20100929_passage over geheimverklaring.pdf;
Binnenhof_aanbestedingsstrategie nota Dijckmeester 20150115.pdf;
Geheimverklaring irt informatiebeveiliging.docx

art. 11.1 Wob

art. 10.2.e Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

Succes en groet van art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob

afdeling juridisch advies
directie bestuur & bedrijfsvoering
rijksvastgoedbedrijf
ministerie van binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties

korte voorhout 7 | 2511 cw | den haag
postbus 20952 | 2500 ez | den haag

art. 10.2.e Wob

@rijksoverheid.nl
tgoedbedrijf.nl

Van: art. 10.2.e Wob [mailto: art. 10.2.e Wob]
Verzonden: donderdag 16 juli 2015 3:51
Aan: art. 10.2.e Wob
CC: art. 10.2.e Wob; art. 10.2.e Wob; art. 10.2.e Wob
Onderwerp: Geheimverklaring Binnenhof

Ha 10.2.e

Aangezien de Citrix-omgeving al urenlang niet bereikbaar is, kan ik jou helaas niet helpen aan de tekst van de Intentieovereenkomst Binnenhof.

Het is een document van naar ik meen ca. vijftien pagina's, ca. vijf jaar geleden ondertekend door de voorzitters van Eerste en Tweede Kamer, Vice-president Raad van State, minister van AZ, DG Rgd en misschien vergeet ik nog iemand.

Daarin worden de intenties beschreven om alle gebouwen op en grenzend aan het Binnenhof te renoveren.

Er werd uitgegaan van het in gebruik blijven van de gebouwen, maar wel met een schuif tussen de gebouwen tijdens de gefaseerd uit te voeren werkzaamheden.

Ergens in een tekst over de wijze van aanpak verklaren de ondertekenaars dat a) alle opdrachten voor werken, leveringen en diensten geheim worden verklaard in de zin van het toenmalige aanbestedingsrecht, alsmede dat b) alle informatie o.g.v. het VIR(-bi) zou worden gerubriceerd als Staatsgeheim (waarbij de rubriceringscategorie niet expliciet werd aangegeven).

Ad a) De geheimverklaring van opdrachten was gebaseerd op art. 13 van het destijds geldende Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten (BAO); een amvb die is ingetrokken bij inwerkingtreding van de Aanbestedingswet 2012. De Aanbestedingswet bevat in art. 2.23, lid 2, overigens een gelijklopende tekst als het toenmalige art. 13 BAO.

De Aanbestedingswet wordt op dit moment herzien ter implementatie van nieuwe Europese aanbestedingsrichtlijnen. De gepubliceerde internet-consultatieversie van het wetsvoorstel bevat nog steeds gelijklopende mogelijkheden om opdrachten geheim te verklaren.

art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

Ad b) De zojuist bedoelde informatiebeveiligingsregiems zijn geregeld in het VIR en het VIR-bi. Gescreend personeel werkt met afgeschermd informatie en zo nodig onder beveiligde condities in verboden ruimten. De zwaarte van het beveiligingsregiem is afhankelijk van de toegekende rubricering.

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

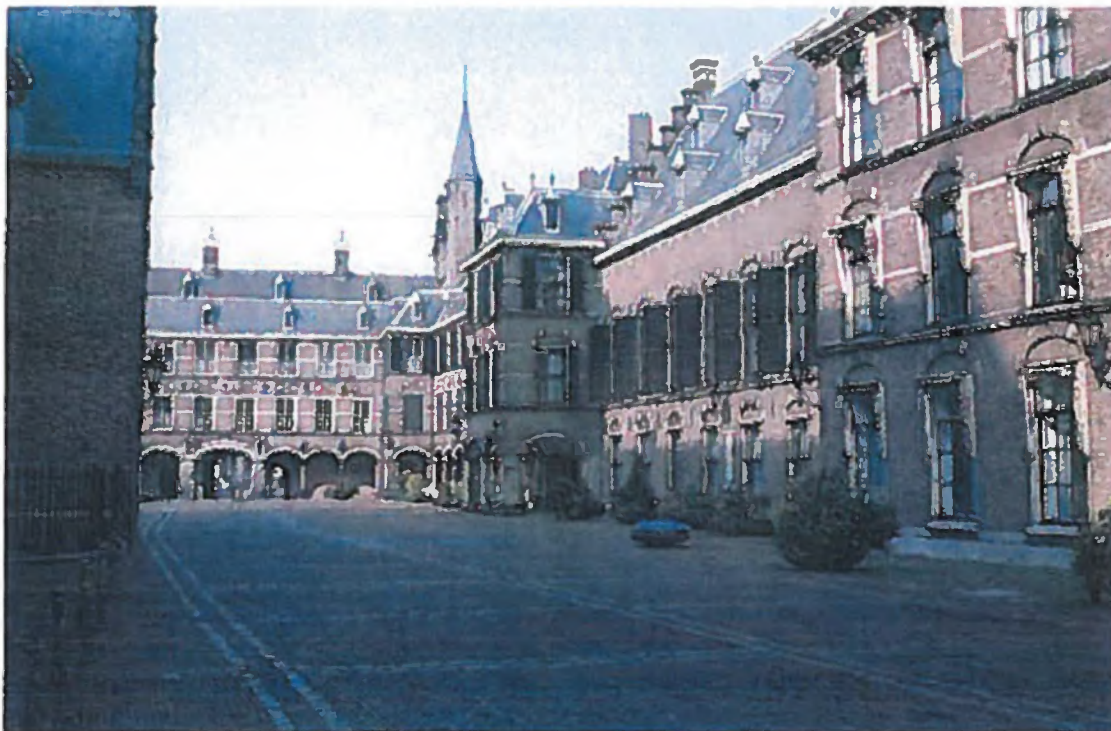
Tot zover voor dit moment mijn kanttekeningen zonder bronnen te kunnen raadplegen. Ik stuur CC aan **art. 10.2.e Wob** en **art. 10.2.e Wob**, die ik een zelfde toezegging had gedaan om wat op te schrijven n.a.v. het gesprek dat we hierover deze week hadden. Zij beschikken over de achterliggende documenten. Jou hoop ik straks nog even de precieze tekst van de Intentieovereenkomst te kunnen meegeven voor jouw overleg.

Vriendelijke groet van **art. 10.2.e Wob**

art. 10.2.e Wob

Intentieovereenkomst huisvestingsopgave Binnenhof

Datum: 28 oktober 2010

28 oktober 2010

Overwegende dat met deze intentieovereenkomst niet wordt beoogd in rechte afdwingbare rechten en verplichtingen in het leven te roepen:

Overwegende dat getekend wordt na voorbereiding met mr. G.J.A. Hamilton, van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, H.W. Bakker van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, mr. H.H.C. Visser, van de Raad van State en drs. R. van Zwol van het ministerie van Algemene Zaken.

Partijen;

de Eerste Kamer der Staten-Generaal

drs. P.R.H.M. van art. 10.2.e Wob (Van der Linden)

d.d. 15 november 2010

de Tweede Kamer

G.A. Verbeet art. 10.2.e Wob

d.d. 2 december 2010

de Raad van State

mr. H.D. Tjeenk Willink art. 10.2.e Wob

d.d. 20 november 2010

art. 10.2.e Wob

het ministerie

M. Rutte

d.d. 4 december 2010

het ministerie

J.P.H. art. 10.2.e Wob (Donner)

d.d. 4 februari 2011
november 2010

art. 10.2.e Wob

de Rijksgeb(Jägers)

drs. P.F.M.

d.d. 25 januari 2011
november 2010

1. Doel van de intentieovereenkomst

Deze intentieovereenkomst stelt de algemene uitgangspunten vast voor de huisvestingsambities op de korte en lange termijn voor de gebruikers van het Binnenhof. Daarnaast omvat de intentieovereenkomst afspraken over urgente huisvestingsvragen op de korte termijn, vooruitlopend op een 'masterplan' voor de lange termijn. En het betreft de samenwerkingsafspraken tussen de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken en de Rijksgebouwendienst. Het doel is het verbeteren van een gezamenlijk, flexibel gebruik van de huisvesting op het Binnenhof. Deze gebouwen worden door de Rijksgebouwendienst namens de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties beschikbaar gesteld.

1.1 Aanleiding

Het monumentale Binnenhofcomplex is al vele jaren in gebruik door de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken en de Rijksgebouwendienst (Grafelijke Zalen). Hoewel het gebouwcomplex aan de buitenzijde over het algemeen representatief oogt, zijn een deel van de gebouwinstallaties en het huidige inbouwpakket zodanig verouderd dat niet alleen de economische maar ook de technische levensduur tot een einde komt of al tot een einde is gekomen. Daarnaast zijn de huisvestingsbehoeften van de gebruikers de afgelopen decennia veranderd. Thema's als beveliging, digitalisering en toenemende bezoekersstromen hebben geleid tot een diversiteit en complexiteit aan maatwerk voor (bouwkundige) maatregelen, verspreid over het gebouwencomplex. Een belangrijk punt is dat de ruimte vraag van sommige afzonderlijke gebruikers inmiddels het aanbod van de beschikbare metrage overstijgt. Dit heeft in de afgelopen jaren geleid tot discussies over de onderlinge verdeling van de totaal beschikbare ruimte.

Om deze redenen is er op 21 april 2010 op bestuurlijk niveau onder leiding van oud-minister voor Wonen, Wijken en Integratie, de heer mr. E. van der Laan, een bijeenkomst geweest waarbij de gebruikers en de Rijksgebouwendienst als gebruiker en eigenaar/ beheerder samen hebben vastgesteld dat er behoefte is aan meer onderlinge samenwerking en zo mogelijk en wenselijk een flexibel (mede)gebruik van ruimten. Voor een programmatische aanpak van een renovatie van het gebouwcomplex Binnenhof is een 'masterplan' nodig. In de ambtelijke bijeenkomst van 6 mei 2010 zijn onder voorzitterschap van Van der Laan met de heren G.J.A. Hamilton (EK), H.W. Bakker (TK), H.H.C. Visser (RvS) en R. van Zwol (AZ) de gezamenlijke uitgangspunten, de toezeggingen en afspraken voor de meest urgente huisvestingsproblematiek voorbereid. Dit is vervolgens verder uitgewerkt in een volgend ambtelijk overleg van 21 mei 2010. Op 3 juni 2010 heeft vervolgoverleg plaatsgevonden met de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, de vice-president van de Raad van State, de secretaris-generaal van het ministerie van Algemene Zaken en de directeur-generaal van de Rijksgebouwendienst. In deze bijeenkomst bleek het op korte termijn realiseren van een tijdelijke openbare commissiezaal voor de Eerste Kamer aanleiding te zijn voor discussie. Na die bijeenkomst is over dit onderwerp door de vice-president van de Raad van State en de voorzitter van de Eerste Kamer gecorrespondeerd en heeft bilateraal overleg tussen de heer Van der Laan en beide bestuurders plaatsgevonden. In zijn brief van 11 augustus 2010 heeft de heer Van der Laan vastgesteld dat er consensus is voor het uitwerken van het tijdelijk medegebruik van de parlementaire enquêtezaal van de Tweede Kamer waarbij het interieur aangepast moet kunnen worden aan het wisselend gebruik ervan door de Staten-Generaal of het tijdelijk medegebruik van één van de zalen in het Grafelijke zalencomplex, zijnde de Kelderzaal, Rolzaal of Weeskamer. De optie van een tijdelijk medegebruik van de huidige volle raadzaal van de Raad van State is daarmee niet meer aan de orde. In het ambtelijk overleg van 29 september

28 oktober 2010

2010 is overeengekomen dat de intentieovereenkomst aangevuld wordt met een bijlage waarin een planning is opgenomen van de afgesproken werkzaamheden.

1.2 Gezamenlijke huisvestingsopgave: het 'masterplan' Binnenhof

De opgave van het 'masterplan' Binnenhof zal enerzijds betrekking hebben op het renoveren van het gebouwcomplex vanuit een integrale huisvestings- en vastgoedvisie. En anderzijds op het geschikt maken ervan voor de huisvesting van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal (exclusief Nieuwspoort en andere derden), de Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken en voor het gebruik van de Grafelijke Zalen (exclusief Stichting Bezoekerscentrum Binnenhof). Deze aanpak gaat zo nodig gepaard met het faciliteren van nieuwe huisvesting van bepaalde bedrijfsonderdelen van de gebruikers die niet noodzakelijkerwijs op het Binnenhof gehuisvest hoeven te blijven. Op dit moment bestaat er nog geen zekerheid of er voldoende financiële middelen beschikbaar komen voor de omvangrijke investeringsprojecten voor het 'masterplan' in de komende jaren.

1.3 Huisvestingsopgave te realiseren 7 juni 2011

Gelet op de urgentie van enkele huisvestingsvragen van de gebruikers worden de beschikbare investeringsmiddelen voor het Binnenhof door de Rijksgebouwendienst in gezamenlijk overleg met de gebruikers opnieuw geprioriteerd om uiterlijk 7 juni 2011, wanneer de nieuwe Eerste Kamer zal aantreden, tijdelijke maatregelen te kunnen treffen. Dit loopt vooruit op een structurele oplossing voor de huisvestingswensen van alle belanghebbenden binnen het 'masterplan' Binnenhof. De investeringen tot 7 juni 2011 worden ten laste gebracht van het totaal aan beperkte, nu al beschikbare middelen voor de huisvesting van de Hoge Colleges van Staat en het ministerie van Algemene Zaken op de begroting van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Bepaalde huisvestingswensen vloeien voort uit autonome factoren zoals een toename van het aantal zaken voor de Raad van State naar aanleiding van nieuwe wetgeving en taakuitbreiding van de Staten-Generaal. Dit had in ieder geval geleid tot financiële consequenties.

Het betreffen de volgende maatregelen

- Huisvesting elders zo spoedig mogelijk en voor een periode van 5 jaar, voor dertig medewerkers en drie Staatsraden (van de thans veertig op het Binnenhof werkende medewerkers en drie Staatsraden) van de Raad van State om het Binnenhof tijdelijk grotendeels te kunnen ontruimen voor de urgente huisvestingsbehoefte van de Eerste Kamer. Het is de wens van de Raad van State dat het Functioneel Programma van Eisen Huisvesting Raad van State, opgesteld door de Rijksgebouwendienst en vastgesteld op 26 mei 2003 ten behoeve van de nieuwbouw Raad van State, het uitgangspunt is voor de tijdelijke inhuur van de alternatieve huisvesting voor het Binnenhof. Het juiste tempo bij de volgorde van maatregelen in de planning heeft echter bij de realisatie van de afspraken voorrang op een zo volledig mogelijk wensenpakket. In het overzicht dat als bijlage bij deze Intentieovereenkomst is bijgevoegd is daarom een realistisch tijdspad voor de uitvoering daarvan opgenomen.
- Bouwkundige maatregelen om uiterlijk 7 juni 2011 (in verband met het aantreden van de nieuwe Eerste Kamer) de vrijgekomen ruimten in Binnenhof 1 geschikt te maken voor tijdelijk (mede)gebruik door de Eerste Kamer der Staten-Generaal en in een later stadium ook voor medegebruik door de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Het betreffen, gebaseerd op de huidige functionaliteit van de beschikbare metrage, esthetisch opgeknapte

28 oktober 2010

ruimten (op basis van een sober programma van elsen) die de Eerste Kamer in gebruik wil nemen als zes werkplekken voor medewerkers en twee fractiekamers, vijf spreekkamers en vijf flexplekken voor senatoren'. Gezien de vele, onderling afhankelijk van elkaar te nemen stappen in de uitvoering van deze tijdelijke maatregelen is in de bijlage aangegeven hoe de risicobeheersing van planning van de werkzaamheden is ingericht zodanig dat het primair proces van de Eerste Kamer hier geen hinder van ondervindt.

- Naast de bovengenoemde voorzieningen hecht de Eerste Kamer in het bijzonder een groot belang aan een gebruiksgereede voorziening voor het kunnen houden van een grote, openbare commissievergadering. Op het moment dat de oude volle raad zaal en omliggende ruimten op de begane grond van Binnenhof 1 voor de Raad van State geschikt zou zijn **art. 10.1.b Wob** kan de vergaderzaal op de eerste verdieping ontruimd en ingericht worden voor het gebruik door de Staten-Generaal. Het is de nadrukkelijke wens van de Eerste Kamer dat deze werkzaamheden in Binnenhof 1 al vooruitlopend op het totale 'masterplan' gerealiseerd worden. De Rijksgebouwendienst levert zo snel mogelijk, maar uiterlijk 1 april 2011 een rapport (projectplan) over de renovatie van Binnenhof 1 en daarbij het herstel van de oude volle raad zaal en omliggende ruimten op de begane grond en de herinrichting van de vergaderzaal op de eerste verdieping (bij voorkeur als openbare commissiezaal) in het bijzonder. In dit rapport worden uitvoeringstermijnen genoemd waarop deze werkzaamheden gereed zullen komen.
- In het belang van de urgentie van een tijdelijke, openbare commissiezaal voor de Eerste Kamer heeft de Rijksgebouwendienst een 'quickscan' ten aanzien van de verschillende mogelijkheden gedaan. Op basis van deze 'scan' heeft de Eerste Kamer op dinsdag 6 juli 2010 het besluit genomen om zo snel mogelijk tijdelijk de grote openbare commissievergaderingen te willen houden in de enquêtezaal van de Tweede Kamer (Lange Houtstraat). De Tweede Kamer heeft ingestemd met het medegebruik van de enquêtezaal onder de voorwaarden zoals deze zijn genoemd in de bijgevoegde brief van de voorzitter d.d. 20 augustus 2010. Een tijdelijk medegebruik van de huidige volle raad zaal van de Raad van State is hiermee van tafel. De Rijksgebouwendienst start direct in overleg met de (hoofden van de) facilitaire diensten van de Eerste Kamer en Tweede Kamer met een projectplan voor het technisch aanpassen van de (uitstraling van de) enquêtezaal aan het wisselend gebruik ervan door de Staten-Generaal zodat de Eerste Kamer op korte termijn met grote openbare commissievergaderingen in de enquêtezaal kan starten. Aandachtspunt is dat het tempo in het realisatietraject leidend moet zijn en dat de samenhang met de renovatie van Binnenhof 1 niet uit het oog wordt verloren.
- Het in gezamenlijk overleg inzage geven in het eigen digitaal vergaderreserveringssysteem door de Tweede Kamer aan de andere gebruikers op het Binnenhof.
- Daarnaast nodigt de Tweede Kamer de andere gebruikers van het Binnenhof uit om actief kennis te nemen van de eigen 'pilot' in het najaar 2010 met een 'video conferencing' zaal in het Tweede Kamergebouw. De Staten-Generaal hebben mede gelet de nieuwe rol van parlementen binnen de Europese Unie, behoefte aan een dergelijke voorziening.

art. 10.1.b Wob

Dit wordt per belanghebbende nader toegelicht in hoofdstuk 3.

2. Algemene uitgangspunten bij de huisvestingsopgave Binnenhof

2.1 Partijen komen overeen dat de volgende uitgangspunten met betrekking tot de huisvestingswensen op het Binnenhof van toepassing zijn.

- 1 De van toepassing zijnde wet- en regelgeving. Een voorbeeld van een extra ambitie op de lange termijn is de integrale toegankelijkheid voor zover dat in een monumentaal complex mogelijk is.
- 2 Historische en constitutionele uitgangspunten. Het belang van de (zichtbaarheid van de) staatsrechtelijke positie en de identiteit van de te huisvesten organisaties op het Binnenhof als symbool van de Nederlandse democratie.
- 3 Respect voor de verschillende rollen en taken.
- 4 Financiële uitgangspunten: soberheid, doelmatigheid en de beschikbaarheid van publieke middelen.
- 5 Urgentie: 'tempo' heeft bij de realisatie van de afspraken voorrang op een zo volledig mogelijk wensenpakket. Voor 7 juni 2011 worden er bovendien geen onomkeerbare (bouwkundige) maatregelen genomen.
- 6 Technische ingrepen en aanpassingen met betrekking tot veiligheid, beveiliging en gezondheid zijn toekomstbestendig: deze worden zodanig vormgegeven dat onderhoud, vervanging, aanpassing en/of uitbreiding in de toekomst met een minimale inbreuk op de bedrijfsvoering en aantasting van de bouwkundige structuur kunnen worden gerealiseerd.
- 7 De nieuwe huisvesting (werkplekken, bedrijfsvoering) is innovatief en duurzaam, voor zover dat in een monumentaal complex mogelijk is. Een voorbeeld van een gezamenlijke, innovatieve en duurzame ambitie is een 'state-of-the-art' vergaderfaciliteit voor 'videoconferencing'.
- 8 Voldoende mogelijkheden tot medegebruik, flexibiliteit en multifunctionaliteit van de beschikbare metrage. Inzage in een actueel overzicht van geschikte, beschikbare vergaderfaciliteiten in en rond het Binnenhof en procesafspraken over het medegebruik.
- 9 Continuïteit. Bouwactiviteiten die worden gerealiseerd in het kader van het 'masterplan' worden zodanig vormgegeven en gedocumenteerd dat toekomstige aanpassingen en onderhoud met een relatief minimale verstoring van de bedrijfsvoering kunnen worden gerealiseerd. Bijvoorbeeld: technische ruimten/schachten/leidingen zijn groot genoeg om in de toekomst aan meer of grotere techniek ruimte te bieden.
- 10 Fasering in de tijd: er naar te streven de bouwactiviteiten op het Binnenhof zelf tot een minimum te beperken zodanig dat er geen permanente bouwput ontstaat. Tijdens de gefaseerde (renovatie)werkzaamheden zal het bedrijfsproces van de gebruikers (geheel of gedeeltelijk) tijdelijk elders gehuisvest moeten worden.

- 11 Het (soms conflicterend) belang van enerzijds openbaarheid en toegankelijkheid en anderzijds het belang van veiligheid en beveiliging van het Binnenhof.
- 12 Respect voor (c.q. herstel van) de monumentale waarden en uitstraling in interieur en exterieur. Een voorbeeld is de wens van de Tweede Kamer om de gevel van Binnenhof 1 te laten reinigen.

2.2. Partijen komen overeen dat een gezamenlijk programma van eisen en een 'masterplan' wordt gemaakt door de Rijksgebouwendienst

De algemene uitgangspunten worden nader uitgewerkt tot een gezamenlijk en integraal functioneel en ruimtelijk en technisch programma van eisen voor de vernieuwing van het Binnenhofcomplex op ondermeer de volgende terreinen:

- Werkplekken, (vergader- en ontvangst) ruimtebehoefte, fractiekamers en openbare ruimten
- Vastgoedvisie op de (niet)monumentale delen van het complex; welke delen zijn historisch/symbolisch en welke zijn flexibeler te gebruiken.
- Duurzaamheid/ energieprestaties
- ICT
- Facilitaire voorzieningen en organisatie
- Veiligheid en beveiliging

De verwachting is dat het opstellen van een 'masterplan' circa 7 maanden in beslag neemt, mede in verband met onderzoeken en het opstellen van financiële claims. De Rijksgebouwendienst zal hiertoe in 2010 aan de Beheercommissie Binnenhof (BCBH) een voorstel doen.

In het 'masterplan' zal een paragraaf gewijd worden aan het belang van een nog op te richten Binnenhofautoriteit op bestuurlijk niveau waar huisvestingswensen en -beslissingen en wellicht bedrijfsvoering in brede zin structureel geagendeerd staan ter verbetering van een gezamenlijk, flexibel gebruik van de huisvesting op het Binnenhof. Een structurele agendering en voorbereiding in een ambtelijk overleg zoals het BCBH is hierbij van groot belang.

Toelichting

Het **functionele** programma van eisen vloeit direct voort uit de inhoudelijke visie, doelen en activiteiten die de gebruikers op het Binnenhof voor ogen hebben. Visiedocumenten, werk- en activiteitenplan en indien al voorhanden ook een relatieschema per gebruiker kunnen hierbij als input fungeren.

Ondermeer bij het opstellen van het functionele programma van eisen komen de volgende vragen aan de orde.

- Welke partijen zijn als gebruikers van het Binnenhof te beschouwen?
- Hoe gebruiken zij de gebouwen? Wat zijn de verschillende typen te huisvesten processen?
- Wat zijn de historische uitgangspunten? Welke (staatsrechtelijke) activiteiten

voeren zij uit in (en rond) het gebouwcomplex?

- Wat zijn de organisatorische doelen (bijvoorbeeld digitaliseren van werkprocessen, stimuleren van ontmoetingen tussen het parlement / democratisch proces en de burger)
- Welke activiteiten hebben een open of gesloten karakter en welke zijn gebouwgebonden (staatkundig, symbolisch, representatief)?
- Wat is daarbij van belang qua logistiek en toegankelijkheid?
- Welke eigenschappen moet de huisvesting hebben? Bijvoorbeeld een maximale loopafstand tussen ruimten, minimaal aantal 'vaste' m² per functie.
- Wat zijn de interne en externe relaties tussen de verschillende functies die in het totale gebouwcomplex samen komen? Is er een ruimterelatieschema met daarin uiteengezet hoe en waarom ruimtes met elkaar verbonden zijn en welke processen daarmee gefaciliteerd worden.
- Welke ruimten kunnen multifunctioneel gebruikt worden?

In het **ruimtelijk en technisch** programma van eisen wordt vervolgens het totale functionele programma doorvertaald in een metrage en in techniek. Inschattingen van de intensiteit van het gebruik en het aantal (en diversiteit aan) gebruikers (o.a. bezoekersprognoses) op het Binnenhof spelen daarbij een grote rol.

Ondermeer bij het opstellen van het ruimtelijk programma van eisen komen de volgende vragen aan de orde:

- Welk metrage is nodig om de huidige en toekomstige activiteiten van de gebruikers te kunnen faciliteren?
- Wat is de exclusieve ruimtebehoefte van elke partner?
- Wat is bekend over de piekbelasting en capaciteitsberekeningen?
- Welk metrage is nodig voor multifunctioneel gebruik?
- Wat is de totale (nog aanvullende) behoefte aan bruto vloeroppervlakte?

3. Afspraken in relatie tot de bijgevoegde uitvoeringsplanning

3.1. Wat betekenen de afspraken voor de huisvesting van de Eerste Kamer der Staten-Generaal op het Binnenhof?

Bereidheid

De Eerste Kamer stelt vast dat zijn functionele wensen voor de definitieve huisvesting in relatie met het jubileumjaar 2015 op Binnenhof 21-23 getemporiseerd worden in het belang van (een generale claim voor) de ontwikkeling en realisatie van een 'masterplan' voor het gehele Binnenhof. Deze temporisering is onvermijdelijk gebleken. De realisatie van de functionele (bouwkundig ingrijpende) verbeteringen in Binnenhof 21-23 zijn onlosmakelijk verbonden met noodzakelijke verbeteringen in de omliggende gebouwdelen van de Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken. Daarnaast zijn er de afgelopen jaren structureel onvoldoende aanvullende investeringsmiddelen op de WWI-begroting (thans BZK-begroting) beschikbaar gekomen voor nieuwe investeringen in de huisvesting van de Hoge Colleges van Staat en het ministerie van Algemene Zaken, waaronder de investeringen ten behoeve van de definitieve huisvesting van de Eerste Kamer.

Afspraken

Ten behoeve van de continuïteit van het bedrijfsproces van de Eerste Kamer zal de Rijksgebouwendienst:

- Uiterlijk 7 juni 2011 (in verband met het aantreden van de nieuwe Eerste Kamer) het volgende opleveren onder voorwaarden dat Binnenhof 1 tijdig grotendeels door de Raad van State ontruimd zal zijn en dat er tijdig een monumentenvergunning wordt verleend in het geval dat dit vereist is.
- Het herstel van de oude gangstructuur op de eerste verdieping waarbij een sanitaire ruimte wordt verwijderd (na instemming van de gemeentelijke monumentendienst) zodat de in pandige toegang tot Binnenhof 1 voor de Eerste Kamer wordt gefaciliteerd;
- Tijdelijke, esthetische voorzieningen voor, volgens opgave van de Eerste Kamer, zes werkplekken voor medewerkers in het gebouwdeel Binnenhof 1, gebaseerd op de huidige

functionaliteit van de aanwezige ruimten (op basis van een sober programma van eisen);

- Een gebruiksgereede tijdelijke voorziening in Binnenhof 1 waarbij, gebaseerd op de huidige functionaliteit de beschikbare ruimten, (op basis van een sober programma van eisen) esthetisch zijn opgeknapt ten behoeve van twee fractiekamers, vijf spreekkamers en vijf flexplekken voor senatoren. Naast de bovengenoemde voorzieningen hecht de Eerste Kamer in het bijzonder een groot belang aan een gebruiksgereede voorziening voor het kunnen houden van een grote, openbare commissievergadering. Op het moment dat de oude volle raad zaal en omliggende ruimten op de begane grond van Binnenhof 1 voor de Raad van State geschikt zou zijn, kan de vergaderzaal op de eerste verdieping ontruimd en ingericht worden voor het gebruik door de Staten-Generaal. Het is de nadrukkelijke wens van de Eerste Kamer dat deze werkzaamheden in Binnenhof 1 al vooruitlopend op het totale 'masterplan' gerealiseerd worden.. De Rijksgebouwendienst levert zo snel mogelijk, maar uiterlijk 7 juni 2011 een rapport (projectplan) op over de renovatie van Binnenhof 1 en daarbij het herstel van de oude volle raad zaal en omliggende ruimten op de begane grond en de herinrichting van de vergaderzaal op de eerste verdieping (bij voorkeur als openbare commissiezaal), in het bijzonder. In dit rapport zullen uitvoeringstermijnen worden genoemd waarop deze werkzaamheden gereed zullen komen.
- Tevens zal in het belang van een tijdelijke, grote openbare commissiezaal (het interieur van) de parlementaire enquêtezaal van de Tweede Kamer aan de L. Houtstraat zo snel mogelijk geschikt gemaakt zijn voor een wisselend gebruik door de Staten-Generaal. De Eerste Kamer is bereid zijn programma van eisen voor de grote, openbare commissiezaal te herzien als dat de mogelijkheden vergroot. Aandachtspunt is dat het tempo in het realisatietraject leidend moet zijn en dat de samenhang met de renovatie van Binnenhof 1 niet uit het oog wordt verloren.

De definitieve huisvestingswensen van de Eerste Kamer na 7 juni 2011 meegenomen zullen worden in het 'masterplan' voor het Binnenhof.

3.2. Wat betekenen afspraken voor de huisvesting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op het Binnenhof?

Bereidheid

De Tweede Kamer is bereid zijn functionele wensen voor de huisvesting en de representativiteit van de gevel van Binnenhof 1a en de overige gebouwdelen aan het Plein en Lange Poten te temporiseren in het belang van (een generale claim voor) de ontwikkeling en realisatie van een 'masterplan' voor het gehele Binnenhof.

De Tweede Kamer is daarnaast bereid de parlementaire enquêtezaal aan de Lange Houtstraat per direct open te stellen voor medegebruik door de Eerste Kamer ten behoeve van grote, openbare commissievergaderingen. Dit echter onder de voorwaarde dat het technisch mogelijk is om de inrichting en de uitstraling van deze zaal flexibel en snel aan het wisselend gebruik ervan aan te passen. Dit standpunt is bevestigd in de bijgevoegde brief van de voorzitter van de Tweede Kamer d.d. 20 augustus 2010.

Bovendien nodigt de Tweede Kamer de andere gebruikers van het Binnenhof uit om actief kennis te nemen van de 'pilot' van de Tweede Kamer in het najaar 2010 met een 'video conferencing' zaal in het Tweede Kamergebouw. De Staten-Generaal hebben mede gelet de nieuwe rol van parlementen binnen de Europese Unie, dringend behoefte aan een dergelijke voorziening. De Tweede Kamer heeft het initiatief genomen tot een proef en nodigt nu de andere gebruikers op het Binnenhof uit om hier zo spoedig mogelijk bij aan te haken in het belang van het 'masterplan' voor het Binnenhof.'

Tot slot stelt de Tweede Kamer in overleg zijn digitaal vergaderreserveringssysteem ter inzage open voor de andere gebruikers op het Binnenhof.

Afspraken

De Rijksgebouwendienst draagt verder mede zorg voor de continuïteit van het bedrijfsproces van de Tweede Kamer door (met medewerking van de Tweede Kamer) gerichte aandacht voor de technische staat van de gebouwinstallaties en de brandveiligheid van de gebouwen. Het is een belangrijke wens van de Tweede Kamer dat bouwkundige werkzaamheden in recesperiodes uitgevoerd worden met het oog op minimale overlast voor bezoekersstromen en het bedrijfsproces. Aan de hand van de meerjaren onderhoudsprognose (MUP) 2011-2016 zal de Rijksgebouwendienst, rekening houdend met de wensen van de Tweede Kamer en met de prioritering binnen beschikbare financiële middelen, een uitvoeringsplan en tijdsplanning opstellen.

Ten behoeve van de continuïteit van het bedrijfsproces van de Tweede Kamer zal de Rijksgebouwendienst zo snel mogelijk het volgende opleveren.

- Een audit naar de bedrijfszekerheid van de (gebouw)installaties van de Tweede Kamer.

De huisvestingswensen van de Tweede Kamer, zullen verder meegenomen worden in het 'masterplan' voor het Binnenhof.

3.3. Wat betekenen de afspraken voor de huisvesting van de Raad van State op het Binnenhof?

Bereidheid.

De Raad van State is bereid op om zo spoedig mogelijk het merendeel van de werkplekken op Binnenhof 1 definitief te verlaten in het belang van de urgente huisvestingsbehoefte van de Eerste Kamer op korte termijn en in het belang de werkzaamheden met betrekking tot het groot onderhoud van dit gebouwdeel op de lange termijn. Tevens staat de Raad van State positief tegenover een verplaatsing op termijn van de vergaderingen van de volle raad van de zaal op de eerste verdieping naar een in ere herstelde oude volle raad zaal op de begane grond van Binnenhof 1 met kritische inachtneming van de beveiligingseisen. Dit in het belang van een toekomstig flexibel gebruik van de zaal op de eerste verdieping door de Staten-Generaal.

Afspraken.

Ten behoeve van de continuïteit van het bedrijfsproces van de Raad van State zal de Rijksgebouwendienst:

- op zo'n kort mogelijke termijn tijdelijke alternatieve huisvesting voor de kantoorfuncties op Binnenhof 1 leveren. Gezien de vele, onderling afhankelijk van elkaar te nemen stappen in dit herhuisvestingproces van de medewerkers van de Raad van State is een bijlage met daarin een realistisch tijdsplan voor uitvoering daarvan bijgevoegd bij deze intentieovereenkomst.
- Conform opgave van de Raad van State zijn er momenteel veertig medewerkers en drie staatsraden gehuisvest in het pand Binnenhof 1. Een uit te plaatsen unit van dertig medewerkers en drie staatsraden, genaamd R3 zal zo spoedig mogelijk tijdelijk elders gehuisvest worden. Omwille van de communicatie rond de te behandelen zaken (jaarlijks ruim honderd met wisselende doorlooptijden) en de interne procesgang (snelle overdracht in de ketenproductie) met de noodzakelijke logistieke nabijheid van dossiers moeten zij fysiek als 1 geheel bij elkaar zitten.

Het uitgangspunt van de Raad van State voor het gewenste kwaliteitsniveau van de tijdelijke alternatieve huisvesting is het 'Functioneel Programma van Eisen Huisvesting Raad van State' vastgesteld op 26 mei 2003 ten behoeve van de nieuwbouw Raad van State. Het juiste tempo bij de volgorde van maatregelen in de planning heeft echter bij de realisatie van de afspraken voorrang op een zo volledig mogelijk wensenpakket.

28 oktober 2010

Daarnaast heeft de Rijksgebouwendienst de intentie om zo snel mogelijk maar uiterlijk binnen een termijn van 7 maanden een haalbaarheidsrapport voor het historisch herstel en herinrichting van de oude volle raad zaal plus ondersteunende diensten op de begane grond van Binnenhof 1 (thans in gebruik als kantoorruimten) op te leveren. Op basis van gesprekken met de Raad van State ^{10.11}

zal een projectplan en een investeringsraming opgesteld worden. Tot het moment dat de oude volle raad zaal en de omliggende ruimten op de begane grond opnieuw als vergaderzaal plus ondersteunende ruimten in gebruik genomen kunnen worden blijft de Raad van State op de eerste verdieping vergaderen met de volle raad. Bovendien zullen de huidige twee ruimten op de eerste verdieping rond deze vergaderzaal plus de kamer van de vice-president, de kamerbewaarder en een keukenvoorziening tot die tijd in gebruik blijven door de Raad van State. Dit standpunt is bevestigd in de brief van de vice-president d.d. 24 september 2010 die is bijgevoegd bij deze intentieovereenkomst. Met het vertrek van het merendeel van de kantoorhoudende functies is voorzien dat de Raad van State in de toekomst beperkter gehuisvest zal blijven op het Binnenhof.

Te allen tijde is tenminste een eigen ingang, een grote vergaderzaal die tevens voldoet aan de veiligheidseisen plus ruimten ten behoeve van het ontvangst, het faciliteren en de ambtelijke ondersteuning bij een vergadering in de nabijheid van deze vergaderzaal vereist, wat meegenomen zal worden in het 'masterplan' voor het Binnenhof.

3.4. Wat betekenen de afspraken voor de huisvesting van het ministerie van Algemene Zaken op het Binnenhof?

Bereidheid

Het ministerie van Algemene Zaken is bereid om zijn functionele wensen voor de huisvesting op Binnenhof 17-20 te temporiseren in het belang van (een generale claim voor) de ontwikkeling en realisatie van een integraal 'masterplan' voor het gehele Binnenhof.

Tevens is het ministerie van Algemene Zaken bereid om de eerder beschikbaar gestelde investeringsmiddelen op de WWI-begroting (thans BZK-begroting) voor de klimaatinstallatie in Binnenhof 17-20 voor 7 juni 2011 in te laten zetten bij de urgente maatregelen ten behoeve van de Raad van State en de Eerste Kamer. Voorwaarde hierbij is dat de huidige continuïteit en kwaliteit van de eigen huisvesting op het Binnenhof 17-20 is gewaarborgd en dat de functionele verbetering van het klimaatsysteem onderdeel zal uitmaken van het 'masterplan' voor de lange termijn.

Afspraken

De Rijksgebouwendienst draagt door middel van het beheer van Binnenhof 17-20 zorg voor de continuïteit van het bedrijfsproces van het ministerie van Algemene Zaken. Continuïteit wordt bijvoorbeeld geboden door gerichte aandacht voor de technische staat van de gebouwinstallaties en de brandveiligheid van de gebouwen met medewerking van het ministerie van Algemene Zaken.

Het is de wens van het ministerie van Algemene Zaken dat werkzaamheden zodanig worden uitgevoerd dat het bedrijfsproces van Algemene Zaken minimaal verstoord wordt. Aan de hand van de meerjaren onderhoudsprognose (MUP) 2011-2016 zal de Rijksgebouwendienst, rekening houdend met de wensen van Algemene Zaken en met de prioritering binnen beschikbare financiële middelen, een uitvoeringsplan en tijdsplanning opstellen.

De huisvestingswensen van het ministerie van Algemene Zaken, zullen verder meegenomen worden in het 'masterplan' voor het Binnenhof.

Wat betekenen de afspraken voor de verantwoordelijkheid van de Rijksgebouwendienst als eigenaar/beheerder van het Binnenhofcomplex en van het Grafelijke Zalencomplex?

Bereidheid en afspraken

De Rijksgebouwendienst is bereid om in het belang van (een generale claim voor) de ontwikkeling en realisatie van een integraal 'masterplan' voor het gehele Binnenhof:

- met voorrang een vastgoedvisie te (laten) opstellen met daarin aandacht voor de cultuurhistorische waarde van het Binnenhofcomplex en het eigenaarbelang. Hiertoe wordt een verkort demarcatieonderzoek uitgevoerd.
- het opstellen van een 'masterplan' te faciliteren om daarmee het gezamenlijk doel te realiseren. De verwachting is dat het opstellen van een masterplan circa 7 maanden in beslag neemt, mede in verband met onderzoeken en het opstellen van financiële claims.
- het doel van het 'masterplan' is de verbetering van een gezamenlijk, flexibel gebruik van de huisvesting op het Binnenhof. Het creëren en het managen van realistische verwachtingen over de doorlooptijd, de keuzes voor en de fasering van de gewenste maatregelen zijn daar een belangrijk onderdeel van. Hierbij wordt rekening gehouden met de beschikbare financiële investeringsmiddelen.
- de Rijksgebouwendienst heeft een coördinerend directeur aangesteld, die verantwoordelijk is voor het (opstellen van het) 'masterplan'. Vanaf juni 2010 worden ook nieuwe individuele huisvestingsvragen van de gebruikers via deze persoon aangemeld;
- extra aandacht vanuit de directie Beheer te organiseren om continuïteit van het functioneren van gebouwinstallaties op het Binnenhof te bewaken (technische beheervisie);
- het borgen van de afspraken met de gebruikers van het Binnenhof over het proces van het spoedig afhandelen van technische (ver)storingen.
- ervoor te zorgen dat alle tijdelijke en structurele huisvestingsmaatregelen in de gebouwen aan het Binnenhof worden uitgevoerd **10.1b Wob**, met het oog waarop de ondertekenaars van deze intentieovereenkomst, elk voor de voor hen relevante onderdelen, verklaren dat in het vergunningverleningstraject en bij uitvoering de geheimhoudingseisen als gevolg van de staatsveiligheidsregelgeving moeten worden nageleefd en dat zij de opdrachten voor werken, leveringen en diensten geheim verklaren in de zin van artikel 13 van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten.

4. Samenwerkingsafspraken

Partijen komen overeen om op het gebied van huisvesting op het Binnenhof intensiever samen te werken. Dit met als doel het verbeteren van de efficiëntie en flexibiliteit van het gebruik van de schaarse beschikbare metrage op het Binnenhof, evenals kostenbesparing.

Het aanwezig zijn van een aantal onafhankelijke overheidsorganisaties dicht bijeen biedt kansen voor nadere afstemming c.q. gemeenschappelijk gebruik van voorzieningen. Voorbeelden hiervan zijn de restauratieve voorzieningen, de vergaderlocaties en de meldkamer. Waar mogelijk wordt op korte termijn de samenwerking gezocht.

Afspraken voor de periode tot 7 juni 2011

Partijen komen overeen om in de coördinatie commissie Binnenhof (CCBH) via een simpele procedure een proces te laten beschrijven hoe de eigen geschikte, beschikbare (vergader)ruimten bij leegstand actief aan te bieden voor medegebruik door anderen, mits de publieke uitstraling hiervan geen aanleiding geeft tot misverstanden.

Naast bovengenoemde afspraak op korte termijn is er een ambitie over de wijze van onderlinge samenwerking met betrekking tot huisvestingszaken op de lange termijn. Via een structurele, op participatie gerichte aanpak wordt gezocht naar een breed draagvlak waardoor in de toekomst (huisvestings)keuzes en veranderingen gemakkelijker onderling opgelost (en geaccepteerd) worden.

Afspraken voor de periode na 7 juni 2011

Partijen komen overeen na te denken over (de organisatie van) een periodiek bestuurlijk overleg, bijvoorbeeld in een nog op te richten bestuurlijk overleg Binnenhof (BOBH), waar actuele huisvestingsvragen (en wellicht andere bedrijfsvoeringsaspecten) worden besproken en gewogen en tevens wordt besloten tot eventueel medegebruik van de huisvesting en gezamenlijke inkoop of opdrachtverlening voor realisatie van huisvestingswensen.

Een structurele agendering en beleidsmatige voorbereiding in een ambtelijk overleg zoals het BCBH is hierbij van groot belang met de vertegenwoordigers van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken en de Rijksgebouwendienst.

In het 'masterplan' wordt eveneens een paragraaf gewijd aan het belang van een Binnenhofautoriteit op bestuurlijk niveau en een structurele agendering en voorbereiding van de actuele huisvestingswensen en -beslissingen op het ambtelijk niveau.

Daarnaast levert de Rijksgebouwendienst in het 'masterplan' een paragraaf met financiële verbeteringen zoals mogelijke weging- en toetsingscriteria voor de uitgaven voor huisvesting per fte/ per m² op het Binnenhof.

De Rijksgebouwendienst onderzoekt tot slot de mogelijkheid tot verruiming van de ter beschikking stelling van de grafelijke zalen met uitzondering van de Ridderzaal, specifiek voor de gebruikers van het Binnenhof. Dit leidt mogelijk tot een voorstel tot aanpassing van de ministeriële regeling voor deze ter beschikking stelling.

Bijlagen niet toegevoegd

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Vertrouwelijk

Bestuurlijke Stuurgroep Renovatie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16700
2500 BS Den Haag
Nederland
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

memo

Betreft: Aanbestedingsstrategie

Inlichtingen

Pieter Dijkmeester
T art. 10.2.e Wob

M

art. 10.2.e Wob@rijksvast
goedbedrijf.nl

Datum

12 januari 2015

Kopie aan

Kernteam Binnenhof

Bijlagen

0

Aanleiding

Voor de renovatie van het Binnenhof en de daarvoor benodigde tijdelijke huisvestingsmaatregelen, is in de voorbereiding, planvorming (en vergunning) en realisatiefase van het project een groot aantal adviseurs en uitvoerende partijen nodig. Een globaal overzicht hiervan is aangegeven in bijlage 1.

Het Rijksvastgoedbedrijf zal de benodigde partijen voor het leveren van werken, leveringen en diensten, aanbesteden conform de afspraken ten aanzien van de geheimhouding zoals vastgelegd in de Intentieovereenkomst.

Beslispunten

In dit memo ligt een eerste voorstel ten aanzien van de aanbestedingsstrategie voor. De bestuurlijke stuurgroep wordt gevraagd in te stemmen met dit voorstel.

Kernpunten

Voor de renovatie van het Binnenhof en de daarvoor benodigde tijdelijke huisvestingsmaatregelen hebben betrokken partijen¹ in oktober 2010 een Intentieovereenkomst opgesteld. Partijen hebben deze Intentieovereenkomst eind 2010/begin 2011 voor akkoord ondertekend. In de Intentieovereenkomst is ten aanzien van de veiligheids- en beveiligingseisen in hoofdstuk 3 (pagina 15, 7e punt), het volgende opgenomen:

Begin citaat

"De Rijksgebouwendienst is bereid om in het belang van (een generale claim voor) de ontwikkeling en realisatie van een integraal 'masterplan' voor het gehele Binnenhof:

- *ervoor te zorgen dat alle tijdelijke en structurele huisvestingsmaatregelen in de gebouwen aan het Binnenhof worden uitgevoerd met inachtneming van de gewenste specifieke veiligheids- en beveiligingseisen, met het oog waarop de ondertekenaars van deze overeenkomst, elk voor de voor hen relevante onderdelen, verklaren dat in het vergunningentraject en bij uitvoering de geheimhoudingseisen als gevolg van de staatsveiligheidsregelgeving moet worden nageleefd en dat zij de opdrachten voor werken, leveringen en diensten geheim verklaren in de*

¹ de Eerste Kamer, de Tweede Kamer, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Rijksgebouwendienst,

*zin van artikel 13 van het Besluit aanbestedingsregels
overheidsopdrachten.*

Einde citaat

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Uit de intentieovereenkomst vloeit voort dat de projecten ten behoeve van de renovatie van het Binnenhof en de daarvoor benodigde tijdelijke huisvestingsmaatregelen geheim zijn verklaard door de politiek verantwoordelijke opdrachtgever van het Rijksvastgoedbedrijf.

Datum
12 januari 2015

Sinds de vaststelling van de Intentieovereenkomst is het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten' (BAO), en dus ook art. 13 wat gaat over de overheidsopdrachten die geheim zijn verklaard bij de inwerkingtreding van de Aanbestedingswet (1 april 2013) ingetrokken. Per diezelfde datum geldt art. 2.23 AW. Zie voor een verder toelichting bijlage 2.

Toelichting

In dit voorstel studie wordt de aanbestedingsrechtelijke context van het project geschetst, gelet op status 'geheim'. Daarnaast wordt ingegaan op verschillende strategieën om een situatie te creëren die uitgaat van een optimale verhouding van de positie van het RVB en de opdrachtnemers (marktpartijen), met name gelet op het beheersen van risico's. In het verlengde daarvan wordt de keuze voor mogelijke samenwerkingsvormen of bouworganisatiemodellen belicht op hoofdlijnen.

Aanbestedingsrechtelijke context

Uit de intentieovereenkomst vloeit voort dat alle tijdelijke en structurele huisvestingsmaatregelen in de gebouwen aan het Binnenhof geheim zijn verklaard. Als gevolg van het geheimhoudingsbesluit is deel 2 van de Aanbestedingswet niet van toepassing en is de aanbesteder niet verplicht tot het bekendmaken van een aankondiging van het voornemen tot het plaatsen van een procedure en het toepassen van een in deel 2 beschreven procedure. Zie bijlage 2.

Strategische consequenties geheimhouding

De bij de Intentieovereenkomst betrokken partijen zijn overeengekomen het project, gelet op de inhoud van het project en de naleving van de staatsveiligheid regelgeving, geheim te verklaren. De RVB heeft de politiek verantwoordelijke opdrachtgever hierbij geadviseerd over de consequenties van het geheimhoudingsbesluit.

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Datum
12 januari 2015

Inkoopmomenten

Er worden minimaal twee inkoopmomenten van opdrachtnemers voorzien in dit proces.

Het eerste inkoopmoment valt nadat de projectdefinitie door de Bestuurlijke Stuurgroep is vastgesteld (op dit moment wordt de projectdefinitie opgesteld door het Rijksvastgoedbedrijf). Op basis van de projectdefinitie zal door de RVB een programma van eisen t.b.v. het eerste inkoopmoment opgesteld worden.

1) Het eerste inkoopmoment betreft een integraal adviesteam.

Het team bestaat uit deskundigen op het gebied van architectonisch ontwerp, monumenten, interieur, functionaliteit, technieken, beveiliging, juridisch, financieel en informatiebeveiliging (voor een globaal overzicht van adviseurs/uitvoerende partijen, zie bijlage 1). Op basis van het programma van eisen zal het adviesteam starten met de concrete planuitwerking tot een ontwerp met een nader te definiëren uitwerkingsniveau.

2) Het tweede inkoopmoment betreft de integrale uitvoerende partij (of partijen) die het werk zal gaan maken en gedurende een aantal jaren na oplevering (bijvoorbeeld 10-15 jaar) het complex zal gaan onderhouden.

Het meest optimale moment waarop het integraal adviesteam het stokje zal overdragen aan de integrale uitvoerende partij (de realiserende partij, de bouwer), is op dit moment nog niet bepaald.

Een van de keuzes hierin zou kunnen zijn het al dan niet onderbrengen van (delen van) het ontwerp en/of engineering bij de integrale uitvoerende partij. Het zo vroeg mogelijk betrekken van de uitvoerende partij bij de uitwerking van het ontwerp, beperkt de risico's ten aanzien van maakbaarheid en verbetert de servicepositie in de exploitatiefase. Het meest natuurlijke moment om hierover een keuze te maken is bij het afronden van de projectdefinitiefase. Deze fase is afgerond wanneer sprake is van een stabiele scope en budget van het project. De RVB zal op dat moment een onderbouwt voorstel aan de Bestuurlijke Stuurgroep voorleggen.

Realiseren van marktwerking binnen de kaders van het geheimhoudingsbesluit

Een eerste voorstel waarop tot selectie van marktpartijen kan worden overgegaan is aangegeven in bijlage 3.

BIJLAGE 1: Globaal overzicht benodigde adviseurs/uitvoerende partijen

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Datum
12 januari 2015

Fase	Partijen	Resultaten
Definitiefase		
Onderzoek, studies,	Technische adviseurs t.b.v. onderzoek naar onder andere:	Rapportages
	Kwaliteit casco Ringleiding Kosten + tijd Digitalisering (BIM) Brondocumentatie (constructies)	
Planfase		
Ontwerpen, uitwerken	Integraal adviesteam met adviseurs op het gebied van b.v.:	Plannen, beschrijvingen, berekeningen, ramingen, planningen
	Landschap Architectuur Restauratie aspecten Interieur, inrichting Bouwfysica Geotechniek Klimaatinstallaties Elektrainstallaties Liften ICT	
	art. 10.1.b Wob	
	Duurzaamheid Kosten + tijd (bouwlogistiek en planning)	
Realisatiefase		
Bouwen, aanleggen, testen, opleveren	Integraal uitvoerende partij met expertise en capaciteit om het renovatieplan te realiseren en te onderhouden.	Renovatieproject opgeleverd Onderhoud gedurende n.t.b. aantal jaren.

BIJLAGE 2: Geheimhouding

Zie separaat document d.d. 120115, "Geheimhouding Binnenhof"

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Datum
12 januari 2015

BIJLAGE 3: Selectie van de Uitvoerende partij

art. 10.2.g Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Datum
12 januari 2015

art. 10.2.g Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Datum
12 januari 2015

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

VERTROUWELIJK

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties &
Ontwikkeling
Afdeling Ontwikkeling

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16700
2500 BS Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

memo

AANBESTEDINGSSTRATEGIE
BIJLAGE 2: Geheimhouding Binnenhof

Datum
12 januari 2015

Gehimhouding Binnenhof

Voor de renovatie van het Binnenhof en de daarvoor benodigde tijdelijke huisvestingsmaatregelen hebben betrokken partijen¹ in oktober 2010 een Intentieovereenkomst opgesteld. Partijen hebben deze Intentieovereenkomst eind 2010/begin 2011 voor akkoord ondertekend.

In de Intentieovereenkomst is ten aanzien van de veiligheids- en beveiligingseisen in hoofdstuk 3 (pagina 15, 7e punt), het volgende opgenomen en vastgesteld:

Begin citaat

"De Rijksgebouwendienst is bereid om in het belang van (een generaal calm voor) de ontwikkeling en realisatie van een integraal 'masterplan' voor het gehele Binnenhof:

- ervoor te zorgen dat alle tijdelijke en structurele huisvestingsmaatregelen in de gebouwen aan het Binnenhof worden uitgevoerd art. 10.1.b Wob art. 10.1.b Wob met het oog waarop de ondertekenaars van deze overeenkomst, elk voor de voor hen relevante onderdelen, verklaren dat in het vergunningentraject en bij uitvoering de geheimhoudingseisen als gevolg van de staatsveiligheidsregelgeving moet worden nageleefd en dat zij de opdrachten voor werken, leveringen en diensten geheim verklaren in de zin van artikel 13 van het Besluit aanbestedingsregels overheidsopdrachten.*

Einde citaat

---

¹ de Eerste Kamer, de Tweede Kamer, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Rijksgebouwendienst,

VERTROUWELIJK

Rijksvastgoedbedrijf

**Van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten' (BAO)
naar Aanbestedingswet**

Datum
12 januari 2015

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Artikel 13 BAO (gewijzigd bij Besluit van 7 december 2005) luidt als volgt:

BAO, artikel 13

Dit besluit is niet van toepassing op overheidsopdrachten die geheim zijn verklaard of waarvan de uitvoering overeenkomstig de geldende wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met bijzondere veiligheidsmaatregelen gepaard moet gaan of wanneer de bescherming van de wezenlijke belangen van het land zulks vereist.

Het BAO (en dus ook art. 13) is ingetrokken bij de inwerkingtreding van de Aanbestedingswet (1 april 2013). Per diezelfde datum geldt art. 2.23 AW, luidende:

AW 201, artikel 2.23

1. *In afwijking van de artikelen 2.1 tot en met 2.6 is het bepaalde bij of krachtens deel 2 van deze wet niet van toepassing op overheidsopdrachten, concessieovereenkomsten voor openbare werken en prijsvragen:
[....]*
  - e. *die geheim zijn verklaard of waarvan de uitvoering overeenkomstig de geldende wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met bijzondere veiligheidsmaatregelen gepaard moet gaan dan wel indien de bescherming van de wezenlijke belangen van Nederland zulks vereist;
[....]*

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

VERTROUWELIJK

Pagina 2 van 2

Rijksgebouwendienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Rijksgebouwendienst
Bedrijfs- en Bestuurszaken
Juridische Advisering

Rijnstraat 8
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
Interne postcode IPC 425
www.rgd.nl

Contactpersoon

art. 10.2.e Wob

T art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob

Datum

24 mei 2013

Betreft

Geheimverklaring
opdrachten i.r.t.
informatiebeveiliging

Geheimverklaring van opdrachten i.r.t. informatiebeveiliging

Hieronder enkele korte noties, die desgewenst nader uitgewerkt kunnen worden.

1. Geheimverklaring van opdrachten
  - a. overheidsopdrachten tot het verrichten van werken, leveringen en diensten moeten in beginsel worden aanbesteed conform de regels van de Aanbestedingswet;
  - b. in art. 2.23, lid 1, aanhef en sub e, Aanbestedingswet wordt bepaald dat, kort gezegd, de voorgeschreven aanbestedingsprocedures niet van toepassing zijn op overheidsopdrachten die geheim zijn verklaard;
  - c. alle opdrachten voor werken, leveringen en diensten m.b.t. de renovatie van het Binnenhof zijn geheim verklaard;
art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Rijksgebouwendienst
Bedrijfs- en Bestuurszaken
Juridische Advisering

Datum
24 mei 2013

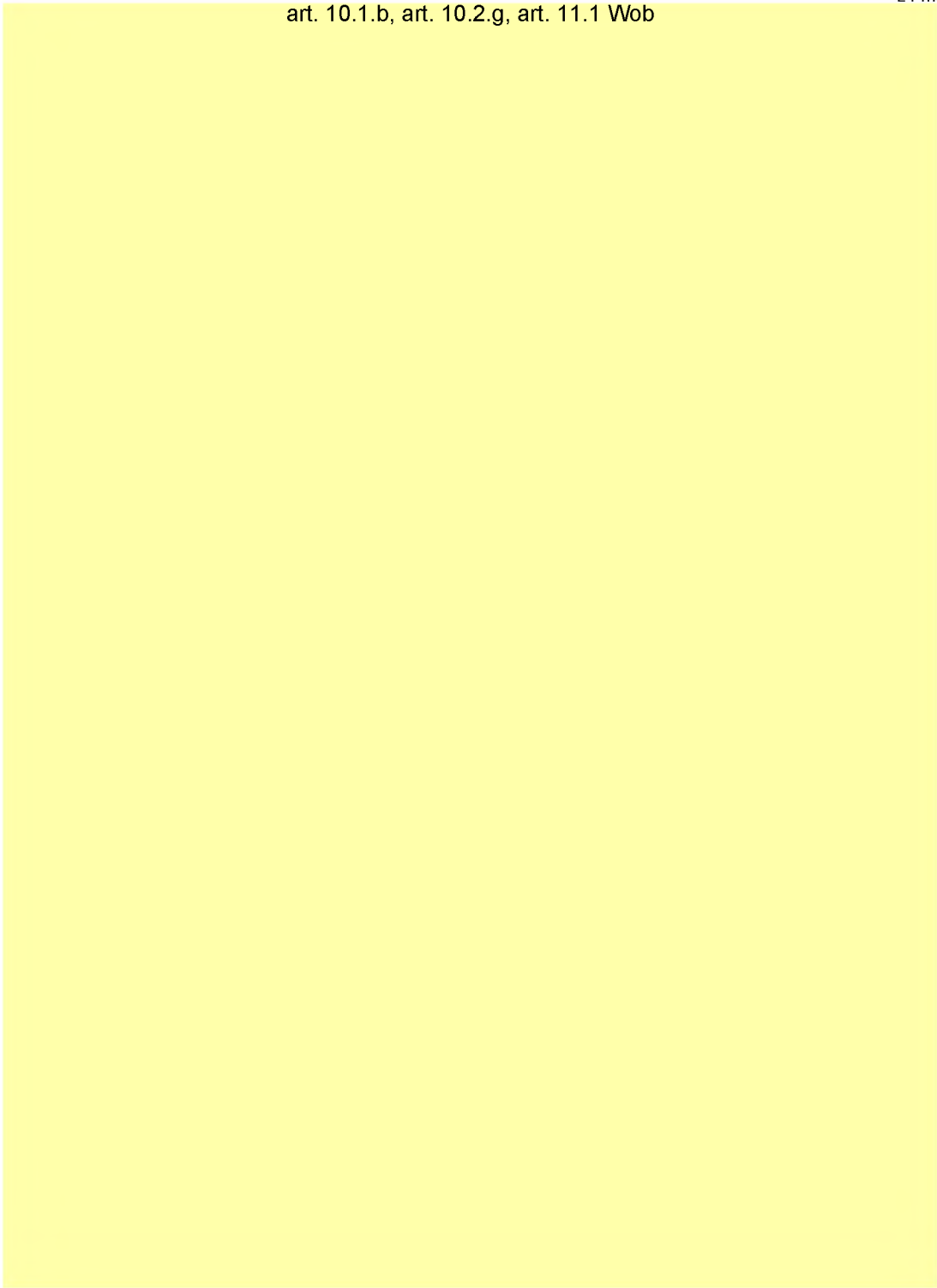
art. 10.1.b, art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

"Voor wat betreft nu het onderhavige werk is van belang niet alleen dat het Paleis op de Dam mede dienst doet als werkverblijf van leden van het Koninklijk Huis, doch tevens dat het zicht vanaf de steigers resp. de toegang tot diverse ruimten binnen dat Paleis - waartoe uitvoering van de onderhavige opdracht, naar onweersproken is, de mogelijkheid biedt - het mogelijk maakt om ten detrimente van (de privacy c.q. veiligheid van) leden van het Koninklijk Huis gedetailleerd kennis te nemen van beveiligingsinstallaties, cameraposities e.d. De rechtbank is van oordeel dat deze door de Rgd genoemde risico's reëel zijn. Laserclean heeft er wel op gewezen dat een deel van het Paleis voor het publiek toegankelijk is en dat het werk zichtbaar en dus als zodanig niet geheim is; dat moge zo

zijn, maar die feiten leveren geen risico's op die de hiervoor genoemde privacy of veiligheidsrisico's ook maar nabij komen. De rechtbank komt aldus tot de slotsom dat de Minister van Veiligheid en Justitie in redelijkheid tot het besluit tot geheimverklaring van het (gehele) buitenproject heeft kunnen komen."

art. 10.1.b, art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Rijksgebouwendienst
Bedrijfs- en Bestuurszaken
Juridische Advisering

Datum
24 mei 2013

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Rijksgedienwendienst
Bedrijfs- en Bestuurszaken
Juridische Advisering

Datum
24 mei 2013

art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: woensdag 10 juni 2015 11:15
Aan: art. 10.2.e Wob
Onderwerp: Geheimverklaring opdrachten Binnenhof

Beste art. 10.2.e Wob,

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Dit besluit is op 29 sept. 2010 genomen in het kader van een door Vz. 1e Kamer, Vz. 2e Kamer, Vice-pres. RvS, Minister AZ, Minister WWI en DR RGD gezamenlijk ondertekende Intentieovereenkomst
Letterlijk citaat:

ervoor te zorgen dat alle tijdelijke en structurele huisvestingsmaatregelen in de gebouwen aan het Binnenhof worden uitgevoerd art. 10.1.b Wob

art. 10.1.b Wob met het oog waarop de ondertekenaars van deze intentieovereenkomst, elk voor de voor hen relevante onderdelen, verklaren dat in het vergunningverleningstraject en bij uitvoering de geheimhoudingseisen ingevolge de staatsveiligheidsregelgeving moeten worden nageleefd en dat zij de opdrachten voor werken, leveringen en diensten geheim verklaren in de zin van artikel 13 van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten.

Art. 13 van het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten is inmiddels vervangen door het exact gelijkkluidende art. 2.23, lid 2, aanhef en sub e., van de Aanbestedingswet.

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Is dit vooreerst voldoende als antwoord op jouw vraag?

Succes en groet van art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob

.....
afdeling juridisch advies
directie bestuur & bedrijfsvoering
rijksvastgoedbedrijf
ministerie van binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties

korte voorhout 7 | 2511 cw | den haag
postbus 20952 | 2500 ez | den haag
.....

T art. 10.2.e Wob
F art. 10.2.e Wob
art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl
<http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl>
.....

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

art. 10.2.e Wob

de Directeur-generaal
Rijksvastgoedbedrijf

akko 15

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
contractmanagement

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

art. 10.2.e Wob

nota

Beroep op rechtmatige afwijking van RAR 15.2 voor
programma 'Renovatie Binnenhof'

art. 10.2.e Wob

Medeparaaf

art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob
Mede
hICM

30/5

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

Afschrift aan auteur,
archief en aan
art. 10.2.e Wob

art. 11.1 Wob

Aanleiding en achtergrond

Op 4 februari 2011 is de 'Intentieovereenkomst huisvestingsopgave Binnenhof' vastgesteld. Hierin is de geheimverklaring voor de renovatie van het Binnenhof vastgelegd. Sinds 2010 is de aanpak van de renovatie gewijzigd. Van een gefaseerde aanpak, waarbij het Binnenhofcomplex in gebruik bleef, naar een sobere aanpak waarbij alle gebruikers een tijdelijke huisvesting betrekken en de renovatie in één keer wordt uitgevoerd.

Op 26 januari 2015 heeft de bestuurlijke stuurgroep de geheimverklaring herbevestigd bij vaststelling van het memo aanbestedingsstrategie.

art. 10.1.b Wob

Omdat het programma 'Renovatie Binnenhof' door de gebruikers geheim is verklaard, volgt uit artikel 2.23 sub e van de Aanbestedingswet, dat deel 2 van deze wet niet van kracht is.

Om de geheimverklaring te borgen wijken wij af van de aanbestedingsprocedures zoals omschreven in het RAR 15.2. Conform het RAR 15.2 paragraaf 3.5 dient bij een rechtmatige afwijking van de procedures (zoals een beroep op geheimhouding) een 'afwijkingprocedure' te worden gevolgd. De Directeur-generaal dient voor elke inkoop goedkeuring te verlenen op de 'afwijkingprocedure'.

art. 10.2.b, art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.e Wob

Pleter Dijckmeester

art. 11.1 Wob**11.1 Wob**

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
contractmanagement

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

Het meest effectief en doelmatig is om de afwijkingsprocedure eenmalig te doorlopen voor alle in te kopen opdrachten gedurende de looptijd van het programma 'Renovatie Binnenhof'. Hierbij dient een medewerker van de afdeling Inkoop en Contractmanagement (ICM) te toetsen of de betreffende opdracht binnen de geheimverklaring valt. Het toetskader dat uit de geheimverklaring volgt is "betreft het een dienst, levering of werk ten behoeve van het programma 'Renovatie Binnenhof'?".

Daarbij legt de ICM medewerker op het inkoop beslissingsformulier (IBF) vast of het een opdracht betreft voor het programma 'Renovatie Binnenhof' en verwijst naar deze nota.

Omdat de gebruikers het programma 'Renovatie Binnenhof' geheim hebben verklaard, is conform de herziene Aanbestedingswet 2012, artikel 2.23 lid e, deel 2 van deze wet niet van kracht. **art. 10.2.g, art. 11.1 Wob**

De voorgestelde werkwijze is geheel in lijn met de door de Directeur-generaal vastgestelde nota 'melding afwijking inkoopbeheer' d.d. 11 december 2015 met kenmerk D_L94CUK7.

Gevraagd besluit

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Betrokken BZK onderdelen

Het Rijksvastgoedbedrijf.

Bij de geheimhouding zijn de gebruikers van de panden op het Binnenhof betrokken, zijnde: de Eerste Kamer, de Tweede Kamer, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken en het Rijksvastgoedbedrijf

Toelichting en context Initiële aanpak programma

Voor de renovatie van het Binnenhof en de daarvoor benodigde tijdelijke huisvestingsmaatregelen hebben betrokken partijen¹ in oktober 2010 een 'Intentieovereenkomst huisvestingsopgave Binnenhof' opgesteld. De partijen hebben deze Intentieovereenkomst 2010/begin 2011 voor akkoord ondertekend en met het zetten van de laatste handtekening op 4 februari 2011 is de overeenkomst vastgesteld. In de Intentieovereenkomst is ten aanzien van de

¹ de Eerste Kamer, de Tweede Kamer, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken, het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de, toenmalige, Rijksgebouwendienst

art. 10.1.b Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
contractmanagement

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

Uit de Intentieovereenkomst vloeit voort dat alle tijdelijke en structurele huisvestingsmaatregelen aan het Binnenhof, welke worden uitgevoerd in het kader van de renovatie van het Binnenhof, geheim zijn verklaard door de politiek verantwoordelijke opdrachtgever van het Rijksvastgoedbedrijf.

Sinds de vaststelling van de Intentieovereenkomst is het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten (Bao), en dus ook artikel 13 van dit besluit dat ziet op overheidsopdrachten welke geheim verklaard zijn, met de inwerkingtreding van de Aanbestedingswet (1 april 2013) ingetrokken en per diezelfde datum een op een overgegaan op artikel 2.23 Aanbestedingswet 2012

De Intentieovereenkomst is opgesteld in een periode waarbij het uitgangspunt was dat alle bewoners van het Binnenhofcomplex gedurende de renovatie grotendeels gehuisvest zouden blijven aan het Binnenhof. Er was toen alleen sprake van tijdelijke huisvesting buiten het Binnenhof als schuifruimte voor het Binnenhof zelf.

Ontwikkeling programma

Op 25 september 2015 heeft het kabinet haar voorkeur voor een sobere renovatie van het Binnenhofcomplex in één keer. Het kabinet volgt met dit besluit het advies van de voorzitter van de bestuurlijke stuurgroep 'Renovatie Binnenhof' Liesbeth Spies van 6 juli 2015. Tijdens een Kamerdebat op 10 december 2015 bleek dat vrijwel alle fracties het eens zijn over de noodzaak van de renovatie, en over de reikwijdte van de renovatie. Op 1 juni 2016 vindt een Algemeen overleg plaats in de Tweede Kamer.

Bij deze aanpak worden de Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken tijdelijk gehuisvest in het gebouwcomplex aan het Lange Voorhout 34-36 (de voormalige huisvesting van de Hoge Raad). De Eerste Kamer en Tweede Kamer worden tijdelijk gehuisvest in het gebouwcomplex aan de Bezuidenhoutseweg 67 (de huidige huisvesting van het ministerie van Buitenlandse Zaken).

Daarmee bestaat het programma 'Renovatie Binnenhof', uit:

- het ontwerpen en renoveren van het gebouwencomplex aan het Binnenhof;

- de instandhouding van het gebouwencomplex aan het Binnenhof tot de start van de renovatie;
- het ontwerp en de realisatie van de tijdelijke huisvesting voor de Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken in gebouwcomplex Lange Voorhout 34-36;
- het ontwerp en de realisatie van de tijdelijke huisvesting voor de Eerste Kamer, de Tweede Kamer, Nieuwspoor, perstoren en het kinderdagverblijf aan Bezuidenhoutseweg 67;
- de instandhouding van de gebouwcomplexen aan het Lange Voorhout 34-36 en aan de Bezuidenhoutseweg 67, gedurende het gebruik als tijdelijke huisvesting.

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
contractmanagement

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

art. 11.1 Wob, art. 10.1.b Wob

[redacted] . Het programma loopt tot het volledig in gebruik zijn van het Binnenhof en de wederoplevering van de tijdelijke huisvesting medio 2025.

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.1.b Wob

Wettelijke en beleidskaders

Op 1 april 2013 is de Aanbestedingswet 2012 in werking getreden. De Aanbestedingswet wordt herzien op basis van de nieuwe richtlijnen (Gunnen van overheidsopdrachten (2014/24/EU)). Omdat de Staat deze richtlijn niet tijdig heeft omgezet in nationale wetgeving dient het Rijksvastgoedbedrijf vanaf 18 april 2016 de gehele Aanbestedingswet 2012, richtlijnconform toe te passen en uit te leggen. Naar verwachting is de herziene Aanbestedingswet 2012 vanaf 1 juli 2016 van kracht.

Omdat ten aanzien van geheim verklaren de herziene Aanbestedingswet 2012 meer eisen stelt dan de Aanbestedingswet 2012 en omdat deze naar verwachting op 1 juli 2016 van kracht wordt, wordt de herziene Aanbestedingswet als wettelijk kader gehanteerd.

Conform de herziene Aanbestedingswet is deel 2 van deze wet niet van toepassing op overheidsopdrachten en prijsvragen die geheim zijn verklaard of

waarvan de uitvoering overeenkomstig de geldende wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met bijzondere veiligheidsmaatregelen gepaard moet gaan dan wel indien de bescherming van de wezenlijke belangen van Nederland zulks vereist en deze niet met minder ingrijpende maatregelen kan worden gewaarborgd.

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
contractmanagement

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

art. 10.1.b Wob

Niet alleen bij toepassing van de openbare aanbestedingsprocedure, maar ook bij toepassing van de niet-openbare procedure met een voorafgaande selectie, zal een grote groep betrokkenen kunnen en moeten kennis nemen van details van de huisvesting op het Binnenhof. Verder kan een aanbestedingsprocedure resulteren in opdrachtverstrekking aan een marktpartij met wie geen vertrouwensrelatie bestaat, terwijl het personeel op allerlei tijdstippen en onder uiteenlopende omstandigheden werkzaamheden moet verrichten in diverse ruimten die in gebruik zijn bij de gebruikers van het Binnenhof.

Ook al wordt gewerkt met gescreend personeel en geheimhoudingsverklaringen, een dergelijke inzet van marktpartijen leidt tot kennis bij en aanwezigheid van een veel te ruime en heterogene groep geïnformeerden. Ook zal het Rijksvastgoedbedrijf niet kunnen voorkomen dat teveel onbekenden op de hoogte raken van details omtrent bijvoorbeeld de constructieve veiligheid van de gebouwen en de aldaar aangebrachte beveiligingsvoorzieningen en apparatuur.

Het geheim verklaren heeft als doel om informatie bij een zo klein mogelijke groep van marktpartijen te houden. Afhankelijk van het onderwerp, wordt een hogere rubricering van de informatie bepaald met de daarbij behorende maatregelen op zowel persoons- als bedrijfsniveau.

Omdat het project geheim is verklaard en daardoor deel 2 van de Aanbestedingswet niet van toepassing is, zijn de in de Regeling Aanbestedingsprocedures Rijksvastgoedbedrijf 15.2 (RAR 15.2) genoemde aanbestedingsprocedures voor diensten, werken en leveringen niet van toepassing.

Conform het RAR 15.2 paragraaf 3.5 dient bij een rechtmatige afwijking van de procedures (zoals bij een beroep op geheimhouding) een 'afwijkingsprocedure'. De Directeur-generaal dient voor elke inkoop zijn goedkeuring op deze afwijkingsprocedure te verlenen.

Probleemstelling

art. 10.2.b, art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
Contractmanagement

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Inkoop en
contractmanagement

Datum
19 mei 2016

Kenmerk
D_M13NAHR

Politieke context

art. 10.1.b Wob

1.59.
2. min wer

2/11

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

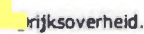
de minister voor Wonen en Rijksdienst

art. 10.2e Wob

Rijksvastgoedbedrijf

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Contactpersoon
Pieter Dijkmeester

art. 10.2e
10.2e Wob rijksoverheid.
nl

nota

Besluit geheimverklaring opdrachten renovatie Binnenhof

Datum

1 november 2016

Kenmerk

D_MNTZJT9

Auteur

art. 10.2.e Wob

Delphi ID

Afschrift aan auteur, archief en
aan kernteam Binnenhof

Medeparaaf
RVB/ICM

Akkoord per mail 1/11/16

Medeparaaf
RVB/IA

Akkoord per mail 2/11/16

Medeparaaf
BZK/CZW

Akkoord per mail 1/11/16

Aanleiding/probleemstelling

De aanleiding voor deze nota is de geheimverklaring van opdrachten in het kader van het programma 'Renovatie Binnenhof'. Het Rijksvastgoedbedrijf en de gebruikers van het Binnenhof achten dit noodzakelijk en het advies van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (bijgevoegd) ondersteunt dit.

Advies/actie

U wordt geadviseerd het bij deze nota gevoegde concept besluit te nemen en te laten publiceren in de Staatscourant.

03/11

art. 10.2.e Wob

Betrokken BZK onderdelen

Naast het Rijksvastgoedbedrijf zijn betrokken: de Eerste en Tweede Kamer, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken, de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst.

Deze nota is afgestemd met CZW.

Toelichting

Het geheim verklaren heeft als doel om informatie bij een zo klein mogelijke groep van marktpartijen te houden. Werkzaamheden worden – op basis van een inkoopplan – rechtstreeks aan een door het Rijksvastgoedbedrijf geselecteerde partij opgedragen; er wordt geen aanbestedingsprocedure gevolgd.

In verband met de voorbereiding van het programma 'Renovatie Binnenhof' is op 4 februari 2011 de intentieovereenkomst 'Huisvestingsopgave Binnenhof' tot stand gekomen. In de intentieovereenkomst zijn de algemene uitgangspunten en

art. 10.2.e Wob (handtekening directeur-generaal)

Rijksvastgoedbedrijf

Datum

1 november 2016

Kenmerk

D_MNTZJT9

afspraken vastgelegd voor de huisvestingsambities op de korte en lange termijn voor de gebruikers van het Binnenhof. De intentieovereenkomst is ondertekend door de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer, de vice-president van de Raad van State, de ministers van Algemene Zaken en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, en de directeur-generaal van de Rijksgebouwendienst.

Eén van de afspraken betreft de uitvoering van huisvestingsmaatregelen in de gebouwen aan het Binnenhof met inachtneming van de gewenste specifieke veiligheids- en beveiligingseisen. Met het oog daarop hebben de ondertekenaars van de intentieovereenkomst, elk voor de voor hen relevante onderdelen, verklaard dat de geheimhoudingseisen moeten worden nageleefd en dat zij de opdrachten voor werken, leveringen en diensten geheim verklaren in de zin van artikel 13 van het Besluit aanbestedingsregels overheidsopdrachten.¹ In verband met de gewijzigde aanpak van het programma sinds de totstandkoming van de intentieovereenkomst, waar onder de keuze om de gebruikers tijdelijk elders te huisvesten, en de inwerkingtreding van de Aanbestedingswet 2012 is deze geheimverklaring in het overleg van de bestuurlijke stuurgroep renovatie Binnenhof op 26 januari 2015 herbevestigd.

In verband met de verdere voorbereiding van het programma zijn in een bijeenkomst op 19 april 2016 met de gebruikers van Binnenhofcomplex, de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst en de gemeente Den Haag en onder voorzitterschap van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, de maatregelen aan de orde gesteld die moeten worden genomen in relatie tot de te beschermen belangen en het actuele dreigingsbeeld. Naar aanleiding daarvan heeft de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid mij op 17 juni 2016 geadviseerd over het dreigingsbeeld en de te beschermen belangen waar op dit moment rekening mee gehouden moet worden in de tijdelijke huisvesting, de definitieve situatie én tijdens het gehele bouwproces. Het advies is bijgevoegd.

Gelet op de eerdere verklaringen in de intentieovereenkomst en het advies van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, wordt u geadviseerd de opdrachten voor diensten, leveringen en werken ten behoeve van de renovatie van het Binnenhofcomplex en ten behoeve van de tijdelijke huisvesting van de gebruikers van het Binnenhofcomplex, geheim te verklaren in de zin van de Aanbestedingswet 2012. Hiermee wordt de reeds jarenlang bestaande, maar nog onder het Besluit aanbestedingsregels overheidsopdrachten tot stand gekomen, geheimverklaring verlengd.

Deze geheimverklaring is overigens één van de maatregelen om de bescherming van de belangen te waarborgen. Over andere te nemen maatregelen wordt u separaat geïnformeerd.

Deze nota en het bijgevoegde concept besluit zijn afgestemd met de betrokken onderdelen. De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid heeft het concept besluit gezien en heeft daar geen opmerkingen bij. De gebruikers van

¹ Met de inwerkingtreding van de Aanbestedingswet 2012 op 1 april 2013 is het Besluit aanbestedingsregels overheidsopdrachten ingetrokken.

Rijksvastgoedbedrijf

Datum

1 november 2016

Kenmerk

D_MNTZJT9

het Binnenhofcomplex en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst zijn op 24 oktober 2016 geïnformeerd over het besluit.

Politieke context

De Tweede en Eerste Kamer kunt u dit besluit melden in de brief/brieven die u heeft toegezegd over het projectbeheer (november) en over de motie-Krol c.s. (voor het einde van het jaar).

Communicatie

Geadviseerd wordt het besluit te publiceren in de Staatscourant.
Bij het publiceren van dit besluit zal een persbericht worden uitgebracht.
De markt wordt geïnformeerd in een (niet voor de pers open gestelde) marktbijsamenkomst op 30 november 2016.

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

aan het Presidium

Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Directie Bedrijfsvoering, Financiën en
Personeel&Organisatie

10.2.e

T 10.2.e

M 10.2.e

E 10.2.e @tweedekamer.nl

datum 27 januari 2015

betreft Presidiumspecial op dinsdag 3 februari 2015

ons kenmerk 2015-007

pagina 1/1

Geachte dames en heren,

Zoals eerder aangekondigd, wordt er op dinsdag 3 februari 2015 van 17.00 tot 19.00 uur in de Rooksalon een Presidiumspecial gehouden over de Renovatieplannen voor de gebouwen aan en rond het Binnenhof.

Naast de leden van het Presidium zijn ook de fracties waarvan geen lid in het Presidium zitting heeft en de ambtelijk secretarissen voor de bijeenkomst uitgenodigd.

Voorts zijn naast het Managementteam het hoofd van de Facilitaire Dienst, 10.2.e en de schrijver van ambitiedocument, 10.2.e aanwezig.

De projectdirecteur van het Rijksvastgoedbedrijf voor de Renovatie van het Binnenhof, de heer Dijkmeester is voor een inleidende toelichting op nut en noodzaak van de plannen en voor het beantwoorden van vragen aanwezig. Zo mogelijk zal ook de voorzitter van de Stuurgroep Renovatie Binnenhof, mevrouw Liesbeth Spies de bijeenkomst bijwonen.

Er staan 2 bespreekpunten op de agenda:

1. Het ambitiedocument van de Tweede Kamer met een toelichtende brief.
2. Een notitie van het Rijksvastgoedbedrijf met inleidende brief over de voor- en nadelen van een fasegewijze aanpak of de 'big bang'.

Met vriendelijke groet,
Directie Bedrijfsvoering, Financiën
en Personeel&Organisatie

10.2.e

10.2.e

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Directie Bedrijfsvoering, Financiën en
Personeel&Organisatie

I10.2.e

T I10.2.e

M I10.2.e

E I10.2.e @tweedekamer.nl

Aan het Presidium

datum 27 januari 2015

betreft ambitiedocument Renovatie Tweede Kamer

ons kenmerk 2015-004

Geachte dames en heren,

Hierbij ontvangt u het zogenoemde ambitiedocument, de "maximumvariant", waarin alle mogelijke voorstellen, ambities, wensen, maar ook noodzakelijkheden etc. zijn verwoord voor als in 2019 de renovatie van de gebouwen aan en rond het Binnenhof in uitvoering wordt genomen.

Op basis van een dergelijk document, dat ook door de andere Binnenhofbewoners is gemaakt, gaat het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) na wat er mogelijk is en tegen welke kosten.

Graag vraag ik u tijdens de Presidiumspecial op 3 februari de volgende vragen te beantwoorden:

1. Staat alles er in, mist u nog iets?
2. Zijn er anderszins nog opmerkingen?

Toelichting

Ter voorbereiding van de beantwoording van deze vragen, wil ik een aantal essentiële elementen uit hoofdstuk 3 van het ambitiedocument, i.c. de inleiding en context (blz. 8), nog eens extra onder uw aandacht brengen.

- Na jarenlang klein en groot onderhoud is het Binnenhof toe aan een grootschalige renovatie. In de loop der jaren zijn aanpassingen telkens ad hoc gerealiseerd. Om het Binnenhof voor lang tijd weer geschikt te maken is een integrale aanpak noodzakelijk. Dit blijkt uit een brede verkenning die het Rijksvastgoedbedrijf (het RVB) de afgelopen maanden heeft uitgevoerd. De conclusie is dat groot onderhoud en renovatie noodzakelijk is en verder geen uitstel dulden. Dit is toegelicht in een brief van 10 oktober 2014 van mevrouw mr. drs. J.W.E. Spies, voorzitter van de bestuurlijke stuurgroep Huisvestingsopgave Binnenhof (waarin de Binnenhofbewoners zijn vertegenwoordigd), aan de minister voor Wonen en Rijksdienst, de heer drs. S.A. Blok. Op 26 november jl. heeft deze minister in een overleg met de Voorzitter van de Tweede Kamer nog eens de achtergrond van de renovatieplannen en de urgentie van het moment mondeling uiteengezet. Daarbij is nadrukkelijk uitgesproken dat de politiek-maatschappelijke betekenis van deze operatie wordt onderkend en dat het parlementaire proces hoe dan ook ongestoord voorgang moet kunnen vinden. Zoals de Voorzitter u daarna in een Presidiumvergadering heeft gemeld heeft de minister benadrukt dat nu het moment is alle ambities op tafel te leggen.

datum 27 januari 2015
betreft ambitiedocument
kenmerk 2015 -004

- o Primaire aanleiding voor groot onderhoud en renovatie aan de gebouwen op het Binnenhof, de zogenoemde "minimumvariant" houdt in dat onder meer allerlei installaties zoals elektra, klimaatbeheersing, liften, ICT, bekabeling en brandmelding technisch "op" zijn en nodig vervangen en gerenoveerd moeten worden.
Verder moet de brandveiligheid van de monumentale panden verbeterd worden en zijn er ook bouwkundige verbeteringen, restauraties en modernisering nodig.
Deze activiteiten staan niet limitatief opgesomd in de bijgaande maximumvariant omdat het RVB voor deze noodzakelijke activiteiten (de minimumvariant) de penvoerder is. De minimumvariant wordt overigens pas definitief opgesteld nadat alle maximumvarianten van de Binnenhofbewoners zijn ontvangen.

Dit wil overigens niet zeggen dat er in de bijgaande maximumvariant géén noodzakelijke activiteiten staan. Ambities op het terrein van bijvoorbeeld beveiliging (paragraaf 4.10), ICT (paragraaf 4.8), audiovisuele voorzieningen (paragraaf 4.9) en een aantal algemene huisvestingsaspecten verwoord in paragraaf 4.5 ten aanzien van liften, klimaatvoorziening, duurzaamheid, toegankelijkheid in de meest brede zin, zijn zeer noodzakelijk en dus eigenlijk de ambitiefase gepasseerd.

- o Het RVB stelt in het eerste kwartaal van 2015 verschillende uitgewerkte en planmatige renovatiescenario's op, van meer tot minder uitgebreid, voor de aanvullende ambities per Binnenhofbewoner. Dit gebeurt mede in samenhang met een dan ook op te stellen minimumvariant.

Om deze verschillende scenario's te kunnen maken, is aan alle Binnenhofbewoners gevraagd medio januari 2015 een "maximumvariant" beschikbaar te hebben waarin álle realistische ambities en wensen globaal zijn opgenomen met een scope van ongeveer 20 á 30 jaar. Dit om te voorkomen dat over enkele jaren alsnog nieuwe verbeteringen moeten worden aangebracht. Het RVB is gemeld dat de Tweede Kamer ernaar streeft begin februari een ambitiedocument vast te stellen.

- o Nú is dus het moment om alle functionele ambities op hoofdlijnen te inventariseren zoals verwoord in het bijgaande ambitiedocument, de maximumvariant, zodat ze meegenomen, meegewogen en afgeprijsd kunnen worden in verschillende renovatiescenario's. In een later stadium kunnen deze ambities niet meer worden toegevoegd. Na ontvangst van álle ambitiedocumenten van de Binnenhofbewoners, werkt het RVB op basis daarvan de verschillende, hiervoor al genoemde renovatiescenario's en de minimumvariant uit. Vervolgens wordt één gezamenlijk Programma van Eisen voor het gehele Binnenhofproject opgesteld, waarover rond de zomer van dit jaar door minister Blok en het kabinet een besluit wordt genomen en waarover de Kamer zich daarna kan uitspreken.

datum 27 januari 2015
betreft ambitiedocument
kenmerk 2015 -004

De Projectdirecteur van het RVB voor de renovatie van het Binnenhof, de heer drs. P.N.M. Dijckmeester, is uitgenodigd om aan het begin van de bijeenkomst de noodzaak van de renovatie toe te lichten en vragen te beantwoorden. Zo mogelijk zal ook de voorzitter van de bestuurlijke stuurgroep Huisvestingsopgave Binnenhof, mevrouw Spies, de Presidiumspecial

hiwwonen
10.2e

Met vriendelijke groet,
De directeur Bedrijfsvoering, Financiën
en Personeel&Organisatie

10.2e

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

RENOVATIE CENTRAAL GEBOUWENCOMPLEX

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL

Ambitiedocument

Maximumvariant

14 januari 2015

Foto: Hans Kouwenhoven

Inhoudsopgave

	Inhoudsopgave	2
1.	Leeswijzer	4
2.	Managementsamenvatting hoofdambities	5
	Algemeen	
	Ontvangst bezoekers	
	Plenaire Zaal	
	(Openbare) commissievergaderzalen en -ruimten	
	Huisvesting in één centraal gebouwencomplex	
	Restauratieve voorzieningen	
	Serverruimten	
	Samenwerking Binnenhofbewoners	
3.	Inleiding en context	8
	Aanleiding	
	Minimumvariant	
	Maximumvariant	
	Het ambitiedocument: de aanpak	
	Tijdelijke huisvesting	
4.	Ambities en wensen	10
	Vooraf	10
4.1	Ingangen, bezoekersstromen, beveiliging	10
4.1.1	10.1.b	11
4.1.2	Representatieve "huisingang" Plein 2	12
4.1.2.1	10.1.b	12
4.1.3	10.1.b	12
4.1.4	10.1.b	12
4.1.5	10.1.b	13
4.1.6	Toegankelijkheid ingangen	13
4.2	Plenaire Zaal	13
4.2.1	Inrichting	13
4.2.2	10.1.b	14
4.3	(Openbare) vergaderzalen en overige vergaderruimten	14
4.3.1	Aantal (en grootte) commissievergaderzalen en overige vergaderruimten	14
4.3.2	Inrichting	15
4.3.3	10.1.b	15
4.4	Huisvesting in één centraal gebouwencomplex	16
4.4.1	Werkplekken en hun omgeving	16
4.4.2	Inrichting, verlichting, klimaat	17
4.4.3	Techniek/audiovisueel/ICT	17
4.5	Verschillende gebouwdelen centraal gebouwencomplex	18
4.5.1	Algemeen	18
4.5.2	Hotel	18

4.5.3	Justitie (monumentaal)	18
4.5.4	Koloniën (monumentaal)	19
4.5.5	Oudbouw Binnenhofzijde 4 - 7 (monumentaal)	19
4.5.6	Binnenhof 1a - 3 (monumentaal; representatieve ruimten)	19
4.5.7	Kortenhorstvleugel, onderdeel Binnenhof 1a - 3 (niet monumentaal)	19
4.5.8	Nieuwbouw	20
4.5.9	Perstoren	20
4.5.9.1	Huisvesting pers in gebouw Tweede Kamer	20
4.5.9.2	Huisvesting Kinderdagverblijf in gebouw Tweede Kamer	20
4.5.10	Archieven en collecties in verschillende gebouwdelen	20
4.5.11	Buitenhoven en tuinen in verschillende gebouwdelen	20
4.6.	Introductie nieuwe, functionele ruimten	21
4.6.1	Representatieve ontvangstruimten(n)	21
4.6.2	Persconferentie- en presentatieruimte Tweede Kamer	21
4.6.3	Centraal Informatie 10.1.b	21
4.6.4	Huisvesting pers in een eigen, vernieuwde persruimte (flexplekken)	22
4.7	Restauratieve voorzieningen	22
4.7.1	Opzet restaurants	22
4.7.2	Kookstelsel	23
4.8	Informatie- en communicatietechnologie (ICT)	23
4.8.1	10.1.b	23
4.8.2	Infrastructuur	24
4.9	10.1.b	24
4.9.1	10.1.b	24
4.9.2	10.1.b	24
4.9.3	10.1.b	25
4.10	10.1.b	26
4.11	Samenwerking Binnenhofbewoners	26
4.11.1	Shared services Binnenhof	26
4.11.2	Rondleidingen en bezoekersinformatie	27
5.	Reacties en gesprekslijst	28
Colofon		29

1. Leeswijzer

Het ambitiedocument voor de renovatie van het centraal gebouwencomplex van de Tweede Kamer der Staten-Generaal bestaat hierna uit drie hoofdstukken:

- een managementsamenvatting van de hoofdambities op hoofdlijnen (hoofdstuk 2);
- een inleiding die ingaat op de context van de noodzakelijke renovatie, alsmede functionele aanpassing en vernieuwing van minimum- tot maximumvariant, de aanpak bij het ambitiedocument van de Tweede Kamer en verder – buiten de reikwijdte van dit document – een overweging meegeeft inzake gefaseerde en niet-gefaseerde, tijdelijke huisvesting (hoofdstuk 3);
- de inhoudelijke rapportage over de ambities, gebaseerd op gesprekken met gebruikers en een aantal schriftelijke reacties van fracties en algemene noties Presidium (hoofdstuk 4).
- Een overzicht van de indieners van schriftelijke reacties en de gesprekkenlijst (hoofdstuk 5).

2. Managementsamenvatting hoofdambities

Algemeen

Gelet op het karakter van dit ambitiedocument, overwegend een inventarisatie van ambities en wensen, worden - om herhaling te voorkomen - in deze managementsamenvatting uitsluitend de hoofdambities op hoofdlijnen samengevat. Daarnaast zijn er nog veel daarmee samenhangende ambities en ambities die ervan zijn afgeleid. Deze zijn vanwege hun concreetheid lastig samen te vatten, maar zijn daarom niet minder belangrijk. Voor alle ambities in hoofdstuk 4 geldt dat deze zijn benoemd vanuit het besef dat zij effect kunnen hebben op een lange periode. Het zijn ambities aanvullend op de noodzakelijke en onontkoombare minimumvariant aan groot onderhoud en renovatie.

De hoofdambities raken voor een belangrijk deel de uitoefening van de kerntaken van de Tweede Kamer: controle en medewetgeving. Was de focus daarbij vroeger meer naar binnen gericht, de laatste decennia is er een ontwikkeling naar, maar ook een noodzaak tot meer verbinding met de Nederlandse kiezers en de samenleving, meer zichtbaarheid, toegankelijkheid en een goede beeldvorming. De verkiezingen van de Tweede Kamer zijn de basis van onze democratie. De kernboodschap daarbij is: de Tweede Kamer is *van* iedereen, de Tweede Kamer is *voor* iedereen. In de Tweede Kamer klopt het hart van de democratie.

De burgers moeten zich dus kunnen identificeren met de Tweede Kamer als geheel en in het verlengde daarvan met de huisvesting van hun vertegenwoordigers. De (nieuwe) uitstraling, vormgeving en inrichting van de Tweede Kamergebouwen, voor zover zij ook daadwerkelijk onderhevig zijn aan noodzakelijke renovatie en functionele aanpassing en vernieuwing, zullen zowel voor de burgers als de Kamerbewoners gevoelsmatig in overeenstemming moeten zijn met de functie van de Tweede Kamer en met hetgeen in het verlengde daarvan passend is. Geen overdaad, maar wel kwalitatief hoogwaardig, representatief en eigentijds met behoud van historisch erfgoed; functioneel, doelmatig en slim; duurzaam, milieuefficiënt en conform wet- en regelgeving; toekomstbestendig en volgens de laatste stand der techniek; veilig, gastvrij en toegankelijk in de meest brede betekenis van het woord, waar iedereen met goede bedoelingen en met welke beperking dan ook zich welkom weet en voelt.

De hierna volgende hoofdlijnen uit het ambitiedocument kunnen hieraan bijdragen.

Ontvangst bezoekers

Om bij te kunnen dragen aan zichtbaarheid en toegankelijkheid in samenhang met de groeiende bezoekersstroom, is een nieuwe centrale ingang, waar zowel zichtbaar buiten als bij binnenkomst de democratische functie van de Tweede Kamer zich afspiegelt, onvermijdelijk.

Een open, gastvrije en veilige entree en ontvangstruimte waarin de verschillende individuele bezoekers, groepen en functionele gasten van de Tweede Kamer, al dan niet Rijkspashouder, makkelijk via informatiebeeldschermen hun weg kunnen vinden naar hun eigen route voor een bezoek aan de Kamer of hun werk. Daarbij hebben bezoekers mogelijk eerst een vraag gesteld aan de bezoekers- en informatiebalie (een combinatie van de toekomstige Stafdienst Communicatie en de Dienst Informatievoorziening), 10.1.b

10.1.b. Mogelijk hebben zij een app gedownload voor extra hulp en informatie. Vertegenwoordigers van de pers hebben zich wellicht laten accrediteren of hebben een dagpas ontvangen. Of er zijn bezoekers die alleen even binnenlopen, rondkijken, bij het winkeltje een souvenir kopen en wat brochures van de bezoekers- en informatiebalie meenemen voor thuis.

10.1.b

10.1b

10.1.b

10.1.b

Plenaire Zaal

Een behoefte is dat deze zaal meer zichtbaar het hart van de democratie en het dualisme zou kunnen symboliseren en visualiseren. Dat zou gerealiseerd kunnen worden door onder meer een aantal bouwkundige ingrepen, zoals bijvoorbeeld een meer confronterende opstelling tussen het spreekgestoelte en vak K en gelijke vloerhoogte vak K ten opzichte van de eerste rij zitplaatsen van de leden. Verder is een ambitie alle zitplaatsen, inclusief in de loges, arboconform te maken en die van de leden verschuifbaar voor flexibele verplaatsing na verkiezingen en tussentijdse afsplitsingen. De vloer als geheel moet toegankelijk zijn voor minder valide mensen.

Verder komt ook in dit ambitiesdocument het onderwerp terug van al dan niet elektronisch stemmen, waarover principieel besloten moet worden.

(Openbare) commissievergaderzalen en -ruimten

Commissieactiviteiten zijn de laatste jaren in aantal toegenomen. De druk op de drie grote vergaderzalen is groot. Er is in het algemeen behoefte aan meer vergaderruimte, in het bijzonder aan extra ruimte voor grote, openbare commissievergaderingen. Dit betekent dat er naast een mogelijk nieuw te bouwen enquêtezaal in het geval de dependances worden afgestoten, behoefte is aan nog één extra commissievergaderzaal, qua afmeting tussen de Plenaire zaal en een grote commissiezaal in.

Verder is een ambitie om in standaard flexibele voorzieningen in en ten behoeve van de Oude Zaal te voorzien om deze snel geschikt te kunnen maken voor een grote commissievergadering.

In aanvulling op de overige vergaderruimten is behoefte aan kleinere, representatieve en rustige ontmoetingsruimten zowel in het (mogelijk nieuwe) centrale huisvestingsgebied als in de (mogelijk nieuwe) restauratieve voorzieningen, in verschillende stijlniveaus. De huidige vergaderruimten op de eerste verdieping van de Nieuwbouw, de zogenaamde "*kamers*", worden namelijk vaak gebruikt voor gesprekken tussen een gering aantal personen, omdat die mogelijkheid bij de werkplek vaak niet voorhanden is. Daardoor worden ze onnodig onttrokken aan grotere vergadersamenstellingen waarvoor ze geschikt zijn.

Huisvesting in één centraal gebouwencomplex

Na elke verkiezing van de Tweede Kamer vindt een dure en ingrijpende verhuizing plaats, zowel onder de fracties als onder de ambtenaren als gevolg van fractiegroei, -krimp, meer of minder fracties. Ook tussentijds blijkt het soms noodzakelijk om beperkt te herschikken, bijvoorbeeld na afsplitsingen. Een deel van de ambtenaren is nu gehuisvest in dependances.

Er bestaat behoefte aan een onderzoek (business case) om na te gaan op welke manier, onder afstoting van alle dependances, in het centrale aan elkaar grenzende gebouwencomplex alle fracties en alle ambtenaren gelijkwaardig en kwalitatief hoogstaand kunnen worden gehuisvest. Dit zou budgettair minimaal break-even of mogelijk zelfs een verdienmodel moeten opleveren. Ambities op gebied van huisvesting en de verschillende gebouwdelen, opgenomen in de paragrafen 4.4 en 4.5, doen zich overigens breed voor, of centrale huisvesting van alle Kamerbewoners nu wel of niet haalbaar is.

In verband met centrale huisvesting doet zich ook de principiële vraag voor of de parlementaire pers (en het kinderdagverblijf) wel gehuisvest zou moeten blijven in de gebouwen van de Tweede Kamer, i.c. de huidige Perstoren. Voor de parlementaire pers zou een eigen, vernieuwde persruimte met flexplekken een mogelijk alternatief zijn.

Verder wordt voor de Tweede Kamer een eigen, multifunctionele persconferentie- en presentatieruimte voorgesteld met mogelijkheid tot live-uitzending, persontmoetingen, presentaties van rapporten e.d., zowel voor gebruik door de Kamer als geheel als door de fracties afzonderlijk. Ter ondersteuning van een professionele beeldvorming en herkenbaarheid.

Uiteraard is een ambitie dat informatie- en communicatietechnologie, audiovisuele voorzieningen en alle overige technische (beheers)systemen volgens de laatste stand der techniek worden uitgevoerd.

Restauratieve voorzieningen

Vanuit bedrijfseconomisch oogpunt is het wenselijk om een bedrijfsrestaurant en centrale keuken op één verdieping en bij voorkeur op de begane grond te voorzien in verband met expeditie van goederen. Dat laat onverlet dat het Ledenrestaurant met een keuken (voor ontkoppeld koken) blijft bestaan in de buurt van de Plenaire zaal op de eerste verdieping, evenals een keuken (voor ontkoppeld koken) in de buurt van de monumentale, representatieve ruimten in gebouwdeel Binnenhof 1a - 3.

De locatie van een groot, bijvoorbeeld dubbel restaurant met een spilkeuken daartussen hangt samen met de keuze voor al dan niet restauratieve samenwerking tussen de Binnenhofbewoners. Evenals het aantal nieuwe "Statenlokalen".

De ambitie voor de opzet van dit nieuwe bedrijfsrestaurant is gericht op maximale duurzaamheid. Een keukeninrichting voor dagvers aanbod dat ter plaatse wordt bereid is goedkoper, gezonder en duurzamer dan ontkoppeld koken, welk systeem dan uitsluitend nodig is voor evenementen en het Ledenrestaurant. Een efficiëncyslag is het verwijderen van 33 afruimbakken en de introductie van "disposables" voor Kamerbewoners die op de werkkamers willen eten.

Serverruimten

10.1b Wob

Samenwerking Binnenhofbewoners

Een apart aandachtspunt is continuering, uitbreiding en institutionalisering van dienstverlening aan en samenwerking met de Binnenhofbewoners.

De Tweede Kamer voorziet op dit moment de Eerste Kamer van 10.1.b, 10.2.g verslag en redactie, Europese ondersteuning, 10.1.b en stelt op kleine schaal de restauratieve voorzieningen beschikbaar. In het kader van het ambtiedocument worden voldoende mogelijkheden gezien om de huidige samenwerking uit te breiden, mede als onderdeel van een mogelijke totaalvisie op de inrichting van het Binnenhof. Integrale samenwerking in een maximumvariant heeft mogelijk consequenties voor de buiteninrichting van het Binnenhof en het aanbrengen van binnenverbindingen tussen de Binnenhofgebouwen en Grafelijke Zalen, zowel bouwtechnisch als qua techniek en infrastructuur in de meest brede zin.

3. Inleiding en context

Aanleiding

Na jarenlang klein en groot onderhoud is het Binnenhof toe aan een grootschalige renovatie. In de loop der jaren zijn aanpassingen telkens ad hoc gerealiseerd. Om het Binnenhof voor lange tijd weer geschikt te maken voor gebruik is een integrale aanpak noodzakelijk. Dit blijkt uit een brede verkenning die het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) de afgelopen maanden heeft uitgevoerd samen met de bewoners van het Binnenhof. Gezamenlijk is men tot de conclusie gekomen dat groot onderhoud en renovatie noodzakelijk zijn en verder geen uitstel dulden. Dit is nader toegelicht in een brief van 10 oktober 2014 van mevrouw mr. drs. J.W.E. Spies, voorzitter van de bestuurlijke stuurgroep Huisvestingsopgave Binnenhof aan de Minister voor Wonen en Rijksdienst, de heer drs. S.A. Blok, in afschrift aan de Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer, de Minister-president, de Vice-president van de Raad van State en de Directeur-generaal van het Rijksvastgoedbedrijf. In de stuurgroep hebben verder zitting de Griffiers van de Eerste en Tweede Kamer, de Secretaris van de Raad van State en de Secretaris-generaal van het Ministerie van Algemene Zaken. Zij worden bijgestaan en zo nodig vervangen door de directeurs bedrijfsvoering. Op 10 oktober zijn de Kamerbewoners over het komende renovatietraject geïnformeerd via [10.1.b](#) en is er een persbericht gepubliceerd.

Minimumvariant

De primaire aanleiding voor groot onderhoud en renovatie aan de gebouwen op het Binnenhof, de zogenaamde "minimumvariant", houdt in dat onder meer allerlei installaties zoals elektra, klimaatbeheersing, liften, ICT en bekabeling, [10.1b Wob](#) "op" zijn en nodig vervangen en gerenoveerd moeten worden. [11.1 Wob](#), [10.1b Wob](#)

[11.1 Wob](#). En ook zijn er bouwkundige verbeteringen, restauraties en modernisering nodig. Deze activiteiten zijn niet expliciet in dit ambitiedocument meegenomen, al wordt er hier en daar in een bepaalde context aandacht aan besteed. Het RVB stelt deze minimumvariant op.

Maximumvariant

Het RVB stelt tevens in nauw overleg met de bewoners van het Binnenhof het gezamenlijke, integrale Programma van Eisen voor de toekomstige renovatie op, met aanpak en doelstelling en inclusief planning en scenario's voor tijdelijke huisvesting tijdens de renovatie, al dan niet gefaseerd. Ten behoeve van het opstellen van dit definitieve plan, stelt het RVB in het eerste kwartaal van 2015 eerst verschillende uitgewerkte en planmatige renovatiescenario's op, van meer tot minder uitgebreid, voor de aanvullende wensen per Binnenhofbewoner, mede in samenhang met een aldan ook door het RVB in kaart te brengen minimumvariant.

Om deze verschillende scenario's te kunnen maken, is aan alle Binnenhofbewoners gevraagd medio januari 2015 een "maximumvariant" beschikbaar te hebben waarin alle realistische ambities en wensen globaal zijn opgenomen met een scope van ongeveer 20 á 30 jaar. Dit om te voorkomen dat over enkele jaren alsnog nieuwe verbeteringen moeten worden aangebracht.

Nú is dus het moment om alle functionele ambities op hoofdlijnen te inventariseren in een ambitiedocument, de maximumvariant, zodat ze meegenomen, meegewogen en afgeprijsd kunnen worden in verschillende renovatiescenario's. In een later stadium kunnen deze ambities niet meer worden toegevoegd. Na ontvangst van alle ambitiedocumenten van de Binnenhofbewoners, werkt het RVB op basis daarvan de verschillende, hiervoor al genoemde renovatiescenario's en minimumvariant uit. De eindbeslissing in 2015 ligt via de bestuurlijke stuurgroep Huisvestingsopgave Binnenhof bij minister Blok en het kabinet.

Het ambitiedocument: de aanpak

De opdracht was een ambitiedocument te schrijven op hoog abstractieniveau: dat wil in dit geval zeggen een staccato opsomming van ambities en wensen voor de renovatie van de Tweede Kamergebouwen aan het Binnenhof, zonder op oplossingen in te gaan.

Na schriftelijke en mondelinge kennisgeving aan het Presidium in zijn vergadering van 5 november en berichtgeving op 10.1.b heeft de projectleider voor de totstandkoming van het ambitiedocument tussen 13 november en 5 december in de ambtelijke organisatie 18 gesprekken in verschillende overlegvormen gevoerd, in aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het RVB (zie gesprekslijst in hoofdstuk 5). Ter inspiratie was vooraf een niet-limitatieve lijst van ongeveer 60 onderwerpen toegezonden, die in samenwerking met het RBV is opgesteld. Aanvullend is op 7 januari 2015 gesproken met de onlangs opgerichte Klankbordgroep voor mensen met een handicap.

In korte tijd is veel informatie naar boven gekomen. In alle gesprekken was iedereen ervan doordrongen dat het gezichtspunt is het algemeen en maatschappelijk belang van de Tweede Kamer en een optimale uitoefening van het werk door de Tweede Kamerleden. Het verzoek was om "out of the box" te denken, ver vooruit, vanuit eigen deskundigheid mee te praten en niet na te laten ook over de eigen grenzen heen te kijken. Daaraan is met enthousiasme gehoor gegeven. De aanwezigheid van een vertegenwoordiger van het RVB bij deze gesprekken heeft als bijzonder voordeel dat daardoor bij het RVB meer feeling en nuancering kan worden overgebracht als het ambitiedocument verder wordt vertaald naar de verschillende, planmatige renovatiescenario's.

Er is niet met de Parlementaire persvertegenwoordiging gesproken, ook niet met Perscentrum Nieuwspoort of met het Kinderdagverblijf.

Vanuit de fracties, te weten het CDA, de SGP en de PvdD, is op een procedurevoorstel aan het Presidium met een oproep door drie fracties gereageerd. In het ambitiedocument wordt bij de betreffende ambitie vermeld om welke fractie het gaat om zichtbaar te maken waaraan de politiek in het kader van de renovatie van hun eigen huis belang hecht.

Het Presidium heeft op 10 december 2014, na nadere informatievoorziening over de inhoud en de strakke planning van het komende traject, besloten na ommekomst van het Kerstreces aan de hand van het ambitiedocument verder te praten. Een eerste reactie van het Presidium aan welke begrippen waarde wordt gehecht, is als reactie van het Presidium verwerkt.

Gefaseerde en niet gefaseerde, tijdelijke huisvesting

Verhuizing naar een tijdelijke huisvesting vindt niet veel eerder plaats dan in 2019, zo heeft het RVB meegedeeld. Er is op dit moment sprake van twee varianten. Gefaseerd verhuizen, waarbij tijdens de verbouwing het werk in de gebouwen van de Tweede Kamer doorgaat en niet gefaseerd verhuizen, waarbij sprake is van integrale verhuizing naar een geschikt te maken grotere, tijdelijke huisvesting. Deze scenario's zijn onlangs door het RVB beschreven en voorzien van een planning en worden in een aparte brief aan de Tweede Kamer aangeboden, evenals een stappenplan en planning van het renovatietraject.

Ook al valt de tijdelijke huisvesting niet onder de reikwijdte van dit ambitiedocument, evenals de overbruggingsperiode totdat de verbouwing begint, deze situaties zijn wel nadrukkelijk aan de orde geweest in de gesprekken in de ambtelijke organisatie. De verbeteringen in de komende periode tot aan 2019 worden in samenwerking met de Tweede Kamer door het RVB in kaart gebracht, evenals wat nodig is in een tijdelijke huisvesting.

Wat betreft verhuizing in 2019, is zonder uitzondering in alle gesprekken nadrukkelijk de voorkeur uitgesproken voor integrale, niet-gefaseerde verhuizing, voor zover de ambtelijke organisatie hierin een stem heeft.

Redenen zijn onder meer geluids- en bouwoverlast tijdens de plenaire en commissievergaderingen, nog meer uitval van technische (beheers)voorzieningen en ICT en risico's bij afkoppeling van gebouwdelen, onvoldoende restauratieve voorzieningen vanwege de locatie van de hoofdkeuken en de systematiek van ontkoppeld koken, de afstand tussen Kamergebouwen ten opzichte van tijdelijke huisvesting.

4. Ambities en wensen

- Vooraf

Op deze plaats wordt nog eens herhaald dat in dit hoofdstuk niet de noodzakelijke renovaties, de primaire aanleiding voor renovatie, worden beschreven. Deze worden door het RVB opgenomen in een minimumvariant nadat de ambitedocumenten van de Binnenhofbewoners zijn ontvangen.

Hieronder volgen op een hoog abstractieniveau, zoals door het RVB gevraagd, de hoofdambities en daarmee samenhangende en afgeleide ambities. Dat wil in dit geval zeggen dat dit document zich eerder kenmerkt door een staccato opsomming van wat de gebruikers zien als functionele aanpassingen, verbeteringen en vernieuwingen en zonder oplossingen aan te geven, dan door een meer beschouwende beschrijving. Toch is er niet altijd aan te ontkomen een onderwerp in te leiden of de huidige situatie te beschrijven. In die gevallen worden ten aanzien van een onderwerp eerst de "huidige situatie" en dan de "ambities" beschreven. Als dit onderscheid niet wordt gemaakt, betreft het direct een opsomming van ambities met hier en daar toch een mogelijke oplossingsrichting.

4.1 10.1.b

- **Huidige situatie**

Op dit moment ontvangt de Kamer in totaal ongeveer 170.000 bezoekers per jaar, een verdubbeling sinds de motie-Schinkelshoek uit 2007. In de oorspronkelijke planvorming van onze nieuwbouw van 1992 werd uitgegaan van ongeveer 60.000 bezoekers per jaar.

Het grootste deel van het bezoekersaantal wordt wegwijs gemaakt door ProDemos. Groei is mogelijk tot maximaal 180.000 per jaar: een berekening gebaseerd op de huidige toegangscapaciteit, de capaciteit van de publieke tribune van de plenaire zaal en het aantal plenaire vergaderingen.

10.1.b

10.1.b

• 10.1.b

4.1.1 10.1.b

- Een open, grote en toegankelijke toegangs- en ontvangstruimte voor álle bezoekers, zoals incidentele bezoekers aan de publieke tribunes, bezoekers via ProDemos, gasten van de Kamer (van Kamerleden, commissies, Kamerbewoners etc.), bewindslieden, begeleidende ambtenaren. 10.1.b
- Een gastvrije en veilige entree waar zowel zichtbaar buiten als bij binnenkomst de democratische functie van de Tweede Kamer zich afspiegelt. Waar ook buiten voor blinden en slechtzienden en doofblinden zonder geleidehond herkenbaar de Tweede Kamer staat via een aantal rubberen tegels die ook in geleide routes worden gebruikt.
- 10.1.b
- Een voor iedereen toegankelijke toegangsdeur, bij voorkeur geen draaideuren die belemmerend zijn voor mensen met een handicap, of anders een goede aanduiding van het alternatief in overeenstemming met deze doelgroep.
- In de centrale ontvangstruimte een gecombineerde bezoekersinformatiebalie (een frontoffice voor de toekomstige Stafdienst Communicatie en de Dienst Informatievoorziening (DIV). Met dienstverlening als accreditatie en dagpas voor de pers, voor brochures en informatie over de Tweede Kamer, mogelijk uitgifte bezoekersstickers in plaats van bij de beveiligingsbalie en met beperkte bezoekersinformatie (zie paragraaf 4.6.3). Tot nu toe worden de burgers niet of nauwelijks rechtstreeks door het Centraal Informatie Punt van de DIV ondersteund. Een keuze, die nu inmiddels minder gerechtvaardigd lijkt omdat het rijksoverheidkanaal Postbus 51 is afgeschaft en er eigenlijk geen alternatieven meer zijn voor de burger behalve Staten-Generaal digitaal en rijksoverheid.nl. De fractie van het CDA heeft verzocht het CIP in de buurt van de centrale ontvangst van de bezoekers te plaatsen. Aangenomen wordt dat hiermee deze bezoekersinformatiebalie wordt bedoeld en niet het CIP als zodanig dat vooral een interne functie heeft.
- Digitale informatieschermen met alle relevante informatie voor bezoekers en publiek, livestream, educatieve informatie etc. (zie paragraaf 4.9.3).
- Mogelijkheid om looproutes naar o.a. vergaderzalen en extra informatie ook via een app te downloaden (zie paragraaf 4.9.3).
- In de centrale ontvangstruimte een winkeltje met souvenirs en relatiegeschenken.
- 10.1.b

- Daarnaast aandacht voor de toegankelijkheid voor mensen met een handicap van de ene naar de andere zone. Kleine draaideuren zijn lastig; bij circlelocks is het vooral belangrijk om een goed verlicht systeem te hebben waar een pas of welke voorziening dan ook kan worden aangeboden.

10.1.b

4.1.2 Representatieve "huisingang" Plein 2

- Plein 2 als informele "huisingang": representatief en met audiovisuele communicatie (zie paragraaf 4.9.3), vanwege de gezichtsbepalende plaats aan het Plein en als toegang via Koloniën naar de Regentenkamer voor representatieve ontvangsten. Als dagelijkse ingang vooral bedoeld voor Kamerbewoners (komend van Centraal Station).
- Betere voorzieningen en toegang voor Petitieaanbiedingen bij Plein 2. Afhankelijk van de keuze waar petitieaanbiedingen in de toekomst gaan plaatsvinden in relatie tot een mogelijk nieuwe, centrale ingang (zie voorgaande paragraaf).

10.1.b

- 10.1.b
- 10.1.b
- 10.1.b

4.1.3 10.1.b

- 10.1.b
- 10.1.b
- 10.1.b
- Huidige opzet en capaciteit van de verschillende voorzieningen bij deze ingang zijn te beperkt. Er zijn meer beveiligingsvoorzieningen, zoals meer scanstraten, betere garderobe- en facilitaire en sanitaire voorzieningen nodig (ook in de buurt van Binnenhof 2).
- 10.1b
- 10.1.b
- 10.1.b
- Reconstructie monumentale trap als looproute naar de eerste verdieping en de representatieve ruimten aldaar.
- Ongehinderde looproutes naar alle monumentale Oudbouwzalen van en naar de nieuwbouw; minder tussendeuren en gangen, opener, maar wel afsluitbaar, inclusief hergebruik van de zogeheten Franse gang naar en van nieuwbouw.
- Vanwege de locatie van de Stadhouderskamer kan deze ruimte bij gelijktijdig gebruik van de Rooksalon en de Oude Zaal uitsluitend via Binnenhof 2 worden bereikt. Deze ingang voldoet goed, maar niet de garderobe- en facilitaire voorzieningen. Tevens is de route vanuit ingang Binnenhof 2 naar Stadhouderskamer gehorig als gevolg van werkruimten in die omgeving.

4.1.4 10.1.b

- 10.1.b

10.1b Wob, 10.2e Wob

10.1.b

- 10.1.b

- 10.1.b

4.1.5 10.1.b

- 10.1.b
- Handhaving van deze ingang voor ProDemos afhankelijk van beslissing en plaatsing locatie centrale (bezoekers)ingang (zie paragraaf 4.1.1) en waar ProDemos gehuisvest is (zie paragraaf 4.11.2).

4.1.6 Toegankelijkheid ingangen

- Geen draaideuren. Indien niet anders mogelijk dan een goede alternatieve toegang die duidelijk hoorbaar en/of zichtbaar/voelbaar wordt aangegeven zodat mensen met verschillende soorten handicaps deze makkelijk kunnen vinden en ongehinderd naar binnen kunnen.

4.2 Plenaire zaal

Algemene opmerking is dat deze zaal meer zichtbaar het hart van de democratie en het dualisme zou kunnen symboliseren en visualiseren.

4.2.1 Inrichting

- Meer nationale symboliek herkenbaar aanwezig in de plenaire zaal (SGP).
- Meer confronterende opstelling tussen het spreekgestoelte en vak K, ook zichtbaar bij uitzending via de media. Het sprekersgestoelte staat zowel ten opzichte van vak K niet goed (spreker moet naar links opzij kijken) als ten opzichte van het Rostrum. De Voorzitter moet zich te veel naar linksachter bewegen om de spreker te zien.
- Gelijke vloerhoogte vak K ten opzichte van de eerste rij zitplaatsen van de leden.
- Een flexibele indeling van de zaal (bijvoorbeeld stoelen op rails, verschuifbaar) met meer ruimte dan nodig voor 150 stoelen, zodat na verkiezingen en tussentijdse veranderingen makkelijker geplaatst en verplaatst kan worden in overeenstemming met aantal en grootte fracties.
- In aanvulling op het voorgaande zou de zaal meer symmetrisch ingedeeld kunnen worden. De Voorzitter zit niet in het midden ten opzichte van de Kamerleden. Tevens is het linker deel van de Kamerzetels, gezien vanuit de Voorzitter, te dicht op vak K geplaatst.
- Aandacht voor arbo-conforme stoelen en tafels in de gehele zaal, inclusief de loges.
- Aandacht voor de inrichting van de loges, met voldoende ruimte voor rolstoelgebruikers.
- Mogelijk iets meer zitplaatsen aan de zijkant van de zaal in de buurt van de hoofdingang van de zaal voor ambtenaren die moeten wachten bij aflossing en voor bodes.
- Traptreden in de zaal zichtbaarder (om vallen te voorkomen) of andere oplossing in verband met mobiele beperkingen door de aanwezige traptreden.
- Bij mogelijke verplaatsing van de huidige centrale werkplek van de Dienst Verslag en Redactie (DVR) in de plenaire zaal, is het evenwel noodzakelijk dat de medewerker DVR op de nieuwe plek in de zaal een goed centraal overzicht behoudt, alles goed kan horen en zien. Dit is noodzakelijk omdat er live wordt gemarkeerd via het VerslagLegging Ondersteunend Systeem (VLOS) ten behoeve van verslaglegging en toekomstige applicaties, zoals second screen vanaf eind 2015 (zowel statische informatie als live-informatie vanaf 2016) (zie volgende paragraaf).
- Over de tribunes en regieruimte zijn geen bijzondere opmerkingen gemaakt: ze voldoen, ook wat betreft de ruimte helemaal bovenin voor rolstoelgebruikers. De al aangebrachte zichtbaarheid van de traptreden moet echter gehandhaafd blijven om vallen te voorkomen.

4.2.2 10.1.b

- 10.1.b

4.3 (Openbare) vergaderzalen en overige vergaderruimten

- **Huidige situatie**

Ofschoon het aantal commissieactiviteiten in alle vormen door de jaren heen sterk fluctueert, neemt na een aanvankelijke vermindering in 2012 - vermoedelijk als gevolg van de afname van het aantal Kamercommissies - het aantal commissieactiviteiten sinds 2013 weer toe (zie de Staat van de Tweede Kamer 2013, kamerstuk 33 924, nr. 4). De druk op de drie grote vergaderzalen op de tweede verdieping van de nieuwbouw is groot. De vier kleinere openbare commissiezalen op de begane grond waarnaar uitgeweken wordt als de drie grote zalen bezet zijn, zijn daarvoor vaak te klein, zeker bij drukke vergaderingen. Het aantal kleine commissievergaderzalen is bovendien in de afgelopen jaren met twee verminderd ten gunste van de filmzaal voor bezoekers en het Statenlokaal.

In het afgelopen jaar is de Oude Zaal drie keer speciaal voor een grote commissievergadering ingericht wat hoge kosten met zich meebrengt.

De commissies wijken voor besloten vergaderingen (die overigens weinig voorkomen) en briefings nog wel eens uit naar de vergaderruimten op de eerste verdieping. Deze vergaderruimten, de zogenaamde "kamers", worden naast reguliere vergaderingen van Kamerbewoners ook gebruikt voor (vertrouwelijke) gesprekken met soms maar twee of drie personen omdat daarvoor op de werkplek of elders onvoldoende mogelijkheid bestaat (zie ook paragraaf 4.4.1).

- **Ambities**

4.3.1 Aantal (en grootte) commissievergaderzalen en overige vergaderruimten

- Minimaal één grote commissiezaal erbij, qua afmeting tussen de Plenaire zaal en een grote commissiezaal in.
- Bij afstoting van de dependances en dus ook van het nieuwbouwgedeelte tussen Het Logement en het Depotgebouw, is aanvullend op het aantal van de drie huidige commissiezalen in het hoofdgebouw en de onder het eerste bolletje genoemde nieuw te ontwerpen commissiezaal, nog één extra, grote vergaderzaal nodig. Flexibel in te richten als Enquêtezaal met alle vereisten die aan een dergelijke zaal worden gesteld (zie paragraaf 4.4 onder "huidige situatie" en paragraaf 4.6.2).
- Standaard flexibele voorzieningen in en ten behoeve van de Oude Zaal om deze snel geschikt te maken voor een grote commissievergadering (zie paragraaf 4.5.6).
- Gebruik van andere zalen op het Binnenhof voor bijzondere vergaderingen (zie paragraaf 4.11.1). Terughoudendheid is geboden om commissievergaderingen elders te laten plaatsvinden omdat politieke vergaderingen van de Tweede Kamer in het gebouw van de Tweede Kamer zouden moeten plaatsvinden.

- o Als er meer algemene ontmoetingsplekken in het centrale gebouwencomplex worden gecreëerd (zie paragrafen 4.4.1, 4.6.1 en 4.7.1), hoeven de bestaande vergaderruimten op de eerste verdieping minder vaak onttrokken te worden voor gesprekken tussen een gering aantal personen. Het huidige aantal algemene vergaderruimten op de eerste verdieping van de nieuwbouw zou dan voldoende moeten zijn.
- o Er is behoefte aan specifieke faciliteiten voor vergaderingen waarvoor mogelijk sluiproutes nodig zijn voor het ongezien ophalen en wegbrengen van deelnemers of genodigden. Dit soort vergaderingen vindt nu regelmatig in het gebouw van Het Logement plaats (inclusief de Enquêtezaal), maar moet bij mogelijke afstoting van deze dependance elders op een wat afgezonderd, decentraal gebouwdeel georganiseerd kunnen worden.
- o Multifunctioneel gebruik van de "eigen" fractiekamers, die vooral op de dinsdagochtend worden gebruikt.

4.3.2 Inrichting

- o Flexibelere indeling en toekomstbestendig voor verschillende typen vergaderingen in de commissievergaderzalen. Mogelijkheid om vooral meer (of minder) stoelen te plaatsen en niet altijd in een "halve maan".
- o Verbetering van de huidige situatie op de vloer die "rommelig" wordt gevonden omdat er onvoldoende (visuele) scheiding is tussen het debatgedeelte, de pers en het publiek. Dit is voorgesteld mede **10.1.b** met het oog op het makkelijker kunnen realiseren van terughoudendheid direct na afloop van het debat. Het gaat dan bijvoorbeeld om de afspraken met de pers dat niet in de zaal geïnterviewd mag worden, maar pas op de gang.
- o Centrale plaats voor Dienst Verslag en Redactie om goed te kunnen horen en zien i.v.m. live-markering. Zolang er behoefte is aan een geautoriseerd verslag (eenduidig, niet interpreteerbaar) blijft handmatige (eind)redactie door de DVR noodzakelijk, ook bij vergaande spreker-, spraak- en gezichtsherkenning. Dit ten behoeve van verslaglegging en toekomstige applicaties, zoals second screen vanaf eind 2015 (zowel statische informatie als live-informatie vanaf 2016).
- o Meer ruimte voor publiek (CDA).
- o Meer ruimte voor minder validen en ruimte voor rolstoelgebruikers en hun begeleiders.
- o Meer en geschiktere ruimte voor de pers.
- o Traptreden in de zaal zichtbaarder (om vallen te voorkomen) in combinatie met aandacht voor toegankelijkheid minder validen.
- o Vergaderstoelen arboconform.
- o Een systeem voor de toegangsdeuren dat rekening houdt met minder validen en rolstoelgebruikers (niet zo zwaar, bij een automatisch systeem de bediening op de goede hoogte).
- o Een pantry standaard in elke commissievergaderzaal met aansluiting water/afvoer, riolering, elektriciteit voor koffie, thee en water (is ook door PvdD geopperd).
- o Een ruimte/deel van de vergaderzaal (antichambre) geschikt maken voor de ontvangst van de gasten van de commissie, b.v. bij ronde tafelgesprekken, voor koffie, broodje etc.
- o Meer sanitaire voorzieningen in de buurt van de vergaderzalen met warm en koud water en voldoende groot voor rolstoelgebruikers.

4.3.3   **10.1.b**

- 10.1.b

à

4.4 Huisvesting in één centraal gebouwencomplex

• *Huidige situatie*

Na elke verkiezing vindt een ingrijpende en dure verhuizing plaats in voornamelijk het centrale gebouwencomplex, zowel onder de fracties als onder de ambtenaren, als gevolg van fractiegroei, -krimp, meer of minder fracties. Ook tussentijds blijkt het soms noodzakelijk om beperkt te herschikken, bijvoorbeeld na afsplitsingen. Een deel van de ambtenaren is nu gehuisvest in dependances. Dat zijn Het Logement, het Depotgebouw, het nieuwbouwgedeelte daartussen inclusief de Enquêtezaal, het gebouw 10.1.b en een verdieping in een gebouw aan de 10.1.b

Ook zijn in het centrale gebouwencomplex, i.c. in de Perstoren, gehuisvest de parlementaire pers en de kinderopvang en in het Hotel het Internationaal Perscentrum Nieuwspoor (zie opmerkingen in paragrafen 4.5.9.1 en 4.6.4 over de persvertegenwoordigers en 4.5.9.2 over het kinderdagverblijf).

• *Ambities*

Er bestaat behoefte aan een onderzoek (business case) om na te gaan op welke manier, onder afstoting van alle dependances, in het centrale aan elkaar grenzende gebouwencomplex alle fracties en alle ambtenaren gelijkwaardig en kwalitatief hoogstaand kunnen worden gehuisvest en of dit budgettair minimaal break-even is of mogelijk zelfs een verdienmodel oplevert.

In de onderstaande paragrafen zijn de huisvestingswensen met betrekking tot fracties en ambtenaren opgenomen, ongeacht de uitkomst van de business case, ofschoon in de ambtelijke organisatie centralisatie van alle Kamerbewoners verre de voorkeur heeft.

4.4.1 Werkplekken en hun omgeving

- Bij centralisatie zou de huisvesting zo vormgegeven moeten worden dat in het totale gebouwencomplex optimale flexibiliteit voor de fracties kan worden gegarandeerd ongeacht de verkiezingsuitslag, zonder verhuisbewegingen bij de ambtelijke diensten.
- Algemene uitgangspunten bij huisvesting en werkplekken zijn: flexibel, doelmatig, duurzaam, gelijkwaardig (kwalitatief en in m², zowel in totaal als ten opzichte van elkaar); arboconform en gezondheid bevorderend; naast centrale regulatie ook zelfregulatie van comfortaspecten als daglicht, verse lucht, temperatuur en akoestiek; toegankelijk in de meest brede zin van het woord; ICT-toepassingen volgens de laatste stand der techniek; mobiele dekking tot en met iedere werkplek (zie de volgende paragrafen 4.4.2 en 4.4.3).
- Voor de fracties is het essentieel dat binnen een optionele, vaste huisvestingssituatie in het centraal gebouwencomplex vergaande flexibiliteit mogelijk is om de verhuisbewegingen als gevolg van verkiezingsuitslagen of andere tussentijdse aanpassingen, zo soepel mogelijk te laten verlopen.
- Binnen het fractiegebied moet het mogelijk zijn extra beveiligd gebied te creëren. Dit wordt vooral gerealiseerd door flexibele toegangsautorisatie, weerbaarheidsinstrumentarium en extra camera's.
- Bij de ambtelijke organisatie vertaalt zich een mogelijk vaste huisvestingssituatie binnen het centrale gebouwencomplex in de behoefte te kunnen beschikken over een mix van zowel vaste als flexibele werkplekken per dienst in het kader van plaats- en tijdonafhankelijk werken ook Het nieuwe werken genoemd.
- Als gevolg van bijvoorbeeld outsourcing, robotisering, digitalisering in het algemeen en van de archieven in het bijzonder (zie paragraaf 4.5.10), zijn naar verwachting in de toekomst minder werkplekken en opslagruimte nodig. Maatwerk per dienst is belangrijk (evenals bij de herhuisvesting als het gaat om een logische groepering ten opzichte van plenaire zaal).
- Er is behoefte aan flexibiliteit, snelheid en voldoende capaciteit voor het huisvesten van tijdelijke en projectmatige samenwerkingsvormen. Met mogelijkheid tot extra beveiliging (b.v. via pasautorisatie)

en met een goede ICT-dekking (zie ook het vierde bolletje van deze paragraaf ten aanzien van beveiligd fractiegebied).

- Binnen het huisvestingsgebied van zowel fracties als ambtelijke diensten zijn aparte kleinere, multifunctionele ontmoetingsplekken op verschillende stijlniveaus met facilitaire voorzieningen gewenst om de druk op de kleine vergaderkamers op de eerste verdieping van het nieuwbouwgedeelte te verminderen. Deze kleine vergaderkamers worden bij gebrek aan dergelijke ontmoetingsruimten in de buurt van werkplekken nu ook gereserveerd voor bijvoorbeeld vertrouwelijke gesprekken tussen twee of drie personen (zie paragraaf 4.3.1 en 4.6.1).
- Ontmoetingsplekken met wat meer privacy kunnen ook worden geïntegreerd in de restauratieve voorzieningen (zie paragraaf 4.7.1).
- Daarnaast benadrukt de PvdD het belang van voldoende vergaderruimten in de buurt van de fracties.
- Pantry's met warm water in de buurt van elke fractie en bij de diensten (PvdD).
- Voldoende sanitaire voorzieningen, voldoende groot voor rolstoelgebruikers met warm en koud water, ook in de buurt van restaurants en vergaderzalen.
- Liften met aandacht voor aantal, snelheid, grootte (geschikt voor een brancard), situering, brailletekens en spraak.
- Voldoende trappen met aandacht voor aantal, kwaliteit, situering en het aanbrengen van contrast voor slechtzienden (bij ontruiming als liftgebruik niet mogelijk is).
- Rookruimten?
- Rust- en kolfruimten met goede facilitaire voorzieningen.
- Stilteruimte.
- Ontmoetingsplekken voor ontspanning, mogelijk een fitnessruimte?

4.4.2 Inrichting, verlichting, klimaat

- Rijks Cultureel Erfgoed en Rijkseigendom: meubilair en verlichting tegelijkertijd ontworpen met een betreffende ruimte hoort bij die ruimte en blijft daarvoor behouden.
- Meubilair gestandaardiseerd per categorie Kamerbewoner (het Duitse systeem), maximale uniformiteit, arboconform, gezondheid bevorderend en in overeenstemming met het betreffende gebouwdeel: meubilair blijft staan in een zo flexibel mogelijke werkomgeving.
- Daglicht gereguleerde en duurzame verlichting.
- Voorzieningen voor verlichting, zonwering, ventilatie en temperatuur, kunnen behalve centraal, ook individueel en per werkplek worden ingesteld. Het zelf kunnen regelen van deze comfortaspecten bevordert tevredenheid over de huisvesting.
- Aandacht voor behoud en toepassing van kunst en (vaste) kunstwerken.

4.4.3 10.1.b

- 10.1.b
- 10.1.b
- 10.1.b

4.5 Verschillende gebouwdelen centraal gebouwencomplex

In dit hoofdstuk wordt ten aanzien van een aantal gebouwdelen kort de huidige staat of bepaalde problematiek vermeld en daarmee impliciet de ambitie tot verbetering of (structurele) aanpassing.

4.5.1 Algemeen

- Het Presidium heeft ten aanzien van het gehele gebouwencomplex aangegeven nadrukkelijk waarde te hechten aan kernbegrippen als veiligheid, toegankelijkheid in de meest brede betekenis van het woord, duurzaamheid, soberheid en ICT- en audiovisuele toepassingen volgens de laatste stand der techniek (zie ook 2e bolletje onder 4.4.1).
- De kernbegrippen kunnen worden vertaald naar een open en gastvrije omgeving, veilig voor Kamerbewoners, gasten van de Tweede Kamer en publiek. Waar toegankelijkheid en laagdrempeligheid in de meest brede zin hoog in het vaandel staan. Dus open, transparant en benaderbaar én optimaal toegankelijk voor doven en slechthorenden, blinden en slechtzienden en mensen met een mobiele beperking. En waar energie- en milieuefficiëntie vanzelfsprekend zijn.
- De PvdD heeft de behoefte uitgesproken aan onderzoek naar klimaat neutrale gebouwen.
- De PvdD heeft de behoefte uitgesproken aan onderzoek naar meer zonnepanelen op de gebouwen.
- De PvdD heeft de behoefte uitgesproken aan plaagdiervrije gebouwen zodat ze niet bestreden hoeven te worden.
- Daken meeuwenvrij, ook tijdens het broedseizoen zodat te allen tijde reparaties of onderhoudswerkzaamheden op de daken kunnen worden uitgevoerd.
- In alle gebouwdelen op centrale plaatsen voldoende sanitaire voorzieningen met warm en koud water en groot genoeg voor rolstoelgebruikers, met name in de buurt van vergaderruimten en restauratieve voorzieningen.
- Liften met aandacht voor aantal, snelheid, grootte (geschikt voor een brancard), situering, brailletekens en spraak.
- Voldoende trappen met aandacht voor aantal, kwaliteit, situering en het aanbrengen van contrast voor slechtzienden (bij ontruiming als liftgebruik niet mogelijk is).
- Roltrappen voorzien van fellere verlichting voor slechtzienden.
- Capaciteit fietsenstallingen vergroten in het centraal gebouwencomplex en voorzien van douches en kleedruimten (zie ook paragraaf 4.11.1).

4.5.2 Hotel

- Het Hotel is bouwtechnisch (inclusief lichtplan) en klimatologisch op alle fronten ongeschikt voor werkplekken en is volgens de deskundigen in de huidige staat niet meer verder te verbeteren. De aard van de klachten verschilt en is breed gehoord vanaf het gebouwdeel aan de buitenzijde aan de Lange Poten tot en met de binnenkant grenzend aan de Statenpassage. Ook de keuken van Nieuwspoort veroorzaakt vanaf de vroege ochtend overlast, omdat de ontluchting in het tussengedeelte, het hof, uitkomt. Het Hotel wordt alom afgeschreven.
- 10.1.b

4.5.3 Justitie (monumentaal)

- De zolder van Justitie is klimatologisch slecht.
- Ook is het gehele gebouw Justitie gehorig voor geluiden op het Plein en in de Lange Poten.
- Het gebouw is oud en sleets.
- Met name de Handelingenkamer/Bibliotheek, één van de tien mooiste van de wereld, is toe aan renovatie en restauratie. Ingeschat is dat deze ruimte groot genoeg blijft voor de toekomst, omdat er vanaf september 2014 uitsluitend digitale opslag van de Handelingen plaatsvindt. Ook de magazijnfunctie voor collecties in deze bibliotheek blijft voldoende.
- De buitenkant van Justitie loopt groot risico. Duurzaamheid kan alleen worden bewerkstelligd door middel van rigoureuus onderhoud en bescherming.
- 10.1.b

4.5.4 Koloniën (monumentaal)

Over dit gebouw, inclusief Regentenkamer zijn geen opmerkingen gemaakt, met dien verstande dat de toegang vanuit ingang 10.1.b naar de Regentenkamer representatief moet zijn (zie paragraaf 4.1.2).

4.5.5 Oudbouw Binnenhofzijde 4 – 7 (monumentaal)

- De gehele oudbouw met werkruimten aan de Binnenhofzijde (Binnenhof 4-7) is verouderd en gedateerd met veel kleine kamers, die niet aan de huidige (arbo)-maatstaven voldoen.
- Apart aandachtspunt: niet uitsluitend klimaatregeling, maar ook de mogelijkheid de ramen meer open te kunnen zetten voor frisse lucht (zie paragraaf 4.4.2).

4.5.6 Binnenhof 1a – 3 (monumentaal en monumentale ruimten)

• *Huidige situatie*

In dit gebouwdeel bevinden zich Stadhouderskamer, Oude Zaal, Rooksalon, Koffiekamer en Schrijfkamer (de laatste wordt ook gebruikt door de Raad van State). Van deze representatieve ruimten wordt veelvuldig gebruik gemaakt voor uiteenlopende activiteiten. Ten aanzien van deze ruimten doet zich verschillende problematiek voor. Voor een deel daarvan zijn bij een aantal andere paragrafen ambities geformuleerd vanwege raakvlakken. In dat geval staat de vindplaats vermeld voor verdere uitleg.

In deze paragraaf is tevens de omgeving van de huidige Voorzitterskamer meegenomen.

• *Ambities*

- Ruimere opzet van een VIP-ingang Binnenhof 1a – 2 en het beveiligingsdeel aldaar, onder handhaving van het Boek der Gevallen (zie paragraaf 4.1.3).
- Grotere lift voor goederenvervoer naar de monumentale ruimten (zie paragraaf 4.1.3).
- Reconstructie monumentale trap (zie paragraaf 4.1.3).
- Bezoekersstromen zonder elkaar te hinderen naar de representatieve ruimten en van en naar oudbouw en nieuwbouw (zie paragraaf 4.1.1, i.c. compartimentering bezoekersstromen).
- Voorkomen van geluidshinder bij gelijktijdig gebruik van de representatieve ruimten.
- Multifunctioneel gebruik van de Oude Zaal, o.a. voor commissievergaderingen (zie paragraaf 4.3.1).
- De Koffiekamer representatiever en lichter maken (de ruimte is donker, somber vooral vanwege gedateerde verlichting).
- Verwarming Stadhouderskamer verbeteren, voldoet niet snel genoeg aan de comforteisen.
- De toegang naar een Voorzitterskamer breder en representatiever.
- Aparte wachtruimte bij de kamer van de Voorzitter is niet nodig, nisje volstaat, maar het geheel moet representatiever.
- Een andere toegangsroute voor vervoer van karren met goederen van Restaurantbedrijf en Facilitaire Dienst naar de keuken en de representatieve ruimten (gaat nu via de Voorzittersgang).
- Geuroverlast richting de huidige Voorzittersgang vanuit de keuken Binnenhof 1a eerste verdieping aanpakken.
- Grotere pantry in de gang van de Voorzitter.
- Check op "omgevingstrilling" voelbaar in de Eerste Commissiekamer.

4.5.7 Kortenhorst vleugel (zijde Hofplaats, onderdeel van Binnenhof 1a-3, niet monumentaal)

- Geen specifieke opmerkingen, behalve ten aanzien van doorgang via de Voorzittersgang naar de nieuwbouw (zie paragraaf 4.5.6). In dit gebouw bevindt zich ook de grotere vergaderzaal/fractiekamer de Van Mierlozaal.

4.5.8 Nieuwbouw

- o De integrale opzet van de huidige nieuwbouw (in feite het vergadercentrum) zou gehandhaafd moeten blijven, inclusief brede gangen en zicht op buiten.
- o Wel is opgemerkt dat de lampen die naast de vergaderzalen hangen te ver uitsteken voor mensen met een visuele handicap als zij met een blindengeleidehond dicht langs die zijde lopen.
- o Zie voor "plenaire zaal", "(openbare)commissievergaderzalen en overige vergaderruimten", "restauratieve voorzieningen" in de nieuwbouw respectievelijk de paragrafen 4.2, 4.3, 4.7.
- o Zie voor Schepelhal aparte paragraaf 4.5.10 over Archieven.
- o Zie voor CIP en helpdesk DA, zijde Hofplaats, aparte paragraaf 4.6.3.

4.5.9 Perstoren

4.5.9.1 Huisvesting pers in gebouw Tweede Kamer

- o Het al dan niet huisvesten van een aantal persredacties met een paar studio's in het gebouw van de Tweede Kamer, op dit moment in de Perstoren, verlangt een principiële beslissing. Dit mede in samenhang met het onderzoek naar centrale huisvesting van alle fracties en ambtelijke diensten in één centraal gebouwencomplex (zie paragraaf 4.4).
- o In het algemeen is er wel wat bezwaar tegen dat de Perstoren en het gebouw van de Tweede Kamer één gebouw lijken en verder dat de pers nu makkelijk overal kan rond- en binnenlopen. Dat zou overigens in het kader van toekomstige compartimentering kunnen worden gereguleerd (zie paragraaf 4.1 ingangen).
- o Nadeel van geen eigen huisvesting voor de persvertegenwoordigers is, zeker in combinatie met het ontbreken van een goed geoutilleerde, grote perskamer, dat zij dominantier in de gebouwen aanwezig zullen zijn. Dat doet zich in de huidige situatie al enigszins voor ten aanzien van fotografen en pers met een dagpas, ook al is er een perskamer in de Perstoren beschikbaar en daar vlak in de buurt een grotere ruimte (het vroegere Persbuffet) bij de tribunes van de Plenaire zaal (zie ook paragraaf 4.6.4 voor een mogelijk alternatieve oplossing).

4.5.9.2 Huisvesting Kinderdagverblijf in gebouw Tweede Kamer

- o Naast een principiële beslissing ten aanzien van het continueren van de huisvesting van het Kinderdagverblijf in het gebouw van de Tweede Kamer, moet afhankelijk daarvan de plaats van huisvesting (in combinatie met toegang en toegankelijkheid) worden heroverwogen.^{10.1.b}

4.5.10 Archieven en collecties in verschillende gebouwdelen

• Huidige situatie

De archieven van de Tweede Kamer over de periode 1990 - heden | 10.1.b

De archiefruimten voldoen niet aan de huidige wet- en regelgeving. Er zijn geen alternatieven. In de toekomst is minder archiefruimte nodig vanwege digitalisering. Dat doet zich al voor in de tijdelijke situatie vanaf 2019. Berekeningen zijn hiervan bekend bij het RVB. Veel informatie is al rechtstreeks digitaal. Er is als gevolg van de transitiefase waarin wij ons bevinden nog papierarchiefruimte nodig voor ongeveer 25 á 30 jaar of minder lang als de Archiefwet wordt aangepast. Daarna is alles overgebracht naar het Rijksarchief en/of gedigitaliseerd.

De collecties van de Tweede Kamer staan verspreid bij het CentraalInformatiePunt | 10.1.b

- **Ambities**

- Nieuw te bouwen of gerenoveerde, geklimatiseerde archiefruimten conform de geldende wet- en regelgeving en optimale opslag voor de archieven en (delen van) de collecties die niet in de Bibliotheek staan.
- Renovatie en restauratie Bibliotheek (Handelingenkamer en opslag collecties)(zie paragraaf 4.5.3).

4.5.11 Buitenhoven en tuinen in verschillende gebouwdelen

- Alle buitenhoven en tuinen van de Tweede Kamer toegankelijk maken voor de bewoners.

4.6 Introductie nieuwe, functionele ruimten

4.6.1 Representatieve ontvangstruimte(n)

- Multifunctioneel gebruik van een (nieuwe) representatieve ontvangstruimte met facilitaire voorzieningen voor verschillende typen functionele bezoeken van kleinere groepen van of individuele hoogwaardigheidsbekleders aan Kamerbewoners. Voor wat grotere groepen zou een ruimte als de Stadhouderskamer geschikt zijn, maar deze is te kwetsbaar voor veelvuldig gebruik.
- Daarnaast is ook behoefte aan kleinschalige representatieve ontmoetingsplekken, omdat het omslachtig kan zijn om met een individuele, hooggeplaatste bezoeker na ontvangst bij de ingang terug te lopen naar de eigen werkplek. De huidige restaurants of het Statenlokaal zijn vaak te druk en luidruchtig voor een rustig, zakelijk gesprek (zie paragrafen 4.4.1 en 4.7.1).

4.6.2 Persconferentie- en presentatieruimte Tweede Kamer

- Een eigen, multifunctionele persconferentie- en presentatieruimte met mogelijkheid tot live-uitzending (en een studioruimte), voor grote persontmoetingen, korte persstops (naast het regulier meelopen in de gang met microfoon), presentaties van rapporten e.d., zowel voor Kamer- als fractiegebruik (visueel onderscheid door bijvoorbeeld verschuifbare panelen), met flexibele inrichting voor aanpassing aan de aard van de persontmoeting.
- Mogelijk in de buurt van/combinatie met een nieuwe multifunctionele commissiezaal annex enquêtezaal (zie paragraaf 4.3), afhankelijk van de beslissing inzake daadwerkelijke afstoting van dependances.
- De ruimte ondersteunt een professionele beeldvorming, herkenbaarheid en profilering van de Tweede Kamer, de Voorzitter, de Kamerleden.

4.6.3 Centraal Informatie Plein

- **Huidige situatie**

Het huidige Centraal Informatie Punt (CIP), afdeling van de Dienst Informatievoorziening, ^{10.1b}

. Het is nu een lees- en ontmoetingsplek met een centrale balie voor voornamelijk Kamerleden en fractiemedewerkers. Zij maken in combinatie met de commissies voor 90% gebruik van het CIP en dan vooral tijdens plenaire vergaderingen en in de avond. Voor het plaatsen van (extra) zitjes is de ruimte onlangs leger gemaakt door overbrenging van een deel van de collectie naar de Handelingenkamer (bibliotheek Justitie). Een beperkte, fysieke basiscollectie blijft bij het CIP. Verder zijn alle tijdschriften gedigitaliseerd. Berekening van het aantal benodigde (en toekomstige) strekkende meters voor het CIP is bekend bij het RVB.

Een kleine hoek binnen het CIP is speciaal ingericht en goed verlicht voor het inzien van vertrouwelijke stukken. De medewerkers van het CIP hebben hier zicht op omdat er voor het inzien van deze stukken strikte regels gelden.

Uit praktische overwegingen is in deze ruimte gekozen voor een combinatie met de helpdesk van de Dienst Automatisering. Noodzakelijk is het niet. Wel handig, want de ruimte is immers bekend en wordt voor beide verschillende services intensief gebruikt door de Kamerbewoners.

Afhankelijk van de bouwkundige oplossing voor een nieuwe centrale ingang (zie paragraaf 4.1.1), is het niet ondenkbaar dat de locatie van het huidige CIP verandert en dus ook van de helpdesk van de Dienst Automatisering.

- **Ambities**

- Inrichting van een Centraal Informatie Plein, waar verschillende vormen van interne dienstverlening aan de Kamerbewoners op één plek vast worden geconcentreerd en aanvullend flexibel kunnen worden georganiseerd bij bijzondere gelegenheden, zoals bijvoorbeeld het informeren van Kamerleden over verschillende onderwerpen na Verkiezingen.
Hierbij gaat het in de vaste situatie in ieder geval om het huidige CIP en de helpdesk van de Dienst Automatisering. Omdat veel Kamerleden en fractiemedewerkers gebruik maken van deze twee functies, is centrale ligging in de buurt van de Plenaire Zaal opnieuw een ambitie. Verder kan mogelijk worden gedacht aan een helpdesk van de Beveiligingsdienst voor het maken van foto's en uitgifte van passen etc. op bepaalde tijden en een flexibele inrichting voor ad hoc dienstverlening op een centrale plaats.
- Als ambitie is tevens geopperd om vanuit het Centraal Informatie Punt (dat dus onderdeel uitmaakt van een mogelijk toekomstig geïntegreerd Centraal Informatie Plein) een kleine informatiebalie voor het publiek te introduceren en te integreren in een toekomstige, centrale toegangsruimte (zie paragraaf 4.1.1). Deze vooruitgeschoven post gericht op het publiek functioneert dan in combinatie met de nieuwe Stafdienst Communicatie (zie zelfde paragraaf, vijfde bolletje).

4.6.4 Huisvesting pers in een eigen, vernieuwde persruimte (flexplekken)

- Een eigen goed geoutilleerde persruimte met flexplekken en goede apparatuur in de buurt van een aparte studioruimte, afhankelijk van een beslissing inzake al dan niet huisvesten van de pers in het gebouw van de Tweede Kamer (zie paragraaf 4.5.9.1).

4.7 Restauratieve voorzieningen

- **Huidige situatie**

De Tweede Kamer beschikt op de tweede verdieping over het Statenrestaurant, op de eerste verdieping over het biologische Pleinrestaurant en het Ledenrestaurant en op de begane grond over het Statenlokaal. Daarbij is er één centrale keuken op de tweede verdieping boven Staten- en Pleinrestaurant, één keuken bij het Ledenrestaurant en één keuken op Binnenhof 1a in de buurt van de monumentale, representatieve ruimten (zie paragraaf 4.5.6). Bij het Statenlokaal wordt alleen "afgebakken". Er zijn 33 afruimbalies voor dienbladen voor eten op de werkplek en verder – in technisch beheer van de Facilitaire Dienst – 33 koffiezetmachines en 4 snackautomaten. Ongeveer 80% van de warme maaltijden wordt bereid via ontkoppeld koken, een systeem waarbij loskoppeling plaatsvindt tussen de bereiding (en vervolgens koeling) en de consumptie (na opwarmen) van de maaltijd. Naast de dienstverlening aan de Kamerbewoners, zijn er op dit moment gemiddeld 800 evenementen per jaar op 155 werkbare dagen.

De Binnenhofbewoners en de Grafelijke zalen beschikken in totaal over 8 keukens.

- **Ambities**

4.7.1 Opzet restaurants

- De grote restauratieve voorzieningen centraliseren voor alle Binnenhofbewoners op locatie Tweede Kamer (principiële keuze ten aanzien van deze opzet in het kader van al dan niet samenwerking Binnenhofbewoners (zie paragraaf 4.11.1).
- Of, de grote restauratieve voorzieningen centraliseren voor de Tweede Kamerbewoners.
- Welke variant ook wordt gekozen: vanuit bedrijfseconomisch oogpunt is het wenselijk dat er één groot centraal, mogelijk dubbel restaurant op de begane grond wordt ontworpen met twee ingangen en in het midden een grote, centrale spilkeuken.

- De grootte en met name de locatie van de gekoppelde restaurants is afhankelijk van al dan niet restauratieve samenwerking op het Binnenhof (ideale situatie bij samenwerken aan de zijde van de Raad van State; bij geen samenwerking op dit terrein in het gebouwdeel dicht bij het Plein).
- Met behoud van het aparte Ledenrestaurant bij de Plenaire zaal op de eerste verdieping, met uitgiftekeuken voor lunch en diner (mede in antwoord op een vraag van het CDA).
- Met behoud van de uitgiftekeuken op de eerste verdieping Binnenhof 1a in verband met ontkoppeld koken ten behoeve van evenementen in de monumentale ruimten aldaar (aandacht voor geuroverlast: zie paragraaf 4.5.6).
- De grote centrale spilkeuken, deels open voor dagverse bereiding van producten, werkt richting de beide restaurantdelen, met een klein gesloten deel geschikt voor ontkoppeld koken (bereiden en afkoelen) voor evenementen en het Ledenrestaurant op de eerste verdieping.
- Niet-geïntegreerde, flexibele keukenapparatuur met losse elementen die steeds naar de laatste stand der techniek kunnen worden vervangen.
- Het grote bedrijfsrestaurant voorzien van kleinere, aparte ontmoetingsplekken voor privacy (zie paragrafen 4.4.1 en 4.6.1).
- Rekening houden met toegankelijkheid voor mensen met een handicap (geen drempels of verhogingen).
- Mogelijk zelfscanapparatuur in plaats van kassa's (of zelfs tourniquets met vaste prijs lunch/diner).
- Een systeem voor de toegangsdeuren dat rekening houdt met minder validen en rolstoelgebruikers (niet zo zwaar, bij een automatisch systeem de bediening op de goede hoogte).
- Bij samenwerking Binnenhofbewoners: vier steunpunten Statenlokaal zoals het huidige Statenlokaal in de Statenpassage, rondom het gehele Binnenhof (twee op locatie TK, waarvan één centraal tevens voor bezoekers van buiten, één EK, één AZ). Bij geen samenwerking: twee steunpunten locatie TK.
- Vanuit bedrijfseconomisch oogpunt afstoten van de 33 afruimbali's in combinatie met eten en drinken in disposables (zoals nu deels aanwezig in het huidige Statenlokaal).
- Handhaving koffiemachines en snackautomaten in beheer van Facilitaire Dienst.
- Voldoende sanitaire voorzieningen in de buurt van de restauratieve voorzieningen, met warm en koud water en groot genoeg voor rolstoelgebruikers (met het oog op gasten niet in een besloten gedeelte).
- Voor expeditie en vervoer food en non-food zie paragraaf 4.1.4.

4.7.2 Kookstelsel

- Vanuit bedrijfseconomisch oogpunt voor het grote, centrale restaurant geen weekmenu via ontkoppeld koken, maar dagverse producten op aanbod van de groothandel, plus elke dag verse standaardgarnituur. Een dagvers aanbod dat ter plaatse wordt bereid is goedkoper, gezonder en duurzamer dan ontkoppeld koken. De inrichting en apparatuur is anders dan bij overwegend ontkoppeld koken, zoals in de huidige situatie.
- Ontkoppeld koken uitsluitend aanbieden voor evenementen die vooral in de monumentale, representatieve ruimten op locatie Binnenhof 1a plaatsvinden, en ten behoeve van het Ledenrestaurant. Daarvoor is slechts een klein deel in de centrale spilkeuken noodzakelijk.

4.8 Informatie- en communicatietechnologie

In een aantal voorgaande hoofdstukken en paragrafen zijn specifieke ambities inzake informatie- en communicatietechnologie (ICT) benoemd met betrekking tot het onderwerp in de betreffende paragraaf. In dit integrale hoofdstuk worden noodzakelijke randvoorwaarden en ambities verwoord voor een ICT-bestendige toekomst.

4.8.1 10.1.b

10.1.b

10.1.b

- **Ambities**

10.1.b

4.8.2 Infrastructuur

- o Infrastructuur (kantoor) automatisering en telefonie voor vast en draadloos volgens de laatste stand der techniek met de volgende uitgangspunten: toekomstvastheid, schaalbaarheid, flexibiliteit, beheerbaarheid.
- o 100% dekking in het gebouwencomplex.
- o 10.1.b
- o Technische voorziening presentielijst ingangen en Plenaire zaal (zie paragraaf 4.2.2).

4.9 10.1.b

10.1.b

4.9.1 **10.1.b**

4.9.2 **10.1.b**

- 10.1.b
- 10.1.b

10.1.b

[Redacted text block]

10.1.b

[Redacted text block]

10.1.b

[Redacted text block]

4.9.3

10.1.b

[Redacted text block]

10.1.b

4.11 Samenwerking Binnenhofbewoners

4.11.1 Shared services Binnenhof

- o Continuering, uitbreiding en institutionalisering van dienstverlening aan en samenwerking met de Binnenhofbewoners.

De Tweede Kamer 10.1.b

stelt op kleine schaal restauratieve voorzieningen beschikbaar (EK en Algemene Zaken in de avond).

- o In het kader van het ambitiedocument ziet de Tweede Kamer voldoende mogelijkheden om de huidige samenwerking uit te breiden, mede als onderdeel van een mogelijke totaalvisie op de inrichting van het Binnenhof. Integrale samenwerking in een maximumvariant heeft mogelijk consequenties voor de buiteninrichting van het Binnenhof en het aanbrengen van binnenverbindingen tussen de Binnenhofgebouwen en Grafelijke Zalen, zowel bouwtechnisch als qua techniek en infrastructuur in de meest brede zin.
- o Een integrale aanpak kan ook voordelen bieden voor een meer gestroomlijnde (binnen)logistiek bij officiële (staats-)bezoeken aan verschillende Binnenhofbewoners als het niet noodzakelijk is dit buitenom te doen. Dit heeft ook voordelen voor mensen met een handicap die via een ontoereikende uitgang van de Tweede Kamer (Binnenhof 4) naar de Eerste Kamer moeten oversteken en vice versa na sluiting van Binnenhof 1a.
- o De toedeling en het gebruik van een aantal gebouwen en ruimten aan het Binnenhof zijn ter discussie gesteld.
- o Verder wordt het geringe gebruik van de beschikbare monumentale, representatieve ruimten en vergaderzalen aan het Binnenhof, inclusief de Grafelijke Zalen, onder de aandacht gebracht voor meer en prioritair gebruik voor de Binnenhofbewoners.
- o Overigens is aandacht gevraagd voor het permanent geschikt maken van de toegang tot de Grafelijke Zalen voor mensen met een mobiele beperking en niet alleen op Prinsjesdag.

- Vanuit de Coördinatiecommissie Binnenhof is de behoefte uitgesproken aan een fietsvrij Binnenhof. Daartoe zou de (onzichtbare) stallingcapaciteit op of rond het Binnenhof en in de Kamer vergroot moeten worden. Er is gevraagd om de reeds beschikbare fietsenstallingen in de Kamer te voorzien van douches en kleedruimten (zie paragraaf 4.5.1).

4.11.2 Rondleidingen en publieksinformatie

- In de huidige situatie biedt een bezoekerscentrum rondleidingen, publieksinformatie, educatieve programma's e.d. ten behoeve van de Tweede Kamer, Eerste Kamer en de Ridderzaal en werkt samen met gemeenten, provincies, rechtbanken en onderwijsinstellingen. Het is essentieel dat een dergelijke instelling, die in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid alle groepsbezoeken gaat doen, dus ook het aantal dat nu nog door de Dienst Communicatie op speciaal verzoek wordt uitgevoerd, een onbelemmerde toegang blijft houden voor de enorme stroom bezoekers die jaarlijks wordt rondgeleid. Nu is dat nog via de Koninginneningang aan de Hofplaats met een scanstraat in de Schepelhal. In de toekomst mogelijk via een nieuwe centrale ingang met goede voorzieningen voor een snelle doorstroom van deze bezoekersgroepen, als daadwerkelijk tot een nieuwe ingang wordt besloten (zie paragraaf 4.1.1).
- Het betreffende bezoekerscentrum is nu aan de overkant van de Tweede Kamer gehuisvest. Er is geopperd dat huisvesting mogelijk in het gebouw van de Tweede Kamer zou kunnen plaatsvinden.
- Tevens is het gebruik van een bezoekerscentrum van de echte vergaderzalen van de Tweede Kamer gesuggereerd (b.v. de plenaire zaal) in plaats van de bestaande, nagebouwde zalen in hun eigen omgeving. Dit is echter slechts beperkt mogelijk omdat de groepsbezoeken immers vooral geconcentreerd zijn op de dagen dat de Kamer vergadert.

5. Schriftelijke reacties en gesprekken

Drie schriftelijke reacties aan het Presidium in november:

van de fracties van CDA, SGP, PvdD. Vermelding in de tekst bij de betreffende ambitie.

Reactie van het Presidium in Presidiumvergadering 10 december 2014:

Een aantal algemene noties zijn verwerkt in paragraaf 4.5.1

Gespreksoverzicht projectleider ambitiedocument:

Alle gesprekken zijn gevoerd in aanwezigheid van 10.2e van het Rijksvastgoedbedrijf.

Na de eerste bijeenkomst van de MT-leden en de diensthoofden op 13 november zijn met bijna alle diensten uitvoerige, verdiepende gesprekken gevoerd in verschillende werkvormen, opgenomen in onderstaand overzicht. In sommige gevallen was een verdiepend gesprek niet nodig of volstond een korte mailreactie respectievelijk een terugkoppeling aan de medewerkers uit het managersoverleg van 13 november (Stafdienst en Personeel & Organisatie en Bureau Onderzoek en Rijksuitgaven). In een aantal gevallen is desgevraagd aanvullend (telefonisch) toelichting gegeven of schriftelijke informatie verstrekt. De Bodedienst vond een verdiepend gesprek niet nodig, maar heeft desgevraagd kengetallen aangeleverd over aantallen vergaderingen. Het ambitiedocument is op 9 januari 2015 toegezonden aan de directeur Bedrijfsvoering, Financiën en Personeel&Organisatie, 10.2e, en het Hoofd Facilitaire Dienst, 10.2e

Datum	Dienst	Wie
Donderdag 13 november 2014		MT-leden en diensthoofden
Dinsdag 18 november	Stafdienst Financieel-Economische Zaken	10.2e
Donderdag 20 november	Dienst Verslag en Redactie	10.2e, 10.2e
Maandag 24 november	Dienst Informatievoorziening plus schriftelijk opgave strekkende meters archieven en collecties	10.2e, 10.2e
Maandag 24 november	Restaurantbedrijf	10.2e
Dinsdag 25 november	Stafdienst Voorlichting	10.2e en alle medewerkers in werkoverleg
Dinsdag 25 november	Griffies Commissies Internationaal en Ruimtelijk	10.2e en alle medewerkers in werkoverleg
Dinsdag 25 november	Griffies Commissies Bestuur en Onderwijs	10.2e en alle medewerkers in werkoverleg
Dinsdag 25 november	Bureau Informatisering en Projecten	10.2e + delegatie BIP: 10.2e
Woensdag 26 november	Dienst Automatisering	10.2e
Donderdag 27 november	Ondernemingsraad	OR-leden
Donderdag 27 november	Protocol/Evenementen	10.2e
Maandag 1 december	Dienst Communicatie	10.2e
Maandag 1 december	Griffie/Bureau Wetgeving	10.2e
Dinsdag 2 december	Griffies Commissies Sociaal en Financieel	10.2e en alle medewerkers in werkoverleg
Woensdag 3 december	Beveiligingsdienst	10.2e
Donderdag 4 november	Griffie Interparlementaire Betrekkingen	10.2e
Donderdag 4 november	Facilitaire Dienst plus extra toelichting op Audiovisuele voorzieningen	10.2e 10.2e
Woensdag 7 januari 2015	Klankbordgroep voor mensen met een handicap (in december opgericht) plus een memo met aandachtspunten	10.2e (verhinderd) en 10.2e (PvdA), 10.2e (CDA, verhinderd), 10.2e (DVR), 10.2e (P&O), 10.2e (secretaris MT)

Colofon

Opdrachtgever:

De directeur Bedrijfsvoering, Financiën en Personeel&Organisatie van de Tweede Kamer, 10.2e

Projectleider en auteur ambitiedocument :

10.2e (Tweede Kamer)

Ondersteuning:

Managementassistent Facilitaire Dienst Tweede Kamer, 10.2e .

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

aan het Presidium

Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Directie Bedrijfsvoering, Financiën en
Personeel&Organisatie

10.2e

T 10.2e

M 10.2e

E 10.2e @tweedekamer.nl

datum 27 januari 2015
betreft renovatie Binnenhof

ons kenmerk 2015-009

pagina 1/3

Geachte dames en heren,

Voor het project 'Renovatie Binnenhof' is het noodzakelijk om de bewoners van het Binnenhof tijdens de uitvoering van het project tijdelijk elders te huisvesten.

Bij het onderzoek naar de mogelijke herhuisvesting is uitgegaan van de huidige huisvesting van de Hoge Raad der Nederlanden aan het 10.1.b 10.1.b (hierna 10.1.b en het 10.1.b (hierna 10.1.b

De varianten zijn:

Variant A: gefaseerd

Variant B: niet gefaseerd

Kernpunten

Het Rijksvastgoedbedrijf adviseert vanuit zijn professie, de verantwoordelijke minister voor Wonen en Rijksdienst desgevraagd te kiezen voor het uitvoeren van de renovatie van het Binnen volgens variant B (niet gefaseerd).

Uitvoering volgens variant A, het volledig of (groten)deels in gebruik blijven het Binnenhof tijdens de verbouwing, wordt op basis van de veelheid aan moeilijk en/of niet beheersbare risico's, nadrukkelijk afgeraden.

Voor de resultaten wordt verwezen naar het vervolgonderzoek van het Rijksvastgoedbedrijf (incl. vier bijlagen) wat als bijlage 1 bij dit memo is gevoegd.

Variant A

De bevindingen ten aanzien van deze variant zijn als volgt:

Kwaliteit

De bewoners kunnen in deze variant deels op het Binnenhof blijven. Het ruimtelijke PvE van de bewoners is in deze variant goed haalbaar. Het beeldmerk 'Binnenhof' blijft

datum 27 januari 2015
betreft renovatie Binnenhof
kenmerk 2015-009

deels beschikbaar voor de bewoners. Er zal aanzienlijke bouwoverlast zijn voor de bewoners.

Tijd

Er is een relatief lange doorlooptijd van **ca. 13 jaar** en er zijn veel verhuisbewegingen. Dit vraagt intensief management van de bewoners gedurende de doorlooptijd.

Geld

De kosten van deze variant zijn substantieel hoger dan in variant B. De lagere investeringskosten voor het geschikt maken van de tijdelijke huisvesting (maar een locatie), wegen niet op tegen de hogere kosten voor de verhuizingen en de additionele kosten die, als gevolg van de variant keuze, straks tot hogere kosten leiden voor het renovatieproject Binnenhof (vooral om het Binnenhof 'draaiende' te houden gedurende de renovatie).

Voor de niet beïnvloedbare risico's zal een aanzienlijke reservering opgenomen moeten worden.

Risico's

De bedrijfszekerheid is niet volledig te garanderen. Gedurende de hele renovatie is er, ondanks mitigerende maatregelen, een serieus risico van verstoring van de primaire processen bijvoorbeeld door (tijdelijke) uitval van installaties.

Brandveiligheid en beveiliging zijn niet volledig te garanderen. Gedurende de hele doorlooptijd zijn extra maatregelen nodig bijvoorbeeld in de vorm van extra personeel of additionele (tijdelijke) installaties.

Variant B

De bevindingen ten aanzien van deze variant zijn als volgt:

Kwaliteit

De bewoners kunnen in deze variant niet op het Binnenhof blijven. Het ruimtelijke PVE van de bewoners is in deze variant zeer goed haalbaar. Het beeldmerk 'Binnenhof' is niet beschikbaar en wordt, tijdelijk, anders.

Gedurende de tijdelijke huisvesting is er geen bouwoverlast voor de bewoners.

Tijd

Er is een doorlooptijd van **ca. 5,5 jaar** en er is een enkele (heen/terug) verhuisbewegingen. Dit vraagt management van de bewoners aan het begin en aan het eind van de doorlooptijd.

Geld

De kosten van deze variant zijn substantieel lager dan in variant A. De hogere investeringskosten voor het geschikt maken van de tijdelijke huisvesting (twee locaties), worden goed gemaakt door lagere kosten voor de verhuizingen en het ontbreken van de additionele kosten om het Binnenhof 'draaiende' te houden gedurende de renovatie.

datum 27 januari 2015
betreft renovatie Binnenhof
kenmerk 2015-009

Risico's

Er is een beperkte bouwtijd voor aanpassing van de tijdelijke huisvestingslocaties omdat alle voorzieningen (bljv. de plenaire zaal TK) direct, bij de start van de renovatie, in de tijdelijke huisvesting beschikbaar moeten zijn.

Er is een risico van een veranderend beeldmerk van de organisaties omdat het beeld van het Binnenhof tijdelijk niet beschikbaar is. Dit risico is goed te beheersen/mitigeren bijvoorbeeld door rondleidingen, films, campagnes etc. Bovendien heeft de locatie 10.1 b in het huidige gebruik bewezen een op zichzelf voldoende sterk beeldmerk te genereren.

In de bijlage wordt nog gesproken over variant C. Dit moet evenwel gelezen worden als B. Er was nog een oorspronkelijke tussenvariant, maar die is als zeer ondoelmatig, niet verder in behandeling genomen door het Rijksvastgoedbedrijf.

Deze brief is gebaseerd op gegevens zoals die door het Rijksvastgoedbedrijf aan ons zijn verstrekt. Uitvoeringskosten van beide varianten en de tijd die ermee gemoeid is kunnen tijdens de Presidiumspecial mondeling worden toegelicht door het Rijksvastgoedbedrijf.

10.2e

10.2e

Directie Bedrijfsvoering, Financiën en Personeel&Organisatie

Rijksvastgoedbedrijf
*Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties*

VERTROUWELIJK

Renovatie Binnenhof, Tijdelijke huisvesting ('kolom 2')

Vervolgonderzoek

Datum	12 januari 2015
Status	Definitief

Colofon

Contactpersoon

drs. P.N.M. Dijckmeester MBA

M | 10.2e

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Ontwikkeling
Projectontwikkeling
Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Auteurs

10.2e

10.2e

10.2e

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Rapportage oktober 2013.....	4
1.3	Onderzoek september 2014	4
1.4	Vervolgonderzoek januari 2015.....	5
1.5	Uitgangspunten	5
2	Locaties tijdelijke huisvesting	7
2.1	10.1.b	7
2.2	10.1.b	8
3	Variant A: sterk gefaseerd (10.1.b 10.1.b)	9
3.1	Omschrijving	9
3.2	Nadere uitwerking variant A	10
3.2.1	Plenaire zaal TK	10
3.2.2	Restaurantvoorziening in 10.1.b.....	11
3.2.3	Restaurantvoorziening in Nieuwbouw TK	11
3.2.4	Identiteit	11
3.3	Fasering.....	11
3.4	Indicatieve planning	14
3.5	Indicatieve kostenraming	14
4	Variant C: Niet gefaseerd (10.1.b 10.1.b en 10.1.b)	15
4.1	Omschrijving	15
4.2	Nadere uitwerking variant C	15
4.2.1	Gefaseerd terughuizen	15
4.2.2	Identiteit.....	16
4.3	Fasering.....	16
4.4	Indicatieve planning	17
4.5	Indicatieve kostenraming	17
5	Constateringen varianten.....	18
5.1	10.1.b	20
5.2	Conclusie	22
6	Bijlagen	23

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Na jarenlang klein en groot onderhoud is het Binnenhof toe aan een grootschalige renovatie. In de loop der jaren zijn aanpassingen telkens ad hoc gerealiseerd. Om het Binnenhof voor lange tijd weer geschikt te maken voor gebruik is een integrale aanpak noodzakelijk. In 2010 is onder voorzitterschap van oud-minister voor WWI, mr. E.E. van der Laan, een intentieovereenkomst met uitgangspunten voor een Masterplan Binnenhof opgesteld, onder de voorwaarde van beschikbaarheid van voldoende financiële middelen. Deze intentieovereenkomst is ondertekend door de voorzitters van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer, de vicepresident van de Raad van State, de minister van Algemene Zaken / minister-president, de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de directeur-generaal van de Rijksgebouwendienst (thans Rijksvastgoedbedrijf). Het project Renovatie Binnenhof moet borgen dat het Binnenhof ook in de komende decennia geschikt is als huisvesting voor de huidige bewoners.

1.2 Rapportage oktober 2013

In oktober 2013 is een eerste onderzoek gedaan naar tijdelijke huisvesting voor de bewoners van het Binnenhof gedurende de renovatie van het Binnenhof. Dit heeft geresulteerd in een rapportage van 17 oktober 2013. Met de vier hoofdbewoners is in de bestuurlijke stuurgroep vergadering van 2 juni 2014 afgesproken dat deze rapportage in samenwerking met de bewoners geactualiseerd zal worden. Het eindresultaat van deze actualisatie zal begin 2015 resulteren in een keuze voor een tijdelijke huisvestingsvariant.

1.3 Onderzoek september 2014

Het eerste resultaat van de genoemde actualisatie is het onderzoek van 22 september 2014 ("Renovatie Binnenhof, Tijdelijke huisvesting ('kolom 2')"). In dit onderzoek zijn drie varianten voor tijdelijke huisvesting gepresenteerd, uitgaande van de huidige huisvesting van de Hoge Raad der Nederlanden aan het 10.1.b 10.1.b (hierna 10.1.b en het huidige ministerie van Buitenlandse Zaken aan de Bezuidenhoutseweg 67 (hierna 10.1.b

- Variant A: Sterk gefaseerd (locaties 10.1.b en Grafelijke Zalen)
- Variant B: Gefaseerd (locaties 10.1.b Grafelijke Zalen en 10.1.b
- Variant C: Niet gefaseerd (locaties 10.1.b en 10.1.b

In de bestuurlijke stuurgroep vergadering van 6 oktober 2014 is het onderzoek besproken en is besloten dat variant B komt te vervallen en er een vervolgonderzoek zal plaatsvinden naar de varianten A en C.

1.4 Vervolgonderzoek januari 2015

Voor u ligt het vervolgonderzoek, de verdere uitwerking van de varianten A en C, naar aanleiding van het stuurgroepbesluit. Het doel van dit vervolgonderzoek is om de haalbaarheid van beide varianten te bepalen en risico's van beide varianten nader toe te lichten, zodanig dat in de bestuurlijke stuurgroep vergadering van 26 januari 2015 een afgewogen keuze gemaakt kan worden voor één van de varianten.

1.5 Uitgangspunten

De uitgangspunten voor dit vervolgonderzoek tijdelijke huisvesting zijn als volgt:

- het huidige ruimtegebruik van de bewoners van het Binnenhof is uitgangspunt voor de ruimtelijke programma's van eisen voor de tijdelijke huisvesting (bijlage 1);
- het geschikt maken van de genoemde locaties voor tijdelijke huisvesting, de verdere planuitwerking, vindt na de keuze voor een variant in overleg met de betreffende bewoners plaats;
- de Tweede Kamerlocaties 10.1.b en 10.1.b worden niet meegenomen in het onderzoek. Dat geldt ook voor de Raad van State-locaties 10.1.b en de Algemene Zakenlocatie 10.1.b
- de Tweede Kamerlocaties 10.1.b.b (inclusief depot) en 10.1.b worden wel meegenomen in het onderzoek;
- de tijdelijke huisvesting vindt plaats in eigendomspanden van het Rijk. Voor dit vervolgonderzoek zijn dat de panden 10.1.b en 10.1.b
- in beginsel vindt er geen medegebruik van de locaties voor tijdelijke huisvesting plaats door anderen dan de bewoners van het Binnenhof;
- er moet voorzien worden in representatieve ruimten voor o.a. staatsbezoeken, de plenaire vergadering (proces 2) van de Eerste Kamer (hierna EK) en de Tweede Kamer (hierna TK), de raadsvergadering van de Raad van State (hierna RvS), en de Ministerraad. Deze ruimten mogen worden ondergebracht in de tijdelijke huisvesting. Het Ministerie van Algemene Zaken wordt hierna aangeduid met AZ;
- de identiteit (staatsrechtelijke positie) van de bewoners moet herkenbaar zijn in de tijdelijke huisvesting;
- de fasering van de renovatie van de TK in variant A wordt nader afgestemd met de TK;
- de Ridderzaal blijft beschikbaar voor de ceremonie op Prinsjesdag;
- de publieke toegankelijkheid van het Binnenhof (toerisme, verkeersfunctie) kan mogelijk (tijdelijk en/of gedeeltelijk) gecontinueerd worden. Dit zal nader worden onderzocht in afstemming met de gemeente.

10.1.b

2 Locaties tijdelijke huisvesting

2.1

10.1.b

Complex

10.1.b bevindt zich binnen 10 minuten loopafstand van het Binnenhofcomplex. Het complex bestaat uit een historische voorbouw (ook wel oudbouw genoemd) en een modernere uitbreiding. 10.1.b

Gelijktijdige bewoning door verschillende bewoners is prima mogelijk door de natuurlijke opdeling in bouwdelen.

Oudbouw

De oudbouw is een rijksmonumentaal pand uit 1738 naar ontwerp van architect Marot, ook wel bekend als Huis Huguetan. Het beschikt over rijke stijlelementen en stijlkamers. De ruimtes zijn uitermate geschikt als (grote of verzamel)kantoren en vergaderruimtes. De hoofdentree heeft grote allure. 10.1.b De oudbouw beschikt ook over een entree aan het 10.1.b rechts van de hoofdentree die aansluit op souterrainniveau. Daarnaast is er een entree aan de achterzijde vanuit het hof aan de 10.1.b die tevens op dit het souterrain aansluiting heeft met de restaurantfunctie. Vanuit de tuin is er ook een verbinding met de tuinkamer, een van de twee grootste en meest representatieve ruimtes van de oudbouw. Deze leent zich goed voor een groter gezelschap en/of ontvangst van (hoge) gasten. In het souterrain beschikt het pand over een beperkte keuken die kan worden uitgebreid t.b.v. bereiding en zitgelegenheid. De kap van de oudbouw is beperkt te gebruiken als werk- of vergaderplekken. Gebruik voor opslag of techniek ligt meer voor de hand.

Uitbreiding

De uitbreiding is in tegenstelling tot de oudbouw integraal toegankelijk en voorzien van gelijkvloerse entree. Het beschikt over meer conventionele (moderne) afmetingen van kantoren. Naast de kantoren die over verstrekkende vleugels om de voorhoven liggen beschikt de uitbreiding over een aantal ruimtes die groter zijn maar eventueel verkamerd zouden kunnen worden. Het is een licht gebouw door het gebruik van veel glas en materiaal/kleurgebruik.

10.1.b

2.2

10.1.b

10.1.b

Het ligt op een steenworp afstand van het Centraal Station en binnen 15 minuten loopafstand van het Binnenhofcomplex.

Het pand leent zich uitstekend voor huisvesting van verschillende gebruikers enerzijds door het grote oppervlak en anderzijds door de verschillende oriëntatierichtingen. Het complex is in staat meerdere identiteiten te waarborgen binnen de ogenschijnlijke rigide gebouwstructuur. Het gebouw is zeer flexibel en kan grote en kleinere ruimtes huisvesten. Ook is het maken van verschillende entrees goed mogelijk, zonder het complex structureel aan te passen.

10.1.b

3 Variant A: sterk gefaseerd (10.1.b 10.1.b)

3.1 Omschrijving

Deze variant gaat ervan uit dat de renovatie in een groot aantal fasen wordt uitgevoerd, waardoor het Binnenhof tijdens de verbouwing grotendeels in gebruik kan blijven.

In deze variant worden de EK, de RvS en AZ in twee nader te bepalen fasen tijdelijk gehuisvest in het pand 10.1.b

De TK blijft tijdens de renovatie gedeeltelijk in het Binnenhofcomplex gehuisvest. Tijdens de renovatie dient het 10.1.b 10.1.b (hierna te noemen 10.1.b c.a.) als tijdelijke huisvesting voor de TK. De Enquêtezaal blijft in 10.1.b gehandhaafd. Het huidige gebruik van 10.1.b wordt verplaatst naar 10.1.b

Wijzigingen

In deze variant zijn er twee wijzigingen ten opzichte van het onderzoek van 22 september 2014:

1. variant A van het onderzoek van 22 september 2014 gaat ervan uit dat de tijdelijke huisvesting van de RvS en van proces 2 van de EK in de Grafelijke Zalen plaatsvindt. Daarbij is toen opgemerkt dat op basis van een eerste analyse blijkt dat niet alle functies van proces 2 van de EK in de Grafelijke Zalen kunnen worden ondergebracht en dat een verdere uitwerking van het ruimtelijk programma van eisen (RPvE) van de EK nodig is om te kunnen beoordelen of dit een optimale oplossing is.

Inmiddels is er meer duidelijkheid over het RPvE van de EK en blijkt dat de ruimte die nodig is om proces 2 van de EK te huisvesten (2.370 m² NO) aanzienlijk groter is dan de ruimte die beschikbaar is in de Grafelijke Zalen (ongeveer 1.300 m² NO). De Grafelijke Zalen bieden hiermee onvoldoende ruimte voor proces 2 van de EK.

Vervolgens is bekeken of een eventuele combinatie van de Grafelijke Zalen met de ruimte die de EK in gebruik heeft op de 1^e en 2^e verdieping van Binnenhof 1 een oplossing kan bieden. De ruimte die beschikbaar is in Binnenhof 1 is echter ongeveer 440 m² NO, waardoor nog steeds een tekort van ca 600 m² NO blijft bestaan.

Bovendien zou dit leiden tot een scheiding in proces 2, naast de gescheiden huisvesting die in deze variant al bestond omdat proces 1 wordt ondergebracht in 10.1.b

Om deze redenen wordt de optie tijdelijke huisvesting van proces 2 van de EK in de Grafelijke Zalen niet verder uitgewerkt.

De verdere uitwerking van variant A gaat er dan ook vanuit dat de EK als geheel wordt ondergebracht in 10.1.b

Doordat de Grafelijke Zalen niet meer worden ingezet voor tijdelijke huisvesting van proces 2 van de EK worden de benodigde investeringen die gedaan moeten worden in de Grafelijke Zalen voor tijdelijk gebruik door de RvS minder rendabel. Het tegemoet komen aan specifieke wensen van de RvS kan neerkomen op kapitaalvernietiging in het licht van een meer algemeen toekomstig gebruik. Daarom wordt er in de verdere uitwerking van variant A van uitgegaan dat de RvS eveneens in 10.1.b wordt ondergebracht in plaats van in de Grafelijke Zalen.

2. Variant A van het onderzoek van 22 september 2014 gaat ervan uit dat de bewoners van het Binnenhof fasegewijs in 10.1.b worden gehuisvest. De TK wenst echter 1.b als tijdelijke huisvesting voor de TK onderdelen in te zetten in plaats van 10.1.b vanwege de nabijheid tot het Binnenhofcomplex.

Dit is mogelijk omdat de kantoor- en vergadercapaciteit van beide panden vergelijkbaar is. Variant A is daarom aangepast: de onderdelen uit 1.b worden tijdelijk ondergebracht in 10.1.b En 1.b dient vervolgens als tijdelijke huisvesting voor de TK.

3.2 Nadere uitwerking variant A

Op een aantal onderwerpen binnen variant A heeft nadere uitwerking plaatsgevonden.

3.2.1 Plenaire zaal TK

Door de TK is gevraagd om te onderzoeken of het mogelijk is de Nieuwbouw van de TK¹ (incl. plenaire zaal en commissiezalen) in bedrijf te laten en de benodigde ingrepen daaraan (gedeeltelijk) in recessen te laten plaatsvinden. De combinatie van het voorziene niveau van ingrepen, de tijdens de recessen beschikbare bouwtijd, de technische complexiteit om de plenaire zaal elke keer na een reces weer optimaal bedrijfszeker te hebben en het gegeven dat er altijd een back-up positie beschikbaar moet zijn voor noodsituaties, leidt tot de conclusie dat het handhaven van de plenaire zaal op de huidige locatie feitelijk niet mogelijk is.

Uitgangspunt in deze variant is dat de plenaire zaal TK tijdelijk naar oude Balzaal verhuist (de voormalige plenaire zaal TK in Binnenhof 1-3) en vergader- en commissiekamers zoveel mogelijk in de ruimten in de omgeving daarvan worden gehuisvest. De Nieuwbouw TK wordt vervolgens in twee fasen gerenoveerd (zie paragraaf 3.3). Na de tweede bouwfase gaat de plenaire zaal TK terug naar de huidige locatie.

¹ Nieuwbouw TK betreft het bouwdeel zoals ontworpen door architect Pi de Bruijn

Voordelen hiervan zijn:

- de renovatie van de Nieuwbouw TK kan zoveel mogelijk ononderbroken en ongestoord plaatsvinden;
- het renovatieproces is beter te organiseren.

Nadelen hiervan zijn:

- het vergadercircuit is verspreid over B1-3 en de Nieuwbouw TK;
- de publiekstoegankelijkheid van B1-3 kan complicaties met zich meebrengen;
- mogelijk minder vergadercapaciteit;
- rondleidingen, bijvoorbeeld voor scholen, kunnen gedurende de verbouwingswerkzaamheden in de TK waarschijnlijk niet of slechts gedeeltelijk plaatsvinden.

3.2.2 *Restaurantvoorziening in 10.1.b*

De restaurantvoorziening in 10.1.b zal aangepast moeten worden om aan de benodigde capaciteit te voldoen. Op basis van de bestaande plattegrond kan geconcludeerd worden dat er mogelijkheden zijn tot beperkte uitbreiding in zitplaatscapaciteit. Daarnaast moet bekeken worden op welke wijze de keuken vergroot kan worden.

3.2.3 *Restaurantvoorziening in Nieuwbouw TK*

De restaurantvoorziening van de Nieuwbouw TK kan mogelijk beperkt in gebruik blijven tijdens een groot deel van de renovatieperiode. Er zal, indien gekozen wordt voor variant A, nader bekeken moet worden op welke wijze de restaurantvoorziening tijdens de renovatie in functie kan blijven.

3.2.4 *Identiteit*

De bewoners zullen in de verschillende fasen achtereenvolgens 10.1.b bewonen, zonder dat er tussentijds veel aanpassingen aan het pand plaatsvinden. Op het moment dat 10.1.b van bewoner wisselt, zal dat niet leiden tot een hele specifieke nieuwe identiteit van het pand. De structuur van de tijdelijke huisvesting zal voor de ene tijdelijke bewoner beter passen en efficiënter zijn dan voor de andere. Een aantal hotspots² zijn bruikbaar voor meerdere bewoners, andere indelingen of aanpassingen zijn specifiek en niet generiek voor alle bewoners. In de planverkenning (bijlage 2) wordt getoond hoe de tijdelijke huisvesting kan worden vormgegeven en de specifieke uitstraling en identiteit per bewoner mogelijk kan worden gemaakt.

3.3 **Fasering**

De fasering van variant A is nader bekeken en bijgesteld op basis van de wijzigingen zoals aangegeven in paragraaf 3.1.

Het aantal bouwfases dat nodig is voor renovatie van het Binnenhof in variant A is nu bepaald op 11 stuks zoals aangegeven in onderstaande tabel.

² Met hotspots worden een aantal bijzondere/afwijkende ruimtes aangeduid

Fasen	Wie	Waarheen
1	AZ	10.1.b
2	EK, RvS	10.1.b
3	TK 1.b	10.1.b
4	TK stap A (Binnenhof 1-3)	10.1.b
5	TK stap B (Nieuwbouw TK)	Binnenhof 1-3
6	TK stap C (Nieuwbouw TK)	Binnenhof 1-3
7	TK stap D (Binnenhof 1-3 overig en perstoren en Binnenhof 4-6)	10.1.b
8	TK stap E (Hotel)	10.1.b
9	TK stap F (Justitie)	10.1.b
10	TK stap G (Binnenhof 7)	10.1.b
11	TK stap H (Koloniën)	10.1.b

Uitgangspunt is dat zo groot mogelijke bouwkundige eenheden worden uitgeplaatst, waarbij de omvang van de tijdelijke huisvesting de maximaal uit te plaatsen eenheid bepaalt.

10.1.b zal voorafgaand aan de renovatie van het Binnenhof worden voorbereid voor de tijdelijke huisvesting. Daarnaast zullen na fasen 1 en 2 werkzaamheden moeten worden verricht in verband met onderhoud of specifiek gebruik van de betreffende bewoners.

Toelichting fasen

- Fase 1 en 2: de bouwdelen van de EK, de RvS en AZ worden in twee fasen gerenoveerd. De samenstelling van deze fasen wordt later bepaald. Vanuit technisch perspectief heeft de volgorde AZ-EK-RvS de voorkeur, omdat dan een doorlopende bouwstroom kan worden georganiseerd.
- Fase 3: na terugverhuizing van de EK, de RvS en AZ worden de onderdelen van de TK die nu gehuisvest zijn op 1.b verhuisd naar 10.1.b | 1.b wordt vervolgens voorbereid op de tijdelijke huisvesting van de TK.
- Fase 4 t/m 11: De TK wordt in onderdelen – waarbij wordt uitgegaan van zo groot mogelijke eenheden die zoveel mogelijk corresponderen met bouwdelen – uitgehuisd naar 10.1.b c.a., waarna het betreffende bouwdeel van de TK wordt gerenoveerd. Zodra dit bouwdeel gereed is wordt het uitgeplaatste onderdeel teruggeplaatst en wordt het volgende onderdeel uitgehuisd naar 1.b Dit proces herhaalt zich t/m fase 11.

Toelichting fasen TK

Op basis van de ruimte die 1.b biedt is een globale inschatting gemaakt van hoeveel 'stappen' (lees: fasen) nodig zijn voor de renovatie van de TK. In dit vervolgonderzoek wordt er van uitgegaan dat hiervoor 8 stappen (A t/m H) nodig zijn.

De fasering is dan als volgt opgebouwd (waarbij de 'uitplaatsingen' voor een deel zullen bestaan uit combinaties van bouwdelen):

- Fase 4 (Stap A TK): B1-3 wordt grotendeels uitgeplaatst naar
  Het vrijkomende deel van B1-3 wordt gerenoveerd, maar daarbij ook gereed gemaakt als tijdelijke huisvesting voor de Nieuwbouw TK. De plenaire Zaal zal dan tijdelijk gehuisvest worden in de oude Balzaal (de oude plenaire Zaal), zie ook paragraaf 3.2.1.
- Fase 5 en 6 (Stap B en C TK): de Nieuwbouw TK wordt vervolgens in twee fasen, telkens voor ongeveer de helft, gerenoveerd. Wanneer de renovatie van de Nieuwbouw TK gereed is keren de bewoners hiervan en de bewoners van B1-3 terug naar hun huisvesting.
- Fase 7 (Stap D TK): daarna vindt de renovatie van de overige bouwdelen plaats, te beginnen met het resterende nog te renoveren deel van B1-3, samen met bouwdelen die door nabijheid en grootte daarvoor in aanmerking komen. Vooral nog zijn daarvoor de Perstoren en Binnenhof 4-5-6 gekozen.
- Fase 8 t/m 11 (Stap E t/m H TK): De vervolgfases zijn, gebaseerd op voorlopige aannames op basis van de volgorde in het bouwproces en van passendheid in 10.1.b c.a., als volgt:
  - gebouwdeel 'Hotel'
  - gebouwdeel 'Justitie'
  - gebouwdeel 'Binnenhof'
  - gebouwdeel 'Koloniën'

Schematisch ziet dit er als volgt uit:

10.1.b

Opmerking

In dit vervolgonderzoek is een zo goed mogelijke inschatting gemaakt van het aantal benodigde fasen. Voor de bepaling van het exacte aantal fasen is een grondige studie van de bestaande bouw- en organisatieonderdelen nodig. Van belang hierbij is de onderlinge afhankelijkheid tussen bouwdelen voor wat betreft installaties. Wanneer een bouwdeel in verbouwing is, moet de bedrijfszekerheid van aangrenzende bouwdelen gewaarborgd kunnen blijven. Zie ook paragraaf 5.1.

3.4 Indicatieve planning

De totale doorlooptijd van de renovatie van het Binnenhof in variant A is circa 13 jaar, zie bijlage 3.

Deze doorlooptijd is gebaseerd op een normale bouwinzet en voor specifieke onderdelen een inzet van intensiverende maatregelen voor de uitvoering (zoals doorwerken in vakanties, weekenden en avonden).

In het onderzoek van 22 september 2014 is uitgegaan van een totale doorlooptijd van variant A van circa 9 jaar. Het verschil in doorlooptijd wordt veroorzaakt door:

- een verbeterd inzicht in de complexiteit van de installaties en daarmee de maatregelen en werkzaamheden die tussen de feitelijk bouwfasen moeten worden verricht;
- de invoeging van .b als locatie voor tijdelijke huisvesting. Deze locatie heeft een zekere inefficiëntie waardoor het aantal fasen is toegenomen;
- een hoger informatieniveau waardoor op dit moment (al) een bredere scope voor het project is ontstaan dan in september 2014 was voorzien.

De startdatum van de uitvoering wordt bepaald door:

- het moment waarop de tijdelijke huisvesting beschikbaar is (voorafgaand: de planvorming, contractvorming en de realisatie van de tijdelijke huisvesting); eind 2018
- het gereed zijn van de planvorming en contractvorming van de renovatie van het Binnenhof; eind 2018.

3.5 Indicatieve kostenraming

Voor de indicatieve kostenraming zie bijlage 4.

4 Variant C: Niet gefaseerd (10.1.b en 10.1.b)

4.1 Omschrijving

In deze variant blijft het Binnenhof tijdens de renovatie niet in gebruik. De renovatie kan in het hele complex gelijktijdig worden uitgevoerd. Alle bewoners van het Binnenhof worden tegelijk uitgehuisd, waarbij AZ en de RvS worden ondergebracht in 10.1.b en de EK en TK in 10.1.b

Wijzigingen

In deze variant zijn er geen wijzigingen ten opzichte van het onderzoek van 22 september 2014.

4.2 Nadere uitwerking variant C

4.2.1 Gefaseerd terughuizen

De bestuurlijke stuurgroep van 6 oktober 2014 heeft verzocht te onderzoeken of het eventueel mogelijk is de bewoners van het Binnenhof gefaseerd terug te huizen.

In variant C hoeven niet alle bewoners per se de gehele doorlooptijd elders gehuisvest te worden. Dit geldt met name voor de EK, de RvS en AZ.

Afhankelijk van de bouwstroom zullen deze bewoners mogelijk één voor één eerder terug kunnen keren naar het Binnenhof. Gefaseerde terughuizing is mogelijk, rekening houden met de volgende beperkingen:

- een uitgangspunt van de renovatie is de aanleg van een robuuste hoofdinfrastructuur voor de installaties. Dat betekent dat – afhankelijk van de daarvoor gekozen uitvoering- bouwdelen pas kunnen functioneren wanneer die infrastructuur gereed, getest en in bedrijf is. Dit geldt overigens ook voor variant A;
- er kan nu nog niet met zekerheid aangegeven worden op welk moment voldoende bedrijfszekerheid van gebouwdelen gewaarborgd is. Dit is afhankelijk van de precieze configuratie van die infrastructuur. Dit geldt overigens ook voor variant A;
- voor de al teruggekeerde bewoners zal er bouwoverlast zijn. Bijvoorbeeld in de vorm van geluid, trillingen, vuil en beeldverstoringen (bouwmaterieel op het Binnenhof);
- op het Binnenhof zullen enkele honderden mensen tegelijk aan de uitvoering werken, en voortdurend in- en uitlopen. Dat geeft risico's ten aanzien van beveiliging (voor de al weer in gebruik zijnde bouwdelen);
- hoewel een bouwdeel op zich gereed kan zijn en initieel kan functioneren, is het risico van storingen veroorzaakt door bouwwerkzaamheden in de bouwdelen die nog niet gereed zijn, niet volledig aanwezig. Het is niet uit te sluiten dat de uitvoerende partij (de aannemer) daarvoor niet alle aansprakelijkheid wil nemen.

- in variant C kan de buitenruimte van het Binnenhof als bouwplaats gebruikt worden. Dit leidt tot een kostenvoordeel. Terugkeer van bewoners beperkt deze mogelijkheid en noodzaakt bovendien tot aanvullende logistieke en veiligheidsmaatregelen in verband met het bouwverkeer.

Voor de verdere uitwerking van variant C is uitgegaan van terughuizing in één keer (nadat de renovatie gereed is), zoals beschreven in paragraaf 4.3.

4.2.2

Identiteit

In variant C worden de bewoners uitgehuisd naar twee tijdelijke huisvestingslocaties, waardoor het mogelijk is een eigen identiteit en uitstraling te realiseren. In de planverkenning (zie bijlage 2) wordt getoond hoe de tijdelijke huisvesting kan worden vormgegeven en de specifieke uitstraling en identiteit per bewoner mogelijk kan worden gemaakt. De aanpassingen zijn eenmalig aangezien de bewoners gedurende de periode van de renovatie deze locatie bewonen en niet tussentijds plaats maken voor anderen.

4.3

Fasering

De fasering van variant C gaat ervan uit dat er één bouwfase met meerdere parallelle bouwstromen (voorlopig wordt uitgegaan van twee), nodig is voor de renovatie van het Binnenhof en gaat uit van een terughuizing in één keer.

Fasen	Wie	Waarheen
1	RvS en AZ EK en TK	10.1.b 10.1.b

10.1.b zal voorafgaand aan de renovatie van het Binnenhof worden voorbereid voor de tijdelijke huisvesting van de RvS en AZ. 10.1.b wordt gelijktijdig aangepast voor de tijdelijke huisvesting van de EK en TK.

Toelichting fasen

- Fase 1: de RvS en AZ worden tijdelijk gehuisvest in 10.1.b. Gelijktijdig worden EK en TK verhuisd naar 10.1.b. Daarna wordt het Binnenhof in meerdere bouwstromen (voorlopig is uitgegaan van twee) gerenoveerd. Eén bouwstroom zou bij het bouwdeel van AZ kunnen starten, en één bouwstroom bij B1-3. De exacte aanpak zal nader uitgewerkt moeten worden onder meer in overleg met de ontwerpende partijen (architect en adviseurs) en uitvoerende partijen.

Schematisch ziet dit er als volgt uit:

10.1.b

4.4 Indicatieve planning

De totale doorlooptijd van de renovatie van het Binnenhof in variant C is ca. 5,5 jaar (zoals ook aangegeven in het onderzoek van 22 september 2014), zie bijlage 3.

De startdatum van de uitvoering van de renovatie wordt bepaald door:

- het moment waarop de tijdelijke huisvesting beschikbaar is (voorafgaand; de planvorming, contractvorming en de realisatie van de tijdelijke huisvesting); eind 2018
- het gereed zijn van de planvorming en contractvorming van de renovatie van het Binnenhof; eind 2018.

De kortere bouwtijd van variant C ten opzichte van variant A komt voort uit het tegelijk kunnen beschikken over twee tijdelijke huisvestingen (10.1.b en 10.1.b). Hierdoor kan gewerkt worden in een volledig ontruimd Binnenhofcomplex waardoor meerdere bouwstromen tegelijk kunnen worden georganiseerd. Omdat er slechts één bouwfase is, ontbreekt bovendien in variant C de noodzaak om tussen de bouwfasen van de renovatie verhuisbewegingen uit te voeren en tijdelijke voorzieningen te treffen.

4.5 Indicatieve kostenraming

Voor de indicatieve kostenraming zie bijlage 4.

5 Constateringen varianten

	Variant A	Variant C
Bewoond blijven Binnenhof/ consequenties stad	Het Binnenhof blijft bewoond en deels toegankelijk.	Het Binnenhof blijft niet bewoond.
Representativiteit tijdelijke huisvesting	10.1.b heeft twee gezichten; oudbouw (klassiek en passend bij Binnenhof) en uitbreiding (modern, ruim en licht maar wel afwijkend van uitstraling Binnenhof).	10.1.b beschikt over de mogelijkheid om een representatieve huisvesting te creëren (incl. eigen entrees) hoewel exterieur afwijkt van het Binnenhof.
Herkenbaarheid locaties (o.a. in de media)	Het beeldmerk van de organisaties (het beeld van het Binnenhof, bv. in de media) blijft deels beschikbaar (zij het met bouwactiviteiten in het zicht).	Het beeldmerk van de organisaties is tijdelijk anders.
Afzonderlijke identiteit/eigen entree bewoners	Afzonderlijke identiteit is gedurende de renovatie niet sterk/groot. Binnen 10.1.b heeft elke gebruiker zijn eigen entree. Gedurende de renovatie zal deze (en zo ook de uitstraling) tevens van toepassing zijn op andere bewoners.	Omdat de tijdelijke huisvesting specifiek gekozen is en aangepast wordt voor de bewoner is het mogelijk een eigen identiteit en uitstraling te realiseren.
Afstand tussen AZ en de TK	Er ontstaat een grotere afstand tussen AZ en de TK dan in de bestaande situatie.	Er ontstaat een grotere afstand tussen AZ en de TK dan in de bestaande situatie, ook groter dan in variant A..
Functionele match tijdelijke huisvesting met uit te plaatsen Binnenhoforganisaties	Match is niet voor elke bewoner even treffend door combinatie met een andere bewoner of inefficiëntie van hotpots.	Functionele match is goed. De TK locaties en 10.1.b kunnen meegenomen worden in variant C (10.1.b biedt daarvoor voldoende ruimte). De TK organisatie is in dat geval gehuisvest op een tijdelijke huisvestingslocatie.

Pagina 19 van 30

10.1.b		
Logistiek (onderlinge relaties organisaties of organisatieonderdelen)	Een gefaseerde renovatie waarbij gedeelten van het complex buiten gebruik of afgesloten zijn, heeft invloed op de logistiek. De knelpunten zullen in iedere fase opnieuw opgelost moeten worden. Denk hierbij aan expeditiehof, bereikbaarheid restaurant, bezoekersstromen, verplaatsing van werknemers.	
Planning/doorlooptijden	De doorlooptijd is ca. 13 jaar	De doorlooptijd is ca. 5,5 jaar
Kosten	Zie toelichting in Bijlage 4.	Zie toelichting in Bijlage 4.
Risico's	Zie paragraaf 5.1.	Zie paragraaf 5.1.

5.1

10.1.b

10.1.b

[Redacted content]

10.1.b

-
-
-
-

10.1.b

- [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- [redacted]
[redacted]
- [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]

5.2**Conclusie**

Op basis van het vervolgonderzoek zal het Rijksvastgoedbedrijf vanuit zijn professie, de verantwoordelijk minister voor Wonen en Rijksdienst desgevraagd adviseren te kiezen voor het uitvoeren van de renovatie van het Binnenhof volgens variant C.

Uitvoering volgens variant A, het volledig of (groten)deels in gebruik blijven van het Binnenhof tijdens de verbouwing, wordt op basis van de veelheid aan moeilijk en/of niet beheersbare risico's, nadrukkelijk afgeraden.

6 Bijlagen

- Bijlage 1: Ruimtelijk Programma van Eisen bewoners
- Bijlage 2: Planverkenning tijdelijke huisvesting Binnenhof
- Bijlage 3: Verkenning doorlooptijden
- Bijlage 4: Indicatieve kostenraming

Bijlage 1: Ruimtelijk programma van eisen bewoners

De alternatieven voor tijdelijke huisvesting zijn op het niveau van het Nuttig Oppervlak³ vergeleken met de ruimtelijke PvE's (RPvE) van de bewoners van het Binnenhof. Dat heeft zijn oorzaak in het gegeven dat het Binnenhofcomplex relatief veel verkeers- en constructieoppervlakte kent ten opzichte van een moderner gebouw als bijvoorbeeld [REDACTED]. Een vergelijking op basis van NO's benadert daarmee het beste de werkelijkheid.

Door de bewoners van het Binnenhof zijn de Ruimtelijke Programma's van Eisen (RPvE) aangereikt. Het betreft de volgende documenten:

- RPvE EK: mei 10.2e [REDACTED] d.d. 3-11-2014
- RPvE TK: analyse ruimtelijst ('schoonmaaklijst') TK d.d. 19-7-2013, 10.2e [REDACTED]
- RPvE RvS: opgave RvS, laatst aangepast door RvS/RvB 10.2e [REDACTED] d.d. 11-12-2014
- RPvE AZ: Status nu: ruimtelijk pve AZ 10.2e [REDACTED] d.d. 4-12-2014

Voor de bestuurlijke stuurgroep van 26 januari 2015, worden bovengenoemde documenten verstrekt aan de leden van de bestuurlijke stuurgroep.

Op basis van de brondocumenten zijn ruimtestaten opgesteld per gebruiker. In het overzicht hieronder zijn deze ruimtestaten samengevat.

³ NO; het bruto vloeroppervlak dat beschikbaar is na aftrek van verkeers-, technische- en constructieoppervlakte

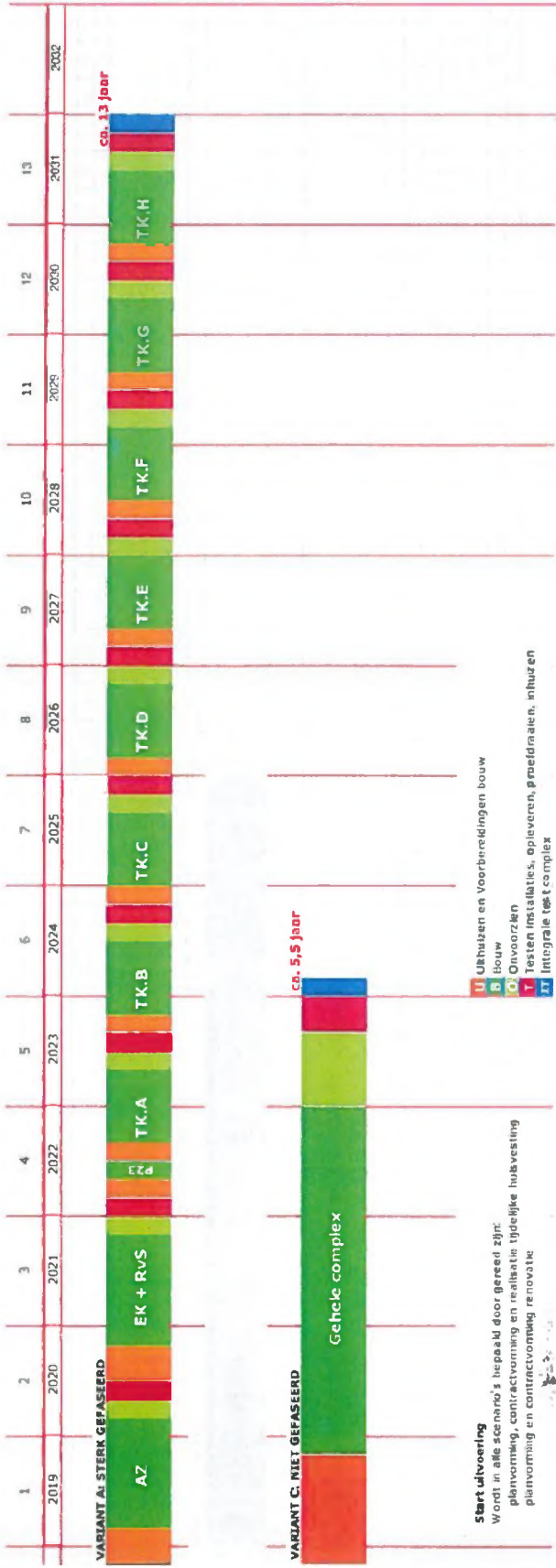
10.1.b

Bestaand ruimtegebruik Binnenhof in m2 nuttig oppervlak	kantoor m2 no	vergaderen m2 no	magazijn/ archief m2 no	restaurant c.a. m2 no	resterend NO m2 no	totaal
Binnenhof						
Binnenhof exclusief TK vestigingen en 10.1	16.116	7.377	6.982	3.007	2.376	35.858
Binnenhof inclusief TK vestigingen 10.1.b en 10.1	19.747	8.098	7.897	3.273	2.697	41.712
Tweede Kamer						
Tweede Kamer (inclusief nieuwspoort)	12.912	5.027	6.489	2.370	1.820	28.618
Tweede Kamer vestigingen 10.1.b en 10.1	3.631	721	915	266	321	5.854
Totaal Tweede Kamer	16.543	5.748	7.404	2.636	2.141	34.472
Eerste Kamer	970	1.353	60	300	318	3.001
Algemene Zaken	1.905	769	240	240	190	3.344
Raad van State	329	228	193	97	48	895

Bijlage 2: Planverkenning tijdelijke huisvesting Binnenhof

Zie separaat document.

Bijlage 3: Verkenning doorlooptijden

Toelichting doorlooptijd variant A

De totale doorlooptijd van variant A kan als volgt worden onderbouwd.

Op basis van een rekenkundige benadering bedraagt de bouwtijd:

- voor de fasen 1 en 2, twintig maanden per fase
- voor de fasen 3 t/m 11, gemiddeld 14 maanden per fase.

De planning van de fasen is opgebouwd uit de volgende delen:

- a) Uithuizen en voorbereiding van de bouw
- b) Bouw
- c) Onvoorziën
- d) Testen, opleveren, proefdraaien en inhuizen

De renovatie wordt afgesloten met een integrale test van het hele complex (na de laatste fase).

Ad a)

10.1.b

Ad b)

De bouwtijd per fase is bepaald op basis van het deel arbeidskosten (in een renovatieproject ongeveer 60% van de bouwkosten). De bouwtijd is bepaald op basis van de geschatte hoeveelheid personen dat werkzaam is, en het maximum aantal personen dat tegelijk aan het werk kan zijn in een bouwdeel. Deze benadering is voor varianten A en C toegepast. Voor fase 3 (de aanpassing van) is uitgegaan van een zeer beperkte bouwtijd omdat hier alleen de hoogst noodzakelijke aanpassingen zullen plaatsvinden.

Ad c)

Voor elke fase, behoudens fase 3, is een korte periode 'onvoorzien' in de planning opgenomen. Dit is een reservering in de tijd voor (ondanks een Intensieve planvorming) onvoorziene technische tegenvallers gedurende de uitvoering. Bijvoorbeeld grotere gebreken in de monumentale panden dan voorzien (grotere aantastingen van dak, vloer, funderingsconstructies), onverwacht archeologische vondsten etc.

Ad d)

Na elke fase worden de tijdelijke maatregelen ongedaan gemaakt, worden alle installaties van het betreffende bouwdeel getest, worden de werkzaamheden opgeleverd (en de 'restpunten' opgelost), en kunnen de bewoners proefdraaien in de 'nieuwe' omgeving. Hierna, of gelijktijdig daaraan, kan worden verhuisd. Voor al deze werkzaamheden is telkens een periode van 2 maanden gereserveerd.

Toelichting doorlooptijd variant C

 variant C kan als volgt worden onderbouwd.

De totale is ongeveer 5,5 jaar.

De doorlooptijden van variant C zijn volgens dezelfde methodiek opgebouwd als bij variant A. Dit gegeven is dubbel gecontroleerd en onafhankelijk getoetst.

De planning van de fasen is, net als in variant A, opgebouwd uit de delen zoals bij de toelichting op variant A genoemd.

Hieronder bevindt zich lakwerk met zwarte stift, zoals zich dat al op het aangeleverde document bevond. Het is niet bekend welke tekst hier heeft gestaan.

Raad van State

DEFINITIEF 23-12-2014

1 Inleiding

De Raad van State (RvS) is onafhankelijk adviseur van de regering over wetgeving en bestuur en hoogste algemene bestuursrechter van het land. De Raad van State is een Hoog College van Staat¹.

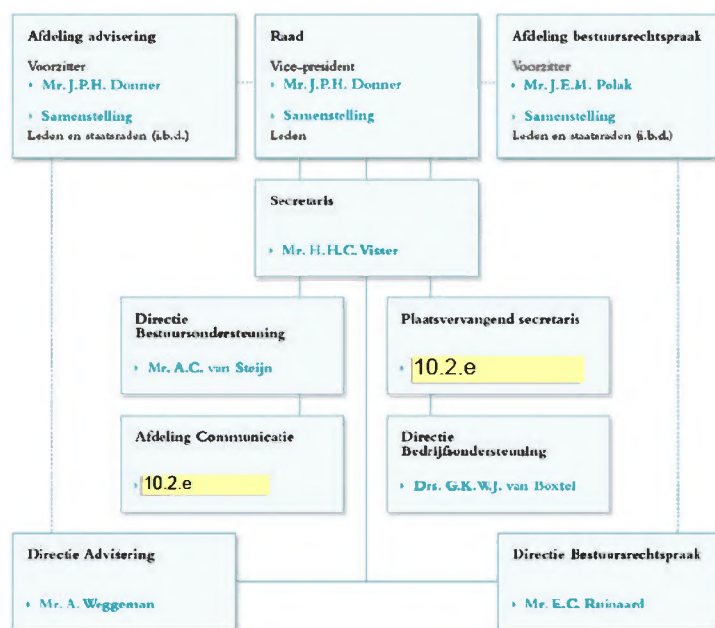
Vanwege de bestuurlijke taak is een deel van de organisatie van de RvS gehuisvest in het Binnenhofcomplex. Bij de voorgenomen renovatie van dit complex is daarom ook dit deel van de RvS betrokken. Dat betekent dat, behalve dat de technische staat van de huisvesting zal worden verbeterd en installaties worden vernieuwd, er ook mogelijkheden zijn de huisvesting van de RvS in functionele zin te verbeteren.

In dit hoofdstuk worden de ambities en de daaruit volgende functionele en ruimtelijke wensen voor de gerenoveerde huisvesting van de RvS op het Binnenhof beschreven.

2 Functioneel

De organisatie

Het organogram van de RvS is als volgt opgebouwd:

¹ Bron: website Raad van State. Waar in dit stuk sprake is van de Raad van State moet ook gelezen worden de Raad van State voor het Koninkrijk.

Het instituut Raad van State –in het schema hierboven de Raad- bestaat uit een vice-president en maximaal tien leden. De vice-president heeft de dagelijkse leiding over het college en de organisatie van de RvS.

In de Afdelingen advisering en bestuursrechtspraak van de RvS zijn naast leden ook staatsraden en staatsraden in buitengewone dienst werkzaam.

De RvS telt op dit moment ongeveer ongeveer 70 staatsraden, die werkzaam zijn in de afdelingen Advisering en Bestuursrechtspraak. Verder zijn bij de RvS ongeveer 430 juristen en 200 niet-juristen werkzaam. In totaal werken bij de RvS circa 700 personen.

Zijne Majesteit de Koning is voorzitter van de Raad van State. Hij kan vergaderingen bijwonen. De koningin en –bij het bereiken van de achttienjarige leeftijd, dus vanaf december 2021- de kroonprinses zijn lid, en kunnen dus eveneens aanwezig zijn.

Het werkproces

De raad vergadert als instituut periodiek op woensdagen op het Binnenhof. De keuze voor deze lokatie is ingegeven door de wens een duidelijke scheiding aan te brengen tussen de adviserende en de rechtsprekende rol van de RvS.

Elke woensdag, behalve op feestdagen, vergadert de Afdeling advisering over de adviesaanvragen van de regering en het parlement. De voorbereidingen gebeurt in vier secties. Elke sectie behandelt de voorstellen van twee of drie ministeries. Deze commissies vergaderen elke dinsdag en woensdagochtend op het Binnenhof. In het algemeen vinden meerdere commissievergaderingen tegelijkertijd plaats. Daarvoor worden dikwijls de werkkamer van de directeur bedrijfsondersteuning, de lunchkamer en op 'leenbasis' de Schrijfkamer van de Tweede Kamer gebruikt.

Als de Raad en de Afdeling advisering tegelijkertijd vergaderen dan vindt de raadsvergadering als eerste plaats.

De vice-president van de RvS houdt op dinsdagen en woensdagen kantoor op het Binnenhof, op andere dagen in het pand aan de Kneuterdijk.

Op het Binnenhof werkt verder een staf van 10 medewerkers (beleidsmedewerkers, medewerkers bedrijfsvoering, secretariaat, iv-medewerker) van de directie Bedrijfsondersteuning, ten behoeve van de directie Bedrijfsondersteuning zelf, ten behoeve van de primaire processen alsmede ten behoeve van de ondersteuning van het vergaderproces. De directeur zelf heeft daar ook zijn werkruimte. Daarnaast zijn met name op de vergaderdagen beveiligingsmedewerkers en medewerkers van de technische dienst aanwezig. Er is verder altijd een catering-/conciërgemedewerkster aanwezig.

Op vergaderdagen worden stukken aangevoerd vanaf de Kneuterdijk en gedistribueerd. Het gaat daarbij nu nog om enkele strekkende meters aan documenten. Op termijn kan de hoeveelheid fysieke documenten door digitalisering afnemen.

Op de vergaderdagen worden eenvoudige lunches geserveerd (soep en broodjes) vanuit een kleine keuken. De lunches worden ter plaatse samengesteld uit 'halffabrikaten' die vanuit de vestiging aan de Kneuterdijk worden aangeleverd. Op niet-vergaderdagen worden vanuit de keuken, basislunches voor medewerkers, koffie, thee en andere dranken geserveerd.

Gezamenlijk gebruik van de fietsenstalling van de Tweede Kamer is mogelijk.

10.1.b

Knelpunten en functionele wensen

In principe veranderen de taken en de werkwijze van de RvS niet. Om de werkprocessen beter te kunnen doen verlopen is in de nieuwe situatie wel een aantal verbeteringen en aanpassingen wenselijk.

- Vanwege de constitutionele zuiverheid heeft de RvS op het Binnenhof een eigen entree en een duidelijke naamsaanduiding, die ook als zodanig herkenbaar moet zijn. Deze wens is in de huidige situatie voldoende.
- Voor de periodieke raadsvergaderingen en voor de wekelijkse vergaderingen van de afdeling Advisering is er een voorkeur voor de huidige vergaderzaal. De huidige zaal is geschikt voor 35 zitplaatsen (31 leden en 4 ambtenaren). En bij bijzondere gelegenheden zijn zitplaatsen gewenst van in totaal 75 personen (70 staatsraden en 5 ambtenaren).
- Naast de raadzaal, de overlegplekken op de kamers van de vice-president, de directeur bedrijfsondersteuning, de Schrijfkamer (in deelgebruik met de Tweede Kamer) is er behoefte aan een vergaderruimte voor 10-15 personen voor de sectievergaderingen. Deze overleg ruimten zouden bij voorkeur vlakbij de raadzaal moeten liggen. Gemeenschappelijk gebruik van vergaderruimten (m.u.v. de raadzaal) met andere Binnenhofgebruikers behoort tot de mogelijkheden.
- De combinatie van vergaderruimte met lunchruimte zoals die nu in de Schrijfkamer wordt ingevuld is acceptabel. Het is wenselijk dat de keuken meer in de nabijheid van, in elk geval op dezelfde verdieping als, de vergaderruimten gesitueerd wordt. De keuken –en wat daarmee aan logistiek en opslag samenhangt- moet voldoen aan de hygiënenormen die daarop van toepassing zijn.
- In aanvulling op de keukenvoorziening is een pantry gewenst nabij de 'reguliere' werkplekken op de begane grond, en een koffieautomaat op de tweede verdieping.
- De entree is in de huidige situatie kan worden verbeterd. Een andere indeling is wenselijk, ook met het oog op koninklijk en ander bezoek van hoog niveau. Daarbij komt met name de positie en vorm van de portiersloge voor verbetering in aanmerking.
- De garderobe voor de leden voldoet op zich qua aantallen. Voor andere bezoekers is een aanvulling gewenst met ongeveer 40 kapstokken, verdeeld over de verdiepingen.
- De toegankelijkheid van de Binnenhoflocatie voor minder validen is slecht. De lift voldoet niet aan de toegankelijkheidsnormen, een mv-toilet is niet aanwezig. Een goede toegankelijkheid van het vergadergebied en een mv-toilet in de buurt daarvan zijn nodig.

10.1.b

- Op ICT-gebied is een goede WiFi-voorziening10.1.b nodig.

Ruimtelijke wensen

- 1 werkplek (representatief) vice-president met overlegmogelijkheid (tenminste bezet op dinsdag en woensdag);
- 1 werkplek kamerbewaarder (ten minste bezet op dinsdag en woensdag), relatie met de werkplek vice-president;
- 1 werkplek directeur Bedrijfsondersteuning met overlegmogelijkheid, relatie met werkplekken Bedrijfsondersteuning;
- 10 eenpersoons werkplekken ter ondersteuning van de Directie Bedrijfsondersteuning (bezet op werkdagen);
- 1 vergaderruimte voor 10 tot 15 personen tbv sectieoverleg (tenminste bezet op dinsdag en woensdag);
- 1 lunch-/vergaderruimte voor 27 personen;
- 1 ontvangstruimte, de huidige Ledenkamer (representatief) voor de raadsvergaderingen (tenminste bezet op woensdag);
- 1 vergaderruimte (huidige raadzaal) voor 35 personen (bezet op woensdag) met de mogelijkheid in deze zaal totaal 75 zitplaatsen te creëren tbv alle leden en staatsraden;
(vergaderruimten bij voorkeur in elkaars nabijheid)
- 1 keuken tbv lunch- en drankvoorziening voor personeel, sectie- en raadsvergaderingen (bezet op werkdagen), relatie bij voorkeur met de vergaderruimten;
- op enkele plekken pantry- en printerruimte;
- 1 toiletvoorziening tbv de vergaderruimten;
- toiletvoorzieningen (dames/mindervaliden en heren) t.b.v de werkplekken op de verschillende verdiepingen;
- 1 voorportaal?;
- 1 entreehal met receptie en garderobe (in totaal voor 50 jassen) en toiletvoorzieningen ten behoeve van de Raad en bezoekers;
- opslagruimte voor meubilair en archieven (ook ten behoeve van de vestiging aan de Kneuterdijk);
- 1 werkkast t.b.v. schoonmaak op de begane grond;
- goede interne ontsluitingen en transportvoorzieningen ten behoeve van personen, documententransport, catering, afvoer van afval, en andere bedrijfsprocessen.

Versie 13-01-15

Vervallen rubriceringsaanduiding

Algemene Zaken

Inleiding

Het Binnenhof moet dringend gerenoveerd worden. Deze renovatie is zo ingrijpend dat het noodzakelijk is om de bewoners voor die periode elders te huisvesten. Deze tijdelijke huisvesting zal gevonden worden in de eigendomsvoorraad van het Rijksvastgoedbedrijf. In verband met de vergadering van de bestuurlijke stuurgroep in januari 2015 beschrijft dit ambitiedocument op hoofdlijnen de functionele en ruimtelijke eisen van Algemene Zaken voor de huisvesting. De eisen ten aanzien van de tijdelijke of gerenoveerde huisvesting zijn gelijk want in principe identiek en zullen niet wijzigen.

Algemene Zaken (AZ) is het ministerie van de minister-president. Het ministerie houdt zich bezig met de coördinatie van het algemeen regeringsbeleid en van de overheidscommunicatie. Ook verzorgt het departement de voorlichting over het Koninklijk Huis¹.

De rol en de positie van de minister-president in het staatsbestel maakt de aanwezigheid van AZ in het hart van het Nederlandse politieke bedrijf, het Binnenhof, noodzakelijk. Bij de voorgenomen renovatie van dit complex is daarom ook dit deel van AZ betrokken. Dat betekent dat, behalve dat de technische staat van de huisvesting zal worden verbeterd en installaties worden vernieuwd, er ook mogelijkheden zijn de huisvesting van AZ in functionele zin te verbeteren.

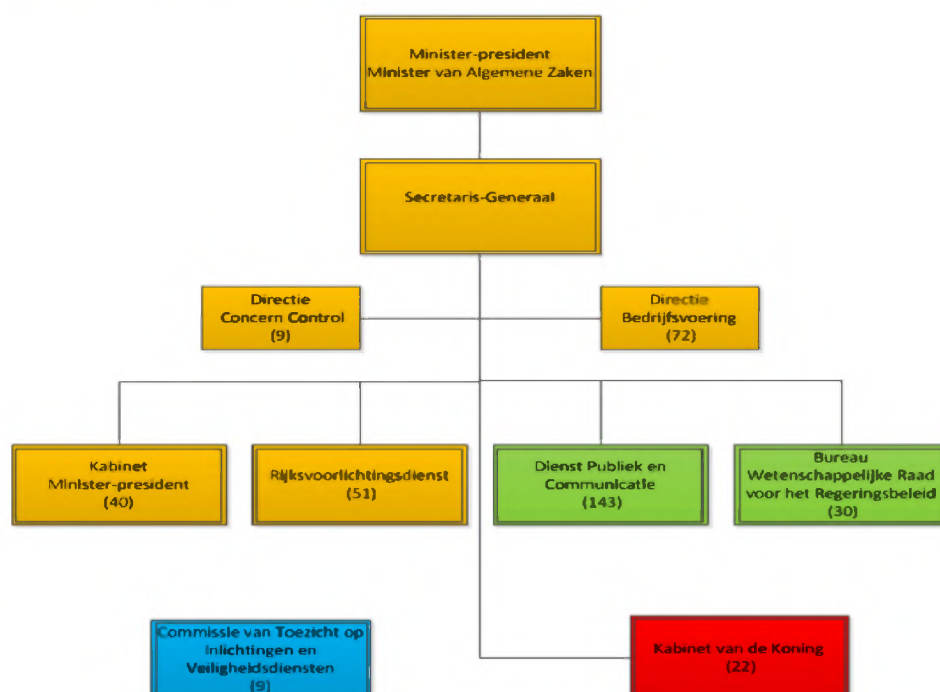
¹ Website Ministerie van Algemene Zaken

Vervallen rubriceringsaanduiding

Functioneel

De organisatie

Het organogram van AZ is als volgt opgebouwd:

De cijfers betreffen bezettingscijfers in FTE per ultimo augustus 2014

10.1.b

Vervallen rubriceringsaanduiding

Behalve de Dienst Publiek en Communicatie (DPC) en het Bureau Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) is het ministerie op het Binnenhof gehuisvest.

De secretaris-generaal is het hoofd van het (Kabinet minister-president (KMP). Daarbinnen adviseren en ondersteunen tien raadgevers de minister-president en voeren zij de secretariaten van de onderraden. In de onderraden wordt de besluitvorming over een aantal thematisch samenhangende gebieden van het beleid voorbereid, zoals bijvoorbeeld internationale en Europese zaken. De secretaris van de ministerraad bereidt de agenda van de (rijks)ministerraad voor en is verantwoordelijk voor de opstelling van de besluitenlijst en de notulen. Zij woont de (rijks)ministerraad bij met een van de adjunct-secretarissen. Daarnaast is de secretaris van de ministerraad verantwoordelijk voor de werkzaamheden van de onderraden en commissies.

De Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) staat onder leiding van de directeur-generaal RVD. De RVD verzorgt de woordvoering van de minister-president en het kabinet en is verantwoordelijk voor de voorlichting over het algemeen regeringsbeleid, de minister-president en het ministerie van Algemene Zaken. Daarnaast verzorgt de dienst de voorlichting over het Koninklijk Huis en adviseert het de leden van het Koninklijk Huis op het gebied van publiciteit. De RVD verzorgt het voorzitterschap van de Voorlichtingsraad (Vora) en coördineert en adviseert inzake interdepartementale voorlichtingszaken.

Het werkproces

Het werkproces van het KMP wordt, behalve door 'regulier' kantoorwerk vooral gekenmerkt door het onderradenproces dat op dinsdagen plaatsvindt. Daarnaast worden regelmatig hoge gasten ontvangen en vinden regelmatig persactiviteiten plaats.

Het onderradenproces betreft een reeks van veel –meest korte- besprekingen, die behalve door medewerkers van AZ ook door externen worden bezocht, ter ondersteuning van de ministerraad. De besprekingen vinden plaats in vergaderruimten op de eerste verdieping. Het proces wordt gekenmerkt door hectiek en drukte vanwege de aanwezigheid van externen, de snelheid van het proces en de beperkte wacht- en vergadermogelijkheden in de huidige huisvesting.

Het werkproces van de RVD bestaat uit het verzorgen van de woordvoering van de minister-president en het kabinet. Ze is verder verantwoordelijk voor de voorlichting over het algemeen regeringsbeleid, de minister-president en het ministerie van Algemene Zaken. Het werk kenmerkt zich vooral door 'regulier' kantoorwerk en door bijeenkomsten met vertegenwoordigers van de media. Werkplekken van de RVD zijn, in vergelijking met gewone kantoorwerkplekken, voorzien van hoogwaardige ICT-voorzieningen. Daarnaast heeft de RVD de beschikking over een redactieruimte met veel extra ICT-voorzieningen.

10.1.b

Wensen/eisen huisvesting AZ

De huisvesting zal geschikt moeten zijn voor circa 200 medewerkers met alle voorzieningen (vergaderruimtes, koffiecorners, print en kopieerfaciliteiten e.d.) die bij normaal kantoorgebruik horen.

Een in pandig bedrijfsrestaurant is wenselijk maar niet noodzakelijk. Een keukenfaciliteit is noodzakelijk vanwege de diners die plaatsvinden bij AZ.

10.1.b

Het facilitairbedrijf heeft opslagruimtes nodig maar ook de RVD heeft opslagruimte nodig.

10.1.b

10.1.b

Binnen de huisvesting moet rekening gehouden worden met de redactie van de RVD. Deze heeft zeer veel apparatuur waardoor de ruimte daar op ieder gebied geschikt voor moet zijn(denk aan ICT maar ook koeling en ventilatie). De tijdelijke huisvesting moet geschikt zijn voor het geven van persconferenties.

De huisvesting moet het bedrijfsproces van AZ optimaal faciliteren en geschikt zijn voor onder anderen de ministerraad, de onderraden, de ontvangsten van hoogwaardigheidsbekleders en het faciliteren van de pers bij persconferenties.

10.1.b

Knelpunten en functionele wensen voor renovatie

In principe veranderen de taken en de werkwijze van AZ niet. Om de werkprocessen beter te laten verlopen is het wenselijk om te kijken naar de mogelijkheden om in de nieuwe situatie een aantal verbeteringen en aanpassingen realiseren. Hieronder een limitatieve opsomming.

Routing en logistiek

-Een aantal liften zijn verouderd en moeten vervangen worden.

-Het aantal vergaderruimten wordt als te weinig ervaren. Een aanvulling is wenselijk.

10.2 G

-Het 'dinsdagproces' (de onderraden) is in de huidige situatie slecht gefaciliteerd. Met name de uitloopruimten en wachtruimten zijn te klein, slecht geoutilleerd en in combinatie met de ongelukkige configuratie van het vergadergebied en het al genoemde tekort aan vergaderruimten is de situatie op dinsdagen nauwelijks acceptabel. Herschikken en uitbreiden van de faciliteiten is wenselijk.

-Hierboven is aangegeven dat in ieder geval de Kmp-onderdelen hun eigen compartimenten hebben. Omdat de werkplekken met de bijbehorende functies van de minister-president, de kamerbewaarder en het secretariaat niet in het feitelijke Kmp-gedeelte ligt heeft dat tot gevolg dat in het AZ-deel van het Binnenhof op meerdere plaatsen toegangssluizen aanwezig zijn. Deze dislocatie van functies die een directe nauwe relatie hebben wordt zeer belemmerend ervaren.

10.1.b

10.1.b

-Er is behoefte aan ontmoetingsplekken, zowel in het gebied rond de centrale hal als in de besloten werkgebieden.

Techniek

10.1.b

10.1.b

Ruimtelijke wensen

Werkplekken:

4 werkplekken voor minister-president, secretariaat en kamerbewaarder;
36 werkplekken voor medewerkers Kmp;
1 werkplek voor de secretaris-generaal (sg) AZ
2 werkplekken voor secretariaat sg AZ
51 werkplekken voor medewerkers Rvd;
72 werkplekken voor medewerkers directie Bedrijfsvoering;
9 werkplekken voor medewerkers directie Concern Control
21 werkplekken voor medewerkers van inleenbedrijven.
3 werkplekken voor medewerkers in de projectenpoel.
Ontmoetingsplekken in alle werkgebieden (1 per gebied)

Besloten vergaderruimten:

-10 tot 12 vergaderruimten, in grootte variërend tussen 135 m2 (Trèveszaal) en 25 m2 fno.

Deze ruimten liggen 10.1.b in elkaars nabijheid en hebben voldoende uitloop- en wachtmogelijkheden en (aanland)werkplekken in de directe nabijheid.

-4 vergaderruimten in het Rvd-gebied, in grootte variërend tussen 70 m2 en 20 m2 fno

-Vergaderruimten in grootte variërend ten behoeve van de gewone werkplekken.

-1 entreehal met receptie, garderobe en toiletten (in totaal voor 50 jassen);

-toiletvoorziening tbv de vergaderruimten;

-toiletvoorzieningen (dames/mindervaliden en heren) t.b.v de werkplekken

-Opslag- en archiefruimten, ruimtebehoefte nader te bepalen.

-Goede interne ontsluitingen en transportvoorzieningen ten behoeve van personen, documententransport, catering, afvoer van afval, en andere bedrijfsprocessen.

- systeemplafond vernieuwen.

- wijzigen van alle houten wandpanelen op Binnenhof 19

- vernieuwen van de vloerbedekking en schilderen van de binnenzijde van Binnenhof 17 tot en met 20.

-Optioneel: Bedrijfsrestaurant en keuken, samen 150 m2 fno; zie hierboven.

Ambitiedocument van de Eerste Kamer der Staten-Generaal voor project:
"Renovatie Binnenhof".

Tijdelijke huisvesting en definitieve huisvesting

Datum: 12 januari 2015

Inhoud

1. Inleiding	03
1.1 Aanleiding en samenvatting	03
1.2 Samenvatting	03
2. Bedrijfsproces van de Eerste Kamer der Staten-Generaal	04
2.1 Inleiding	04
2.2 Het politieke proces	04
2.2.1 De wetgevingsprocedure	
2.2.2 Het debat	
2.2.3 Overige taken	
2.3 Het ambtelijke proces	06
2.3.1 Secretariaat Voorzitter en Griffier	
2.3.2 Inhoudelijke Ondersteuning (IO)	
2.3.3 Bedrijfsvoering (BV)	
2.4 Bijzondere evenementen en ontvangsten	07
3 Renovatieproject Binnenhof	08
3.1 Reikwijdte van het project	
3.2 Bouwkunde	08
3.3 Techniek	08
4. Wensen tijdelijke huisvesting	10
4.1 Bouwkundige wensen tijdelijke huisvesting	10
4.1.1 Ruimtegebruik politieke proces	
4.1.2 Ruimtegebruik ambtelijke proces	
4.1.3 Ruimtegebruik bijzondere evenementen	
4.2 Technische wensen tijdelijke huisvesting	15
4.2.1 Eigenaarszaken	
4.2.2 Gebruikerszaken	
4.3 Aandachtspunten voor de tijdelijke huisvesting	16
4.3.1 Logistiek	
4.3.2 Inventaris	
5. Wensen definitieve huisvesting	17
5.1 Bouwkundige wensen definitieve huisvesting	17
5.1.1 Ruimtegebruik	
5.1.2 Topografie	
5.1.3 Specifieke wensen voor de renovatie	
5.1.4 Algemene wensen voor de renovatie	
5.1.4 Overzicht van alle ruimten	
5.2 Technische wensen definitieve huisvesting	29
5.2.1 Eigenaarszaken	
5.2.2 Gebruikerszaken	

Bijlagen

- Bijlage 1 Ledenlijst Eerste Kamer
- Bijlage 2 Organogram Eerste Kamer
- Bijlage 3 Plattegronden Eerste Kamer

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De aanleiding voor dit ambitiedocument zijn de plannen van het Rijksvastgoedbedrijf voor een grootschalig renovatieproject voor het Binnenhof. Het Rijksvastgoedbedrijf heeft de Eerste Kamer der Staten-Generaal (hierna Eerste Kamer) de vraag gesteld op schrift te stellen hoe het bedrijfsproces van de Eerste Kamer georganiseerd is en wat de Eerste Kamer nodig heeft aan ruimten en techniek. De restauratie en renovatie van het Binnenhof zal, volgens het Rijksvastgoedbedrijf, van een dusdanige schaalgrootte zijn dat alle gebruikers tijdelijk het Binnenhof moeten verlaten. Dit PvE zal dan ook ingaan op de functies, ruimten en techniek die de Eerste Kamer nodig heeft, zowel in de tijdelijke als in de definitieve huisvesting.

1.2 Samenvatting

Hoofdstuk 2 bevat een algemene beschrijving van het bedrijfsproces van de Eerste Kamer. De informatie in dit hoofdstuk is bij het lezen van de wensen voor de tijdelijke huisvesting (hoofdstuk 4) en de wensen voor de definitieve huisvesting (hoofdstuk 5) van belang. Het geeft de relaties aan tussen de benodigde ruimtes.

In hoofdstuk 3 wordt de reikwijdte (scope) van het restauratie-/ renovatieproject besproken. Er is geruime tijd sprake geweest van het uit laten voeren van slechts de hoogstnoodzakelijke technische vervangingen op basis van wet- en regelgeving. Er wordt toegelicht waarom het zeer wenselijk is voor de Eerste Kamer, zowel voor bouwkunde als voor techniek, om meer te doen dan dat.

Hoofdstuk 4, wensen voor de tijdelijke huisvesting, is geschreven zonder een bepaald gebouw voor ogen. Het is mogelijk dat de plenaire vergaderingen, op de dinsdagen, in een ander gebouw plaatsvinden dan de kantoorwerkzaamheden. Om deze reden worden het politieke en het ambtelijke proces apart besproken. Om de wensen toe te lichten is een beschrijving opgenomen van het ruimtegebruik van de Eerste Kamer. Dit moet samen gelezen worden met de beschrijving van het bedrijfsproces van de Eerste Kamer (hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk zijn ook een aantal belangrijke aandachtspunten opgenomen voor de tijdelijke huisvesting en de verhuizingen.

Hoofdstuk 5, wensen voor de definitieve huisvesting, is juist wel geschreven met het bestaande gebouw van de Eerste Kamer voor ogen. Niet alleen de afzonderlijke ruimtes zijn beschreven, maar ook de samenhang, de indeling en het gebruik van de verschillende vleugels en de benodigde functionaliteiten. Ook dit hoofdstuk moet samen gelezen worden met de beschrijving van het bedrijfsproces van de Eerste Kamer (hoofdstuk 2). Als laatste zijn in dit hoofdstuk een aantal belangrijke aandachtspunten opgenomen voor uitvoering van de renovatie.

2 Bedrijfsproces van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft ontwerpers inzicht in de organisatie en de relaties tussen de verschillende benodigde ruimten.

De Eerste Kamer vormt, samen met de Tweede Kamer, de Staten-Generaal van het Koninkrijk der Nederlanden. De kamer telt 75 leden verdeeld over verschillende fracties. Momenteel (2015) zijn dit er twaalf. Op dinsdagen en soms op maandagavonden komen de leden (senatoren) bijeen om de wetsontwerpen die door de Tweede Kamer zijn aangenomen te bespreken. Daarnaast vinden er op deze dagen ook commissie- en fractievergaderingen plaats.

Het bedrijfsproces van de Eerste Kamer is op te delen in een politiek proces en een ambtelijk proces: *(de onderstrepingen in de tekst geven activiteiten/ gelegenheden aan die plaats vinden in een bepaalde fysieke ruimte).*

2.2 Het politieke proces

2.2.1 De wetgevingsprocedure

Een wetsvoorstel wordt, nadat het door de Tweede Kamer is aangenomen, naar de Eerste Kamer gezonden. Daar wordt het in handen gesteld van een commissie.

Er zijn 14 verschillende commissies:

1. Binnenlandse Zaken en de Hoge Colleges van Staat / Algemene Zaken en Huis van de Koning (BZK/AZ)
2. Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking (BDO)
3. Economische Zaken (EZ)
4. Europese Zaken (EUZA)
5. Financiën (FIN)
6. Immigratie & Asiel / JBZ-Raad (I&A/JBZ)
7. Infrastructuur, Milieu en Ruimtelijke Ordening (IMRO)
8. Koninkrijksrelaties (KOREL)
9. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)
10. Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)
11. Veiligheid en Justitie (V&J)
12. Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)
13. Verzoekschriften
14. Tijdelijke commissie GRECO-rapport

Zie voor een overzicht van de commissies en leden van de commissies de ledenlijst op <http://www.eerstekamer.nl/begrip/ledenlijst>. De ledenlijst is ook toegevoegd aan dit document in bijlage 1.

De commissie bepaalt of het wetsvoorstel direct op de agenda kan worden gezet van de voltallige (plenaire) vergadering, of dat er eerst nog een voorbereidend onderzoek moet plaatsvinden. Als het voorstel direct op de agenda wordt gezet, wordt er niet meer over het voorstel gesproken, maar wordt het wetsvoorstel als hamerstuk afgedaan.

Het voorbereidend onderzoek bestaat in hoofdzaak uit de uitwisseling van stukken. De leden geven namens hun fractie schriftelijk commentaar op het voorstel en stellen vragen. De regering reageert daar in een nota of memorie van antwoord op. Soms worden er meerdere van zulke schriftelijke rondes gehouden, maar in de regel wordt één ronde voldoende geacht.

Na de schriftelijke voorbereiding wordt aan de Kamer meegedeeld dat het wetsvoorstel gereed is voor behandeling in de plenaire vergadering. Het wordt dan na enige tijd op de agenda gezet. De behandeling in de Eerste Kamer is één van de laatste fases van een proces dat onder andere de indiening door de regering, de behandeling door de Tweede Kamer en de inwerkingtreding omvat.

2.2.2 Het debat

Alle leden hebben het recht om het woord te voeren, maar in de praktijk wijst iedere fractie één (of twee) spreker(s) aan. Zij geven een oordeel over het wetsvoorstel en stellen vragen aan de indieners van het voorstel (ministers, staatssecretarissen of Tweede Kamerleden). Die indieners gaan daarna in op de vragen en opmerkingen van de Kamerleden. Soms vindt nog een tweede termijn in het debat plaats.

Na het debat stelt de Kamervoorzitter de stemming over het wetsvoorstel aan de orde. Als geen enkel lid om stemming vraagt, stelt de Voorzitter vast dat het wetsvoorstel zonder stemming is aangenomen. Leden kunnen dan alleen laten aantekenen dat zij tegen waren.

Als er wel om stemming wordt gevraagd, wordt de stemming in de regel op de agenda voor de eerstvolgende vergadering gezet.

Er wordt hoofdelijk gestemd, tenzij wordt besloten dit bij zitten en opstaan te doen. Als de uitslag van een stemming bij zitten en opstaan niet duidelijk is, wordt alsnog hoofdelijk gestemd. Bij een hoofdelijke stemming worden de namen van de leden afgeroepen en die zeggen dan 'voor' of 'tegen'. Voorafgaand aan de stemming mogen leden kort verklaren waarom ze voor of tegen zijn.

De plenaire vergadering is openbaar toegankelijk via internet en ook fysiek voor bezoekers en pers.

2.2.3 Overige taken

De belangrijkste taak van Eerste Kamerleden is het beoordelen van wetsvoorstellen. Om tot een goed oordeel te komen lezen zij officiële stukken, brieven, rapporten en kranten- en

tijdschriftartikelen. Voorafgaand aan de behandeling van een wetsvoorstel worden soms honderden brieven aan de leden gestuurd.

Ook voeren Eerste Kamerleden intern en extern overleg. Intern overleg vindt vooral plaats in de eigen fractie en in de commissies. In de commissies wordt onder meer de te volgen procedure besproken.

Extern overleg wordt gevoerd met organisaties en burgers. Soms worden bezoekers of delegaties ontvangen en in bijzondere gevallen kan een Kamercommissie besluiten een hoorzitting te houden.

Eerste Kamerleden mogen verder schriftelijke vragen aan de regering stellen over onderwerpen die niet direct met een wetsvoorstel te maken hebben. Van dit recht maken zij echter maar beperkt gebruik. Controle van het actuele regeringsbeleid is - zo wordt algemeen gevonden - in de eerste plaats een zaak van de Tweede Kamer.

2.3 Het ambtelijke proces

De ambtelijke organisatie van de Eerste Kamer ondersteunt de Eerste Kamerleden. Deze zorgt onder meer voor verslaglegging, informatievoorziening, begeleiding van het constitutionele wetgevingsproces, beheer van het gebouw, personeelszaken en externe voorlichting.

Aan het hoofd van de organisatie van de Eerste Kamer staat de Griffier. Onder hem vallen het secretariaat, de afdeling Inhoudelijke ondersteuning (IO) en de afdeling Bedrijfsvoering (BV).

Zie http://www.eerstekamer.nl/begrip/ambtelijke_organisatie voor het organogram. Dit organogram is ook toegevoegd aan dit document in bijlage 2.

2.3.1 Secretariaat Voorzitter en Griffier

Deze eenheid bestaat uit 2 personen en verzorgt de secretariële ondersteuning van de Voorzitter en de Griffier.

2.3.2 Inhoudelijke Ondersteuning (IO)

De afdeling Inhoudelijke Ondersteuning bestaat uit 32 personen: het hoofd Inhoudelijke ondersteuning, tevens de eerste plaatsvervangend griffier (1 persoon), plaatsvervangend griffiers (4 personen), Ondersteuning Primair Proces (5 personen), Communicatie & Protocol (7 personen), het Centraal informatiepunt (7 personen) en stafmedewerkers (8 personen).

De afdeling ondersteunt de vaste en bijzondere Kamercommissies en de Kamerleden bij hun werk door beleidsvorming, informatievoorziening, agendabeheer, tekstverwerking en registratie en archivering. De (eerste) plaatsvervangend griffiers zorgen daarbij samen met de Griffier voor de procedurele begeleiding van het constitutionele wetgevingsproces. Zij begeleiden vooral de Kamerleden in hun werk voor de vaste commissies. Daarnaast kent de afdeling stafmedewerkers en informatiespecialisten die de Griffier en de (eerste) plaatsvervangend griffiers ondersteunen en die

zorgdragen voor de vorming van zogenoemde wetgevingsrapporten en -dossiers. Ook verzorgt deze afdeling de kameragenda en tekstverwerking.

De eenheid Communicatie & Protocol is verantwoordelijk voor het communicatiebeleid van de Eerste Kamer en de uitvoering daarvan. Verder organiseert zij de gezamenlijke bijeenkomsten van de Eerste en Tweede Kamer, de zogenoemde Verenigde Vergadering der Staten-Generaal. Prinsjesdag is daarvan de meest bekende. Ook ondersteunt de eenheid de Voorzitter en de Griffier bij hun representatieve optredens bij bijvoorbeeld staatsbezoeken.

2.3.3 Bedrijfsvoering (BV)

De afdeling bedrijfsvoering bestaat uit 21 personen: Het hoofd bedrijfsvoering (1 persoon), Financieel Economische Zaken (2 personen), ICT (1 persoon), Personeel & Organisatie (2 personen), Facilitaire Zaken (1 persoon), Post, Archief & Repro (1 persoon), Huishoudelijke dienst (5 personen), de Algemene dienst (7 personen) en de chauffeur (1 persoon).

Bij deze afdeling zijn alle taken ondergebracht voor facilitaire zaken, personeel, financiën, post, reprografie en archief.

Tot de taken van de afdeling inhoudelijke ondersteuning hoort ook het aanleveren van de stukken voor het politieke proces. 10.1.b

ICT en daarmee toegang tot internet vanaf mobiele apparaten (inclusief een helpdesk voor de leden) is daarom een kernonderdeel van het bedrijfsproces.

2.4 Bijzondere evenementen en ontvangsten

Naast het politieke en het ambtelijke proces is er nog een derde proces waar de Eerste Kamer een belangrijke rol in speelt. Staatshoofden worden bij staatsbezoeken aan Nederland altijd door de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer ontvangen in het gebouw van de Eerste kamer. Ook vinden er regelmatig andere ontvangsten en symposia plaats.

3 Renovatieproject Binnenhof

3.1 Reikwijdte van het project

Er is al zeer geruime tijd sprake van een "Masterplan Binnenhof". Eind 2013 is er door de minister van Binnenlandse Zaken in het kader van het Masterplan besloten tot het slechts uit te laten voeren van een deel van het oorspronkelijke Masterplan: de hoogstnoodzakelijke technische vervangingen op basis van wet- en regelgeving. Dit project was genaamd "Vervanging Installaties Binnenhof". In 2014 heeft er een Gateway Review plaatsgevonden en is er een nieuwe start gemaakt met het project.

3.2 Bouwkunde

Er zijn drie belangrijke argumenten om naast de noodzakelijke basiswerkzaamheden de reikwijdte (scope) van het project uit te breiden met een bouwkundige restauratie van het gebouw van de Eerste Kamer.

Een eerste argument is het uitstel van de afgelopen jaren van bouwkundige werkzaamheden aan het gebouw. Er is al sinds 2007 sprake van een grote restauratie/ renovatie van het Binnenhof. In de loop van de tijd zijn daarom projecten uitgesteld, of uitgevoerd met een tijdelijke afwerking in afwachting van een grote renovatie. Resultaat is dat veel interieurs een uitstraling hebben die slecht past bij het Binnenhof en bij de status van Eerste Kamer.

Een tweede argument is dat een restauratie gelijktijdig met vervangen van technische installaties veel eenvoudiger en grondiger uit te voeren is dan op een ander moment, omdat de gebruiker het pand tijdelijk zal verlaten. Een grootschalige restauratie/ renovatie is daarom uiteindelijk economisch een betere keuze dan verschillende restauraties uitvoeren als de gebruiker terug is na de technische vervangingen van installaties.

Een derde argument is dat de Eerste Kamer bij terugkomst uit een tijdelijke huisvesting verwacht dat er vele jaren geen verbouwingen en weinig onderhoud nodig zal zijn. Bij een grondige restauratie is dit het geval.

3.3 Techniek

In het gebouw van de Eerste Kamer der Staten-Generaal: Binnenhof 21-23 zijn in de loop der tijd verschillende installaties aangebracht, uitgebreid of gewijzigd (met bijbehorende kabels, leidingen en antennes): diverse generaties ICT bekabeling waarvan delen niet meer worden gebruikt, 3G, WiFi, brandmeldcentrale (regelmatig nieuwe aanpassingen),^{10.1.b} , CAI (televisie), glasvezelbekabeling, bekabeling voor audio visuele installaties (camerasysteem, microfoons) en de stemmingsbel.^{10.1.b}

Het is niet bekend of de gebruikerszaken zoals telefonie, ICT en beveiliging meegenomen zullen worden in de plannen van het

Rijksvastgoedbedrijf. 10.1.b

Er zijn in de loop van de tijd veel kabels getrokken en er zijn zelden verouderde of niet meer in gebruik zijnde kabels (zoals van ICT en oude telefooncentrales) verwijderd vanwege mogelijke verstoring van het bedrijfsproces (en een ongewenste kostenpost in een project). Het resultaat is dat de bestaande kabelgoten overvol zijn. Beheerstechnisch is dit een onhoudbare situatie. Vanwege het monumentale karakter van het gebouw is het niet mogelijk plaats te maken voor nieuwe kabelgoten en schachten. Resultaat is dat kabels op veel plaatsen over de goten heen hangen en overal door het gebouw kabels in het zicht zijn. Dit verstoort het interieur. De kabelgoten voldoen niet aan wet- en regelgeving omdat de diverse functies niet gescheiden zijn. Een probleem voor de bedrijfsvoering is dat er nauwelijks nieuwe bekabeling aangebracht kan worden als er een wijziging is in het gebruik van installaties.

De Eerste Kamer bespreekt graag met de deskundigen van het Rijksvastgoedbedrijf wat de laatste stand der techniek is van de verschillende installaties, welke installaties, kabels en leidingen eventueel kunnen vervallen en wat het beste nieuwe tracé zou zijn voor nieuwe kabels en leidingen. (Zowel de kabels en leidingen voor de Eerste Kamer als die de aangrenzende gebouwen en gebruikers met elkaar verbinden.)

De Eerste Kamer zou daarnaast graag zien dat alle installaties in kaart gebracht en hoe deze, met zo min mogelijk impact op het gebouw en op een logische en flexibele wijze, opnieuw aangebracht kunnen worden (zodat ze te herkennen zijn en weer verwijderd kunnen worden als ze niet meer nodig zijn). Hiervoor is het noodzakelijk dat er goede digitale tekeningen gemaakt worden van het werkelijk verloop van de kabels en leidingen. Deze tekeningen zijn momenteel niet beschikbaar en worden ook niet altijd gemaakt bij nieuwe verbouwingen vanwege de onduidelijkheid van het huidige verloop en de verwevenheid van kabels en leidingen. Na een grootschalige herziening zou het eenvoudig moeten zijn om revisietekeningen te maken. Een onderdeel van het project zal ook moeten zijn hoe het Rijksvastgoedbedrijf het beheer van deze revisiegegevens in de toekomst gaat organiseren.

4. Wensen tijdelijke huisvesting

4.1 Bouwkundige wensen tijdelijke huisvesting

Voor inzicht in het PvE van de Eerste Kamer voor zowel de tijdelijke als de definitieve huisvesting is het van belang inzicht te hebben in het ruimtegebruik van de Eerste Kamer. Zie voor meer inzicht in de relaties tussen de ruimten ook hoofdstuk 2 waarin het bedrijfsproces van de Eerste Kamer beschreven wordt.

Het ruimtegebruik van de Eerste Kamer der Staten-Generaal laat zich splitsen in drie verschillende onderdelen: het politieke proces dat plaatsvindt op vergaderdagen (dinsdagen, soms ook maandagen), het ambtelijke proces dat de hele week doorloopt en bijzondere (eenmalige of terugkerende) evenementen zoals staatsbezoeken, symposia het Nationaal Dictee etc.

Bij de mogelijke keuze voor een tijdelijke huisvesting waarbij de plenaire zaal in een ander gebouw gesitueerd is dan de kantoorruimten is het noodzakelijk dat de volgende functies in beide gebouwen aanwezig zijn: kamer voorzitter, kamer griffier, kamer secretariaat, kamer eerste plaatsvervangend griffier, kamers 4 plaatsvervangend griffiers, kamer hoofd bedrijfsvoering, bodekamer, vergaderkamers, koffiekamer, receptiebalie, garderobe, kleedruimte en reprovruimte.

Als de plenaire zaal in hetzelfde gebouw gesitueerd is als de kantoorruimten in zijn bovengenoemde dubbelingen niet nodig. In dit geval zijn extra vergaderkamers overbodig. De commissiekamers kunnen op niet-vergaderdagen gebruikt worden als vergaderkamers.

De tijdelijke huisvesting van de Eerste Kamer moet voldoen aan de functionele eisen, de andere politieke lichamen moeten in de buurt zijn. Deze huisvesting moet representatieve kwaliteiten hebben.

4.1.1 Ruimtegebruik politieke proces

Op vergaderdagen ziet de dag er ongeveer als volgt uit voor de medewerkers en leden van de Eerste Kamer. De benodigde ruimtes zijn in deze tekst onderstreept:

Dagindeling van leden van de Eerste Kamer in de huidige situatie

- De leden komen binnen in de centrale entreehal.
- Om 7.30 uur ligt bij de receptiebalie de presentielijst voor leden klaar en de lijst waarop de leden kunnen inschrijven voor spreektijd tijdens behandeling van verschillende wetsontwerpen in de plenaire vergadering.
- 10.1.b .
- De leden hangen hun jas op in de garderobe 10.1b Wob
- De leden lopen vervolgens naar de postkamer en halen hun post uit de postvakjes.
- De leden kunnen bij de helpdesk vragen stellen over ICT of telefonie.
- In de ochtend vinden de fractievergaderingen plaats in de fractiekamers (in de huidige situatie 12 stuks).

- Vanaf 12.00 uur wordt er geluncht in een centrale lunch/ dinerruimte.
- Maaltijden (lunch en diner) worden bereid in de keuken.
- Afhankelijk van het vergaderschema wordt meestal om 13:30 uur de plenaire vergadering geopend in de plenaire zaal door de voorzitter. Alle 75 leden zijn daarbij aanwezig.
- De plenaire zaal heeft een antichambre (in het huidige gebouw de koffiekamer) waar men elkaar ontmoet en waar iets te drinken besteld kan worden.
- De voorzitter, griffier, eerste plv. griffier en het hoofd bedrijfsvoering hebben elk een eigen werkkamer en de voorzitter en de griffier hebben een gezamenlijk secretariaat.
- Vanaf 13.40 zijn er commissievergaderingen in de commissiekamers (5 stuks). De plenaire vergadering gaat door. De leden splitsen zich op en nemen plaats in de verschillende commissievergaderingen of blijven in de plenaire zaal. Bij een stemming zijn alle leden weer aanwezig in de zaal. Bij elke commissievergadering is een griffier aanwezig. Er zijn 5 griffiers: de griffier, de eerste plaatsvervangend griffier en drie plaatsvervangend griffiers. Deze hebben elk een eigen werkkamer.
- De vergadering gaat door totdat alle onderwerpen van de agenda behandeld zijn.
- Afhankelijk van de agenda wordt tussen 18.00 en 20.30 uur het diner gebruikt in een centrale lunch/ dinerruimte.
- Tussendoor ontvangen de leden regelmatig gasten. Zij houden besprekingen in de centrale ruimten (zoals in het huidige gebouw de wandelgangen, hall, koffiekamer) of in een spreekkamer.
- Zowel de fractiekamers en de commissiekamers worden voorzien van koffie en thee door de bodes vanuit een centrale pantry (in het huidige gebouw bevindt deze pantry zich in de koffiekamer). Bestellingen worden opgenomen, de koffie en thee worden gebracht. Het servies wordt weer afgeruimd en afgewassen in de centrale pantry.
- De bodes kleden zich om in de kleedruimte 10.1b Wob
- Bodes zorgen ook voor benodigde stukken en andere informatie vanuit de bodekamer 10.1.b
- Door het gehele gebouw is het van belang dat er voldoende sanitaire voorzieningen zijn.

Ministers/staatssecretarissen en ambtenaren

Bij de behandeling van een wetsvoorstel in de plenaire zaal is altijd een minister of een staatssecretaris aanwezig. Deze bereiden zich voor in de ministerskamer. Tijdens de behandeling van een wetsvoorstel beantwoorden zij vragen van de leden. (Zij komen de plenaire zaal binnen door een andere deur dan de senatoren.) Het komt regelmatig voor dat ambtenaren informatie opzoeken en doorgeven aan de minister of staatssecretaris. In de zaal moet dan ook ruimte zijn voor deze ambtenaren, bijvoorbeeld op een tribune en er is een vertrek nodig waar deze ambtenaren kunnen werken en telefoneren, de ambtenarenkamer (dicht bij de tribune).

Pers

De plenaire vergadering is openbaar en moet gevolgd kunnen worden door publiek en door de pers. In het huidige gebouw is een ruimte waar de pers kan werken: de perskamer (dicht bij de tribune waar ook de ambtenaren gebruik van maken). Er zijn twee persvoorlichters in een daarvoor ingerichte werkkamer.

Publiek

Er is een aparte publiekstribune. Men kan de vergadering ook live volgen via internet (de plenaire zaal is voorzien van camera's, microfoons en belichting voor dit doel).

Catering

Op vergaderdagen is catering een belangrijk aspect. Zowel lunch als diner worden in de keuken bereid en in de centrale lunch/ dinerruimte (in het huidige gebouw de Noenzaal) gebruikt. Tussendoor gebruikt men koffie/ thee/ fris en tussendoortjes in de koffiekamer, waarin een kleine keuken aanwezig is.

De bovengenoemde enkele overige ruimten zijn geordend in onderstaand schema:

Nr.	Soort ruimte
1	<u>Plenaire zaal:</u> Zitplaatsen voor 85 personen (75 leden en 10 personen overig) ca. 30 personen pers (bijvoorbeeld op een tribune) ca. 30 personen publiek (bijvoorbeeld op een tribune) De ruimte heeft een monumentaal en/of imponerend karakter en een luxe uitstraling
2	<u>Fractiekamers:</u> ca. 4x grotere fractiekamer voor ca. 20 personen ca. 8x kleinere fractiekamer voor ca. 10 personen (of minder, voor de kleinere fracties) Het definitieve aantal fractiekamers is bekend na de verkiezingen in mei 2015. Deze kamers worden ook op niet-vergaderdagen gebruikt door de leden.
3	<u>Spreekkamers:</u> 5x spreekkamer voor 5 personen 1x centrale hal die fungeert als lobby met ca. 5 zitjes van ca. 4 zitplaatsen
4	<u>Commissiekamers:</u> 3x commissiekamer voor ca. 15 personen 2x commissiekamer voor ca. 25 personen
5	<u>Koffie/ lunch/ diner:</u> 1x luxe lunch/ dinerruimte voor ca. 100 personen 1x keuken met ruimte voor ca. 15 personen personeel 1x koffiekamer (twee grote tafels) met keuken/ ruime pantry. Vanuit deze pantry worden de fractiekamers en commissiekamers voorzien van koffie. De Eerste Kamer maakt gebruik van servies. De pantry moet daarom beschikken over een professionele afwasmachine.
6	<u>Overige ruimten:</u> 10.1.b 1x 'winkel'ruimte (verkoop Eerste Kamer voorwerpen) met berging, bijvoorbeeld in combinatie met receptie 1x garderobe met lockers 1x ministerskamer (ca. 10 personen) grenzend aan de plenaire zaal 7x eenpersoons werkkamer met vergadertafel (1 voorzitter, 1 griffier, 1 eerste plaatsvervangend griffier, 3 plaatsvervangend griffiers, hoofd bedrijfsvoering) 1x secretariaat voor 2 personen in de buurt van de kamers van de voorzitter en de griffier 1x werkkamer voor bodes met 4 werkplekken en twee grote tafels om stukken in te zien. 1x werkkamer voor 2 personen persvoorlichting 1x werkkamer voor 10 personen (pers) met aanlandplekken en printer/ kopieerapparaat/ fax 1x werkkamer voor 15 personen (ambtenaren) met aanlandplekken en printer/

	kopieerapparaat/ fax 1x repropriumte met plaats voor twee grote kopieerapparaten, sorteertafel en postvakjes voor alle leden (75 leden) 1x ICT helpdeskruimte (afsluitbare ruimte met berging en werkplek) 1x rookruimte 1x fietsenstalling 1x parkeerplaats voor de voorzitter Voldoende sanitaire voorzieningen
--	---

4.1.2 Ruimtegebruik ambtelijke proces

Op de dagen dat er geen plenaire vergaderingen plaatsvinden bij de Eerste Kamer is het gebouw in gebruik als kantoorgebouw. Er zijn in totaal ongeveer 70 werkplekken nodig (4 voor de voorzitter, de griffier en het secretariaat, 32 voor de afdeling Inhoudelijke Ondersteuning, 21 voor de afdeling Bedrijfsvoering en ca. 13 als wisselwerkplekken voor ambtenaren, pers en stagiaires, zie ook hoofdstuk 2), een aantal vergaderruimten en een aantal overige ruimten. Deze zijn te vinden in onderstaand schema:

Nr.	Soort ruimte en afhankelijkheden
1	<u>Werkkamers:</u> 9x eenpersoonskamer met vergadertafel (1 voorzitter, 1 griffier, 1 eerste plaatsvervangend griffier, 3 plaatsvervangend griffiers, hoofd bedrijfsvoering en 2 PNO medewerkers) 1x tweepersoonskamer (secretariaat voorzitter en griffier) 1x vierpersoonskamer met grote tafels om stukken in te zien (bodekamer) ca. 50 werkplekken in overige ruimtes Relaties: De werkkamers van de voorzitter, de griffier, het secretariaat en de bodekamer liggen bij voorkeur dicht bij elkaar. De overige werkplekken kunnen verdeeld worden over kamers voor meerdere personen. Een aantal werkplekken kan flexplek zijn.
2	<u>Vergaderruimtes en koffievoorziening:</u> 2x vergaderruimte voor 5 personen 3x vergaderruimte voor 15 personen 1x koffiekamer (twee grote tafels) met keuken/ ruime pantry. Vanuit deze pantry worden de vergaderkamers voorzien van koffie. De Eerste Kamer maakt gebruik van servies. De pantry moet daarom beschikken over een professionele afwasmachine.
3	<u>Overige ruimtes:</u> 1x archiefkamer met ca. 100 m plank (capaciteit huidige archief is 200 m) 2x opslagruimte (berging) 1x kleedruimte 1x entree 1x repropriumte 1x rookruimte 1x fietsenstalling 1x parkeerplaats voor de voorzitter 5 x parkeerplaats voor bedrijven/ leveranciers Voldoende sanitaire voorzieningen

4.1.3 Ruimtegebruik bijzondere evenementen

Het gebouw van de Eerste Kamer wordt regelmatig gebruikt voor staatsbezoeken, andere ontvangsten en voor symposia. Deze kunnen plaatsvinden van maandag tot en met zondag. Er zijn hiervoor verschillende vertrekken nodig met verschillende afmetingen. Vooral van belang is dat de ruimten een luxe en representatieve uitstraling hebben. De voorkeur van de Eerste Kamer gaat hiervoor uit naar monumentale ruimten.

De precieze afmetingen en het aantal benodigde zitplaatsen in de ruimten zijn voor elke ontvangst anders. Er zijn meerdere representatieve (liefst monumentale) ruimtes nodig met mogelijkheid tot het plaatsen van meer of minder stoelen. De route naar het vertrek moet ook een representatieve kwaliteit hebben. Een en ander is afhankelijk van de tijdelijke huisvesting die gekozen wordt.

Het gebouw moet voldoende toegerust zijn op catering voor bijzondere evenementen. Zie onderstaand overzicht:

<i>Nr.</i>	<i>Soort ruimte</i>
1	Meerdere representatieve (liefst monumentale) ruimten van verschillende formaten voor ontvangsten/ staatsbezoeken
2	Representatieve ruimte voor het Nationaal Dictee
3	Professionele keuken met mogelijkheden voor catering voor ca. 100 personen
4	Representatieve lunch/ diner/ borrel ruimte voor ca. 100 personen
5	Representatieve ontvangstruimte met garderobe

4.2 Technische wensen tijdelijke huisvesting

4.2.1 Eigenaarszaken

Installatie	PvE tijdelijke huisvesting
Gas	Geen bijzondere wensen
Elektra	In elke werkkamer moeten minimaal elektra aansluitingen zijn op goed bereikbare plaatsen voor een televisietoestel en voor het opladen van mobiele telefoons en tablets.
Water	Geen bijzondere eisen
Riolering	Geen bijzondere eisen
Ventilatie	Geen bijzondere eisen
Koeling	Geen bijzondere eisen
Verwarming	Geen bijzondere eisen
Verlichting	Geen bijzondere eisen
Brandmeldcentrale	Geen bijzondere eisen
10.1.b	

4.2.2 Gebruikerszaken

Installatie	PvE tijdelijke huisvesting
Data	Alle vergaderstukken zijn toegankelijk 10.1.b . 10.1.b Er moet overal in het gebouw een zeer stabiele en snelle telefoon- en internetverbinding zijn voor mobiele apparaten en een snelwerkend intern netwerk naar de laatste stand der techniek.
Telefonie	Er wordt gebruik gemaakt van mobiele telefonie (geen vaste). Van belang is dat er een goede ontvangst is. Dit moet getest en aangetoond worden.
Televisie	Elke werkkamer, fractiekamer, commissiekamer en vergaderkamer heeft een televisieaansluiting nodig voor het volgen van de vergaderingen die plaatsvinden in de plenaire zaal.
10.1.b	
Audio/ visuele installaties	Plenaire zaal: De plenaire vergaderingen moeten opgenomen kunnen worden, zodat ze in beeld en geluid op internet te volgen zijn. De belichting van de zaal en de geluidsinstallatie (microfoons) moet daarvoor geschikt zijn. Commissiekamers: de presentatieschermen kunnen mee verhuisd worden naar de tijdelijke huisvesting.
Stemmingsbel	De stemmingsbel moet op vergaderdagen in alle ruimten goed hoorbaar zijn.

4.3 Aandachtspunten voor de tijdelijke huisvesting

De Eerste Kamer zal al dan niet samen met andere gebruikers tijdelijk naar een ander pand (of meerdere panden) verhuizen tijdens de renovatie.

4.3.1 Logistiek

Primair proces

Het bedrijfsproces van de Eerste Kamer moet doorgaan. De verhuizing moet ondergeschikt zijn aan het bedrijfsproces. Het is dus zaak de tijdelijke huisvesting gereed te hebben, inclusief alle technische voorzieningen, voordat de Eerste Kamer overgaat.

10.1.b

Afval

Bij een verhuizing wordt veel weggegooid. Dit moet ruim voor de verhuizing georganiseerd worden.

ICT

Omdat ICT een belangrijke rol speelt in het bedrijfsproces van de Eerste Kamer moet dit voorafgaand aan de verhuizing al werkend en getest zijn in de tijdelijke huisvesting. Dit geldt ook voor het terug verhuizen naar het Binnenhof. 10.1.b

4.3.2 Inventaris

Kunst

In het gebouw van de Eerste Kamer is zeer veel kunst aanwezig. De kunstcollectie is goed gedocumenteerd in een database. Een groot deel van de collectie is in eigendom van de Rijksdienst van het Cultureel Erfgoed (RCE). De kunstcollectie zal in overleg met de RCE tijdelijk opgeslagen moeten worden. Een verhuizing is een voor de hand liggend moment om enkele stukken te laten restaureren.

Meubilair

Afhankelijk van de voorzieningen in de tijdelijke huisvesting en van de duur van de uithuizing zal het bestaande meubilaire meegenomen of opgeslagen worden. In een verhuisplan zal aandacht besteed moeten worden aan het merken van meubels, zodat ze bij elkaar blijven en de meubels in de juiste ruimte terecht komen. Ook afhankelijk van de tijdelijke huisvesting is wat er met het antieke meubilair gebeurt. Grote vergadertafels en kroonluchters kunnen wellicht een plaats krijgen in de tijdelijke huisvesting. Een verhuizing is ook voor deze stukken een voor de hand liggend moment na te denken over restauratie.

5. Wensen definitieve huisvesting

5.1 Bouwkundige wensen definitieve huisvesting

In dit hoofdstuk wordt besproken wat er tijdens een restauratie van techniek en bouwkunde gedaan zou moeten worden aan het gebouw van de Eerste Kamer. Het bestaande gebouw is in dit geval een gegeven. Om deze reden wordt in dit PvE vanuit de bestaande ruimten bekeken wat de wensen en mogelijkheden zijn voor een (nog) beter en efficiënter gebruik binnen de beperkingen van het bestaande gebouw. Zie voor meer inzicht in de relaties tussen de ruimten ook hoofdstuk 2 waarin het bedrijfsproces van de Eerste Kamer beschreven wordt.

Allereerst wordt in dit hoofdstuk het huidige gebruik van het gebouw omschreven (ruimtegebruik) en waar in het gebouw de ruimtes te vinden zijn (topografie). Vervolgens worden de verschillende wensen voor de toekomst opgesomd (geordend per thema van groot naar klein en per gebouwdeel). Ten slotte volgt een overzicht van alle ruimten van het gebouw van de Eerste Kamer met ruimtenummers, huidige functie en toekomstige functie.

5.1.1 Ruimtegebruik

De indeling van het gebouw en het gebruik van de ruimten blijft bij voorkeur als bestaand. Globaal is het gebruik als volgt: De plenaire zaal is de belangrijkste ruimte van het gebouw. De zaal wordt gebruikt voor de plenaire vergaderingen van de Eerste Kamer. Onlosmakelijk verbonden met de plenaire zaal zijn de koffiekamer die dient als antichambre voor de plenaire zaal, de Hall, waarin ontmoetingen plaatsvinden en waar men bijeen komt voorafgaand aan een vergadering, de wandelgang die daarbij hoort en het monumentale trappenhuis dat toegang geeft aan zowel de plenaire zaal als aan de wandelgang. 75 senatoren komen wekelijks bij elkaar in de plenaire zaal. Deze senatoren behoren tot een aantal fracties. Elke fractie heeft zijn eigen fractiekamer. Op dit moment telt de Eerste Kamer twaalf fracties. In mei 2015 is de nieuwe samenstelling van de Eerste Kamer bekend en is er mogelijk een ander aantal fracties. Dit kunnen er meer of minder zijn dan twaalf. 10.1.b

De leden gebruiken de lunch en het diner in de Noenzaal, 10.1.b

In de buurt van de Plenaire zaal, de koffiekamer en de Hall op de eerste verdieping van Binnenhof 21-23 (het centrale gebouwdeel, het gebouw van de Staten van Holland) bevinden zich de werkkamers van de voorzitter en de griffier en hun secretariaat. 10.1.b

In de aansluitende gang bevinden zich zes commissiekamers. Hierin komen leden uit verschillende fracties bij elkaar om te spreken over een bepaald onderwerp.

Op de begane grond zijn 11 kamers die in gebruik zijn als kantoorruimten voor inhoudelijke ondersteuning, dit wordt ook wel de griffiegang genoemd. Op de tweede verdieping van Binnenhof 22-23 bevinden zich de werkkamers van het hoofd en de medewerkers van de bedrijfsvoering.

Op de begane grond is 10.1.b, een ruime entree, een garderoberuimte, een monumentale lunch en dinerzaal, een keuken en een fietsenstalling. In de kelder bevinden zich enkele flexwerkplekken, een helpdesk ICT, een ruime vergaderzaal, een archief, diverse opslagruimten en diverse technische ruimten.

5.1.2 Topografie

Het gebouw van het Binnenhof dat in gebruik is bij de Eerste Kamer is onder te verdelen in vier verschillende zones. Deze zijn van buiten, zowel vanaf de Binnenhofzijde als vanaf de hofvijverzijde te herkennen aan de verschillen in gevels en daken. Vanaf de Binnenhofzijde gezien van rechts naar links zijn deze zones als volgt te benoemen:

- De voormalige hofkapel met daarin op de begane grond de griffiegang en op de eerste verdieping de commissiekamers. (In deze gang bevinden zich op dit moment nog fractiekamers, maar het doel is alle fracties te huisvesten in de vleugel Binnenhof 1, zodat de ruimten op de eerste verdieping van de voormalige hofkapel allemaal in gebruik genomen kunnen worden als commissiekamers.)
- Het gebouw van de Staten van Holland. Op de begane grond zijn hier de entree, de garderoberuimte, de Noenzaal 10.1.b en enkele werkkamers te vinden. Op de eerste verdieping zijn hier onder andere de plenaire zaal, de koffiekamer, de Hall, de wandelgang, 10.1.b en de werkkamers van de voorzitter en de griffier te vinden. Op de tweede verdieping liggen een galerij, het Mary Stuartkabinet, werkkamers (in het voormalige woonhuis van de kamerbewaarder) en twee tribunes voor de plenaire zaal.
- De Mauritstoren en aangrenzend gebied. De ruimtes in deze zone zijn vrijwel allemaal monumentaal en lopen van de begane grond tot en met de vierde verdieping. Ze zijn vooral in gebruik als vergaderruimten. Op de derde verdieping bevindt zich het leeskabinet/ de bibliotheek.
- De stadhouderlijke appartementen langs het Buitenhof. Het betreffen galerijen op de eerste en op de tweede verdieping aan de Binnenhofzijde met werkkamers die uitkijken op het buitenhof. De begane grond en de zolder behoren in de huidige situatie tot het domein van de Raad van State. De werkkamers op de Eerste en tweede verdieping zijn hoofdzakelijk in gebruik als fractiekamers. Twee kamers op de eerste verdieping en één kamer op de tweede verdieping van deze vleugel worden gebruikt door de Raad van State.

5.1.3 Specifieke wensen voor de renovatie

De wensen die opgesomd zijn in deze paragraaf zijn geordend van algemeen naar meer specifiek en naar topografie in het gebouw.

Ontvangst, entree en beveiliging

De huidige manier van ontvangst, entree en logistiek (routes door het gebouw, zowel representatief als functioneel) is in het huidige gebouw goed geregeld.

10.1.b

10.1.b

Expeditie

De Eerste Kamer is tevreden over de huidige manier van toe- en afvoer van goederen en afval.

Fietsenstalling en parkeren

De huidige fietsenstalling voldoet. Ook aan de huidige manier van parkeren (alleen de auto van de voorzitter en tijdelijk parkeren voor leveranciers en aannemers) hoeft voor de Eerste Kamer niets te veranderen.

Openbare commissiekamer

De Eerste Kamer heeft behoefte aan een grote openbare commissiekamer (groter dan de huidige commissiekamers). 10.1.b

Studio

Een wens van de Eerste Kamer is een studio in het gebouw voor het opnemen en uitzenden van vergaderingen en eventueel interviews.

Brandscheidingen

De grenzen tussen het bouwdeel van de Eerste Kamer en de aangrenzende bouwdelen: het ministerie van Algemene Zaken en de Raad van State lopen in de huidige situatie niet in een rechte lijn door vanaf de kelder tot aan het dak. Mede daardoor is er geen duidelijke brandcompartimering. Dit is ingewikkeld voor de BHV organisatie van de Eerste Kamer. Een grootschalige renovatie is het moment om de gebruiksgrenzen en brandscheidingen te herzien. Deze kunnen logischer gemaakt worden door de natuurlijke grenzen van de verschillende zones/ gebouwdelen te volgen.

Flexibel werken/ verhuisbewegingen na verkiezingen

In de huidige opzet met fractiekamers van verschillende afmetingen in de vleugel Binnenhof1 is er voldoende flexibiliteit voor de fractiekamers bij verschillende verkiezingsuitslagen. De Eerste Kamer kan flexibel werken zo nodig eenvoudig organiseren binnen de huidige opzet van kantoorruimten met de griffiegang voor de afdeling Inhoudelijke Ondersteuning op de begane grond en kantoorruimten voor de afdeling bedrijfsvoering verspreid over de overige kantoorruimten in het gebouw.

Toegankelijkheid voor minder validen

Het gebouw moet beter toegankelijk zijn voor minder validen.

Arbeidsomstandigheden (Arbo)

Een rustruimte/ kolfkamer ontbreekt nog in het gebouw.

Representativiteit

Een belangrijk aandachtspunt voor de Eerste Kamer is representativiteit. Voor een hoog College van Staat, zoals de Eerste Kamer, gaat representativiteit in sommige gevallen vóór gebruiksgemak. Dit heeft te maken met de ontvangst van vele hoogwaardigheidsbekleders en andere belangrijke gasten. Samenhangend hiermee is ook representatieve routing is belangrijk voor de Eerste Kamer. Zo is er de wandeling in het bestaande gebouw van de entree, via de monumentale trap, door de wandelgang, door de Hall, door de koffiekamer, naar de Plenaire Zaal. Maar ook de route vanaf de ministerskamer, door de rustkamer naar de Plenaire zaal. Bij de keuze voor afwerkingen van ruimten en overwegingen over in het zicht aanbrengen van technische installaties is dit een belangrijk aandachtspunt.

Duurzaamheid

Duurzaamheid is ook een aandachtspunt voor de renovatie. Het Binnenhof zou een voorbeeld kunnen zijn voor het toepassen van duurzame oplossingen voor installaties in een monumentaal gebouw.

Van binnen bedienbare luiken gevels Binnenhofzijde

De Binnenhofzijde is de zijde van het gebouw waar de meeste zoninstraling is. De ruimten die aan het Binnenhof liggen warmen daardoor snel op. Aan deze zijde heeft het gebouw een flink aantal louverluiken/ zonnerakken. Deze kunnen geopend en gesloten worden, maar dat is een flinke klus, zeker omdat er op enkele plaatsen voorzetramen geplaatst zijn. Als al deze luiken van binnen uit mechanisch bedienbaar zouden zijn, zouden ze vaker gesloten kunnen worden waardoor het klimaat, zonder installaties, verbeterd wordt. In 2013 is hiervoor met succes een pilotproject uitgevoerd. Elektrische bediening is niet gewenst. De Eerste Kamer wil liever zo weinig mogelijk installaties (low tech) vanwege storingsgevoeligheid en de benodigde bekabeling naar de luiken toe door monumentale ruimten. Vanwege dezelfde redenen is het ook wenselijk zo weinig mogelijk koelinstallaties aan te brengen.

Buitenzonwering Mauritsstoren

De ruimten in de Mauritsstoren hebben ook een zware zonbelasting. In tegenstelling tot de andere westgevels van het Binnenhofcomplex zijn deze vensters niet voorzien van buitenzonwering (luiken). Het is niet bekend of hier in het verleden ook zonnerakken aanwezig waren. Gezien de reeks van hoogwaardige interieurs en vanuit de wens deze ruimten te gebruiken als representatieve vergader ruimten is effectieve buitenzonwering wenselijk.

Monumentale ruimten (1.5, 2.10, 2.12, 2.34)

Voor de Eerste Kamer is het van belang dat er meerdere representatieve ruimtes zijn van verschillende formaten en met verschillende uitstraling voor de ontvangst van gasten. Er zijn meerdere monumentale ruimten die geschikt zijn voor de ontvangst van belangrijke gasten, die nu niet gebruikt worden voor dit doel vanwege de huidige staat van afwerking. De Eerste Kamer zou deze ruimten graag gerestaureerd zien. Het betreft de ministerskamer (1.5), de huidige twee ambtenarenkamers op de tweede verdieping van de Mauritsstoren (2.10 en 2.12) en het Mary Stuartkabinet (2.34).

Ruimte onder de kap van de Hofkapel (o.a. ruimten 3.7 t/m 3.12, 3.17 en 3.18)

Er is bij de Eerste Kamer sterke behoefte aan een grote ruimte voor dubbele commissievergaderingen en ontvangsten van grotere gezelschappen, zoals staatshoofden met hun delegaties en gevolg. Een ruimte die groter is dan de grootste commissiekamer is de ruimte onder het dak van de voormalige hofkapel. De ruimte heeft afmetingen van ongeveer 7 bij 25 meter. De ruimte is nu opgedeeld in een aantal kleine ruimten en volledig betimmerd. De ruimten worden deels gebruikt door het Ministerie van Algemene Zaken (ICT afdeling) en deels door de Eerste Kamer. Na wegnemen van tussenwanden (en verplaatsen van functies) is het mogelijk de ruimte onder de kap te gebruiken als vergaderzaal en als ontvangstruimte (hoewel de toegankelijkheid van deze ruimte niet optimaal is).

Begane grond en eerste verdieping voormalige Hofkapel (ruimten 0.34 t/m 0.40 en 1.23 t/m 1.31)

De begane grond van de hofkapel, de griffiegang en de eerste verdieping, de commissiekamers met de bijbehorende gang zien er sleets uit. In de ruimten is veel oude techniek zichtbaar zoals oude luchtkanalen, niet of slecht werkende koelunits, databekabeling en opbouw-elektra. Deze kamers moeten worden voorzien van een nieuwe afwerking en van nieuwe klimaattechniek.

Middengang eerste verdieping voormalige Hofkapel (ruimte 1.27 en 1.28)

De middengang op de eerste verdieping verdient extra aandacht. In het oorspronkelijke ontwerp kreeg de gang van beide uiteinden daglicht. Tegenwoordig is de gang donker. Aan het einde van de gang is nu een enkel invalidentoilet zonder voorportaal. De Eerste Kamer ziet deze gang graag lichter, met een visueel betere aansluiting op de Hall.

De sanitaire ruimte aan het einde van de gang is nu zichtbaar vanaf de Hall. Dit past niet bij deze monumentale gang in de meest intensief gebruikte zone van de Eerste Kamer. Daarom moet deze ruimte verdwijnen of aangepast worden. Er moet vervolgens nagedacht worden over extra sanitaire voorzieningen op een andere plaats.

* Deze ruimte met invalidentoilet is in 1994-1995 gemaakt (ten tijde van de verbouwing van de Plenaire Zaal) speciaal voor senator Van Aardenne van de VVD die in een rolstoel zat. Hij heeft nooit gebruikt gemaakt van dit invalidentoilet, omdat hij overleden was toen de Eerste Kamer weer terug ging vanuit de tijdelijke huisvesting in de Grafelijke Zalen.

Mary Stuartkabinet (ruimte 2.34)

Er is in 2013 een bouwhistorisch onderzoek opgeleverd van het Mary Stuartkabinet. Dit kabinet heeft een indrukwekkend houten gewelf met een plafondschildering in 'groteskenstijl'. Aan de hand van de resultaten van het bouwhistorisch onderzoek kunnen beslissingen genomen worden voor de restauratie van deze ruimte en het eventueel restaureren en terugbrengen van de 17e-eeuwse tapijten (gobelins) die daar ooit gehangen hebben. Deze tapijten bevinden zich nu in het depot van het Rijksmuseum. De wens van de Eerste Kamer is deze ruimte geschikt maken voor het ontvangen van belangrijke gasten. Op dit moment wordt de ruimte niet voldoende geschikt gevonden voor ontvangsten vanwege overduidelijk zichtbare tijdelijke afwerking.

Archiefruimte (ruimten 01.7 en 01.8)

De huidige archiefruimte in de kelder voldoet niet aan wet- en regelgeving. Er zou een nieuwe plaats gevonden moeten worden voor een archiefruimte in het gebouw. De huidige archiefruimte heeft

afmetingen van ca. 6 bij 7 meter en ca. 200 m plankruimte. Een nieuwe archiefruimte zou iets meer dan de helft van deze capaciteit moeten hebben voor de stukken die niet (alleen) digitaal bewaard worden en nog niet overgedragen zijn aan het Nationaal Archief.

Keuken bij Noenzaal (ruimte 0.11)

Deze professionele keuken moet geheel voorzien worden van nieuwe apparatuur en technische installaties, naar de laatste stand der techniek.

Rookruimte (ruimte 0.28)

Het is een wens van de Eerste Kamer dat er een rookruimte aanwezig is in het gebouw. De bouwkundige afwerking en de afzuiginstallatie van de huidige rookruimte moeten vernieuwd worden. Er is hiervoor een vooronderzoek uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn bekend bij het Rijksvastgoedbedrijf.

Keuken koffiekamer (ruimte 1.11)

De huidige keuken in de koffiekamer wordt zeer intensief gebruikt en ziet er gedateerd uit. De Eerste Kamer ziet hier graag een nieuwe keuken met dezelfde voorzieningen als de bestaande, met een uitstraling passend bij het monumentale karakter van de koffiekamer.

Zolderruimten 2.16, 2.17, 2.19 en 2.20 boven de koffiekamer

De zeer monumentale ruimte die gesitueerd is boven de koffiekamer is op dit moment opgedeeld in vier kleine ruimten die dienst doen als 10.1.b verkeersruimte. Krijn van den Ende geeft in zijn Masterplan Eerste Kamer der Staten-Generaal d.d. januari 2000 aan dat deze ruimten ooit één vertrek vormden en dat er nog afwerkingen uit de bouwtijd te zien zijn. Een belangrijke kwaliteit van de ruimte is dat deze naast de lift ligt en dus direct bereikbaar is vanaf de entreehal/ garderoberuimte. De Eerste Kamer zou deze ruimte daarom graag in gebruik nemen als vergaderkamer.

Plenaire zaal (ruimte 1.7 en 1.8)

De Plenaire zaal is het hart van de Eerste Kamer. De zaal is in 1995 grondig gerestaureerd. Er zijn nog enkele werkzaamheden die uitgevoerd moeten worden. Ten eerste moet de verlichting van de zaal aangepast worden omdat deze technisch verouderd is en een onevenwichtig lichtbeeld geeft. Ten tweede moet de bekleding van de banken en de vloerbedekking in deze zaal vervangen worden. Ten tijde van het schrijven van dit PvE wordt onderzoek gedaan naar welke materialen hier het beste voor gebruikt kunnen worden.

Mauritstoren (ruimten 01.1 t/m 01.3, 0.1 t/m 1.12, 1.1 t/m 1.6, 2.1 t/m 2.3, 2.10 t/m 2.13, 3.1 t/m 3.3 en 4.1 en 4.2)

De ooit rijke interieurs en verkeersruimten van de Mauritstoren zien er sleets uit of zijn opgeknapt met een tijdelijk karakter en daarom zeer sober afgewerkt. De ruimten zijn toe aan een restauratie of nieuwe afwerking. Er zijn verschillende bouwhistorische en kleuronderzoeken uitgevoerd in het verleden. Aan de hand van deze onderzoeken kunnen beslissingen genomen worden over de uit te voeren werkzaamheden en de kleurstelling en kwaliteit van nieuw aan te brengen verflagen en materialen, zoals wandbespanningen en tapijten.

Extra informatie over enkele ruimten in de Mauritsstoren:

- Johan de Witkamer (ruimte 0.12) is een ruimte die alleen bereikbaar is via de Noenzaal.
- Ministerskamer (ruimte 1.5) De ontbrekende schilderstukken op de wanden en de medaillons die thuishoren in het plafond bevinden zich thans in paleis Huis Ten Bosch en in het depot van paleis het Loo. Een wens van de Eerste Kamer de ruimte te restaureren en de originele schilderstukken en medaillons (of afbeeldingen ervan) terug te brengen.
- Leeskabinet (ruimte 3.2). Deze ruimte is in 2014 gerenoveerd.
- Vierde verdieping Mauritsstoren (ruimte 4.2) Deze ruimte is nog niet in gebruik en heeft op dit moment een tijdelijke (kwalitatief zeer sobere) afwerking. In het renovatieplan zal nagedacht moeten worden over de functie van deze bijzondere ruimte.
- Ambtenarenkamer (ruimte 2.10), ook wel 'de blanke kamer' genoemd, is een geheel met eikenhouten panelen betimmerde ruimte.
- Ambtenarenkamer (ruimte 2.12) heeft een uitzonderlijk stucplafond uit 1752, vermoedelijk gemaakt door stucwerker Carolus Laghi (1752-1753).
- Perskamer (ruimte 2.13) heeft op dit moment een tijdelijke (kwalitatief zeer sobere) afwerking.

Eerste en tweede verdieping vleugel Binnenhof 1 (ruimten R1.1 t/m 1.9, 2.4 t/m 2.9, R2.1 t/m R 2.5 en 009)

Alle voor de Eerste Kamer beschikbare ruimten in deze vleugel worden gebruikt als fractiekamers (drie ruimten worden uitsluitend gebruikt door de Raad van State: 009 als pantry, R1.5 en R1.4 als werkkamers voor de vice-voorzitter en kamerbewaarder van de Raad van State). Dankzij een tijdelijke afwerking uit 2011 kan goed worden gewerkt in de kamers in deze vleugel, echter de restauratie van deze vertrekken en de twee bijbehorende galerijen is nog niet uitgevoerd.

Wensen voor deze vleugel:

- De Eerste Kamer zou graag de drie vertrekken die nu in gebruik zijn bij de Raad van State in gebruik nemen.
- In of nabij de vleugel zijn geen sanitaire voorzieningen beschikbaar voor de Eerste Kamer. Ook zou een lift wenselijk zijn voor het gebruik van deze ruimtes. Zowel sanitaire voorzieningen als een lift zijn wel direct aangrenzend aan de vleugel te vinden in het gebouwdeel van de Raad van State. Medegebruik van deze voorzieningen is zeer wenselijk.
- Alle ruimten op deze twee verdiepingen moeten worden voorzien van een definitieve afwerking. Hiervoor zal eerst een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd moeten worden. Aan de hand van dit onderzoek kunnen beslissingen genomen worden over de uit te voeren werkzaamheden en de kleurstelling en kwaliteit van nieuw aan te brengen verflagen en materialen, zoals wandbespanningen en tapijten.
- Een van de afwegingen zal zijn of het zeventiende-eeuwse gewelfde plafond van het kabinet van Mary Stuart II, dat bewaard wordt in het depot van het Rijksmuseum terug gebracht wordt in de ruimte die tegenwoordig bestaat uit de kamers R2.4 en R2.5. Als hiervoor wordt gekozen wordt uitgesloten dat de zolder van deze vleugel in gebruik wordt genomen, omdat het plafond deels de zolder in steekt.

* Voordeel van het in gebruik nemen van de zolder is dat twee torenkamers op de derde en vierde verdieping van de Mauritstoren iets toegankelijker zullen zijn. Voordeel van het terugplaatsen van het historische plafond is dat er een extra zeer imponerende monumentale ruimte is in de vleugel Binnenhof 1 die gebruikt kan worden voor ontvangsten of belangrijke vergaderingen. Aan dit soort ruimten is sterke behoefte bij de Eerste Kamer. De Eerste Kamer wil graag samen met het Rijksvastgoedbedrijf de voor- en nadelen van beide mogelijkheden afwegen en tot een keuze komen.

5.1.4 Algemene wensen voor de renovatie

Stucwerk

Er is recent (2013) een vooronderzoek gedaan naar een aantal stucplafonds in de Mauritstoren. Conclusie van het onderzoek is dat deze plafonds dringend onderhoud nodig hebben. Een uitgewerkt voorstel met bijbehorende kostenraming is aanwezig bij het Rijksvastgoedbedrijf.

Houtwerk

Het gebouw bevat veel monumentale 16^e en 17^e eeuwse (eiken)houten trappen en betimmeringen. Voor het overgrote deel zien deze er verwaarloosd en schraal uit. Dit houtwerk zou gerestaureerd en waar nodig aangevuld en behandeld moeten worden.

Tapijt

Een groot aantal ruimten is voorzien van tapijt. Veel tapijt is oud en ziet er sleets uit. Een voorbeeld hiervan is het tapijt in de Hall en de aansluitende commissiegang. Dit was ooit een rijk hoogpolig wollen tapijt. Vervanging door een nieuw kwalitatief hoogwaardig tapijt is tot nu toe steeds uitgesteld vanwege de belasting voor een dergelijk tapijt tijdens een grootschalige renovatie. Veel andere tapijten in belangrijke monumentale ruimten zijn vervangen door tijdelijke goedkope tapijten. Een grote restauratie is het moment om te kijken naar nieuwe kwalitatief hoogwaardiger tapijten, die op elkaar afgestemd (eenheid) zijn en passen bij de monumentale ruimten. Een ander aandachtspunt voor tapijten is dat het Masterplan het moment is om een visie te ontwikkelen op de tapijten (kleur en materiaal). Het tapijt van de wandelgang, de Hall en de aangrenzende trappenhuizen zijn allemaal rood, maar er zijn verschillende tinten rood en verschillende materialen aanwezig. Dit geeft een rommelige indruk.

Schilderwerk

Recent zijn in het kader van planmatig onderhoud alle ramen en kozijnen van binnen en van buiten geschilderd. Echter al het andere schilderwerk aan de binnenzijde, bijvoorbeeld de aftimmeringen zijn niet meegenomen. Wens van de Eerste Kamer is al het overige schilderwerk meenemen.

Kabelgoten kelderruimten

Er zijn veel overvolle kabelgoten in het zicht door het gehele gebouw maar vooral in de kelder. Na herziening van de techniek moet gezocht worden naar een nette oplossing voor het ordenen van kabels en leidingen.

10.1.b

Doc 1

10.1.b

Doc 1

10.1.b

Doc 1

10.1.b

Doc 1

5.2 Technische wensen definitieve huisvesting

5.2.1 Eigenaarszaken

<i>Installatie</i>	<i>PvE definitieve huisvesting</i>
Gas	Gebruikelijke gasaansluitingen voor verwarming en voor de keuken. Eventuele oude gasleidingen (bijvoorbeeld naar de voormalige keuken van de gebouwbeheerder, nu galerij tweede verdieping) geheel verwijderen.
Elektra	Gebruikelijke elektra voor vaste werkplekken. Bij elke werkplek een stopcontact voor opladen van telefoon en tablet. In elke werkkamer en vergaderkamer elektra voor het aansluiten van een televisietoestel. In elke fractiekamer, commissiekamer of fractiekamer voldoende elektra aansluitingen voor flexibel gebruik van de ruimte.
Water	Gebruikelijke wateraansluitingen voor toiletgroepen, pantry's en de keuken. In bijna alle toiletgroepen is nu warm en koud water beschikbaar. Dit is wenselijk voor alle toiletgroepen.
Riolering	Gebruikelijke riolering voor toiletgroepen, pantry's en keuken. <u>Aandachtspunten voor het project:</u> 1. Tijdens een verbouwing in 2012 zijn er meerdere toiletgroepen aangebracht in het gebouw Binnenhof 21-23. Hierbij is gebleken dat het niet duidelijk is hoe de rioleringen lopen. Vooral de wijze van ontluuchting is nog niet duidelijk in kaart te brengen. 2. Tijdens dit project is ontdekt dat een aantal buizen niet (meer) op afschot liggen, waardoor er veel water zich in een bepaalde buis verzamelde. 3. In 2013 is ontdekt dat een deel van een afvoerbuis asbest bevatte. Het is wellicht niet mogelijk en onnodig om alle rioleringsbuizen en ontluuchtingskanalen te vervangen. Veel buizen zijn weggewerkt in muren. In verband met het opsporen van verstoppingen en stankoverlast is het van belang dat duidelijk in kaart wordt gebracht hoe de verschillende rioleringsbuizen en ontluuchtingskanalen lopen. Als alles in kaart wordt gebracht kan bekeken worden welke delen van het stelsel nog vervangen moeten worden.
Ventilatie	Gebruikelijke ventilatie voor een kantoorgebouw, tenzij de installaties hiervoor het monumentale gebouw aantasten. In dat geval overwegen om slechts natuurlijke ventilatie te gebruiken of innovatieve technieken. In de berekeningen moet meegenomen worden dat veel ruimten alleen op de dinsdagen gebruikt worden.
Koeling	Gebruikelijke koeling voor een kantoorgebouw, tenzij de installaties hiervoor het monumentale gebouw aantasten. In dat geval overwegen om gebruik te maken van alternatieven zoals het sluiten van de luiken (als deze van binnen uit bedienbaar worden gemaakt). In de berekeningen moet meegenomen worden dat veel ruimten alleen op de dinsdagen gebruikt worden.
Verwarming	Gebruikelijke verwarming voor een kantoorgebouw. In monumentale ruimten de kleur en vormgeving van eventuele radiatoren afstemmen op het interieur.
Verlichting	Door het gehele gebouw zijn verschillende soorten verlichtingsarmaturen te vinden. Een grootschalige restauratie is het moment om een uitgebreid verlichtingsplan te maken met verlichting die voldoet aan de laatste stand der

	techniek (energieverbruik en UV straling).
Brandmeldcentrale	Gebruikelijke gecertificeerde brandmeldcentrale voor een kantoorgebouw. Onderhoud/ aanpassen van het systeem moet door meerdere bedrijven mogelijk zijn.
10.1.b	

5.2.2 Gebruikerszaken

<i>Installatie</i>	<i>PvE definitieve huisvesting</i>
Data	<p>Alle vergaderstukken zijn toegankelijk 10.1.b</p> <p>Er moet overal in het gebouw een zeer stabiele en snelle internetverbinding zijn voor mobiele apparaten en een snelwerkend intern netwerk naar de laatste stand der techniek. Vanwege de technische ontwikkelingen die elkaar snel opvolgend in dit vakgebied moet de technische infrastructuur gemakkelijk aan te passen zijn in het monumentale gebouw. Bij het aanleggen van kabels en het plaatsen van zenders moet het gebouw zo min mogelijk aangetast worden.</p>
Telefonie	<p>Over enkele jaren wordt er geen gebruik meer gemaakt van vaste telefonie bij de Eerste Kamer. Er zal gebruik gemaakt worden van mobiele telefoons (met regelmatig een nieuwe aanbesteding van aanbieders). Van belang is dat er voldoende en stabiele ontvangst is voor alle mogelijke aanbieders van mobiele telefonie.</p> <p>Vanwege de technische ontwikkelingen die elkaar snel opvolgend in dit vakgebied moet de technische infrastructuur gemakkelijk aan te passen zijn in het monumentale gebouw. Bij het aanleggen van kabels en het plaatsen van zenders moet het gebouw zo min mogelijk aangetast worden.</p>
Televisie	Elke werkkamer, fractiekamer, commissiekamer en vergaderkamer heeft een televisieaansluiting nodig voor het volgen van de vergaderingen die plaatsvinden in de plenaire zaal.
10.1.b	
Audio/ visuele installaties	Plenaire zaal: De plenaire vergaderingen worden opgenomen. Ze zijn in beeld en geluid op internet te volgen. De belichting van de zaal en de geluidsinstallatie (microfoons) moeten daarvoor geschikt zijn. In alle fractie en commissiekamers moet verplaatsbare apparatuur aan te sluiten zijn.
Stemmingsbel	De stemmingsbel moet in alle ruimten goed te horen zijn.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan de leden van

Architectenselectie Renovatie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties en Projecten

Contactpersoon

art. 10.2.e Wob

M art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl

Datum

20 september 2016

verslag Actiepunten

Vergaderdatum en-tijd 20 september 2016 10:00

Aanwezig: Floris Alkemade, 10.2.e

Verslag: 10.2e

1. Opening

art. 10.2.e Wob opent de vergadering en heet iedereen welkom. art. 10.2.e Wob geeft kort aan wat de laatste stand van zaken is. Na TK is ook de EK akkoord gegaan met renovatie volgens de kabinetsvariant (5,5 jaar, 10.1b). Met betrekking tot de tijdelijke huisvesting heeft AZ aangegeven naar het Catshuis te gaan. AZ zal zijn plannen hiervoor opstellen en denkt aan 'containerbouw'. AZ naar het Catshuis betekent dat er een derde project bijkomt. art. 11 Wob

Het RVB heeft aan EK voorgesteld zich tijdelijk te huisvesten in haar intrek te nemen in het pand LV34. 11.1 Wob

De nieuwe setting wordt dan: TK in B67, EK en RvS in LV34 en AZ op het Catshuis(terrein).

2. Actiepunten

Deze zullen lopende de vergadering worden besproken.

3. Stand van zaken (20160915-Binnenhof-Advies Architectenselectie.docx)

Opdeling BH complex in deelopgaven
Vastgesteld wordt dat het onwaarschijnlijk is dat het gehele complex door een bureau kan worden gedaan en dat van opdeling in percelen te allen tijde sprake is. De vraag die nu voorligt is wat de korrelgrootte is van de deelprojecten.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
20 september 2016

art. 11 Wob

art. 11 Wob, art. 10.2g Wob

Scenario's

Besloten wordt dat het project in ieder geval wordt opgedeeld in de delen A, B en C, waarbij nader onderzoek wordt gedaan naar de korrelgrootte van B- (1 of 2) en C-gedeelte. Hierbij dient aandacht te zijn voor beheersbaarheid, organisatie (een aanspreekpunt) en tijd. ARBM stelt een aantal scenario's op inclusief de bijbehorende organogrammen en de voor en nadelen.

Organisatie: Supervisor / kwaliteitsteam RP BH

Vervolgens is gesproken over de invulling van de rol supervisor. De vraag die speelt of er een supervisor voor het totale complex moet zijn, twee supervisoren (A & B; en C) of een supervisor die tevens hoofdarchitect/coördinator C5 is. Dit wordt nader uitgewerkt, eveneens in bovengenoemde organogram.

Tevens wordt gesproken over het inrichten van een kwaliteitsteam. Als belangrijke taak van dit team wordt gezien het uitzetten en bewaken van de grote lijnen. Onder andere de supervisor zou zitting moeten nemen in dit team. Het wordt als meerwaarde gezien wanneer dit kwaliteitsteam gedurende de gehele looptijd van het project in dezelfde samenstelling blijft functioneren. Zo worden zij het collectief geheugen van het project. Naast de supervisor zullen onder andere de architect/coördinator, vertegenwoordiging RVB en Rijksbouwmeester zitting nemen. Het lijkt verstandig ook de stadsbouwmeester in het kwaliteitsteam op te nemen. Dit moet nader worden onderzocht. Evenals een (niet politieke) vertegenwoordiging van de gebruiker(s).

De taken en verantwoordelijkheden van het kwaliteitsteam zal moeten ingepast/aangesloten op de staande organisatie/ structuur. Bovendien heeft het de aanbeveling een stuurgroep in te richten boven het kwaliteitsteam. ^{art. 10.2e W} stuurt een overzicht van de staande organisatie.

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
20 september 2016

Tijdelijke Huisvesting LV34, B67, CH

Ten aanzien van de TH LV34 wordt opgemerkt dat, zeker met het oog op de scopewijziging, slechts behoefte is aan een architect die kennis en ervaring heeft met renovaties, restauraties en interieuropgaven.

art. 11 Wob

Rol art. 10.2 e

Niet behandeld.

Inkoopplan

Architectenselectie wordt onderdeel van inkoopplan. Aanpak moet ook beoordeelt worden door 10.

2

4. Planning

Volgens projectplanning moet de architectenselectie van de renovatie in het laatste kwartaal 2016, zeg voor kerst 2016, gereed zijn. De contractvorming zal dan in januari 2017 plaatsvinden. Voor de tijdelijke huisvesting is de selectie zelfs nog eerder vereist. De planning is ter informatie rondgestuurd.

art. 11 Wob

we

kunnen versnellen. Het is geen optie later dan eind 2016 te leveren.

Afgesproken wordt dat we tweewekelijks bij elkaar komen en wekelijks in kleiner comité.

5. Afspraken

Zie boven.

Opmerkingen/aanvullingen etc. op het advies kunnen naar art. 10.2 e Wob worden gestuurd. Hij zal deze verzamelen en verwerken.

6. Rondvraag

art. 11 Wob

7. Sluiting

art. 10.2 e W sluit de vergadering en dank voor de inzet en betrokkenheid.

Acties

Nr.	Omschrijving	Wie	Datum gereed
1.1	Nader uitwerken advies:	ARBM	

Vervallen rubriceringsaanduiding

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
20 september 2016

	Opdeling B en C delen van het complex Aanpassen shortlist Opstellen organogrammen Inrichting kwaliteitsteam	art. 10.2.e Wob (eindredactie)	
1.2	Rondsturen organogram staande organisatie	art. 10.2.e Wv	
1.3	Aanpassen ontwerpogave/ shortlist LV34 naar aanleiding van scopewijziging	ARBM art. 10.2.e Wob (eindredactie)	
1.4	Aanpassen ontwerpogave/ shortlist B67 naar aanleiding van scopewijzigingen, en in relatie tot logistiek adviseur/ ontwerpmanager.	ARBM art. 10.2.e Wob (eindredactie)	
1.5	Inplannen overlegcyclus	art. 10.2.e Wv	
1.6	Afspraken aanvullende studies Van Kleffensaal	art. 10.2.e Wv	

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan de leden van

Floris Alkemade, 10.2.e

Rijksvastgoedbedrijf

Transacties en Projecten

Contactpersoon

art. 10.2.e Wob

M art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl

Verslag: art. 10.2.e Wob

Datum

12 oktober 2016

verslag

Actiepunten

Vergaderdatum en-tijd 12 oktober 2016 13:30

Aanwezig: Floris Alkemade, 10.2.e

Afwezig:

Verslag: 10.2.e

1. Opening

art. 10.2.e Wob opent de vergadering en heet iedereen welkom.

2. Actiepunten

Deze zullen lopende de vergadering worden besproken.

3. Stand van zaken

Tijdelijke huisvesting

Aan de hand van de opgestelde minidossiers ligt art. 10.2.e Wob per project tijdelijke huisvesting de shortlists toe. Alvorens dit te doen, wordt bij Floris gecontroleerd of hij zich kan vinden in deze lijsten, omdat hij deze tijdens het vorige overleg voor het eerst in deze vorm zag. Floris gaat akkoord.

B67

Een voor een worden de zes bureaus toegelicht en besproken. Hierbij wordt onder meer stilgestaan bij signatuur van de bureaus, de omvang van het bureau en ervaring met grotere projecten. 11.1, 10.2g

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum
12 oktober 2016

LV34

Ondanks de beperkte tijd worden ook de minidossiers van de vier bureaus voor LV34 toegelicht en besproken. Tevens wordt stilgestaan bij de omvang van de ontwerpopgave. art. 10.2e Wob, art. 10.2g Wob, art. 11.1 Wob

Proces

art. 10.2 e Wob ligt toe dat door de geheimverklaring van het project van aanbesteden en selecteren geen sprake mag zijn. Gemotiveerd moet worden waarom een bepaalde partij de meest gereede kandidaat is. En dus niet waarom andere partijen dat niet zijn. De motivatie moet nog goed gebeuren. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van de opgestelde profielen waaraan de architecten moeten voldoen. art. 10.2 e Wob is bezig met het opstellen van een draaiboek en een stappenplan. In het draaiboek zal de mogelijkheid om in bepaalde gevallen met meerdere partijen oriënterende gesprekken te houden worden onderzocht. In het volgende overleg zal hij deze in concept toelichting. Daarna moet het worden getoetst door JA. Tot die tijd vindt in ieder geval geen communicatie plaats met de betreffende bureaus.

4. Rondvraag

-

5. Sluiting

art. 10.2 e Wob sluit de vergadering en dank voor de inzet en betrokkenheid.

Acties

Nr.	Omschrijving	Wie	Datum gereed
1.1	Nader uitwerken advies: Opdeling B en C delen van het complex Aanpassen shortlist Inrichting kwaliteitsteam	ARBM art. 10.2 e Wob (eindredactie)	
1.2	Rondsturen organogram staande organisatie	art. 10.2 e Wob	
1.6	Afspraken aanvullende studies Van Kleffenszaal	art. 10.2 e Wob	
2.1	Opstellen minidossiers	ARBM	19-10
3.1	Motivatatie opstellen 'meest gereede kandidaat'	ARBM	
3.2	Opstellen draaiboek/stappenplan, en toets met JA - ICM	art. 10.2 e Wob	

Vervallen rubriceringsaanduiding

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Vervallen rubriceringsaanduiding

Aan

Floris Alkemade, 10.2.e

Rijksvastgoedbedrijf

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag

Contactpersoon

art. 10.2.e Wob

M art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl

Datum

7 november 2016

agenda

Architectenselectie Renovatie Binnenhof

Vergaderdatum en -tijd   7 november 2016 11:00
Vergaderplaats   Den Haag, Korte Voorhout 7, ARBm

---

1. **Opening**
2. **Verslag / Actielijst**
3. **Stand van zaken**
  - Tijdelijke Huisvesting LV34
    - Vaststellen voorkeurskandidaat (in aanwezigheid van PM 10.2e
  - Renovatie Binnenhof
    - Supervisors/ coördinerend architecten
4. **Draaiboek / stappenplan**
5. **Afspraken**
6. **Rondvraag**
7. **Sluiting**

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: dinsdag 22 november 2016 17:13
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: Afspraken

Hi 10.2

11.1 Wob

groet 10.2e

Van: 10.2e Wob
Verzonden: dinsdag 22 november 2016 15:28
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: FW: Afspraken
10.2e
11.1 Wob

Graag reactie.

Groet

10.2

Van: 10.2e Wob
Verzonden: dinsdag 22 november 2016 14:58
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: Afspraken

Hi 10.2,

Het is gelukt!

Ellen op 5 december en Liesbeth op 12 december.

Groetjes 10.2

Van: 10.2e Wob
Verzonden: vrijdag 18 november 2016 11:20
Aan: Verhagen, Irene
CC: Alkemade, Floris; Dijckmeester, Pieter; 10.2e Wob ; 10.2e Wob ; 10.2e Wob
Onderwerp: Afspraken

10.2e

In het overleg over de renovatie Binnenhof is afgesproken dat Floris Alkemade en Pieter Dijckmeester verkennende gesprekken hebben met Liesbeth van der Pol (DOK Architecten) en Ellen van Loon (OMA).

De twee gesprekken moeten plaatsvinden na 30 november 2016, maar voor de aankomende kerstvakantie, en zullen in principe op KV7 in Den Haag plaatsvinden.

Zou jij in overleg met 10.2e Wob (de secretaresse van Pieter Dijckmeester) een en ander willen plannen?

Als er vragen zijn bel me dan.

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

10.2e Wob

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: dinsdag 17 januari 2017 14:57
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: 10
2

Hi 10.2
Net van Floris begrepen dat met Pieter is afgesproken om 1 te informeren net voordat de coördinerend architect bekend gemaakt gaat worden. 0

groet 10.2e
Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: donderdag 12 januari 2017 9:45
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: 1 ?
10.2e , 0

Wob
Zou jij Floris hierover per e-mail willen vragen?
Dan kan hij misschien kort antwoorden.
Of werkt dat niet zo?

G

1

0

Van: 10.2e Wob
Verzonden: donderdag 12 januari 2017 9:40
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: 10.2e Wob

Hi
Ik ben niet op de hoogte van svz contact tussen Floris en 10 11.1
Kan pas volgende week Floris hierover vragen. 2

groet 10.2e
Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: donderdag 12 januari 2017 8:31
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: 10
10.2e 2

Wob
Goedemorgen.
Eerder heeft Pieter met Floris afgesproken dat hij (Floris) contact zou hebben met 10.2e Wob om de stand van zaken te melden.

Weet jij wat hier de stand van zaken van is?
Is er al contact geweest en wat is dan het resultaat hiervan?
Zo nee, wat is de planning dan?
Graag even je reactie. Lukt dat vanochtend?

Groet

10.2

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Vervallen rubriceringsaanduiding

Draaiboek inkoop Architecten

Versie	1.1
Datum	15 februari 2017
Status	Definitief

Colofon

Versie	1.1
Contactpersoon	10.2e 10.2e
	10.2e @rijksoverheid.nl Rijksvastgoedbedrijf Transacties en Projecten Korte Voorhout 7 Postbus 20952 2500 EZ Den Haag
Bijlage(n)	-
Auteurs	10.2e
Adviseurs	
Vastgesteld door:	Projectdirecteur Renovatie Binnenhof
Naam:	Pieter Dijckmeester
Datum:	
Handtekening:	

Inhoud

Inleiding	4
1. Procedure	5
1.1. <i>Inventarisatie</i>	5
1.1.1. Longlist	6
1.1.2. Verfijnen longlist	6
1.1.3. Shortlist	8
1.2. <i>Oriëntatie</i>	8
1.3. <i>Validatie</i>	9
2. Evaluatie van nadere oriëntatie	11
2.1. <i>Evaluatiecommissie</i>	11
3. Communicatie	12

Inleiding

Op het Binnenhof in Den Haag zetelen de Eerste en Tweede Kamer, Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken en het Rijksvastgoedbedrijf (de Grafelijke Zalen). Het Rijksvastgoedbedrijf is eigenaar van het Binnenhofcomplex, een 8 eeuwen oud monumentaal complex dat continu 'in bedrijf' is. Na deze periode van intensief gebruik kampt het Binnenhof met veel technische en bouwkundige gebreken. Grootschalige renovatie is noodzakelijk voor meer veiligheid en betere (werk)omstandigheden voor gebruikers en bezoekers. En om het cultureel erfgoed voor de lange termijn te behouden.

Ten behoeve van de renovatie van het Binnenhofcomplex en de tijdelijke huisvesting van de gebruikers van het Binnenhofcomplex ten tijde van de verbouwing zullen verschillende architecten en stedenbouwkundigen worden ingezet. De diversiteit in gebouwen en ontwerpgegevens vraagt om verschillende benaderingen, vandaar de inzet van verschillende bureaus. Daarnaast dient vanuit het oogpunt van beveiliging voorkomen te worden dat informatie over het gehele complex bij een bepaalde partij bekend is.

De aard en omvang van de verschillende opgaven zijn beschreven in de bijlage "Architectenkeuze Renovatie Binnenhof".

Verder is de renovatie van het Binnenhofcomplex en de tijdelijke huisvesting van de gebruikers van het Binnenhofcomplex geheim verklaard. Daardoor geldt niet de verplichting om opdrachten in het kader van het Binnenhofcomplex en de tijdelijke huisvesting te gunnen middels Europese aanbestedingsprocedures. In plaats daarvan hanteert het Rijksvastgoedbedrijf een procedure die vooral is bepaald door het geheime karakter van de opdrachten. De procedure is vastgelegd in dit "Draaiboek inkoop architecten". Dit draaiboek geeft stap voor stap het proces weer op welke wijze de keuze voor een of meerdere architecten en stedenbouwkundigen tot stand komt.

Geheimverklaring project

Het gehele project Renovatie Binnenhof is geheim verklaard. Daardoor is deel 2 van de Aanbestedingswet (ARW2016) niet van toepassing. Dit impliceert dat het project vrij is ten aanzien van de wijze waarop ingekocht wordt, met dien verstande dat wel aan deel 1 van de Aanbestedingswet (i.c. de beginselen van het aanbestedingsrecht) voldaan moet worden.

Eveneens dient te worden voldaan aan de verplichtingen voortkomend uit de Regeling Aanbestedingsprocedures Rijksvastgoedbedrijf (RAR 17.1)

Veiligheidsonderzoek

In verband met de vertrouwelijkheid van dit project en het werken met gerubriceerde informatie zullen betrokken partijen onderworpen dienen te worden aan een Veiligheidsonderzoek van het AIVD.

1. Procedure

Met het besluit van de minister voor Wonen en Rijksdienst van 3 november 2016, nummer 2016-0000688347 zijn de opdrachten voor diensten, leveringen en werken ten behoeve van de renovatie van het Binnenhofcomplex en de tijdelijke huisvesting van de gebruikers van het Binnenhofcomplex geheim verklaard (Staatscourant 59812, 2016,). Deze geheimverklaring geldt ook voor opdrachten aan architecten en stedenbouwkundigen.

Door deze geheimverklaring is deel 2 van de Aanbestedingswet 2012 niet van toepassing. Deel 1 van de Aanbestedingswet 2012 blijft wel van toepassing. Op grond daarvan is het Rijksvastgoedbedrijf onder meer verplicht op basis van objectieve criteria de keuze te bepalen en te motiveren voor

- de wijze waarop het Rijksvastgoedbedrijf voornemens is een overeenkomst tot stand te brengen;
- de ondernemer of ondernemers die worden toegelaten tot de procedure (zie art. 1,4 Aanbestedingswet 2012).

In dit hoofdstuk wordt de procedure beschreven om te komen tot de juiste architect(en) voor het complex of verschillende (deel-) projecten. Deze procedure wordt per opdracht doorlopen. De procedure is in het kort als volgt.

Inventarisatie → Oriëntatie → Validatie
--

In de inventarisatiefase komt het Rijksvastgoedbedrijf op basis van informatie die ter beschikking is tot een lijst met voor deze opgave geschikte kandida(a)t(en) (minimaal 1, maximaal 3). Dit behelst een bureaustudie.

Deze kandida(a)t(en) worden uitgenodigd voor een oriënterend gesprek. Voordat partijen tot de oriëntatiefase worden toegelaten, dienen deze een ondertekende geheimhoudingsverklaring en een VOG te overhandigen. Het doel van het oriënterend gesprek is het verkrijgen van bevestiging van het beeld (kennis en ervaring) dat de bureaustudie heeft opgeleverd.

Indien de oriëntatie niet leidt tot een gerede partij kan worden teruggekeerd naar de inventarisatiefase en zal een nieuwe lijst met geschikte kandidaten worden opgesteld.

De gerede partij wordt uitgenodigd voor de validatiefase. In deze fase vindt de feitelijke prijsvorming en de eventueel benodigde vorming van een samenwerkingsverband plaats. Alvorens een partij wordt uitgenodigd voor de validatie zal deze door AIVD gescreend worden. Dit dient te resulteren in een Verklaring van geen bezwaar.

De validatie wordt afgesloten met het sluiten van een overeenkomst. Mocht er geen contract gesloten (kunnen) worden met de gerede partij, wordt teruggefallen op een andere partij uit de oriëntatie c.q. inventarisatie.

In de volgende paragrafen worden deze stappen verder beschreven.

1.1. Inventarisatie

De inventarisatie bestaat voor deze opgave uit 1) het opstellen van een longlist, 2) het aanbrengen van een verfijning in de longlist en 3) uit het opstellen van een shortlist.

1.1.1. Longlist

Om te komen tot een longlist dient een helder beeld verkregen te worden over de (ontwerp-) opdracht. Dit gebeurt aan de hand van de volgende aspecten:

- *Doel van de opgave*
Omschrijving van het doel van de opgave
- *Scope*
Technische – en functionele omschrijving van de scope van de opdracht
- *Uitgangspunten*
Omschrijving projectspecifieke uitgangspunten.

Wanneer helderheid is verkregen over de voorliggende opdracht zal op basis daarvan een profiel toegesneden op de opgave opgesteld worden van de te selecteren architect(en). Dit resulteert in een overzicht van kenmerken van de architect, mogelijk op maat gemaakt voor elk (deel-) project.

Kenmerken van de architect

Omschrijving van de kenmerken van de architect aan de hand van onder andere vakkundigheid, ervaring, oog voor context, inlevingsvermogen en omvang.

Op basis van bovenstaande kenmerken wordt voor de verschillende (deel-) projecten een longlist opgesteld van architectenbureaus die voldoen aan deze kenmerken.

Beoordeling

De Rijksbouwmeester stelt de longlist op. Hij wordt hierbij ondersteund door het Atelier Rijksbouwmeester (ARBm), betrokken architecten vanuit de afdeling Architectuur & Techniek (A&T) en project- en programmamanagement.

Aantal kandidaten

Er is geen maximum gesteld aan het aantal potentiële bureaus.

1.1.2. Verfijnen longlist

Vervolgens vindt een verfijning van de longlist plaats. Enerzijds zal dit plaatsvinden op basis van de eerder genoemde kenmerken van de architect. De scope van het project wordt nader bepaald en vastgesteld. Daarbij wordt de ambitie van het project op het gebied van architectuur beschreven. Deze ambitie leidt tot een nadere verfijning.

Anderzijds wordt bij het verfijnen van de longlist eveneens gekeken naar de samenhang tussen de mogelijk verschillende (deel)projecten. Het is een nadrukkelijk doel om binnen verschillende deelprojecten van het programma, zowel uit Kolom I als Kolom II, te voorkomen dat een bureau aan meerdere opgaven werkt. Achtergrond hierbij is dat het verdelen van de opgaven de mogelijkheid creëert tot een variatie in signatuur, zorgt voor risicospreiding, de onwenselijke situatie voorkomt dat een partij zichzelf afhankelijk maakt van het RVB en dat het tot een bredere acceptatie kan rekenen vanuit de beroepsgroep.

Beoordeling

Deze verfijning vindt plaats op advies van de Rijksbouwmeester ondersteund door het atelier, betrokken architecten vanuit de afdeling Architectuur & Techniek en project- en programmamanagement.

Aantal partijen

Het maximum is 10 bureaus per lijst.

1.1.3. *Shortlist*

Om de uiteindelijke shortlist vast te stellen, wordt van ieder bureau op de shortlist een dossier opgesteld. Onderdelen van dit dossier zijn:

- Bureaukenmerken, zoals partners, expertise, vestigingsplaatsen en omvang;
- Missie;
- Relevante referenties.

Aan de hand van deze en eerder genoemde kenmerken worden deze dossiers besproken en beoordeeld door Rijksbouwmeester, bijgestaan door projectmanagement en adviseur(s) A&T. Hierbij wordt gezocht naar een signatuur passend bij de eerder omschreven opdracht en ambities.

Keuze

Op basis van de bespreking van de dossiers adviseert de Rijksbouwmeester over de definitieve keuze voor de gerede partij(en). Hij laat zich hierbij ondersteunen door ARBm, architecten A&T, programma- en projectmanagement.

Aantal partijen

Het maximum is 3 bureaus per lijst. Het kan zijn dat in dit stadium reeds een voorkeur is voor partij. Dit is toegestaan; het minimum aantal is 1 bureau.

1.2. **Oriëntatie**

Wanneer de inventarisatie niet direct leidt tot één gerede partij bestaat de mogelijkheid om maximaal drie kandidaten uit te nodigen voor een nadere oriëntatie. Tijdens deze oriëntatie zal kandidaten gevraagd worden hun visie op samenwerking en hun rol als ontwerper in multidisciplinaire opgaven te presenteren aan een commissie. De samenstelling van de commissie wordt besproken in het volgende hoofdstuk. Deze oriëntatie dient als aanvulling en verduidelijking op de reeds uitgevoerde bureaustudie.

De bovengenoemde architecten worden gevraagd hun visie op de opgave te presenteren, gebaseerd op algemene informatie die publiek beschikbaar is op de website van het RVB. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling om een ontwerp te presenteren. Daarnaast zullen thema's als samenwerken, houding & gedrag en presentatie een belangrijke rol hebben bij de beoordeling.

Ter voorbereiding op de oriëntatie wordt de mogelijkheid geboden voorafgaand aan het gesprek een rondleiding te krijgen door het betreffende gebouw(deel) en een toelichting te krijgen op de opgave. Deze rondleiding vindt plaats in aanwezigheid van de projectmanager en adviseur architectuur.

VOG en geheimhoudingsverklaring

De voor de oriëntatie beoogde kandidaten dienen, voordat zij verdere informatie verkrijgen ter voorbereiding op het oriënterend gesprek, een VOG en een ondertekende geheimhoudingsverklaring te overleggen. Indien de betreffende

kandidaten geen VOG en/of geheimhoudingsverklaring kunnen of willen overleggen worden zij van de lijst geschrapt en wordt de lijst met geschikte kandidaten mogelijk aangevuld op basis van de inventarisatie. Het model geheimhoudingsverklaring wordt vastgesteld door het Rijksvastgoedbedrijf.

Uitnodiging tot oriëntatiegesprek

De betreffende bureau(s) worden uitgenodigd door de projectmanager (zie ook hoofdstuk Communicatie). Zij worden uitgenodigd voor een gesprek van maximaal 1,5 uur per bureau. Deze gesprekken vinden plaats bij het Rijksvastgoedbedrijf aan het Korte Voorhout 7 te Den Haag. Deze gesprekken vinden plaats op dezelfde dag, gevolgd door een evaluatie door de evaluatiecommissie (zie hoofdstuk Evaluatie) en uiteindelijke keuze voor de gerede partij.

Het bureau zal bij uitnodiging een aantal vragen worden gesteld en zij krijgen minimaal twee weken de tijd om deze voor te bereiden. De vragen betreffen de visie op de opgave, de visie op samenwerking en een reactie op het voorgestelde honorarium.

Opdracht

De te kiezen architect zal het ontwerp voor zowel het gebouw, als het interieur en het landschap rond het gebouw moeten gaan leveren. Dergelijke specialismen kunnen eveneens bij een separaat bureau worden uitgevraagd. Inkoop van een dergelijk bureau doorloopt dezelfde procedure. In het geval van de tijdelijke huisvesting Tweede Kamer zal de aansturing van het ontwerpteam plaatsvinden door een separaat te selecteren coördinator. De architect wordt dus niet de voorzitter van het ontwerpteam.¹

Honorarium

Omdat uiteindelijk sprake is van onderhandeling met één aanbieder wordt uitgegaan van een vooraf bepaald honorarium. Dit wordt voor deze opdracht met bijbehorende opgave van de werkzaamheden vooraf door het Rijksvastgoedbedrijf bepaald. Dit honorarium wordt bij de consultatie aan de architecten al bekend gemaakt. Dit om er vooraf van verzekerd te zijn dat de gekozen architect hiermee akkoord gaat.

1.3. Validatie

Screening

In de validatie zal de gerede kandidaat de beschikking krijgen over gerubriceerde informatie. De rubricering van de informatie kan inhouden dat een partij gescreend moet worden. Indien een screening uitgevoerd moet worden, is het verkrijgen van deze screening randvoorwaardelijk voor toetreding tot de validatie.

Uitsluitingsgronden

De partij die wordt uitgenodigd voor de validatie en een inschrijving doet, zal moeten verklaren, en na een daartoe strekkend verzoek ook aantonen, dat de uitsluitingsgronden (art. 2.86 Aw2012) niet op hem van toepassing zijn. Conform de gids proportionaliteit (voorschrift 3.5 A) worden slechts die facultatieve (art. 2.87 Aw2012) uitsluitingsgronden toegepast die relevant zijn voor de opdracht. Dit wordt per (deel)project vastgesteld.

¹ Dit betreft specifiek TH Bezuidenhoutseweg 67

Prijsvorming

Het bureau dat wordt uitgenodigd voor de validatie zal een inschrijving moeten doen op basis van de overeenkomst, waarbij de inschrijfprijs (bestaande uit alle door de partij te maken kosten; dus inclusief bijkomende kosten) binnen het gestelde honorarium dient te vallen en er commitment wordt afgegeven voor het realiseren van het project binnen het gestelde budget.

Samenwerkingsverband

Wanneer het gekozen bureau over onvoldoende (teken)capaciteit beschikt, zal in de validatie een samenwerkingsverband worden aangegaan met een tekenbureau. Het Rijksvastgoedbedrijf zal maximaal drie bureaus aandragen, waaruit de gekozen architect er zelf een mag kiezen. Het honorarium van het tekenbureau maakt onderdeel uit van het bovengenoemde totaal honorarium voor de architect.

Intellectueel eigendom

Onderdeel van de validatie is ook borgen dat het intellectueel eigendom van het ontwerp bij het Rijksvastgoedbedrijf ligt. De reden hiervoor is bijvoorbeeld om verder te kunnen met een ontwerp als om wat voor reden ook, de relatie met een opdrachtnemer eindigt.

2. Evaluatie van nadere oriëntatie

2.1. **Evaluatiecommissie**

Indien er sprake is van een nadere oriëntatie om te komen tot een gerede partij, zal een partij gevraagd worden hun visie op de opgave en samenwerking te presenteren aan de evaluatiecommissie. Deze commissie bestaat uit de volgende personen:

- 1) de Rijksbouwmeester (voorzitter),
- 2) de projectdirecteur Renovatie Binnenhof van het Rijksvastgoedbedrijf,
- 3) de projectmanager (IPV-er) vanuit het Rijksvastgoedbedrijf.

In onderling overleg dient de vergadering tot een unaniem besluit komen.

3. Communicatie

Gedurende de gehele inventarisatie vindt er op geen enkel niveau communicatie plaats met betreffende bureaus.

Wanneer om een bepaalde reden toch behoefte aan enige vorm van overleg/consultatie of communicatie ontstaat, wordt dit in het regulier overleg tussen Rbm en programmamanagement voorgelegd aan de projectdirecteur. Deze zal bepalen of dit verzoek kan worden gehonoreerd en op welke wijze communicatie kan plaatsvinden.

In het geval dat nadere oriëntatie gewenst is, geschiedt alle communicatie over het proces en project door de projectmanager (IPV-er) van het betreffende (deel)project.

Vertrouwelijk

Voorzitter en leden van de Renovatiecommissie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Bureau DG
Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
Nederland
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

verslag

Vervallen rubriceringsaanduiding

Inlichtingen
10.2 e
Datum
28 februari 2017

Bijlagen
0

Omschrijving	Renovatiecommissie Binnenhof
Vergaderdatum en -tijd	22 februari 2017, 16.00 u
Vergaderplaats	Eerste Kamer te Binnenhof 22
Aanwezig	Pieter Dijckmeester - Rijksvastgoedbedrijf, voorzitter 10.2e - Tweede Kamer 10.2e - Raad van State, lid 10.2e - ministerie van Algemene Zaken, lid 10.2e - ministerie van Algemene Zaken 10.2e - RVB, projectmanager 10.2e - RVB, projectmanager 10.2e - Rijksvastgoedbedrijf, secretaris 10.2e - Atelier Rijksbouwmeester
Afwezig	10.2.e - Eerste Kamer, lid 10.2e - Tweede Kamer, lid
Kopie aan	Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Rijksvastgoedbedrijf
Bureau DG

Datum
28 februari 2017

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

Buiten reikwijdte

Rijksvastgoedbedrijf
Bureau DG

Datum
28 februari 2017

7. Coördinerend architecten

- art. 10.2.e Wob geeft een presentatie met daarin de laatste stand van zaken rondom de keuze voor architecten voor de tijdelijke huisvesting en de renovatie van het Binnenhof en gaat daarbij in op de aanpak voor de keuze van de architecten voor de renovatie van het Binnenhof.
- Er wordt gemeld dat de architecten voor de tijdelijke huisvesting van zowel de Tweede Kamer als de Eerste Kamer en Raad van State zijn geselecteerd. Ook is een keuze gemaakt voor de twee coördinerende architecten en de coördinerend adviseur techniek voor de renovatie.
- Door de leden van de renovatiecommissie wordt besloten dat deze presentatie door de Rijksbouwmeester in de bestuurlijke stuurgroep renovatie Binnenhof zal worden gegeven waarmee de keuze is vastgesteld.

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Architecten Keuze

Lange Voorhout 34-36
Bezuidenhoutseweg 67
Binnenhof

TIJDELIJKE HUISVESTING

ALGEMENE KEUZECRITERIA

Algemene keuzecriteria

- **10.1.b** [redacted]
[redacted]
[redacted]
[redacted]
- De Rijksbouwmeester adviseert om de tijdelijke huisvesting aan te wenden als kans voor een jong bureau of een bureau met een jonge partner, dat door prijsvraaginzendingen, prijzen en nominaties, gerealiseerd werk of bijdragen aan actuele maatschappelijke debatten een grote mate van talent, ontwerpkracht en vakinhoudelijkheid uitstraalt.

LANGE VOORHOUT 34-36

TIJDELIJKE HUISVESTING

EERSTE KAMER
RAAD VAN STATE

LANGE VOORHOUT 34-36

TIJDELIJKE HUISVESTING

EERSTE KAMER
RAAD VAN STATE

LANGE VOORHOUT 34-36

OPGAVE & KENMERKEN ARCHITECT

Opgave

Doel

Het doel van de opgave is de inpassing van de programma's van de Eerste Kamer, de Raad van State en het projectbureau Binnenhof in de tijdelijke huisvesting aan de Lange Voorhout (Rijksmonument Huis Huguetan) en de latere uitbreiding aan de Kazernestraat.

Omvang

Ca. 8.000m² BVO

Uitgangspunten

- Het programma en het primaire proces van de gebruikers zal op een logische manier, met zo min mogelijk ingrepen, in het gebouw gepositioneerd worden en dient nagenoeg geen beperking te ondervinden in de tijdelijke situatie.
- Er moet sprake zijn van een heldere interne routing voor alle verschillende typen gebruikers- en goederenstromen met **10.1.b**-maatregelen die zorgvuldig zijn ingepast in het bestaande gebouw.
- Het met heldere en trefzekere interventies in balans brengen van de belevings- en gebruikskwaliteit tussen het monument en de uitbreiding zodat beide gebouwen passend zijn voor hoogwaardig gebruik.
- Het ontwerpen van een passende inrichting en opzet van de plenaire zaal voor de Eerste Kamer.
- Het verbeteren van de entree en maaiveldaansluiting van de complexuitbreiding aan de Kazernestraat.
- Het verbeteren van de samenhang van de buitenruimten tussen het monument en de uitbreidingen.

Architect

Kenmerken

- Ontwerpkraft: het vermogen om heldere en trefzekere architectonische interventies te ontwerpen waarbij tegelijkertijd een zekere ingetogenheid en contextgevoeligheid wordt betracht met een grote mate van zorgvuldigheid in materialisering en detaillering.
- Ervaring: Het beschikken over affiniteit met het ontwerpen van interventies die zich moeten verhouden tot een bestaand gebouw.
- Oog voor context: het vermogen om het bestaande gebouw beter aan te sluiten op de omgeving en het zodoende creëren van meerwaarde voor zowel het gebouw als de omliggende situatie.
- Conceptueel: het vermogen om uiteenlopende eisen en ambities te abstraheren tot een of meerdere heldere uitgangspunten voor het ontwerp.
- Inleving: het vermogen om complexe en uiteenlopende functionele programma's van eisen te integreren in bestaande gebouwen.
- Organisatie: het vermogen om efficiënt om te gaan met middelen en tijd ten behoeve van een optimale planning en organisatie.
- Samenwerking: het vermogen om in teamverband met het Rijksvastgoedbedrijf, de gebruikers en de overige adviseurs te werken aan een gezamenlijk resultaat.
- Integratie: Het vermogen om in teamverband technieken van verschillende disciplines (architectuur, constructie, installatietechniek, bouwfysica, brandveiligheid en beveiliging) in balans met de ruimtelijke karakteristieken van de beide gebouwen te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.
- Omvang: voldoende medewerkers om zowel aan de voorliggende opgave als aan andere projecten te kunnen werken die tezamen de continuïteit van het bureau kunnen waarborgen.
- Randvoorwaarde: Het vermogen en de wil om informatie (hard copy en digitaal) met een hoge rubricering te beveiligen.

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

LANGE VOORHOUT 34-36

ARCHITECTENKEUZE

HAPPEL CORNELISSE VERHOEVEN

Deze motivatie volgt drie punten die het Aanbestedingsreglement Werken 2016 (ARW 2016) aanreikt voor het kiezen van een opdrachtnemende partij: (1) de vaardigheden, (2) de ervaring en (3) de omvang van het architectenbureau.

Vaardigheden

- Het is een jong bureau met een relatief volwassen portfolio dat een grote mate van talent, ontwerpkracht en vakinhoudelijkheid uitstraalt.
- Het werk van het bureau toont heldere en trefzekere architectonische interventies waarbij tegelijkertijd een zekere ingetogenheid en contextgevoeligheid wordt betracht met een grote mate van zorgvuldigheid in materialisering en detaillering.
- Het werk van het bureau toont het vermogen om uiteenlopende eisen en ambities te abstraheren tot een of meerdere heldere uitgangspunten voor het ontwerp.
- Het werk van het bureau toont het vermogen om technieken van verschillende disciplines (architectuur, constructie, installatietechniek, bouwfysica, brandveiligheid en beveiliging) te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.

Ervaring

- Het bureau heeft ervaring met het ontwerpen aan bestaande gebouwen.
- Het bureau heeft ervaring met het integreren van functionele programma's van eisen in een bestaand gebouw.

Omvang

- De omvang van het bureau ^{11.1} wordt als voldoende beschouwd om zowel aan het project Lange Voorhout 34-36 (ca. 8.000m² BVO) te werken als aan andere projecten die tezamen de continuïteit van het bureau kunnen waarborgen.

10.2.e Wob. Hier staan (portret)beelden van de architecten

Floris Cornelisse, Nienke Happel en Paul Verhoeven

BEZUIDENHOUTSEWEG 67

TIJDELIJKE HUISVESTING

TWEEDE KAMER

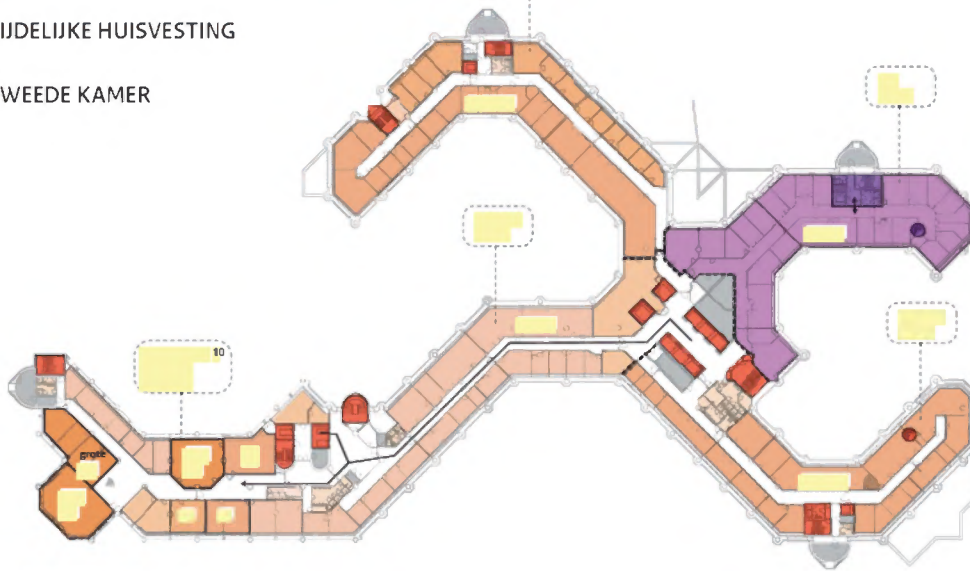

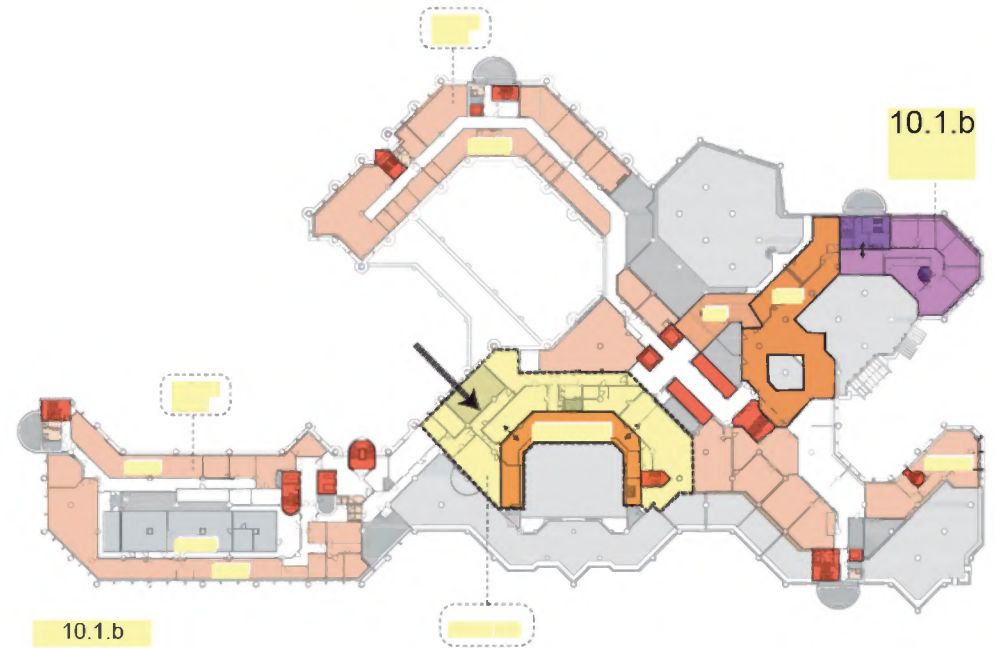
BEZUIDENHOUTSEWEG 67

TIJDELIJKE HUISVESTING

TWEEDE KAMER

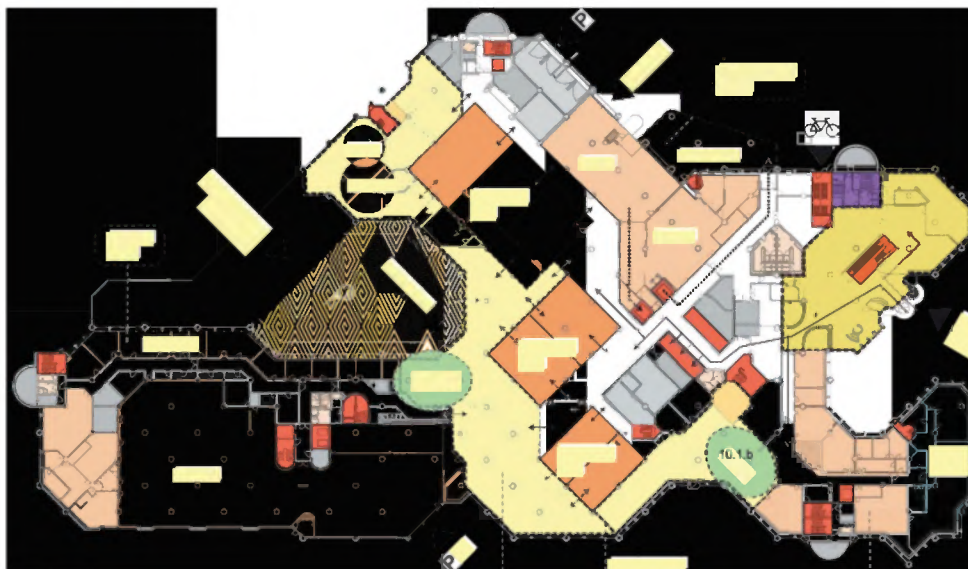

10.1.b

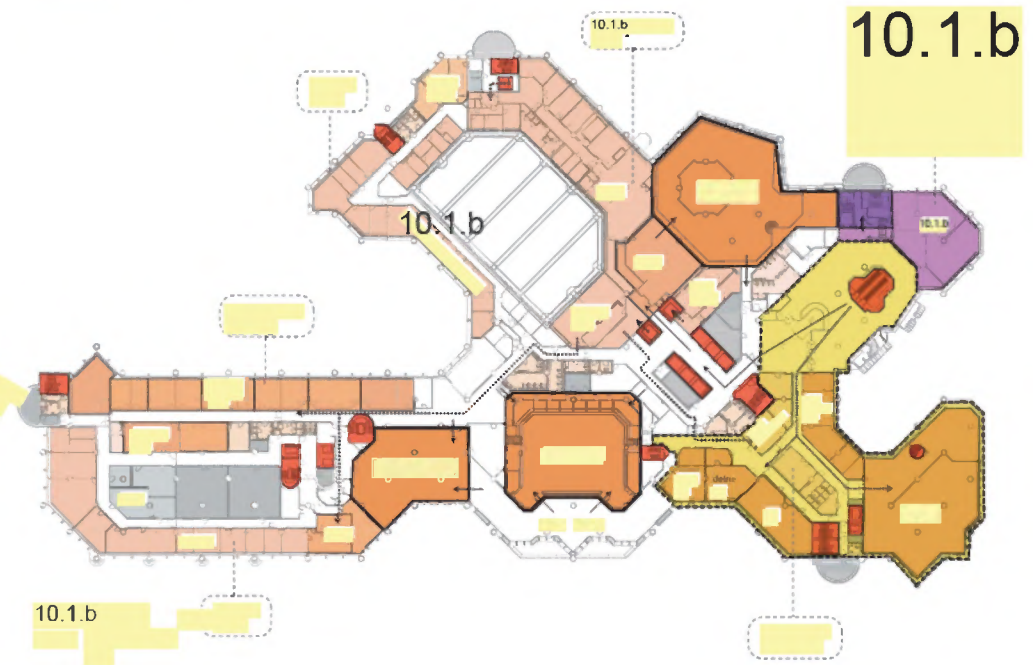

10.1.b

tie

10.1.b

10.1.b

10.1.b

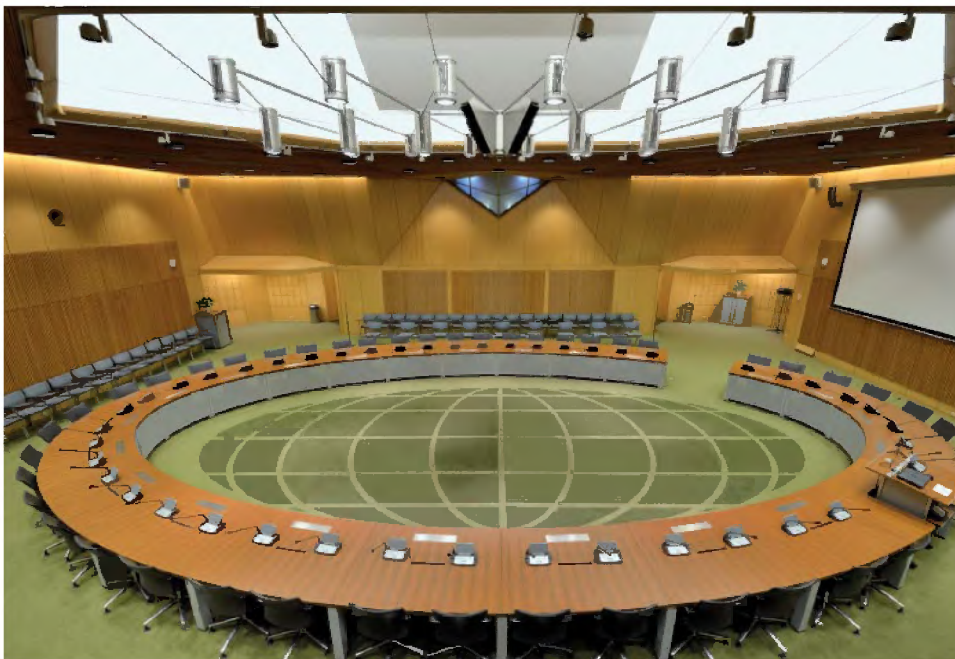
10.1.b

BEZUIDENHOUTSEWEG 67

TIJDELIJKE HUISVESTING

TWEEDE KAMER

BEZUIDENHOUTSEWEG 67

OPGAVE & KENMERKEN ARCHITECT

Opgave

Doel

Het doel van deze opgave is de inpassing van de programma's van eisen van de Tweede Kamer, Nieuwspoort en ProDemos in de tijdelijke huisvesting aan de Bezuidenhoutseweg.

Omvang

Ca. 75.000m² BVO

Uitgangspunten

- Het programma en primaire proces van de gebruikers zal op een logische manier, met zo min mogelijk ingrepen, in het gebouw gepositioneerd worden en dient nagenoeg geen beperking te ondervinden in de tijdelijke situatie.
- Er moet sprake zijn van een heldere interne routing voor alle verschillende typen gebruikers- en goederenstromen met **10.1.b** -maatregelen die zorgvuldig zijn ingepast in het bestaande gebouw.
- Het ontwerpen van een passende inrichting en opzet van de plenaire zaal voor de Tweede Kamer.
- Het ontwerpen van een nieuwe aansprekende publieksentree.

Architect

Kenmerken

- Ontwerpkraft: het beschikken over affiniteit met het ontwerpen aan bestaande gebouwen waarbij trefzekere architectonische interventies zorgen voor een aansprekende nieuwe laag van de huidige tijd.
- Ervaring: Het beschikken over affiniteit met het ontwerpen van interventies die zich moeten verhouden tot een bestaand gebouw.
- Oog voor context: het vermogen om het bestaande gebouw beter aan te sluiten op de omgeving en het zodoende creëren van meerwaarde voor zowel het gebouw als de omliggende situatie.
- Conceptueel: het vermogen om uiteenlopende eisen en ambities te abstraheren tot een of meerdere heldere uitgangspunten voor het ontwerp.
- Inleving: het beschikken over affiniteit met het integreren van complexe en uiteenlopende functionele programma's van eisen in bestaande gebouwen.
- Organisatie: het vermogen om efficiënt om te gaan met middelen en tijd ten behoeve van een optimale planning en organisatie.
- Samenwerking: het vermogen om in teamverband met het Rijksvastgoedbedrijf, de gebruikers en de overige adviseurs te werken aan een gezamenlijk resultaat.
- Integratie: Het vermogen om in teamverband technieken van verschillende disciplines (architectuur, constructie, installatietechniek, bouwfysica, brandveiligheid en beveiliging) in balans met de ruimtelijke karakteristieken van het gebouw ontwerpend te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.
- Omvang: voldoende medewerkers om zowel aan de voorliggende opgave als aan andere projecten te kunnen werken die tezamen de continuïteit van het bureau kunnen waarborgen.
- Randvoorwaarde: Het vermogen en de wil om informatie (hard copy en digitaal) met een hoge rubricering te beveiligen.

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

art. 11.1 Wob, art. 10.2g Wob, op deze afbeeldingen kan auteursrecht berusten

Doc 23

BEZUIDENHOUTSEWEG 67

ARCHITECTENKEUZE

ZECC

Deze motivatie volgt drie punten die het Aanbestedingsreglement Werken 2016 (ARW 2016) aanreikt voor het kiezen van een opdrachtnemende partij: (1) de vaardigheden, (2) de ervaring en (3) de omvang van het architectenbureau.

Vaardigheden

- Het is een jong bureau met een portfolio dat een grote mate van talent, ontwerpkracht en vakinhoudelijkheid uitstraalt.
- Het werk van het bureau toont een affiniteit met het ontwerpen aan bestaande gebouwen waarbij trefzekere architectonische interventies zorgen voor een aansprekende nieuwe laag van de huidige tijd.
- Het werk van het bureau toont het vermogen om uiteenlopende eisen en ambities te abstraheren tot een of meerdere heldere uitgangspunten voor het ontwerp.
- Het werk van het bureau toont het vermogen om technieken van verschillende disciplines (architectuur, constructie, installatietechniek, bouwfysica, brandveiligheid en beveiliging) te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.

Ervaring

- Het bureau heeft ervaring met het ontwerpen aan bestaande gebouwen.
- Het bureau heeft ervaring met het integreren van functionele programma's van eisen in een bestaand gebouw.

Omvang

- Vanwege de beperkte grootte van het bureau **11.1, 10.2.g**) in relatie tot de omvang van de opgave (ca. 75.000m² BVO), wordt geadviseerd om de opdracht te gunnen aan Zecc in combinatie met een tekenbureau.

10.2.e Hier staan (portret)beelden van de architecten

Marnix van der Meer, Steven Nobel en Bart Kellerhuis

BINNENHOF

RENOVATIEOPGAVE

EERSTE KAMER

TWEEDE KAMER

RAAD VAN STATE

MINISTERIE VAN ALGEMENE ZAKEN

GRAFELIJKE ZALEN

BINNENHOF

RENOVATIEOPGAVE

Opgave

Doel

Het doel van deze opgave is de inpassing van de programma's van eisen van de Eerste Kamer, de Tweede Kamer, de Raad van State, het Ministerie van Algemene Zaken en de Grafelijke Zalen in het Binnenhof.

Omvang

Ca. 89.000m² BVO

Uitgangspunten

- Het Binnenhof is na de renovatie een comfortabele, veilige en functionele werkomgeving voor allen die er werkzaam zijn en er op bezoek komen.
- Het complex moet minimaal aan de geldende wet- en regelgeving voldoen en is het vierentwintig uur per dag en zeven dagen per week geschikt voor ongestoord en effectief gebruik.
- Grootschalige bouwkundige, installatietechnische en conserverende ingrepen moeten na de oplevering niet noodzakelijk zijn voor een periode van minimaal vijftientig jaar.
- Onderhoud en beheer kan na oplevering effectief, efficiënt en veilig plaatsvinden.
- Bij de uitwerking van de renovatie wordt soberheid en doelmatigheid consequent als kritisch uitgangspunt gehanteerd.

BINNENHOF

RENOVATIEOPGAVE

KWALITEITSTEAM RIJKSBOUWMEESTER (VZ) Floris Alkemade	LID ARCHITECTUUR Naam n.t.b.	LID RESTAURATIE Naam n.t.b.	LID (STADS)STEDENBOUW Naam n.t.b.	LID LANDSCHAP Naam n.t.b.	JOURNALIST / SCHRIJVER Naam n.t.b.	SECRETARIS Architect Atelier / A&T
--	--	---------------------------------------	---	-------------------------------------	--	--

ARCHITECT
BUITEN
RUIMTE
Naam n.t.b.

COÖRDINEREND ARCHITECT A & B
Naam n.t.b.

COÖRDINEREND ARCHITECT C
Naam n.t.b.

COÖRDINEREND MANAGER TECHNIEK A, B & C
Naam n.t.b.

VALIDATIE

ARCHITECTUUR
MONUMENTEN
BEVEILIGING
BRANDVEILIGHEID
INSTALLATIE
CONSTRUCTIE
BOUWFYSICA
BOUWKOSTEN
LICHTADVIES

A
Accent: R*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

B1
Accent: R + A*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

B2
Accent: A + R*
ARCHITECT
Coördinerend
Architect A & B

B1 + B2
RESTAURATIE ARCHITECT B
Architect B1

C1
Accent: A*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

C2
Accent: A + R*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

C3
Accent: R+A*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

C4
Accent: A + R*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

C5
Accent: A*
ARCHITECT
Coördinerend
Architect C

C6
Accent: R*
ARCHITECT
Naam n.t.b.

C2 + C3
RESTAURATIE ARCHITECT
Naam n.t.b.

INTERIEURARCHITECT C
Naam n.t.b.

ADVIESTEAM TECHNIEK & KOSTEN A, B & C

BEVEILIGING + BRANDVEILIGHEID + INSTALLATIE + CONSTRUCTIE + BOUWFYSICA + BOUWKOSTEN + LICHTADVIES
ORGANOGRAM ADVIESTEAM N.T.B

* A = Architectuur, R = Restauratie

BINNENHOF

COORDINEREND ARCHITECTEN

Architect

Kenmerken

- **10.1.b**
- Statuur: het beschikken over een aanzienlijke statuur in het eigen vakgebied en daarbuiten op basis van ervaring, vakinhoudelijkheid en kundigheid.
- Zichtbaarheid: het vermogen om als boegbeeld op te treden van een ontwerpteam.
- Vakkundigheid: het beschikken over de ervaring en kundigheid met betrekking tot het ontwerpend regisseren van complexe, binnenstedelijke en politiekgevoelige ontwerpopgaven en het vasthoudend en transparant kunnen sturen op de gewenste kernambities van de opgave.
- Affiniteit: Het beschikken over affiniteit met het ontwerpen aan bestaande gebouwen.
- Samenhang: het vermogen om de verbinding te zoeken tussen het complex en de gebouwde omgeving, de verschillende gebouwdelen, de gebruikers en de deelproject architecten.
- Communicatie: het vermogen om met een open houding in overleg te treden met de gebruikers en het Rijksvastgoedbedrijf over de voortgang en de faseresultaten van het project.
- Samenwerking: het vermogen om in teamverband met de gebruikers, het Rijksvastgoedbedrijf, de deelproject architecten en de overige adviseurs te werken aan een gezamenlijk resultaat.
- Continuïteit: de bereidheid en beschikbaarheid om het hele proces van begin tot eind te superviseren.

Rol

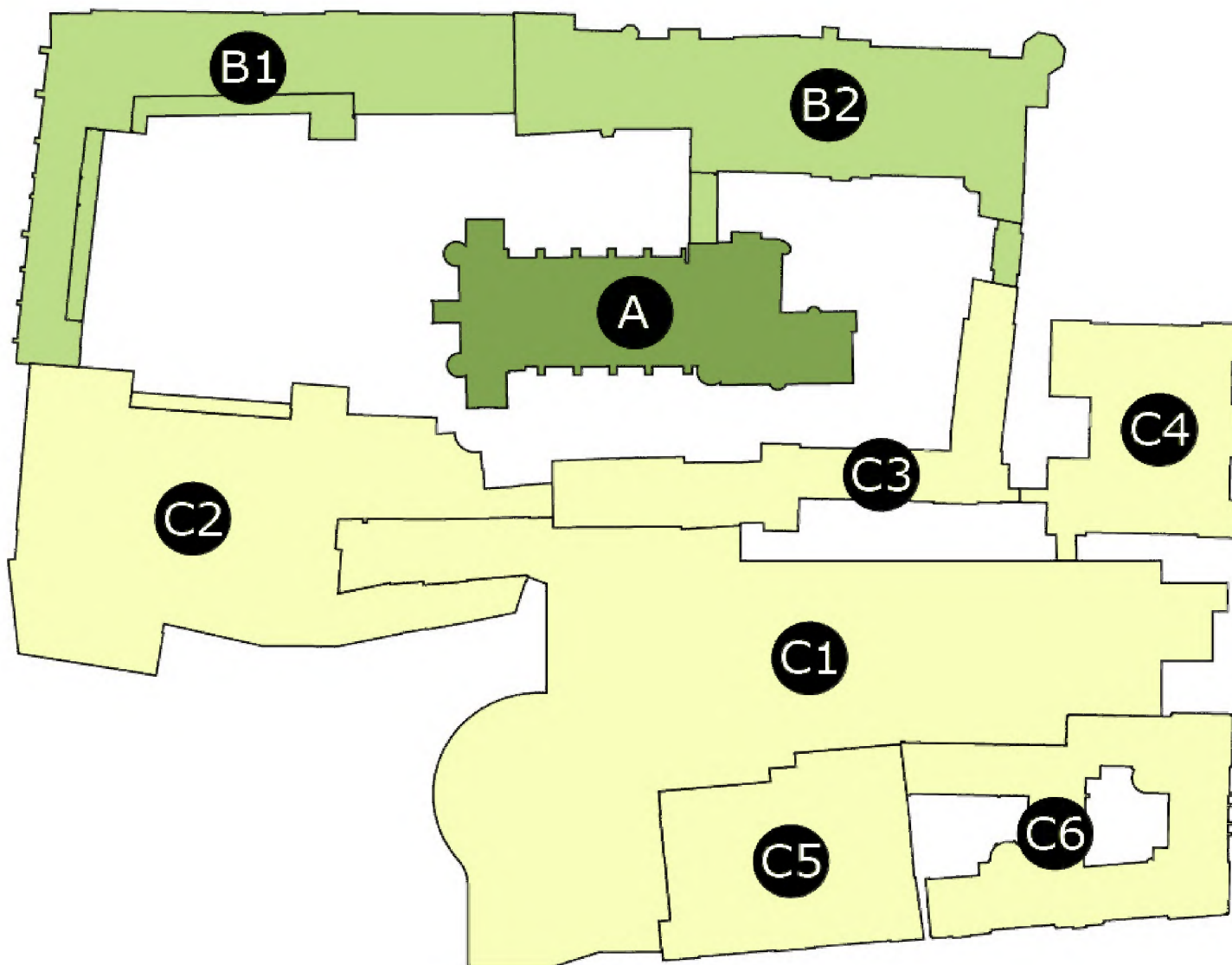
- Is verantwoordelijk voor de fasedocumenten van het renovatieplan,
- Waarborgt de samenhang en verbindingen tussen de verschillende deelprojecten
- Neemt ook zelf een deelproject op zich.

Opgave structuurontwerp

- Logistiek: ontwerpt op structuurniveau een nieuwe logistieke hoofdinfrastructuur waarmee de toegangen, de logistieke doorstroom, de beveiligingszonerings, de bereikbaarheid van gebruiksruimten en de oriëntatie in de gebouwen structureel worden verbeterd.
- Functionaliteit: bepaalt op structuurniveau hoe de specifieke ruimtelijke wensen per gebruiker en in relatie tot de logistieke processen, slim in het complex kunnen worden geïntegreerd.
- Demarcatie en overgangen: maakt op structuurniveau mogelijke verbeteringen in (1) de demarcatie tussen gebruikerszones en (2) de overgangen tussen gebouw(del)en inzichtelijk.

BINNENHOF

COORDINEREND ARCHITECTEN

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

**Rijksvastgoedbedrijf
Bureau DG**

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16700
2500 BS Den Haag
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon

art. 10.2.e Wob

T art. 10.2.e Wob

M 10.2.e

art. 10.2.e Wob
@Rijksoverheid.nl

Datum

15 maart 2017

Status

Concept

verslag

Betreft	Buiten reikwijdte
Locatie	Eerste Kamer, Commissiezaal 3
Vergaderdatum en -tijd	10 maart 2017 van 15.00 – 16.30 uur
Aanwezig	art. 10.2.e Wob – waarnemend voorzitter Geert Jan Hamilton – griffier Eerste Kamer Renata Voss – griffier Tweede Kamer art. 10.2.e Wob – directeur Bedrijfsvoering RvS Paul Huijts – sg ministerie van Algemene Zaken 10.2.e – directeur Bedrijfsvoering AZ Floris Alkemade – Rijksbouwmeester art. 10.2.e Wob – trainee BZK Pieter Dijkmeester – projectdirecteur Binnenhof RVB art. 10.2.e Wob – plv. secretaris bestuurlijke stuurgroep
Afwezig	Dick Schoof – Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid Rob Visser – secretaris Raad van State art. 10.2.e Wob – secretaris bestuurlijke stuurgroep

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

- Buiten reikwijdte
  -
  -
  -
- -
  -
  -
  -
  -
- -
  -

- Buiten reikwijdte
- -
    -
    -
    -
    -
  - -
    -
    -
    -
  - -
    -
  - -
    -
  - -
    -
  - -
    -

- Buiten reikwijdte
- -
    -
    -
    -
    -
    -
    -
    -

- -
  -
  -
  -
  -
  -
  -
  -
  -
  -
  -

- Buiten reikwijdte
-

Buiten reikwijdte

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

7. Coördinerend architecten en coördinerend adviseur renovatie en architecten van tijdelijke huisvesting

Omdat de opdrachten geheim zijn verklaard, zal het RVB zelf de architecten uitkiezen en contracteren. Dit gebeurt zeer zorgvuldig en wordt goed gedocumenteerd.

art. 10.1.b Wob

Floris Alkemade

art. 11 Wob

[Redacted text block]

Floris Alkemade

art. 11 Wob

[Redacted text block]

De keuze van het RVB is als volgt:

- Coördinerend architect renovatie - deel RvS, EK, AZ, Grafelijke Zalen: dok architecten/Liesbeth van der Pol
- Coördinerend architect renovatie - deel TK: OMA/Ellen van Loon
- Tijdelijke huisvesting Lange Voorhout/Kazernestraat (EK/RvS): Happel Cornelisse Verhoeven
- Tijdelijke Huisvesting Bezuidenhoutseweg (TK): Zecc (met 'uitwerkbureau').

Wat wel of niet nodig is voor Casthuis is nog niet bekend.

art. 10.2.e Wob

art. 11 Wob

art. 10.2.e Wob

11.1 WOB

Afgesproken is dat uiterlijk 21 maart te doen, zodat op woensdag 22 een persbericht over de architectenkeuze uit kan gaan. Tot dat moment zal er verder geen enkele communicatie dienaangaande plaatsvinden. Als de keuze eerder uitlekt zal het persbericht versneld uitgaan.

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

Buiten reikwijdte

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: woensdag 4 oktober 2017 13:53
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: grafelijke zalen

Hi 10.2,
Lijkt mij goed om elkaar even te spreken. Ik kan vandaag 16.30-17.00 maar dan wel graag op KV7.
Hoor wel of dit kan.
groet 10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: woensdag 4 oktober 2017 11:44
Aan: 10.2e Wob
CC: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: grafelijke zalen
10.2e
11.1 Wob, 10.2g Wob

Toelichting OMA 021017

11.1 Wob, 10.2g Wob

Adviseurs

11.1 Wob

Ik hoor graag spoedig van je.

Eventueel kunnen we even kort rond de tafel op KV7 of LV34. Ik zou eind van de dag naar KV7 kunnen komen.

Groet

10.2

Van: 10.2e Wob

Verzonden: dinsdag 3 oktober 2017 15:50

Aan: 10.2e Wob

Onderwerp: grafelijke zalen

Hi 10.2,

Ik had je vorige week al aangegeven dat het voorstel voor de Grafelijke Zalen 10.2g

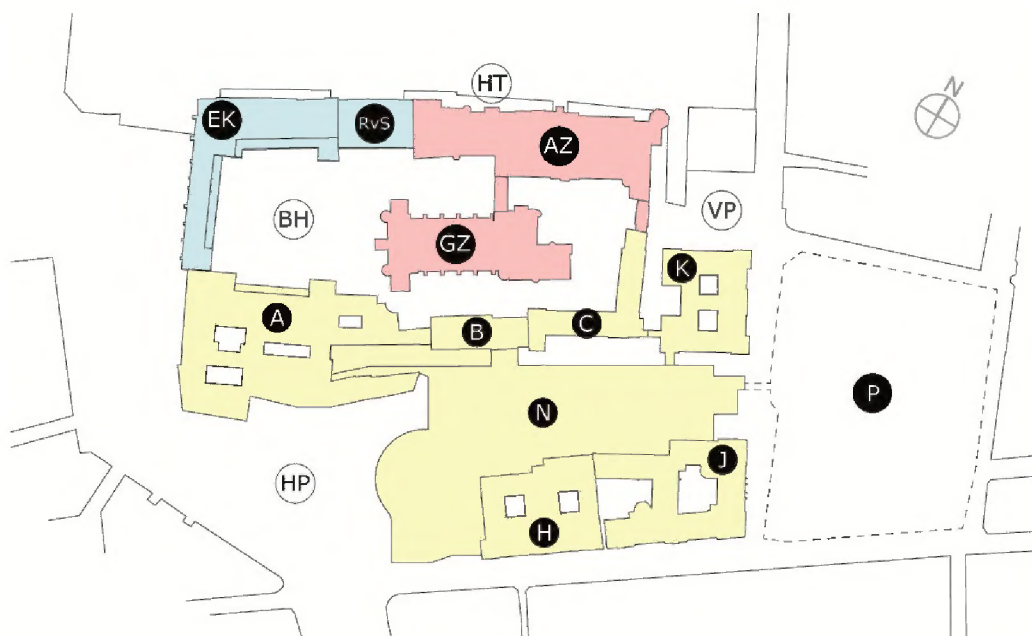
Dit wordt door Floris volledig onderschreven.

11.1 Wob

Graag even overleg en groet 10.2e

Motivatie architecten Renovatie Binnenhof
Datum: 15-02-2018

Deelprojecten Renovatie Binnenhof

Figuur 1 Overzicht deelprojecten Renovatie Binnenhof

Deelproject	Afkorting	Onderdelen
<u>1: Blauw</u>	<u>EK+RvS</u>	<u>Eerste Kamer en Raad van State</u>
	EK	Eerste Kamer
	RvS	Raad van State
<u>2: Geel</u>	<u>TK</u>	<u>Tweede Kamer</u>
	A	Kortenhorstvleugel, Nieuw Stadhoudersplein, Landsdrukkerij, Pompgebouw en Hofpoort
	B	Comptoir-Generaal, Schepelhuis en Goudsmidskeurhuis
	C	Uitbreiding voormalig ministerie van Koloniën
	H	Voormalig Hotel Central
	J	Voormalig ministerie van Justitie
	K	Voormalig ministerie van Koloniën
	N	Uitbreiding 1992
	P	Parkeergarage
<u>3: Rood</u>	<u>AZ+GZ</u>	<u>Ministerie van Algemene Zaken en Grafelijke Zalen</u>
	AZ	Ministerie van Algemene Zaken
	GZ	Grafelijke Zalen
<u>Publieke buitenruimten</u>		
	BH	Binnenhof
	HP	Hofplaats
	VP	Voorplein
	HT	Hofvijverterrassen

Deelproject architect

Voor de rol van deelproject architect zijn meerdere algemene keuzecriteria bepaald. Deze keuzecriteria zijn gecategoriseerd in: (1) vaardigheden, (2) ervaring, (3) omvang van het bureau en (4) randvoorwaarden.

1. Vaardigheden

1. De adviseur heeft de vaardigheid om als een professionele, op samenwerking gerichte, partner deel te nemen aan een ontwerpteam.
2. De adviseur heeft de vaardigheid om heldere en trefzekere architectonische interventies voor de beoogde onderdelen te ontwerpen waarbij ingetogenheid en contextgevoeligheid wordt betracht met een grote mate van zorgvuldigheid in materialisering en detaillering.
3. De adviseur heeft de vaardigheid om de adviezen van de verschillende technische en ontwerpende disciplines te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.

2. Ervaring

4. De adviseur heeft ervaring met complexe en uiteenlopende functionele programma's van eisen.
5. De adviseur heeft ervaring met het ontwerpen aan (Rijks)monumenten of het ontwerpen in (Rijks)monumentale omgevingen.

3. Omvang van het bureau

6. De adviseur beschikt over voldoende medewerkers om aan de voorliggende opgave te kunnen werken of beschikt, indien noodzakelijk, over een netwerk van ervaren collaborateurs die onder de regie van de adviseur kunnen worden ingezet.

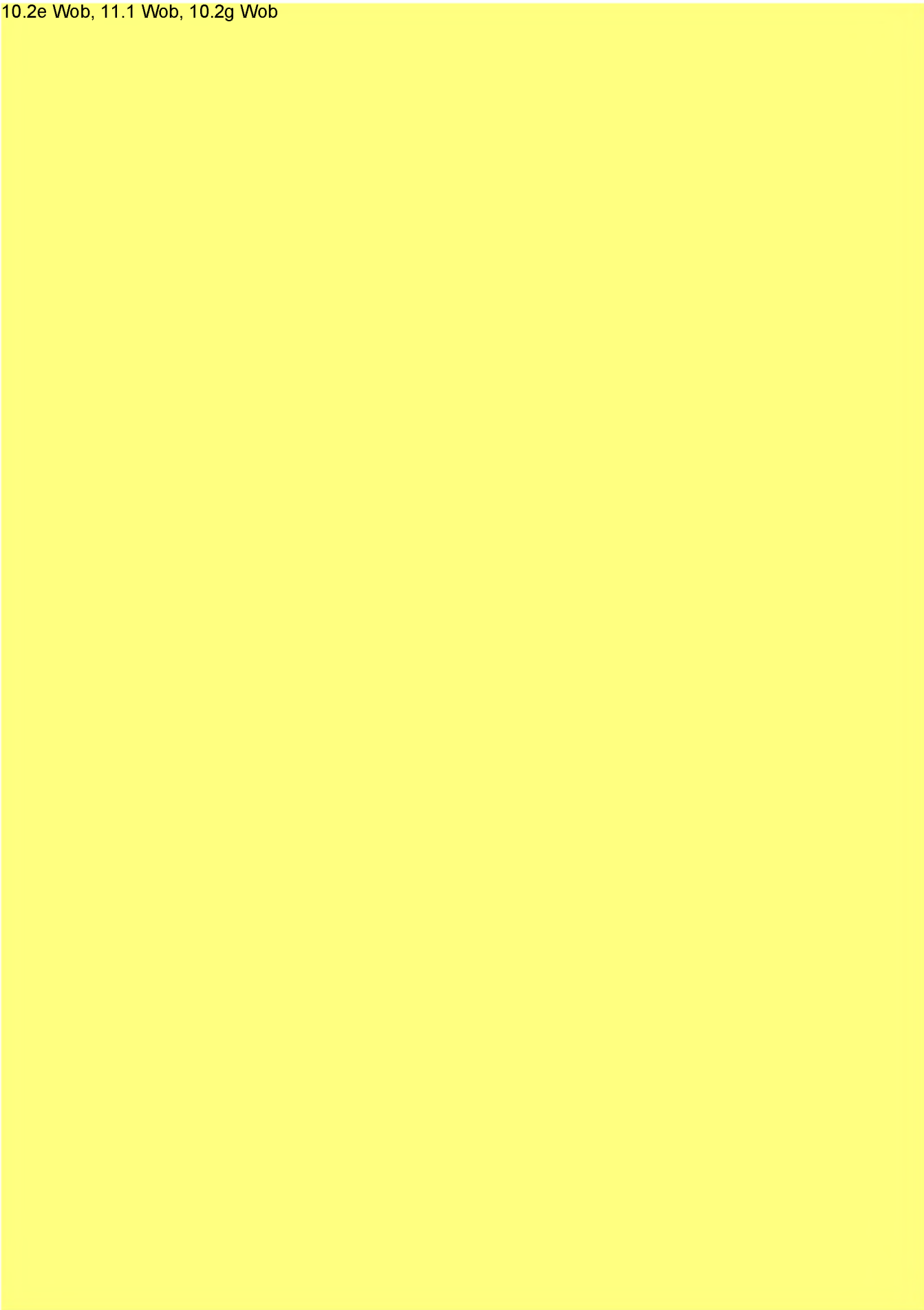
4. Randvoorwaarden

7. De adviseur is bereid en beschikbaar om zich te committeren aan de renovatie van het Binnenhof tot en met de oplevering (eind 2025).
8. De adviseur beschikt over het vermogen en de wil om te werken met gerubriceerde informatie.

11.1, 10.2g

10.2e Wob, 11.1 Wob, 10.2g Wob

10.2e Wob, 11.1 Wob, 10.2g Wob

10.2e Wob, 11.1 Wob, 10.2g Wob

■

■

■

Deelproject restauratiearchitect

Voor de rol van deelproject restauratiearchitect zijn meerdere algemene keuzecriteria bepaald. Deze keuzecriteria zijn gecategoriseerd in: (1) vaardigheden, (2) ervaring, (3) omvang van het bureau en (4) randvoorwaarden.

1. Vaardigheden

1. De adviseur heeft de vaardigheid om als een professionele, op samenwerking gerichte, partner deel te nemen aan een ontwerpteam.
2. De adviseur beschikt over de vaardigheid om trefzekere restauratieve en architectonische interventies voor de beoogde deelprojecten te ontwerpen die de cultuur- en bouwhistorische waarden van het (rijks)monument consolideren en waar mogelijk versterken.
3. De adviseur heeft de vaardigheid om de adviezen van de verschillende technische en ontwerpende disciplines te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.

2. Ervaring

4. De adviseur heeft ervaring met het ontwerpen aan (Rijks)monumenten in samenwerking met een architect.

3. Omvang van het bureau

5. De adviseur beschikt over voldoende medewerkers om aan de voorliggende opgave te kunnen werken of beschikt, indien noodzakelijk, over een netwerk van ervaren collaborateurs die onder de regie van de adviseur kunnen worden ingezet.

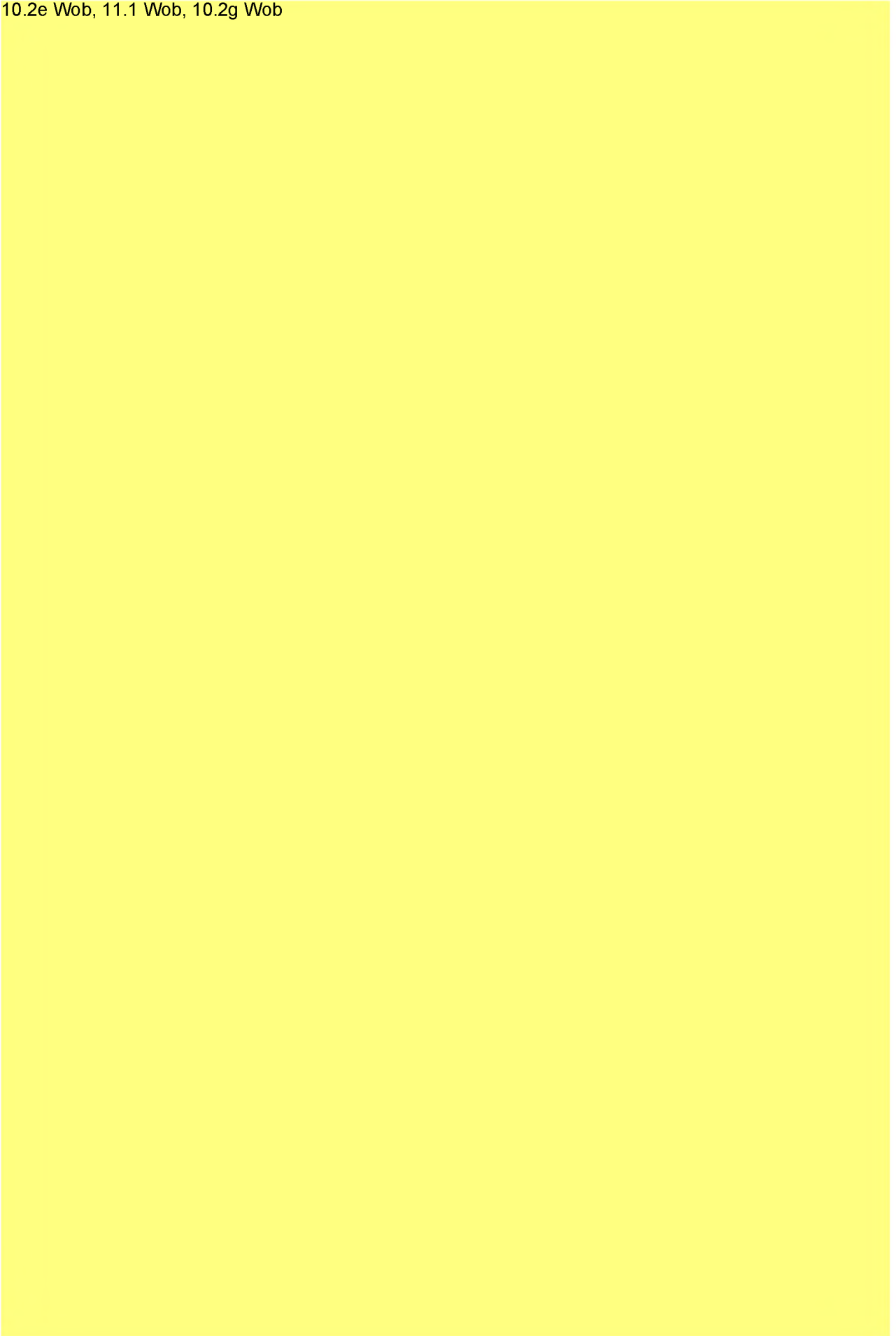
4. Randvoorwaarden

6. De adviseur is bereid en beschikbaar om zich te committeren aan de renovatie van het Binnenhof tot en met de oplevering (eind 2025).
7. De adviseur beschikt over het vermogen en de wil om te werken met gerubriceerde informatie.

10.2e Wob, 11.1 Wob, 10.2g Wob

■

10.2e Wob, 11.1 Wob, 10.2g Wob

11.1 Wob, 10.2g Wob

Deelproject interieurarchitect

Voor de rol van deelproject interieurarchitect zijn meerdere algemene keuzecriteria bepaald. Deze keuzecriteria zijn gecategoriseerd in: (1) vaardigheden, (2) ervaring, (3) omvang van het bureau en (4) randvoorwaarden.

1. Vaardigheden

1. De adviseur heeft de vaardigheid om als een professionele, op samenwerking gerichte, partner deel te nemen aan een ontwerpteam.
2. De adviseur heeft de vaardigheid om heldere en trefzekere architectonische interventies voor de beoogde onderdelen te ontwerpen waarbij ingetogenheid en contextgevoeligheid wordt betracht met een grote mate van zorgvuldigheid in materialisering en detaillering.
3. De adviseur heeft de vaardigheid om de adviezen van de verschillende technische en ontwerpende disciplines te integreren tot een samenhangend en logisch geheel.

2. Ervaring

4. De adviseur heeft ervaring met huisvesting voor gebruikers waar representativiteit van groot belang is.

5. De adviseur heeft ervaring met het ontwerpen aan (Rijks)monumenten of het ontwerpen in (Rijks)monumentale omgevingen.

3. Omvang van het bureau

6. De adviseur beschikt over voldoende medewerkers om aan de voorliggende opgave te kunnen werken of beschikt, indien noodzakelijk, over een netwerk van ervaren collaborateurs die onder de regie van de adviseur kunnen worden ingezet.

4. Randvoorwaarden

7. De adviseur is bereid en beschikbaar om zich te committeren aan de renovatie van het Binnenhof tot en met de oplevering (eind 2025).
8. De adviseur beschikt over het vermogen en de wil om te werken met gerubriceerde informatie.

11.1 Web, 10.2a Web

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

aan Rijksvastgoedbedrijf
drs. P.N.M. Dijckmeester
Postbus 16169
2500 BD Den Haag

Postbus 20018
2500 EA Den Haag
Huisvesting

Plein 2
2511 CR Den Haag

T Secretariaat: 10.
E 10.2e @tweedekamer.nl

datum 4 februari 2019
betreft Functioneel Programma van Eisen Tweede Kamer
pagina 1/2

Geachte heer Dijckmeester,

In 2017 is het eerste Programma van Eisen voor de te renoveren Tweede Kamergebouwen aan het Binnenhof vastgesteld. Omdat daarin nog een groot aantal zaken niet was uitgewerkt en omdat bij de discussie over de varianten van het Structuurontwerp is gebleken dat de gebruikers op onderdelen ook kiezen voor een meer sobere insteek dan de opdrachtgever Rijksvastgoedbedrijf (RVB), is door het Presidium besloten opdracht te geven tot het opstellen van een aangevuld en gewijzigd Functioneel Programma van Eisen (PVE).

Het concept van dit PVE is u op 18 december 2018 verstrekt, bij de start van de interne toetsing door het Programmteam van de Tweede Kamer. Deze toetsing heeft geleid tot een beperkte aanpassing in het definitieve PVE van 23.01.2019.

De belangrijkste conclusie op basis van de uitgevoerde analyses is dat het totale programma niet past binnen de gebouwen van het Binnenhof en dat voortgezet gebruik van in ieder geval een deel van de dependances noodzakelijk is.

Wij hebben daarbij tevens een addendum bij het Ambitiedocument gevoegd om te verduidelijken dat bepaalde ambities in de ogen van de Tweede Kamer een veel te dominante doorwerking hebben gehad op de planontwikkeling. Dat leek ons zeker ook nuttig gezien het feit dat architect OMA in het VO 100% bij herhaling terug grijpt op dit Ambitiedocument. Wanneer er sprake is van tegenstrijdigheid tussen beide documenten, prevaleert het PVE.

Vaststelling van dit PVE is primair een verantwoordelijkheid van de gebruikers. Wij zullen u het vastgestelde document in maart doen toekomen. Het RVB dient immers het PVE te toetsen op technische en financiële haalbaarheid.

Wij zullen niet overgaan tot separate verzoeken tot wijziging.

Wij verzoeken u het PVE te hanteren bij de opstelling van het Voorontwerp voor gebouwdeel N door [REDACTED] en bij de herziening van het Voorontwerp van OMA voor de overige gebouwdelen.

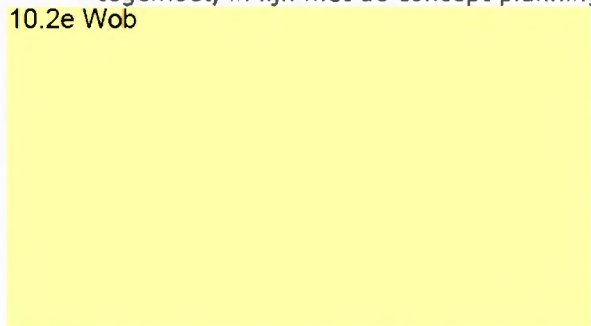
Naast harde eisen bevat het document ook een aantal wensen van de Tweede Kamer, onder meer op het gebied van duurzaamheid. Op dit onderdeel in het bijzonder erkennen wij dat invulling van deze wens een aanpassing betekent van de vastgestelde projectkaders. Bij uw verificatie van 30.01.2019 signaleert u ook op andere onderdelen dat de eisen zich buiten de projectreikwijdte bevinden en een aanzienlijke impact hebben. Wij onderschrijven dit niet en stellen voor hierover in de Projectgroep Renovatie Binnenhof verder van gedachten te wisselen op basis van de precieze formuleringen in het PVE en de overeengekomen uitgangspunten zoals het voldoen aan wet- en regelgeving. In onze ogen geldt een dergelijk uitgangspunt dan ook voor de opslag van archief en kunst van de Tweede Kamer.

Verder gaan wij ervan uit dat, omdat de Tweede Kamer afziet van dure investeringen zoals de zaal XL en de uitbreiding van het Ledenrestaurant, de nu door u gesignaleerde extra eisen binnen het budget kunnen worden opgelost. Wij zijn ons ervan bewust dat de uitwerking van de Contourenschets Beveiliging kan leiden tot aanvullende eisen waarvoor dan beoordeeld zal moeten worden of die binnen de scope van het project zijn te realiseren.

Vaststelling van het PVE is voorzien in het Presidium van 20.02.2019. Wij overleggen graag op korte termijn over het commentaar van RVB op dit PVE.

Uw technische en financiële toetsing van het PVE zien wij graag uiterlijk 13.02.2019 tegemoet, in lijn met de concept planning RVB van 14.01.2019.

10.2e Wob

Renovatie Binnenhof en rol Rijksbouwmeester

versie 7maart2019

Noodzaak renovatie

Overgenomen uit brief van de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 27 februari 2019:

Het is van belang om het uitgangspunt van de renovatie van het Binnenhof zoals verwoord in de kabinetsreactie van 25 september 2015 (Kamerstuk 34 293, nr. 2) te benoemen: sober en doelmatig. Er zal voornamelijk sprake zijn van noodzakelijk herstel van gebreken en aanpassingen met het oog op wet- en regelgeving, zoals asbest en brandveiligheid. Die ingrepen zijn hard nodig, vooral op het gebied van de technische installaties en brandveiligheid. Het zijn zaken die op het eerste oog niet zichtbaar zijn, maar die wel randvoorwaardelijk zijn voor het toekomstbestendig functioneren van het gehele gebouw, voor de gebruikers en de mensen die het Binnenhof bezoeken. Deze ingrepen vergen circa 70% van het budget. Het resterende budget is bestemd voor zinvolle functionele verbeteringen.

Rijksbouwmeester is op de hoogte gehouden van de noodzaak van de renovatie maar heeft hierbij geen nadrukkelijke inhoudelijke rol gehad.

Kosten renovatie

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft de kosten berekent van de renovatie. Hierin heeft de Rijksbouwmeester geen rol gespeeld.

Architectenvoordracht

De Rijksbouwmeester adviseert bij de keuze van de architecten. Voorafgaand aan de opdrachtverstrekking van het RVB aan de architecten wordt de keuze gemotiveerd en schriftelijk vastgelegd.

Overgenomen uit: Motivering keuze (coördinerend) architecten d.d. 23 februari 2018:

Het Binnenhofcomplex is over een periode van eeuwen gebouwd, aangepast, afgebroken, uitgebreid, herstelt en geïnterpreteerd tot wat het nu is. De essentie van het complex is dat het uit vele stijlen, gebouwen en gebouwdelen bestaat, die alle op een eigen manier een tijdslaag aan het complex toevoegen. De huidige opgave biedt de mogelijkheid om het complex te renoveren en een aantal essentiële functionele verbeteringen te realiseren. Het uitgangspunt voor de architectenkeuze is om zodoende in de traditie waarin het Binnenhof zijn huidige vorm heeft gekregen met een nieuwe generatie architecten opnieuw een tijdslaag toe te voegen. De architecten moeten hiermee in staat zijn om heldere en trefzekere architectonische interventies te ontwerpen die enerzijds herkenbaar zijn als nieuwe tijdslaag en zich anderzijds zorgvuldig verhouden tot het bestaande.

Een zorgvuldige verhouding tot het bestaande wordt geborgd middels een waardestelling. In deze waardestelling staan de kernwaarden benoemd van het complex. De verantwoording van de ingrepen in het complex, die onderdeel is van de opdracht aan de architecten, maakt inzichtelijk hoe het renovatieplan omgaat met deze kernwaarden.

Naast sober en doelmatig moet vooral ook slim worden nagedacht wat de mogelijkheden zijn om het Binnenhofcomplex weer toekomstbestendig te maken. De vraag aan de coördinerende architecten is tweeledig: onderzoek op structuurniveau de kansen ter verbetering van de logistiek van het gehele complex en op gebouwdeelniveau specifieke ingrepen die de functionaliteit ten goede komen. Bij dit

ontwerpend onderzoek worden de gebruikers nauw betrokken om te testen of de oplossingen beantwoorden aan hun vragen en zo tot bruikbare en gewenste richtingen te komen.

Belangrijk onderwerp bij de keuze van architecten is de omgang met de oorspronkelijk architect van de uitbreiding van het Tweede Kamercomplex (1992) **art. 10.2.e**. Vanaf het begin was het vanzelfsprekend dat hij betrokken moest worden bij de plenaire zaal (en verder? Of: bij het plan). In overleg met de coördinerend architect van het Tweede Kamer wordt verder bezien hoe hij een verantwoordelijkheid en rol kan krijgen. Vanaf eind 2015 zijn vele gesprekken (8) tussen Rijksbouwmeester en **art. 10.2.e** hierover gevoerd.

Het is thans onduidelijk hoe moet worden omgegaan met de "review" van **art. 10.2.e** op het ontwerp van OMA. Ook is er nog geen reactie van hem op het voorstel van het RVB over zijn rol in het verdere ontwerpproces van het Tweede Kamer deel.

Kwaliteitsteam

De architectonische, restauratieve, stedenbouwkundige en landschappelijke kwaliteit van de planvorming wordt op hoofdlijnen getoetst door een Kwaliteitsteam. De Rijksbouwmeester is daarvan de voorzitter. Leden zijn het hoofd stedenbouw van de gemeente Den Haag, de algemeen directeur van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, een deskundige op het gebied van installaties en duurzaamheid en een deskundige op het gebied van de bewonersgeschiedenis. Ook let het Kwaliteitsteam op de samenhang met de gebouwen in de directe omgeving en de openbare buitenruimten. Het Kwaliteitsteam rapporteert zijn bevindingen aan de projectdirecteur Renovatie Binnenhof.

Vanaf september 2017 is het Kwaliteitsteam 12 keer bij elkaar gekomen en heeft de plannen besproken met de verschillende coördinerende architecten en/of deelproject architecten. Er wordt bijgehouden hoe met de adviezen wordt omgegaan.

Algemeen

Naast zijn rol in het kwaliteitsteam borgt de Rijksbouwmeester de kwaliteit van de inhoud in het gehele proces:

Bouw- en cultuurhistorische onderzoeken worden uitgevoerd voor alle complexonderdelen en de buitenruimten (dat zijn 12 verschillende onderzoeken). De onderzoekers presenteren hun resultaten aan de architecten en aan de adviseurs/vergunningverlener in het vooroverleg monumenten, zodat door alle betrokkenen met grote zorgvuldigheid wordt omgegaan met de monumentale waarden.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 10 november 2016 18:44
Aan: Dijckmeester, Pieter
CC: 10.2e
Onderwerp: RE: Architctenkeuze Renovatie Binnenhof

Hallo Pieter,

akkoord.

Groet
Floris

Sent with Good (www.good.com)

-----Original Message-----

From: Dijckmeester, Pieter
Sent: Thursday, November 10, 2016 11:57 AM W. Europe Standard Time
To: Alkemade, Floris
Cc: 10.2e
Subject: Architctenkeuze Renovatie Binnenhof

Beste Floris,
11.1

In ons overleg op maandagochtend kwamen wij tot een voorlopige keuze voor de coördinerend architecten. Na de marktbijeenkomst (op 30 november) zullen jij en Pieter oriënterende gesprekken houden met beide kandidaten.

Wij zullen nu alvast afspraken gaan maken met Liesbeth van der Pol en Ellen van Loon. We mikken daarbij op gesprekken in de week van 5 t/m 9 december 2016.

Op maandagmiddag hebben wij vervolgens een gezamenlijke rondgang gemaakt door de gebouwen van de Tweede Kamer.

Duidelijk hierbij werden de verschillen en overgangen tussen de diverse gebouwdelen en vooral ook de logistieke aard van de opgave.

Met name: de entrees, de verschillende verkeersstromen, de zonering van het gebouw (incl. vluchtroutes en zones), de aan- en afvoerroutes van het Binnenhofcomplex en de locaties en logistiek van de verschillende restaurants in het complex.

Het aanbrengen van structuur en ordening is essentieel voor het ontwerp (de ruggengraat) en zijn basis voor het ontwerp van diverse gebouwdelen.

Jij stelde voor om de coördinerend architecten een voorstudie te laten doen.

In die voorstudie zullen zij de bestaande logistiek analyseren en een schetsontwerp maken voor de logistiek van het complex.

Het schetsontwerp logistiek zal randvoorwaardelijk meegegeven worden aan architecten voor de gebouwdelen.

Het streven is de coördinerend architecten in januari 2017 te laten starten en ze een periode van ca. 4 maanden te geven voor afronding van de voorstudie.

11.1

Deel je mijn mening?

Groet, Pieter

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 9 maart 2017 12:47
Aan: 10.2e
CC: Dijckmeester, Pieter; 10.2.e
Onderwerp: RE: Architect TK 1992

10.2e

heb je zijn telefoonnummer?

Floris

Verzonden met BlackBerry Work (www.blackberry.com)

Van: 10.2e <10.2e@Rijksoverheid.nl>
Datum: donderdag 09 mrt. 2017 9:27 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e Wob <10.2e@rijksoverheid.nl>
Kopie: Dijckmeester, Pieter 10.2.e <10.2.e@rijksoverheid.nl>, 10.2e
10.2e <10.2e@Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Architect TK 1992

Floris,

Morgen presenteer jij de aanpak van de architectenkeuze voor de renovatie aan de bestuurlijke stuurgroep Binnenhof.

11.1 + 10.2.g

[Redacted content]

Ik loop straks even langs op het Atelier. Hopelijk kunnen we kort afstemmen.

Groet
10.2e

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 13 maart 2017 17:00
Aan: 10.2e
CC: Dijkmeester, Pieter
Onderwerp: Gesprek met 10.2e

10.2e

vandaag gesproken met 10.2e en hem de constructie uitgelegd met twee coördinerende architecten die een integrale voorstudie maken waarna er verschillende architecten delen verder uit gaan werken. Ook de toezegging gedaan dat hij bij de verdere uitwerking een rol krijgt.

11.1 + 10.2.g

11.1 + 10.2.g

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work (www.blackberry.com)

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 13 maart 2017 17:00
Aan: 10.2e
CC: Dijkmeester, Pieter
Onderwerp: Gesprek met 10.2e

10.2e

vandaag gesproken met 10.2e en hem de constructie uitgelegd met twee coördinerende architecten die een integrale voorstudie maken waarna er verschillende architecten delen verder uit gaan werken. Ook de toezegging gedaan dat hij bij de verdere uitwerking een rol krijgt.

11.1 + 10.2.g

11.1 + 10.2.g

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work (www.blackberry.com)

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 20 maart 2017 08:45
Aan: 10.2.e
Dijckmeester, Pieter
Onderwerp: RE: Fwd: Oproep 10.2e / de Architecten Cie. bij de renovatie van de 2e kamer

Ls,

Inmiddels heb ik overleg gehad met 10.2e. Zie mailwisseling hieronder.

Voor het persbericht heb ik een paar regels opgesteld die zij nog iets anders geformuleerd hebben. 11.1

Kunnen jullie reageren op wat de beste tekst zou zijn?

Groet
Floris Alkemade

Verzonden met BlackBerry Work (www.blackberry.com)

Van: Alkemade, Floris 10.2e Wob [@rijksoverheid.nl](#)>
Datum: maandag 20 mrt. 2017 8:39 AM
Aan: 10.2e [Rijksoverheid.nl](#)>, 10.2e [@Rijksoverheid.nl](#)>,
 10.2e [@rijksoverheid.nl](#)>, 10.2e [@minbzk.nl](#)>, 10.2e
[@rijksoverheid.nl](#)>, 10.2e [@frd.shsdir.nl](#)>
Onderwerp: FW: Fwd: Oproep 10.2e / de Architecten Cie. bij de renovatie van de 2e kamer

Verzonden met BlackBerry Work (www.blackberry.com)

Van: 10.2e @cie.nl>
Datum: vrijdag 17 mrt. 2017 3:37 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e @rijksoverheid.nl>, Dijckmeester, Pieter
 10.2e @rijksoverheid.nl>
Kopie: 10.2e @cie.nl>
Onderwerp: RE: Fwd: Oproep 10.2e / de Architecten Cie. bij de renovatie van de 2e kamer

Beste Floris,

Wij hebben ons gebogen over het concept en denken dat het nog bondiger kan:

Het aanstellen van twee coördinerende architecten voor de eerste integrale studie van het Binnenhof is afgestemd met de architect van de nieuwbouw van de Tweede Kamer, 10.2e, die met zijn bureau vanzelfsprekend bij deze studie en de opvolgende ontwerpfase wordt betrokken.

óf

Het aanstellen van twee coördinerende architecten voor het Binnenhof is afgestemd met de architect van de nieuwbouw van de Tweede Kamer, **10.2e**, die met zijn bureau vanzelfsprekend bij de eerste integrale studie en opvolgende ontwerpfase wordt betrokken.

Je reactie zien wij graag tegemoet.

Mede namens 10.2e
met vriendelijke groet,

10.2e

COO | Partner

T 10.2e

de Architecten Cie. B.V.

Keizersgracht 126 | PO BOX 576, NL-1000 AN Amsterdam, The Netherlands

This e-mail and any attachment is for authorised use by the intended recipient(s) only. It may contain private or confidential information. It should not be copied, disclosed to, retained or used by any other party. If you are not an intended recipient, please delete the message without copying or opening it.

-----Original Message-----

From: Alkemade, Floris [mailto:10.2e Wob @rijksoverheid.nl]

Sent: vrijdag 17 maart 2017 10:05

To: 10.2.e ; Dijkmeester, Pieter

Cc 10.2e

Subject: RE: Fwd: Oproep 10.2e / de Architecten Cie. bij de renovatie van de 2e kamer

Beste 10.2e

zoals gisteren besproken, hierbij een voorstel voor een toevoeging aan het persbericht om jullie rol te belichten. Zoals jullie zullen begrijpen, moet het een bondige formulering zijn.

Zoals afgesproken zullen we eerst onderling tot een formulering komen die daarna nog geaccordeerd moet worden door de andere betrokkenen.

Kunnen jullie je in de volgende formulering vinden:

Over het aanstellen van twee coördinerende architecten is goed overleg geweest met de architect van de nieuwbouw van de Tweede Kamer, 10.2e . Zijn bureau zal ook betrokken worden bij de ontwerpfase die volgt op de eerste integrale studie die nu door de coördinerende architecten wordt aangevangen.

Groet

Floris Alkemade

Verzonden met BlackBerry Work (www.blackberry.com)

Van 10.2e @cie.nl>

Datum: dinsdag 14 mrt. 2017 10:23 PM

Aan: Alkemade, Floris 10.2.e @rijksoverheid.nl>, Dijkmeester, Pieter 10.2.e @rijksoverheid.nl>

Kopie: 10.2e @cie.nl>

Onderwerp: Fwd: Oproep 10.2e / de Architecten Cie. bij de renovatie van de 2e kamer

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 10.2e @cie.nl>

Datum: 14 maart 2017 20:46:04 CET

Aan: 10.2e @cie.nl>

Onderwerp: Oproep 10.2e / de Architecten Cie. bij de renovatie van de 2e kamer

Beste Floris, beste Pieter,

Hierbij reageer ik kort, na overdenking en interne terugkoppeling op ons telefonische contact.

Ondanks de algemene toezegging om mij als architect van dit samenhangende gebouwencomplex te betrekken in het proces is er geen concrete invulling aan dit voornemen gegeven. Voor de coördinatie fase was het een stellig 'nee', voor een latere architectenrol 'een betrokkenheid op een aantal onderdelen'; een erg vaag vooruitzicht. Ik vrees als gevolg van de geschetste aanpak reputatieschade, zowel persoonlijk als zakelijk. Nu al wordt ik wekelijks gevraagd, als oorspronkelijk architect en auteur van de Tweede Kamer, naar mijn rol bij de renovatie. Door bij publicatie en communicatie de vermelding en rol van mij en die van de Architecten Cie. onvermeld te laten ontstaat een vacuüm, dat tevens als een boemerang zal terugslaan op de opdrachtgever. Dit baart mij zorgen!

Naast het puur morele aspect van collegialiteit past het in deze tijd om een zo rijke bron van specifieke kennis en ervaring waar mogelijk in te zetten. (Duurzaamheid, hergebruik, circulariteit!) De coördinatiefase zou een decennia lange vitale betrokkenheid bij de Tweede Kamer doorbreken. Een continuïteit van deze betrokkenheid in de vorm van enkele validatie-, dialoog- of klankbordsessies in de deze periode lijkt mij op zijn plaats. Bijkomend voordeel hierbij is dat conflicterende besluiten in een (te) laat stadium zoveel mogelijk worden voorkomen.

Ik doe hierbij dan ook een oproep om op korte termijn bij elkaar te komen om bovenstaande probleem en zorg op te lossen. Mij lijkt een oplossing mogelijk! Ik zal hiertoe het initiatief nemen door Floris morgenochtend, woensdag, om 8.30 uur in de auto te bellen.

Mede namens de directie van de Architecten Cie.

Met vriendelijke groet,

10.2e

Architect | Partner

T10.2e

[http://www.cieassist.nl/banner/logo_de-Architekten-Cie.gif]

[de Architecten Cie B.V.](#)

[Keizersgracht 126 | PO BOX 576, NL-1000 AN Amsterdam, The Netherlands](#)

[http://www.cieassist.nl/banner/Banner_Cie.jpg]

This e-mail and any attachment is for authorised use by the intended recipient(s) only. It may contain private or confidential information. It should not be copied, disclosed to, retained or used by any other party. If you are not an intended recipient, please delete the message without copying or opening it.

[Volg ons via LinkedIn] <<http://www.linkedin.com/company/de-architekten-cie>> [Volg ons via Facebook]

<<https://www.facebook.com/deArchitektenCie>> [Volg ons via YouTube] <<http://www.youtube.com/user/deArchitektenCie>>

[Volg ons via Pinterest] <<http://nl.pinterest.com/architektencie>> [Volg ons via Twitter] <<http://twitter.com/ArchitektenCie>>

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: woensdag 29 november 2017 18:45
Aan: 10.2e
CC: 10.2e Dijkmeester, Pieter
Onderwerp: RE: Bellen architecten renovatie Binnenhof

Ls,

Ik heb vandaag alle personen op de lijst hieronder gesproken:

11.1

[Redacted content]

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Dank voor het gesprek van zojuist. 10.2e heeft na ons gesprek aangegeven dat zowel Liesbeth als Ellen niet op de hoogte zijn van de definitieve verdeling. Daarom zouden we je graag willen vragen om beiden te bellen om deze verdeling mede te delen en ze te informeren over het bellen van de deelprojectarchitecten alvorens je de rest belt.

[illegible]

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties & projecten
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

10.2e
10.2e @rijksoverheid.nl
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 4 december 2017 11:08
Aan: Dijkmeester, Pieter; 10.2.e
CC: 10.2e
Onderwerp: RE: 10.2e

Pieter,

heel goed als je komende vrijdag aan kunt schuiven.

Ik sprak vorige week zowel 10.2e als Ellen. Bij beide partijen 11.1
11.1

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Dijkmeester, Pieter 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Datum: vrijdag 01 dec. 2017 3:45 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2.e @rijksoverheid.nl>, 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Kopie: 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: 10.2e

Net met ellen gebeld. 11.1

Ik heb afgesproken dat ik vrijdag 8 dec bij hun vervolgesprek ben, en dat we dan koersen op keuze wat 10.2e wil:
deelarchitect plenaire zaal, of co-schap gebouwdeel N.

Groet, Pieter

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: dinsdag 16 januari 2018 09:19
Aan: 10.2e ; Dijckmeester, Pieter
Onderwerp: RE: 10.2e afspraak vandaag

Gevoeligheid: Vertrouwelijk

Pieter, 10.2e,

veel file, ben pas rond 09.45 - 10.00 bij Johan de Wit huis. We kunnen onze afspraak telefonisch doen om 09.30 of naar tien uur verzetten wat mij betreft.

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Datum: maandag 15 jan. 2018 1:46 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e @rijksoverheid.nl>
Kopie: Dijckmeester, Pieter 10.2e @rijksoverheid.nl>, 10.2e
10.2e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: 10.2e

Dag Floris,

Pieter en ik hebben je onderstaande email besproken. Hieronder in rood de (=mijn) bevindingen bij bepaalde tekstgedeelten.

We willen e.e.a. morgenochtend graag met je bespreken in het 11.1 .
11.1

11.1

11.1

Hopelijk worden hier de pijnpunten van **a** weggenomen.

We moeten ook **art.** nog inlichten.

Zij belde mij zo net (13.00 uur) ik heb haar op hoofdlijnen op de hoogte gebracht van jouw gesprek met **ar**. Dat was voor nu even voldoende maar misschien wil je haar zelf nog bellen m.b.t. je gesprek met **art**.

Ik heb haar gezegd dat wij morgenochtend overleg hebben over het voorstel wat we aan **a** gaan doen en dat dit voorstel, uiteraard, eerst met OMA wordt afgestemd.

Zij zou het erg op prijs stellen als jij haar morgen wil bellen (zij is van 10 tot 11 uur onderweg naar London, graag bellen na 12 uur) omdat het ook spannend voor haar is. **10.2g**

We spreken mekaar morgenochtend,

Groet,

10.2e

Van: Alkemade, Floris

Verzonden: donderdag 11 januari 2018 9:34

Aan: **10.2e**

CC: Dijkmeester, Pieter; **10.2e Wob**; **10.2e Wob**

Onderwerp: RE: Svz **10.2.e**. Terugkoppeling gesprek **10.2.e**

Gevoeligheid: Vertrouwelijk

Ls,

gisteren heb ik een telefonisch overleg gehad met **10.2e** en **10.2e**. Een lang gesprek van 40 minuten (12.40 - 13.21), **11.1**

11.1

10.2g

10.2g

Ik heb aangeboden dat we in een **persbericht kunnen benadrukken dat er sprake van gedeeld auteurschap is waarbij** **10.2e** een gelijkwaardige rol heeft. Dat we hun projectleider **10.2e** bij OMA in huis kunnen laten werken zodat er geen sprake is van onzichtbare ontwerpontwikkelingen en dat we **het kwaliteitsteam als een derde stem** in kunnen zetten bij fundamentele verschillen in ontwerpbeslissingen.

10.2g

10.2g

10.2g

11.1

10.2.e gaf toen aan dat wat hun betreft het maar over een paragraaf zou hoeven te gaan: de paragraaf ongeveer aan het eind die begint met : 'Namens de heer 10.2e stel ik...' 10.2

benadrukte hoe ontzettend blij hij met dit gesprek was en gaf aan dat hij graag ook nog een keer met mij direct wilde afspreken voor overleg. 11.1

10.2g

eerst een reactie zullen geven op de genoemde paragraaf en dan weer een direct gesprek zullen aangaan. 10.2e noemde nog een document van november 2017, dat ik niet ken, waarin zij aangaven wat volgens hen een goede vorm van samenwerking zou zijn. Met de vraag dat document ook nog goed te bekijken. 11.1

Na het gesprek stuurde 10 nog een mail met het verzoek onze reactie direct aan hen te richten. Ik begrijp hieruit dat ze de mediator nu erbuiten willen houden. 11.1

10.2.g

11.1

10.2g

11.1

Het zou goed zijn als we eind volgende week of zo met een reactie kunnen komen. 11.1

Groet
Floris

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 18 januari 2018 09:18
Aan: Ellen van Loon; 10.2e Wob
CC: Dijkmeester, Pieter
Onderwerp: RE: Voorstel demarcatie

Gevoeligheid: Vertrouwelijk

Ls,

Ik heb gisteren nog even met Ellen doorgesproken. 11.1

11.1

Ellen wil komende vrijdag nog even met beide restauratiearchitecten in gesprek om te onderzoeken wat de beste werkvorm wordt. Ze heeft de indruk dat 10.2e aarzelingen heeft mbt deze opdracht. Afgesproken dat ze dat informierend gesprek kan voeren maar dat er eerst overleg met ons is voordat er andere keuzes gemaakt worden.

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Ellen van Loon <10.2e@oma.com>
Datum: woensdag 17 jan. 2018 10:14 AM
Aan: 10.2e@Rijksoverheid.nl>
Kopie: Alkemade, Floris 10.2e@rijksverheid.nl>, Dijkmeester, Pieter 10.2e@rijksverheid.nl>
Onderwerp: RE: Voorstel demarcatie

10.2e
10.2g 10.1c WOB

Zal 10.2e vragen deze gedachte te integreren in de bijlage. Denk ook dat de definitie van verantwoordelijkheden voor de andere strook met commissie zalen in de documenten gedefinieerd moeten worden.

M.vr.gr.
Ellen van Loon

From: 10.2e@Rijksoverheid.nl]
Sent: Tuesday, January 16, 2018 9:36 PM
To: Ellen van Loon
Cc: Alkemade, Floris ; Dijkmeester, Pieter
Subject: Voorstel demarcatie

Importance: High

Sensitivity: Confidential

Goedenavond Ellen,

Met verwijzing naar je telefoongesprek met Floris stuur ik je hierbij het voorstel voor de demarcatie tussen het deel van OMA en het deel van ^{10.2e} in het gebied rondom de plenaire zaal (PZ).

In de bijlage heb ik op plattegrond aangegeven:

- Niet gekleurd aangegeven het OMA deel: **10.2.g**.
- In groen aangegeven het OMA deel in het PZ gebied (incl. de nieuwe entreesituatie halfondergronds).
- In paars aangegeven het ^{10.2e} deel in het PZ gebied. Het betreft de 1e verdieping en 2^e verdieping PZ en aanpalend gebied en de hogere verdiepingen in de perstoren omhoog.

Mocht je nog vragen hebben laat dat dan weten.

Graag je reactie (aan Floris en /of mij).

Groet

10.2e

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: dinsdag 23 januari 2018 07:35
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Benieuwd

Hallo 10.2e

we hebben de afgelopen dagen veel overleg gehad, we kunnen een aantal aanpassingen voorstellen. Kan ik je vandaag rond 13:30 even bellen?

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <10.2e@cie.nl>
Datum: maandag 22 jan. 2018 7:48 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Benieuwd

Beste Floris,
Op 10 januari belden we over een mogelijk evenwichtiger verdeling bij de aanpak van de Tweede Kamer.
Hopend op een vruchtbare ontwikkeling zijn we benieuwd naar de voortgang.

Met vriendelijke groet,

10.2e

Verstuurd vanaf mijn iPhone

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: dinsdag 30 januari 2018 18:40
Aan: Dijckmeester, Pieter
Onderwerp: FW: Fwd: Verbouwing Binnenhof complex

Pieter,

heeft 10.2e die nota met afspraken aan 10.2e doorgestuurd? Het lijkt erop dat hij die nog niet ontvangen heeft, is daar een reden voor?

Is er al een datum en agenda voor het gesprek met de Staatsecretaris en heeft dat nog invloed op de inhoud en aard van onze reacties nu?

Willen we 10.2e de suggestie meegeven dat er wellicht bij de andere architecten een rol op BIM-gebied te vervullen is?

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <@cie.nl>
Datum: dinsdag 30 jan. 2018 6:11 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Fwd: Verbouwing Binnenhof complex

Beste Floris,
Is er al een antwoord op het onderstaande bekend ?

Groet, 10.2e
Verstuurd vanaf mijn iPhone

Begin doorgestuurd bericht:

Van: 10.2e <@cie.nl>
Datum: 27 januari 2018 om 17:49:07 CET
Aan: 10.2e <@cie.nl>, 10.2e <@minbzk.nl> 10.2e <e@minbzk.nl>
Kopie: 10.2e <@rijksoverheid.nl> 10.2e <@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Antw.: FW: Verbouwing Binnenhof complex

Beste Floris,
Hierbij voor de goede orde een kort bericht naar aanleiding van ons telefoongesprek van 10 januari jl..
Jij hebt aangegeven dat er deels tegemoet gekomen kan worden aan ons voorstel en hebt dit kort toegelicht. Jij zei toe dit op schrift na te zenden. Wij zullen hierop alsdan inhoudelijk kunnen reageren.
Van onze kant hebben we aangegeven dat bij het "in balans brengen" van de opdracht een BIM rol van Cie. van grote waarde kan zijn. 10.2.g
Wij verwezen hierbij naar de rechtbank Breda, van Architectuurbureau 10.2e waar wij voor en met het RVB de nieuwe BIM standaard hebben gezet. Jij gaf aan dit te

begrijpen en verzocht ons onze visie te geven betreffende zo'n BIM traject. Wij zouden graag onze kennis en mogelijkheden hiertoe toelichten in een gesprek.

Onze inzet kan bestaan uit het in BIM zetten van de bestaande toestand. Wij hebben hiertoe een samenwerkingsverband met **10.2.g** een ICT bedrijf dat ondermeer gebouwen in 3D scant. Wij kunnen het BIM model conform RVB standaarden opzetten, het BIM management tijdens de uitvoering op ons nemen en revisie van het BIM model verzorgen. Daarnaast kunnen wij materialenpaspoorten verzorgen. Dit is zeer actueel nu per 1 januari 2018 het bouwbesluit normen stelt aan het materiaalgebruik.

Vertrouwend hiermee een constructieve bijdrage te hebben gegeven, verblijven wij in afwachting.

Met vriendelijke groet, mede namens **10.2e**

10.2e

COO | Partner

T **10.2e**

de Architecten Cie B.V.

Keizersgracht 126 | PO BOX 576, NL-1000 AN Amsterdam, The Netherlands

---

This e-mail and any attachment is for authorised use by the intended recipient(s) only. It may contain private or confidential information. It should not be copied, disclosed to, retained or used by any other party. If you are not an intended recipient, please delete the message without copying or opening it.

middels BIM nog

From: **10.2e**

Sent: woensdag 10 januari 2018 15:13

To: [floris.alkemade](#) **10.2.e**

Cc: [pieter.dijckmeester](#) **10.2.e**

Subject: Verbouwing Binnenhof complex

Beste Floris,

Dank voor het prettige telefoongesprek.

We zien een inhoudelijke reactie op de brief van onze advocaat d.d. 30 december 2017 graag rechtstreeks aan ons tegemoet.

Met vriendelijke groet,

10.2e

Architect | Partner

T **10.2e**

de Architecten Cie B.V.

Keizersgracht 126 | PO BOX 576, NL-1000 AN Amsterdam, The Netherlands

---

This e-mail and any attachment is for authorised use by the intended recipient(s) only. It may contain private or confidential information. It should not be copied, disclosed to, retained or used by any other party. If you are not an intended recipient, please delete the message without copying or opening it.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: vrijdag 9 februari 2018 17:10
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: RE: 10.2e

10.2e

11.1

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Datum: vrijdag 09 feb. 2018 2:11 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e @rijksverheid.nl>
Kopie: 10.2e @rijksverheid.nl>, 10.2e
10.2e @rijksverheid.nl>, Dijckmeester, Pieter 10.2e @rijksverheid.nl>
Onderwerp: RE: 10.2e

Dag Floris,

11.1

Voor het verkennende gesprek met 10.2e heeft 10.2e een voorstel gedaan. Van RVB zijde gaan 10.2e en ik naar Amsterdam (een uitwedstrijd) en we vragen ook 10.2e mee te gaan. Ik zal 10.2e vanmiddag antwoorden en jou in de cc meenemen.

Groet
10.2e

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Alkemade, Floris 10.2e @rijksverheid.nl>
Datum: vrijdag 09 feb. 2018 10:09 AM
Aan: Dijckmeester, Pieter 10.2e @rijksverheid.nl>, 10.2e
10.2e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: 10.2e

Pieter, 10.2e

10.2e heeft 10.2e gevraagd een waardestelling voor de tweede kamer te maken. Zie screenshot met bericht van 10.2e en mijn antwoord daarop.

Zijn er al gesprekken gepland? 11.1

groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: vrijdag 16 februari 2018 11:45
Aan: Dijckmeester, Pieter; **10.2.e**
Onderwerp: FW: Samenwerkingsvoorstel Tweede Kamer
Urgentie: Hoog

Pieter, **10.2.e**

10.2g

Het auteursrecht geeft een architect echter alleen het recht zich tegen wijzigingen te verzetten als die als 'misvorming of verminking' aangemerkt kunnen worden. Niet als er sprake is van zorgvuldige wijzigingen ter behoud van de functionaliteit van het gebouw.

Het auteursrecht dwingt een opdrachtgever niet tot het werken met de oorspronkelijke architect, wel tot een grote mate van zorgvuldigheid. We kunnen goed beargumenteren dat we via een goede waardestelling, waarbij **11.1 + 10.2.g** betrokken kan zijn om de neutraliteit ervan te garanderen, we de zorgvuldigheid van de aanpassingen kunnen bewaken, met het kwaliteitsteam als verdere borging daarvan. Een aantoonbare maximale inzet vanuit onze zijde om de zorgvuldigheid te bewaken.

11.1 + 10.2.g

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: **10.2e** @cie.nl>
Datum: donderdag 15 feb. 2018 9:53 PM
Aan: Dijckmeester, Pieter **10.2.e** @rijksoverheid.nl>
Kopie: Alkemade, Floris **10.2.e** @rijksoverheid.nl>, **10.2e** @Rijksoverheid.nl>, **10.2e** @rijksoverheid.nl>, **10.2e** @cie.nl>, Eric van Noord
Onderwerp: Samenwerkingsvoorstel Tweede Kamer

Beste Pieter,
Bijgaand tref je onze brief, conform afspraak, gemaakt na afloop van het constructieve gesprek van afgelopen woensdag met **10.2e**.

Met vriendelijke groet,

10.2e

COO | Partner

T 10.2e

de Architecten Cie B.V.

Keizersgracht 126 | PO BOX 576, NL-1000 AN Amsterdam, The Netherlands

---

This e-mail and any attachment is for authorised use by the intended recipient(s) only. It may contain private or confidential information. It should not be copied, disclosed to, retained or used by any other party. If you are not an intended recipient, please delete the message without copying or opening it.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: dinsdag 27 februari 2018 08:25
Aan: 10.2e
CC: 10.2e ée
Onderwerp: RE: Aanpassing demarcatie OMA - 10.2e

10.2e,

prima.

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Datum: dinsdag 27 feb. 2018 8:03 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Kopie: 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>, 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Aanpassing demarcatie OMA - 10.2e

Dag Floris,

Dank voor je snelle antwoord. 11.1

Met vriendelijke groet,

10.2e
Senior Architect

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties & Projecten

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

10.2e

10.2e @rijksoverheid.nl

www.rijksvastgoedbedrijf.nl

---

werkdagen: maandag t/m donderdag

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

Van: "Alkemade, Floris"

Verzonden: 27 feb. 2018 07:12

Naar: 10.2e "

Cc: 10.2e

Onderwerp: RE: Aanpassing demarcatie OMA - 10.2e

10.2e

11.1

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e @rijksoverheid.nl>

Datum: maandag 26 feb. 2018 7:56 PM

Aan: Alkemade, Floris 10.2e @rijksoverheid.nl>

Kopie: 10.2e @Rijksoverheid.nl> 10.2e

10.2e @rijksoverheid.nl>

Onderwerp: Aanpassing demarcatie OMA - 10.2e

Goedenavond Floris,

OMA heeft een aangepast voorstel gedaan voor de demarcatie tussen het OMA gedeelte en dat van 10.2e WOB
(zie bijlage, blauwe pijl).

10.2g

11.1

Met vriendelijke groet,

10.2e

Senior Architect

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties & Projecten

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag

Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

10.2e

10.2e @rijksoverheid.nl

www.rijksvastgoedbedrijf.nl

---

werkdagen: maandag t/m donderdag

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 16 april 2018 10:22
Aan: 10.2e
CC: Dijkmeester, Pieter; 10.2e Wob ; 10.2e Wob
Onderwerp: RE: Waardestelling gebouw N

10.2e

11.1

Floris

11.1

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <@Rijksoverheid.nl>
Datum: maandag 16 apr. 2018 10:03 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <@rijksverheid.nl>
Kopie: Dijkmeester, Pieter 10.2e <@rijksverheid.nl>; 10.2e
 10.2e <@rijksverheid.nl>; 10.2e <@rijksverheid.nl>
Onderwerp: Waardestelling gebouw N

Dag Floris,

Donderdag j.l. hebben Roger Mol en ik vervolgoverleg gehad met 10.2e en 10.2e .

We hebben 10.2e het voorstel gedaan om een waardestelling voor gebouw N te laten opstellen door een kandidaat die we gezamenlijk kiezen. En 10.2e gevraagd wie hij graag op die positie ziet.

Hij stelde 10.2e voor en gaf ook aan dat de Rijksbouwmeester eerder 10.2e had voorgesteld.

10.2e gaf aan dat 10.2e inmiddels een positie bij de gemeente heeft die mogelijk 'knelt' met een waardestelling voor gebouw N.

Wij hebben eerder 10.2e als een goede kandidaat besproken.

Vraag: ben jij ermee akkoord om 10.2e te vragen voor de waardestelling van gebouw N?

Zo ja, dan gaan we de uitvraag voor de waardestelling (die volgens 10.2e al min of meer gereed is), z.s.m. voor akkoord voorleggen aan 10.2e en vervolgens versturen aan 10.2e .

Voor de volledigheid hebben we 10.2e ook gemeld dat er op dit moment al een concept onderzoek (geen waardestelling) ligt van gebouw N en dat we dit mee zullen geven aan OMA in de VO fase.

Totdat de waardestelling er is, is dat de richtlijn voor OMA. Zij waren hier mee akkoord.

Graag je reactie,

Groet

10.2e

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: zaterdag 21 april 2018 09:51
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Binnenhof - honorarium

10.2e

ik was gisteren de hele dag op pad zonder telefoon en miste je oproepen. Ik begrijp de ontwikkeling met 10.2e niet wil doen zonder akkoord van 10.2e.

11.1

Groet
Floris

Nb als je nog wilt bellen, mail dan even welk momenten voor jou kunnen, dan bel ik je nog

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <10.2e@Rijksoverheid.nl>
Datum: vrijdag 20 apr. 2018 3:07 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: FW: Binnenhof - honorarium

Cfm. mijn voicemail 200418 ca. 15:00 uur:

Dit bericht nog een keer ter info (scrollen voor eerdere bericht van 10.2e c.q. zijn reactie op het voorstel m.b.t. gebouw J).

Groet
10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 17 april 2018 14:07
Aan: Alkemade, Floris
CC: Dijckmeester, Pieter; 10.2.e
Onderwerp: FW: Binnenhof - honorarium
Urgentie: Hoog
Dag Floris

Ik heb je woensdag 110418 een notitie plus bijbehorende stukken toegestuurd met daarin de bevindingen t.a.v. de onderhandelingen met de deelprojectarchitecten.

Daarin aangegeven is dat de haalbaarheid van het scenario met een volledige bezetting laag is en heb ik mogelijke scenariovoorstellen gedaan.

Wij hebben donderdag telefonisch besproken dat we nog een laatste poging wagen om 10.2e aan boord te houden: 10.2e naar gebouwdeel J met een laatste honorariumvoorstel ('take it or leave it') en schrappen van 10.2e.

Vrijdag j.l. heb ik dit alternatief met OMA besproken.

OMA heeft dit gisteren voorgelegd aan 10.2e inclusief het beschikbare honorarium 10.2b NB. 10.2e heeft een laatste aanbieding gedaan aan OMA van ca. 10.2b

De reactie van 10.2e (aan OMA) staat in onderstaand e-mail bericht.

Bevindingen t.a.v. de e-mail:

1. 11.1

Conclusie

11.1

Groet

10.2e

Van: 10.2e @oma.com]

Verzonden: dinsdag 17 april 2018 11:59

Aan: 10.2e

Onderwerp: FW: Binnenhof - honorarium

Deze krijgen we net binnen van 10.2e.

From 10.2e

Sent: Tuesday 17 April 2018 11:02

To: 10.2e @oma.com>

Cc: 10.2e

10.2e

Subject: Binnenhof - honorarium

Beste 10.2e

Ellen van Loon <10.2e @oma.com>;

Onderstaande, in reactie op je telefoontje van gisteren:

Naar eer en geweten hebben wij een opzet van onze kosten gemaakt voor de fasen VO, DO en Bouwaanvraag. Bij het RVB zou men het vertrouwen moeten hebben dat onze geraamde urenbesteding, en (daaruit resulterende) kosten, écht nodig is om tot een bij gebouwdeel A passend ontwerp te komen. 10.2b Wob en 10.1.c Wob

Gisteren vroeg je of we een
10.2b Wob en 10.1.c Wob

10.2b Wob en 10.1.c Wob

10.2b Wob en 10.1.c Wob

- 10.2b Wob en 10.1.c Wob

Graag horen we van jullie.

10.2e

10.2e architecten

Spoorstraat 69A

Postbus 1367

1200 BJ Hilversum

T: 10.2e

E: 10.2e

W: 10.2e

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 23 april 2018 18:02
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Binnenhof, gebouw A

Urgentie: Hoog

10.2e

11.1

Floris

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: 10.2e
Verzonden: 23 apr. 2018 3:39 p.m.
Aan: "Alkemade, Floris"
Onderwerp: Binnenhof, gebouw A

Dag Floris,
Pieter gaf aan dat jij aan 10.2e de mededeling hebt gedaan dat we niet verder gaan met hem.

11.1

Graag je visie m.b.t. 10.2e zodat ook deze kant van de zaak een dezer dagen afgerond is.

Groet
10.2e

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: woensdag 20 juni 2018 10:35
Aan: 10.2e
CC: Mol, Roger; 10.2e WOB
Onderwerp: RE: Mediation Bh

10.2e

11.1

Videoconferentie wellicht mogelijk als dat in mijn 10.2.e-programma in te passen is.

10.2e zou jij kunnen kijken wat hier mogelijk is?

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <10.2e@Rijksoverheid.nl>
Datum: woensdag 20 jun. 2018 10:28 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Kopie: 10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Mediation Bh

Goedemorgen Floris,
Gisteren, 190618, hebben 10.2e en ik onder leiding van de mediator 10.2e een eerste gemeenschappelijk overleg gehad met 10.2e en 10.2e.
Een volgende gemeenschappelijk overleg staat gepland op 18 juli 2018 van 09.30 tot 17.00 uur.

11.1

Graag je spoedige reactie,

Voor de goede orde:

11.1

Groet

10.2e

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 12 juli 2018 13:36
Aan: Dijkmeester, Pieter
Onderwerp: RE: TK

11.1

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Dijkmeester, Pieter 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Datum: donderdag 12 jul. 2018 12:47 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: TK

Vlgs mij combinatie van ^{10.2e} en Rijnstraat.

TK heeft zojuist ook gevraagd naar de eerdere notitie in bestuurlijke stuurgroep over de keuze.

Simone Roos, griffier, is er vanmiddag, 11.1 .

Groet, Pieter

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 12 juli 2018 12:28
Aan: Dijkmeester, Pieter
Onderwerp: RE: TK
Pieter,
laat het inderdaad op tafel komen.
11.1
Gr
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Dijkmeester, Pieter 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Datum: donderdag 12 jul. 2018 11:45 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: TK

Ha Floris,

11.1

Ik heb voorzitter (en griffier) gezegd dat goed zou zijn daarover met jou van gedachten te wisselen.

11.1

Groet, Pieter

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: vrijdag 31 augustus 2018 14:54
Aan: Dijkmeester, Pieter; 10.2.e
Onderwerp: RE: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Ls,

11.1

Nb Hij was projectleider bij de herbouw van Roombeek, die wijk van de vuurwerkkramp, waar 10.2e de architect was. Ze kennen elkaar erg goed.

De rek in de planning van de uitvoering neemt hij daarbij als een gegeven voor deze extra fase: 'wellicht wat later starten met de bouw maar nog steeds op tijd klaar' in zijn woorden.

11.1

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Dijkmeester, Pieter 10.2.e rijksoverheid.nl>
Datum: donderdag 30 aug. 2018 1:21 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2.e rijksoverheid.nl>, 10.2e @rijksoverheid.nl>, 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Dank je voor bellen Floris.

Afspraak is gemaakt dat we eerst mediation afmaken. Op zijn idee heb ik geantwoord dat ik zal inbrengen, maar meteen bezwaren zie oa tav tijd, juridisch (aanbesteding) en belangstelling van anderen. De rek waar hij over spreekt gaat over het onvoorzien in de planning van de uitvoering. Die is er inderdaad (dat heb ik bevestigd), maar is niet hiervoor bedoeld.

Groet, Pieter

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 30 augustus 2018 11:58
Aan: 10.2e Wob
CC: Dijkmeester, Pieter; 10.2.e
Onderwerp: RE: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Ls,
Zojuist met 10.2b gesproken. Het voorstel dat hij gisteren schreef is al naar buiten.
Zijn inschatting is dat het huidige proces en besluitvorming niet gedragen wordt en dus niet tot goede resultaten kan leiden.

De opzet die hij schreef, stuurt aan op het herformuleren van het PVE en 10.2.g om dan het beste plan te kiezen. Volgens hem de enige manier om tot een gedragen ontwerp en proces te komen.

Hij heeft dit idee met 10.2.e en Pieter besproken en zei dat er volgens Pieter voldoende rek in het proces zit zodat het ook met deze optie mogelijk is om nog steeds het hele project volgens planning in 2025 op te leveren.

11.1 + 10.2.g

Hij begreep dat maar bleef erbij dat het huidige proces niet voldoende gedragen wordt om ongewijzigd voort te zetten.

Ook heb ik hem uitgelegd dat we nog in een intensieve mediation zitten en dat we niet uitsluiten dat er een overeenkomst tussen RVB en Cie uit naar voren komt waarmee we de extra tussenstap van een dubbel VO zouden kunnen vermijden. 11.1

Groet

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e @Rijksoverheid.nl>

Datum: donderdag 30 aug. 2018 9:20 AM

Aan: Alkemade, Floris 10.2.e rijksoverheid.nl>

Kopie: Dijkmeester, Pieter 10.2.e rijksoverheid.nl>, 10.2e @rijksoverheid.nl>

Onderwerp: RE: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Dag Floris,

10.2.g is nu ongeveer halverwege het VO, misschien iets verder. Zij moeten het VO 31 oktober opleveren. Daarna besluitvorming door de gebruikers, maar ook (op de achtergrond) verder werken aan de volgende fase of de voorbereiding daarvan.

10.2.g

De ontwerpteams zijn 'vol op stoom'. 11.1

De notitie gaat ook uit van een bijgesteld PvE, d.w.z. dat zij, de TK, de nader te onderzoeken onderwerpen (ca. 30 stuks) hebben afgerond en hierover besloten is, en dat zij de consequenties hiervan in hun functioneel PvE hebben verwerkt.

Die onderzoekvragen in het F.PvE liggen er trouwens al meer dan een jaar, maar dit terzijde.

Die onderzoeken gaan zij nu opstarten. 11.1

Dan pas kunnen wij starten met de twee VO's.

Die VO's zullen dan 2 kwartalen later klaar zijn volgens 10.2.e 11.1

Voor alle duidelijkheid: in het afgelopen proces is de gebruiker ook ruim, en volgens de gemaakte governance afspraken, betrokken.

Dan zal er (door wie en op basis van welke criteria?) een besluit moeten worden genomen. 11.1

We hebben dan een VO voor de genoemde bouwdelen N en H.

Dat VO moet ingepast worden in de planvorming voor de andere bouwdelen 11.1

11.1 WOB

11.1

11.1

Het kabinetsbesluit is start in 2020 en oplevering in 2025. We zitten nu op planning met het project en willen daar graag aan vasthouden.

Risico's

In het boven geschetste proces zitten aanzienlijke risico's bijvoorbeeld bij de besluitvorming tijdens de gebruiker.

11.1

Aanbestedingstechnisch/juridisch kan deze aanpak ook niet. We hebben een geheim verklaard project waarin we kiezen voor partijen en geen selectie houden (omdat dit te risicovol o.a. qua informatieverstrekking).

11.1

11.1

Groet

10.2e

Van: Alkemade, Floris

Verzonden: donderdag 30 augustus 2018 8:19

Aan: 10.2e

Onderwerp: RE: TK 180829 Architectenkeuze.docx

10.2e

als ik de notitie van 10.2e goed lees, wordt het vastgestelde SO als uitgangspunt genomen en zouden er in 6 maanden twee VO's gemaakt worden voor gebouwdeel N en Hotel.

10.2.g

10.2g

11.1

Groet

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <10.2e@Rijksoverheid.nl>

Datum: woensdag 29 aug. 2018 6:48 PM

Aan: Alkemade, Floris 10.2.e <10.2.e@rijksoverheid.nl>

Onderwerp: FW: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Dag Floris,

10.2e stuurt hierbij zijn voorstel voor een alternatieve aanpak die teruggaat naar het begin van de architectenkeuze: de twee architecten die een plan uit gaan werken.

Ik heb je voicemail ingesproken.

Zou je deze willen afluisteren? Heel kort: snelle actie richting 10.2e is geboden.

Ik stel voor dat we daarna even telefonisch contact hebben. Ik ben vanavond tot ca. 10 uur bereikbaar en trouwens ook morgenochtend nog.

Groet

10.2e

Van: 10.2.e

Verzonden: woensdag 29 augustus 2018 17:43

Aan: Alkemade, Floris; 10.2.e

CC: Dijkmeester, Pieter

Onderwerp: FW: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Floris, 10.2.e

Tk en evt voor punten tbv vervolg van mediation?

Gr 10.2e

Van: 10.2e <10.2e@tweedekamer.nl>

Datum: woensdag 29 aug. 2018 4:50 PM

Aan: 10.2.e 10.2e [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@rijksoverheid.nl)>, Dijkmeester, Pieter 10.2.e [rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@rijksoverheid.nl)>

Onderwerp: TK 180829 Architectenkeuze.docx

Beste mensen,

10.1.b

Met vriendelijke groet,

10.2b

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: vrijdag 2 november 2018 08:53
Aan: 10.2e
CC: Dijckmeester, Pieter
Onderwerp: FW: fijn overleg

10.2e

11.1

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Liesbeth van der Pol 10.2e Wob @dokarchitecten.nl>
Datum: vrijdag 02 nov. 2018 8:25 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: fijn overleg

Ha Floris,

11.1

Fijn weekend, L

Met vriendelijke groet,

Liesbeth van der Pol

T 10.2e
M 10.2e
E 10.2e @dokarchitecten.nl

dok
architecten

Kraanspoor 34
1033 SE Amsterdam
www.dokarchitecten.nl

Het is niet toegestaan de inhoud van dit bericht en/of bijbehorende
bijlagen aan te passen, te kopiëren en/of onder derden te verspreiden.

Op 2 nov. 2018, om 08:17 heeft Alkemade, Floris 10.2.e <10.2.e@rijksoverheid.nl> het volgende geschreven:

Liesbeth,

11.1

11.1

Heb je nog naar de geschetste oplossing kunnen kijken waarbij de balie beide stromen scheidt en de kamerleden een route aan de Hofvijverzijde volgen?

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: Liesbeth van der Pol

10.2e <10.2e@dokarchitecten.nl> <10.2e@rijksoverheid.nl>>

Datum: donderdag 01 nov. 2018 8:17 AM

Aan: Alkemade, Floris

<10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>> <10.2e@rijksoverheid.nl>>

Kopie: 10.2e

<10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>> <10.2e@rijksoverheid.nl>>, 10.2e

10.2e

10.2e <10.2e@rijksoverheid.nl>> <10.2e@rijksoverheid.nl>>

Onderwerp: fijn overleg

Dag Floris,

Dank voor het fijne overleg van afgelopen dinsdag.
Zó fijn dat je zoveel tijd voor het project vrijmaakte.

Met vriendelijke groet,

Liesbeth van der Pol

T 10.2e

M 10.2e

E 10.2e <10.2e@dokarchitecten.nl> <10.2e@dokarchitecten.nl>

10.2e <10.2e@Dok>

Kraanspoor 34
1033 SE Amsterdam
www.dokarchitecten.nl <<http://www.dokarchitecten.nl>>

Het is niet toegestaan de inhoud van dit bericht en/of bijbehorende bijlagen aan te passen, te kopiëren en/of onder derden te verspreiden.

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: woensdag 21 november 2018 10:58
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Vraagje overleg Liesbeth a.s. vrijdag

10.2e

laat Liesbeth weten dat we het over het deel van 1e kamer willen hebben.

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <@Rijksoverheid.nl>
Datum: woensdag 21 nov. 2018 10:41 AM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e <@rijksoverheid.nl>, 10.2e <@Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: FW: Vraagje overleg Liesbeth a.s. vrijdag

Beste heren,
Zie onderstaande mailwisseling.
Graag even overleg voor de terugkoppeling aan Liesbeth over de inhoud van het gesprek a.s. vrijdag.
Groetjes 10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: woensdag 21 november 2018 09:42
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Vraagje overleg Liesbeth a.s. vrijdag
10.2e uitnodigen lijkt me prima. Hij is restauratie architect.

11.1

Ik stuur telefoonnummer van 10.2e apart door
Groet
10.2e

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <@Rijksoverheid.nl>
Verzonden: 21 nov. 2018 09:00
Aan: 10.2e <@Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Vraagje overleg Liesbeth a.s. vrijdag

Hi 10.2e

Liesbeth belde net, voor vrijdag wil ze ook graag 10.2.e ? Uitnodigen.

Heb jij contactgegevens van hem? En is dat ok?

Verder gaat Liesbeth er vanuit dat het vnl. over de Raad van State gaat. Klopt dat?

Groetjes 10.2e

Met vriendelijke groet,

10.2e

Secretaresse Rijksbouwmeester

.....
Atelier Rijksbouwmeester Rijksvastgoedbedrijf

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7

4e verdieping P4 22

Postbus 16169

2500 BD Den Haag

10.2e

10.2e

10.2e [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@rijksoverheid.nl)

Aanwezig op dinsdag, woensdag & donderdag

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: vrijdag 23 november 2018 18:12
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Binnenhof

10.2e

11.1

11.1

art.
10.2

Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Datum: vrijdag 23 nov. 2018 6:03 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2.e @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Binnenhof

Floris,
11.1

groet 10.2e

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: maandag 21 januari 2019 10:11
Aan: 10.2e
Onderwerp: RE: Telefoongesprek vz EK

Ok, prima

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e <[redacted]> @rijksoverheid.nl>
Datum: maandag 21 jan. 2019 9:54 AM
Aan: Alkemade, Floris <10.2e Wob [redacted]> @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Telefoongesprek vz EK

Beste Floris,
11.1 [redacted]

[redacted] Ik zal 10.2e nog meegeven dat hij jouw standpunt moet borgen. Groeten 10.2e [redacted]

Van: 10.2e [redacted]
Verzonden: vrijdag 18 januari 2019 09:10
Aan: Alkemade, Floris
Onderwerp: RE: Telefoongesprek vz EK
Goedemorgen Floris,
11.1 [redacted]

Groeten 10.2e [redacted]

Van: Alkemade, Floris 10.2e <[redacted]> @rijksoverheid.nl>
Verzonden: donderdag 17 januari 2019 17:58
Aan: 10.2e <[redacted]> @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: Telefoongesprek vz EK
10.2e [redacted]

11.1 [redacted], de griffier nam er ook aan deel.

Ik heb uitgelegd dat de vlekkenplannen nu gereed zijn, dat er een aantal 11.1 ontwerpverbeteringen doorgevoerd zijn en dat naar onze mening 11.1 [redacted] 10.2e [redacted]

[redacted] Waarschijnlijk toch met een ondertoon dat we naar de voorkeursvariant toegewerkt hebben. 11.1 [redacted]

[redacted] De griffier merkte op dat hij al wat gezien had.

Met betrekking tot de afspraak met Liesbeth van der Pol heb ik uitgelegd dat zij niet betrokken was bij deze laatste bewerkingen maar dat die via 10.2e [redacted] zijn gelopen 11.1 [redacted]

[redacted] De griffier had nog wel de vraag of de keuze voor een bepaalde variant al wel in het HC gemaakt kan worden, dus voor het gesprek met Liesbeth. Ik heb daarop gezegd dat het zeker niet de bedoeling is om het besluit uit te stellen naar aanleiding van dat gesprek. De voorzitter merkte nog op dat het gesprek uitdrukkelijk op het verzoek van Liesbeth is gepland en dat het niet hun initiatief is geweest.

11.1

11.1

Floris

Verzonden met BlackBerry Work

www.blackberry.com

Van: 10.2e [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@rijksoverheid.nl)>**Datum:** donderdag 17 jan. 2019 3:31 PM**Aan:** Alkemade, Floris 10.2.e [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@rijksoverheid.nl)>**Onderwerp:** Telefoongesprek vz EK

Floris ik heb nog even navraag gedaan bij 10.2e maar de vz heeft de vlekkenplannen nog niet gezien. Ze krijgt deze dinsdag gepresenteerd.

Een goed gesprek dadelijk, groet 10.2e

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

10.2e

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: vrijdag 8 maart 2019 10:36
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: RE: Binnenhof ontwerpvoorstel 10.2e

10.2e

kom ik nog op terug.

11.1

groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e @denhaag.nl>
Datum: woensdag 06 mrt. 2019 4:12 PM
Aan: Alkemade, Floris 10.2e @rijksoverheid.nl>
Kopie: 10.2e @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Re: Binnenhof ontwerpvoorstel 10.2e

Dag Floris,
Eerst de korte versie van mijn antwoord.
- vraag 1: nee
- vraag 2... eigenlijk ook nee.

En dan nu de lange versie.

10.2g

10.2g

10.2g

10.2g

Het valt me dus nogal tegen dat ik nu via jou moet horen dat hij kennelijk beweert dat ik 'zijn plan' heb besproken en ondersteun. Geen van beide is waar.

Natuurlijk wil ik best helpen om aan de ontstane situatie een positieve bijdrage te leveren. Maar ik vind het niet op mijn weg liggen om een complete review mede te schrijven. Dat heeft denk ik toch weer extra verwarring over de rolverdeling. Wat ik wel wil doen is waar dat nodig is de onduidelijkheid weg te nemen over mijn gesprek met ^{10.2e}

Als je wilt kunnen we eind van de middag, voor 1900 nog even bellen.

Met vriendelijke groet,
Kind regards,

10.2e

10.2e

Stedenbouw & Planologie

Gemeente Den Haag

[Postbus 12655](#)

[2500 DP Den Haag](#)

10.2e

www.denhaag.nl

Op 6 mrt. 2019 om 11:26 heeft Alkemade, Floris ^{10.2e} Wob @rijksoverheid.nl het volgende geschreven:

10.2e

zoals afgesproken even een kort bericht met betrekking tot de vraag ivm het Binnenhof.

Het gaat om een vraag aan jou als lid van het kwaliteitsteam.

11.1 + 10.2.g

Een in het oog springend onderdeel van zijn voorstellen is een nieuwe ondergrondse publiekstoegang vanaf de Hofplaats. De toegang loopt via een hellingbaan die ongeveer ter hoogte van de Hofweg zijn entree heeft.

11.1 + 10.2.g

^{10.2e} meldde dat hij dit voorstel met jou besproken heeft en dat jij akkoord was.

Twee vragen:

Klopt het dat je dit voorstel met ^{10.2e} besproken hebt en dat je het ondersteunt?

Als dat niet zo is, ben je dan bereid om samen met mij een reactie op dit voorstel te schrijven dat ik dan weer aan de BBC kan presenteren?

10.2e kan eventueel langs komen met de tekeningen om een en ander toe te lichten.

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work

(www.blackberry.com)

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

De disclaimer van toepassing op e-mail van de gemeente Den Haag vindt u op:
<http://www.denhaag.nl/disclaimer>

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: vrijdag 29 juni 2018 16:08
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: Communicatie renovatie Binnenhof (afspraken en een videoboodschap voor jou)

Hier is ie is zijn geheel 😊

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: "10.2e Wob" <10.2e Wob@Rijksoverheid.nl>
Verzonden: 7 jun. 2018 18:09
Aan: "10.2e Wob" <10.2e Wob@Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: FW: Communicatie renovatie Binnenhof

Komt ie

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: "10.2e Wob" <10.2e Wob@Rijksoverheid.nl>
Verzonden: 5 feb. 2018 17:02
Naar: "10.2e Wob" <10.2e Wob@Rijksoverheid.nl>
Cc: Postbus RVB Renovatie Binnenhof <10.2e Wob@Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Communicatie renovatie Binnenhof

Beste collega,

Als ik het goed heb, ben jij de contactpersoon voor de communicatie/woordvoering over de bijdrage van jullie bureau aan de renovatie van het Binnenhof.

We staan aan de start van de VO-fase van de renovatie van het Binnenhof. Daarvoor is een flink aantal partijen geselecteerd (architecten, interieurarchitecten, restauratiearchitecten, technisch adviseurs...) die onder leiding van de coördinerend architecten Ellen van Loon (OMA) en Liesbeth van der Pol (DOK) en coördinerend technisch adviseur Joop Paul (ARUP) aan de slag zullen gaan.

Morgen is hiervoor een Project start Up georganiseerd in de Grafelijke Zalen op het Binnenhof. Als het goed is, is jouw bureau hier ook vertegenwoordigd. Een nieuwsmoment, zou je denken!

Dat is ook zo, echter: de contracten zijn nog niet bij iedereen rond en dat betekent dat we op dit moment nog **niet wereldkundig** willen maken wat er staat te gebeuren en met welke partijen we dit gaan doen. We denken dat niemand daarbij gebaat is.

Graag had ik persoonlijk met je kennisgemaakt, dan hadden we dat even kunnen bespreken. Maar vanwege het stadium waarin de contractbesprekingen zich bevinden en het feit dat het hier om een heel grote groep communicatiecollega's gaat (zie die maar eens bij elkaar te brengen....) stel ik me graag aan je voor via een persoonlijke **videoboodschap**. Je kunt hem via deze afgeschermd link bekijken: 11.1 Wob
10.1.b

In de video verwijs ik naar het **communicatieprotocol**. Zie bijlage. Daarin staat beschreven hoe we vanuit het RVB willen samenwerken als het gaat om de communicatie over dit project. Uit oogpunt van veiligheid (de inhoud van dit

project is niet voor niks geheim verklaard) en politiek-bestuurlijke gevoeligheden, maak ik graag de afspraak dat je pas extern gaat communiceren over de bijdrage van jullie bureau aan dit project **na afstemming met het RVB**, in casu met mij als centrale contactpersoon voor de communicatie. Mijn contactgegevens vind je hieronder.

Voor persvragen verwijs ik je graag naar **10.2e Wob**, woordvoerder staatssecretaris Knops (verantwoordelijk voor het Rijksvastgoedbedrijf). **10.2** is bereikbaar via **10.2e Wob** [@minbzk.nl](mailto:10.2e.Wob@minbzk.nl) en tel. **10.2e Wob**.

Concreet wil ik graag het volgende met je afspreken:

- Geen communicatie over de start van de VO fase zolang de contracten nog niet rond zijn.
- Op het moment dat dit wel zo is, dan geven we hiervoor vanuit RVB een seintje kort van tevoren.
- Vanuit het RVB publiceren we dan een persbericht, dat we ook via onze social media kanalen onder de aandacht zullen brengen. Het staat je uiteraard vrij om dit bericht vervolgens te delen met je eigen achterban. De namen van de partijen komen allemaal op onze site.
- Wil je zelf meer inhoud toevoegen aan dit bericht, bijvoorbeeld om op je eigen website te kunnen plaatsen, mail of bel me dan even svp, dan stemmen we dat samen af.

Tot slot wijs ik je graag op onze website waar veel informatie te vinden is over het project, waaronder ook foto's die je rechtevrij kunt downloaden om te gebruiken: www.rijksvastgoedbedrijf.nl/binnenhof

Ik hoop je hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Bel of mail gerust als je vragen of opmerkingen hebt. Ik kijk uit naar een goede samenwerking!

P.s. Mocht dit bericht misschien beter bij een van je collega's terechtkomen, laat het mij dan nog even weten s.v.p. zodat we over en weer over de juiste contactgegevens beschikken. Dank vast!

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

Senior communicatie adviseur

.....
Afdeling Communicatie

Directie Bestuur en Bedrijfsvoering

Rijksvastgoedbedrijf

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag

Postbus 16038 | 2500 BA | Den Haag

.....
M **10.2e Wob**

10.2e Wob [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e.Wob@rijksoverheid.nl)

<http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl>

Twitter [@RijksvastgoedNL](https://twitter.com/RijksvastgoedNL)

LinkedIn [Rijksvastgoedbedrijf](https://www.linkedin.com/company/rijksvastgoedbedrijf)

Instagram [RijksvastgoedNL](https://www.instagram.com/rijksvastgoedNL)

Facebook [Rijksvastgoedbedrijf](https://www.facebook.com/rijksvastgoedbedrijf)

.....
Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

Van: 10.2e Wob
Aan: 10.2e Wob ; 10.2e Wob ; 10.2e Wob 10.2e Wob ; 10.2e Wob
10.2e Wob
Onderwerp: FW: 2019 02 14 memo architectenkeuze Binnenhof - herzien
Datum: vrijdag 22 februari 2019 13:47:01
Bijlagen: [2019 02 14 memo architectenkeuze Binnenhof - herzien.docx](#)

Dag allen,
Bijgaande het advies voor de te wijzigen architectenkeuze van de RbM voor de renovatie Binnenhof, met daarin een beknopt voorstel voor de rol van 10.2e en 10.2 . Ik zal deze memo maandagochtend de 4^e toelichten.

Groet, 10.2e

10.2e Wob , senior architect

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties & Projecten

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag

Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

10.2e Wob

10.2e Wob [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e Wob@rijksoverheid.nl)

www.rijksvastgoedbedrijf.nl

-----
werkdagen: maandag t/m donderdag

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

Van: 10.2e Wob

Verzonden: donderdag 21 februari 2019 17:42

Aan: 10.2e Wob , 10.2e Wob

Onderwerp: FW: 2019 02 14 memo architectenkeuze Binnenhof - herzien

Dag allemaal,

Floris heeft vandaag de bijgevoegde memo aan het projectteam gestuurd.

Met veel dank voor jullie input! Hartelijke groet 10.2e

W b

Ambitiedocument voor de Grafelijke Zalen voor project: 'Renovatie Binnenhof'.

Datum: 26 januari 2015

Inhoud

1. Inleiding

- Aanleiding
- Reikwijdte
- Inzet Grafelijke Zalen voor Prinsjesdag tijdens de renovatieperiode

2. De Grafelijke Zalen

- Souterrain
- Ridderzaal en rondom
- Rolzaal
- De Lairessezaal
- Weeskamer
- Hoogerbeetskamer
- Zolder Rolgebouw

3. Organisatorische verbeteringen

- Benutting van de ruimten
- Opslagfaciliteiten
- Catering
- Museale en educatieve doeleinden

4. Bouwkundige verbeteringen

- Entree en ontvangst
- Integrale toegankelijkheid
- Garderobe en toiletten
- Ontsluiting hoger gelegen zalen
- Monumentale verbeteringen

5. Technische verbeteringen

- Eigenaarszaken
- Gebruikerszaken

1. Inleiding

Aanleiding

De aanleiding voor dit ambitiedocument zijn de plannen van het Rijksvastgoedbedrijf voor een grootschalig renovatieproject voor het Binnenhof. Als beheerder van de Grafelijke Zalen heeft 10.2.e, directeur Bestuur en Bedrijfsvoering van het Rijksvastgoedbedrijf, de Binnenhofbewoners uitgenodigd hun visie ten aanzien van de renovatie van de Grafelijke Zalen te geven. Het doel van deze gesprekken was om niet alleen de noodzakelijke onderhoudsmaatregelen te benoemen, maar juist ook de mogelijkheden in de meest brede zin van het woord in kaart te brengen, zonder in beperkingen te denken. Dit ambitiedocument zal dan ook niet enkel ingaan op de noodzakelijke renovaties maar ook op de mogelijkheden die de Grafelijke Zalen wellicht in de toekomst te bieden hebben.

Reikwijdte

Uit de gesprekken met de Binnenhofbewoners is naar voren gekomen dat er bij allen behoefte is aan een verbeterslag wat betreft de benutbaarheid van de Grafelijke Zalen. Rond 1900 zijn de Grafelijke Zalen grondig gerestaureerd met als doel de zalen terug te brengen tot de vermeende middeleeuwse staat. Hoewel dit een zeer geslaagde restauratie was, was een doelmatig gebruik van de Grafelijke Zalen niet de hoogste prioriteit. Het valt daarom aan te raden om de reikwijdte (scope) van het renovatieproject voor de Grafelijke Zalen breder te trekken dan alleen de hoognoodzakelijke werkzaamheden. Het Grafelijke Zalencomplex heeft de potentie om veel sterker dan nu te functioneren als centraal en representatief gebouw voor ontvangsten, bijeenkomsten en (bijzondere) vergaderingen. De aankomende renovatie van het Binnenhof is het aangewezen moment om ook de Grafelijke Zalen op een innovatieve manier mee te nemen in de renovatieplannen, zonder daarbij af te doen aan het monumentale karakter.

Inzet Grafelijke Zalen voor Prinsjesdag tijdens de renovatieperiode

Gedurende de renovatie van het Binnenhof zullen de Grafelijke Zalen niet gebruikt worden, behalve voor Prinsjesdag (de gezamenlijke vergadering van de Staten Generaal georganiseerd door de Eerste Kamer). Er moet tijdens de renovatieperiode voldoende rekening gehouden worden met deze belangrijke gebeurtenis. Zo moet er in de dagen voorafgaand aan Prinsjesdag voldoende toegang zijn tot het complex en voldoende ruimte rondom zodat de Ridderzaal voor zowel vluchttrappen als opstelling van apparatuur voor de noodzakelijke koeling. Ook moet men niet vergeten dat niet alleen de Grafelijke Zalen, maar het hele Binnenhof betrokken is bij Prinsjesdag. Zo wordt het plein gebruikt voor toeschouwers en worden er gasten ontvangen in de verschillende complexen rondom. Hier zal vervangende ruimte voor gezocht moeten worden. Daarnaast zal de route waarlangs de Gouden koets zal rijden vrij gemaakt en ook visueel acceptabel gemaakt moeten worden.

2. De Grafelijke Zalen

De Grafelijke Zalen bestaan uit de Ridderzaal met daarachter het Rolgebouw, het oorspronkelijke woongebouw van de graven en een latere aanbouw. Het Rolgebouw bevat onder andere de Rolzaal, de kelderzaal en de Weeskamer. In de aanbouw bevindt zich een onderhuis met daarboven de De Lairessezaal en de Hogerbeetskamer. Daarnaast bevatten de Grafelijke Zalen meerdere kelder- en zolderruimten.

Souterrain

Onder de Ridderzaal bevindt zich allereerst de voorkelder waarin het bezoekerscentrum van ProDemos gevestigd is. Achter in deze kelder is de klokkentoren met de trap naar het balkon dat uitkijkt over de Ridderzaal. Daarnaast bevindt zich de Bottelerie, een kamertje dat lange tijd dienst deed als kantoortje maar nu als een soort rommelhok fungeert. Deze ruimte zou beter benut zou kunnen worden voor het bezoekerscentrum.

Daarna volgen twee oude kelders waarvan een benut wordt als filmzaal voor ProDemos en de andere als fietsenstalling voor AZ en opslag van voorzieningen voor Prinsjesdag. De filmzaal van ProDemos bevindt zich in de oudste kelder van het complex. Daar is in de huidige benutting geen aandacht voor en er moet dan ook overwogen worden of dit gebruik wel recht doet aan deze historische ruimte. De fietsenstalling van Algemene Zaken wordt nu maar spaarzaam gebruikt en het is dan ook niet bezwaarlijk deze fietsenstalling te verplaatsen naar een ander gebied op het Binnenhof.

Naast deze oude kelders is de nieuwe kelder waar de bezoekersentree in uitkomt. Hier bevinden zich de toiletten en de garderobe. Het gebruik van deze ruimte dient in het kader van de toegang tot het complex heroverwogen te worden. Vervolgens bevinden zich onder de binnenplaats trappetjes en gangen die toegang verlenen naar beide zijden. In de huidige situatie maakt dit gebied de entree en de toegang tot de verschillende ruimten onoverzichtelijk en desoriënterend.

Dan volgt de kelderzaal onder de Rolzaal. Er is geen luchtbehandeling en de verlichting is ondermaats. Deze ruimte heeft veel potentie om beter benut te worden voor wat meer laagdrempelige evenementen.

Tot slot volgen drie kleine kelders onder de De Lairessezaal waarvan de achterste gebruikt wordt door ingehuurde catering. Er zijn hier mogelijkheden om de voorzieningen voor catering uit te breiden, mocht daar toe besloten worden.

Ridderzaal en rondom

Op de begane grond bevinden zich naast de monumentale entree aan de linkerkant de wachtkamer ofwel de Koninginnenkamer en aan de rechterkant het kantoor voor de beheerders van de Grafelijke Zalen, tevens de kamer van de Voorzitter van de Verenigde vergadering der Staten-Generaal. Ook bevindt zich hier de iconische Ridderzaal. Tussen de Ridderzaal en de Rolzaal bevindt zich een binnenplaats die eventueel bij renovatie gebruikt kan worden voor het verbeteren van de toegang tot het complex. Aan de rechterkant van deze binnenplaats is de Van Oldenbarnevelt trap gelegen. Deze trap geeft vanuit de Ridderzaal direct toegang tot de Rolzaal, waardoor de Rolzaal goed toegankelijk is en dan ook regelmatig gebruikt wordt.

De Ridderzaal is in 2006 nog gerenoveerd en in goede staat maar er zijn ook een aantal mankementen te benoemen. Zo is het klimaat in de ruimte niet goed te reguleren. Vooral bij bezoeken van grote groepen lopen de temperatuur en het CO₂ gehalte hier snel op tot onverantwoorde waarden. Een goede klimaatbeheersing is daarom onontbeerlijk bij een gedegen renovatie. Daarnaast moet er gekeken worden naar de veiligheid voor werken op hoogte in ruimten rondom het dakgewelf in verband met onderhoudswerkzaamheden en voorzieningen voor Prinsjesdag en andere grote evenementen en festiviteiten.

Rolzaal

De Rolzaal, oorspronkelijk bestond deze uit meerdere vertrekken van de graven, was waarschijnlijk ten tijde van de graven zeer rijk gedecoreerd. In de huidige situatie is deze ruimte echter zeer sober ingericht. Deze ruimte zou opnieuw aangekleed kunnen worden met aandacht voor detail. Zo moeten

er oplossingen gevonden worden voor de ontsierende verwarmingen en de volstrekt ontoereikende verlichting, op een zodanige wijze dat deze zaal geschikt is voor meerdere gebruikssituaties. Ook hier zou aandacht besteed moeten worden aan luchtverversing, warmte en koeling.

De Lairessezaal

De Lairessezaal is een eenheid van geschilderde betimmeringen, een geschilderd plafond en schilderijen van Gerard De Lairesse, classicistisch schilder uit de Gouden Eeuw. Deze meesterwerken moeten nodig gereinigd worden. De wanden van de De Lairessezaal zijn gemarmerd. Uit kleurhistorisch onderzoek blijkt dat de wanden in de loop van de geschiedenis verschillende afwerkingen hebben gehad. De huidige kleuren zijn vervuild en doen geen recht aan de kunstwerken van De Lairesse.

Weeskamer

De Weeskamer heeft hetzelfde formaat als de Rolzaal en wordt nu gebruikt voor opslag van stoelen en allerlei andere zaken. Het spreekt voor zich dat de volle potentie van deze ruimte, niet benut wordt. Oorzaak hiervan is de slechte bereikbaarheid voor bezoekers en catering. Een betere toegang tot deze ruimte is dan ook gewenst. Ook hier verdient de verlichting en het klimaat aandacht. Een extra aandachtspunt bij deze zaal is de vloer. De vloer van de weeskamer is het plafond van de Rolzaal. De twee ruimten zijn nu niet tegelijk te gebruiken vanwege geluidoverlast.

Hogerbeetskamer

Deze kamer met haar mooie plafond wordt momenteel nauwelijks gebruikt wegens slechte bereikbaarheid. Bezoekers moeten meerdere smalle wenteltrappen beklimmen voordat zij deze kamer bereiken. De ruimte is ver verwijderd van toiletruimten en voor eventuele catering lastig te bereiken.

10.1b

3. Organisatorische verbeteringen

Uit de gesprekken die met de Binnenhofbewoners zijn gehouden is gebleken dat er een substantiële verbetering te behalen valt wat betreft de benutting van het complex. Als centrum van onze democratie zouden de Grafelijke Zalen een prominentere rol mogen spelen. Veel ruimten worden nu nauwelijks gebruikt en daar kan verandering in komen, mits dit op een weloverwogen manier georganiseerd wordt. Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen het gebruik van de Grafelijke Zalen en de Ridderzaal, waarbij vooral de Ridderzaal een exclusief karakter dient te behouden.

Benutting van de ruimten

In de huidige situatie vinden er op jaarbasis ongeveer dertig tot veertig evenementen plaats in de Grafelijke Zalen. De Regeling beschikbaarstelling Grafelijke Zalen, laatste publicatiedatum in de Staatscourant oktober 2002, is de richtlijn voor gebruik. De renovatie van het Binnenhof is het moment om deze regeling onder de loep te nemen en te kijken of zij ook zullen voldoen voor het toekomstige gebruik.

De algemene opinie van de verschillende gebruikers is dat benutting van de Grafelijke Zalen aan de staat gerelateerd moet zijn. De Grafelijke Zalen zouden mogelijk wel iets minder exclusief in gebruik kunnen zijn en meer gezien worden als publieke gebouwen voor de Nederlandse samenleving. Er zouden meer in het oog springende parlementaire gebeurtenissen kunnen plaatsvinden in de Grafelijke Zalen, vergelijkbaar met het gebruik van paleizen door andere Europese parlementen zoals in België, Frankrijk en Italië.

Men vindt dat voor het gebruik van de Grafelijke Zalen en de Ridderzaal duidelijke profielen opgesteld moeten worden, waarbij voor de Ridderzaal een hoger profiel gehanteerd wordt. Vervolgens kan bekeken worden wat dit betekent voor het gebruik en de daarbij behorende voorzieningen en de daarmee gepaard gaande investerings- en exploitatiekosten. Voor de Ridderzaal zouden enkel bijzondere evenementen toegestaan moeten worden die overheidsgerelateerd zijn of evenementen van organisaties waarbij leden van het Koninklijk Huis of andere vooraanstaande personen betrokken zijn. Denk daarbij aan de ontvangst van staatshoofden, bijzondere evenementen met betrokkenheid van departementen of van organisaties of stichtingen die gerelateerd zijn aan het Koninklijk Huis. Het hoge profiel van de Ridderzaal moet evenwichtig gecombineerd worden met het profiel van de overige zalen.

Bij het gebruik van de Grafelijke Zalen zou volgens enkele gebruikers niet alleen onderscheid gemaakt kunnen worden tussen de Ridderzaal en de overige zalen, maar ook tussen de verschillende overige zalen. Er zou een rangorde gedefinieerd kunnen worden.

De Grafelijke Zalen zouden mogelijk door de Tweede Kamer benut worden als overloop van de eigen capaciteit voor hun primaire proces. Mochten deze zalen gebruikt worden voor bijvoorbeeld lunches en besloten vergaderingen dan moeten de nodige voorzieningen zoals meubilair, beamers en microfoons wel aanwezig zijn. Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat al deze zaken ook opgeslagen moeten worden als de zaal voor een ander doel gebruikt wordt. Ook moeten afspraken gemaakt worden over onderhoud en beheer van deze zaken.

Voorbeelden van een breder gebruik kunnen volgens enkele gebruikers zeer gevarieerd zijn, zoals: boekpresentaties, oraties, lezingen, televisie uitzendingen met nieuwswaarde van de publieke omroep, buitenlandse commissies, lijsttrekkers debatten, huiskamerconcerten etc. De verschillende gebruikers verschillen hierin op enkele punten van mening.

Opslagfaciliteiten

Nogal wat zalen en vertrekken worden momenteel belast door de hoeveelheid aan inrichtingsmiddelen en de vele stoelen die gebruikt worden voor Prinsjesdag. Een slimme strategie met betrekking tot wat permanent in huis dient te zijn, in combinatie met goede toegesneden opslagfaciliteiten op een andere plaats en een verantwoorde werkwijze qua transport en in- en uithuizing zou die ruimten vrij maken voor gebruik.

Catering

In de huidige situatie zijn er geen cateringmogelijkheden in de Grafelijke Zalen zelf. Er is enkel een ruimte met vier gaspitten. Wanneer er festiviteiten plaats vinden huren de organisatoren daarvan zelf catering in. Eten wordt vooraf ergens anders voorbereid. De Tweede Kamer heeft aangegeven de mogelijkheden te hebben om te cateren voor de Grafelijke Zalen. De keukenvoorzieningen kunnen mogelijk uitgebreid worden.

Museale en educatieve doeleinden

Het hoge exclusieve karakter van de Ridderzaal hoeft de educatieve functie volgens de gebruikers niet in de weg te staan, zoals een omvangrijker ruimtelijk gebruik bij bijvoorbeeld rondleidingen aan schoolklassen.

In de huidige situatie leidt ProDemos op jaarbasis ongeveer 75.000 scholieren en 35.000 toeristen rond op het Binnenhof. Hierbij wordt maar beperkt gebruik gemaakt van de Grafelijke Zalen. ProDemos gebruikt de kelderzaal onder de Koninginnenkamer als vrijelijk te betreden museumruimte van waaruit zij een wenteltrap nemen naar het balkon van de Ridderzaal. 10.1b

Bezoeken aan de Grafelijke Zalen worden voornamelijk in combinatie gehouden met bezoeken aan de Eerste en/of Tweede Kamer. Enerzijds is dat omdat ze in de huidige situatie niet veel kunnen laten zien in de Grafelijke Zalen en anderzijds is dat omdat hun rondleidingen voor scholieren een kennismaking met de Nederlandse parlementaire democratie als hoofdtak hebben, waardoor de nadruk komt te liggen bij het bezoek aan de Eerste en Tweede Kamer.

Vooraf voor de schoolklassen hoeft de hoeveelheid te bezichtigen ruimten om bovenstaande redenen niet uitgebreid te worden. Voor toeristen zouden echter naast de Ridderzaal ook de Rolzaal, de De Lairessezaal en eventueel ook de zolder opengesteld kunnen worden voor publiek. Ook zou de door ProDemos benutte kelderruimte kunnen worden uitgebreid. Dit zou verschillende nieuwe mogelijkheden bieden. Zo zouden er vaker rondleidingen voor de Grafelijke Zalen alleen gehouden kunnen worden. Daarnaast kunnen meerdere te bezichtigen ruimten, wanneer er door een evenement in de Ridderzaal onverhoopt rondleidingen afgezegd moeten worden, speling geven doordat er uitgeweken kan worden naar de andere zalen, zoals de Rolzaal. Dit moet uiteraard logistiek gezien wel goed georganiseerd worden. (Vaak vallen evenementen in de Ridderzaal samen met een voor- of na-ontvangst in andere zalen). 10.1b

Eventuele terughoudendheid in toelaten van bezoekers tot de Ridderzaal vanwege mogelijke beschadiging van het tapijt wordt door verschillende gebruikers ervaren als overkomelijk. Het tapijt kan beschermd worden en enige patina door gebruik is volgens enkelen juist wenselijk.

Het balkon waarvandaan de bezoekers van ProDemos de Ridderzaal bezichtigen is toe aan een verbeterslag. In de huidige situatie struikelen er af en toe mensen door onverwachte niveauverschillen op het balkon.

De educatieve functie van een rondleiding in de Grafelijke Zalen zou kunnen worden uitgebreid door gebruik te maken van projecties. De techniek op dit gebied staat nu nog in de kinderschoenen. Denk bijvoorbeeld aan audiovisueel of zelfs holografisch naspelen van de verenigde vergadering of historische gebeurtenissen in de Ridderzaal of in andere zalen.

4. Bouwkundige verbeteringen

Entree en ontvangst

De hoofdentree van de Ridderzaal moet niet gebruikt worden voor de dagelijkse praktijk. Juist de exclusiviteit van deze entree maakt deze ingang zo bijzonder. Bovendien zou deze toegang niet geschikt zijn voor dagelijks gebruik omdat zij rechtstreeks toegang verleent tot de Ridderzaal.

De bezoekerstoegang is toe aan een grondige verbeterslag. In de huidige situatie komen bezoekers binnen via een kleine zij ingang die via verschillende trappetjes naar de kelderruimte leidt waar zich een garderobe en een toiletgroep bevindt. Deze route is niet alleen ongeschikt voor minder validen maar voor iedereen desoriënterend. Deze toegangsroute heeft weinig statuur en is geen waardige ontvangstruimte voor de Ridderzaal en de overige Grafelijke Zalen.

Integrale toegankelijkheid

In de huidige situatie is het voor minder validen onmogelijk de Grafelijke Zalen te betreden. Tijdens belangrijke evenementen wordt er nu gebruik gemaakt van een tijdelijk te plaatsen invalidenlift waardoor enkel de Ridderzaal toegankelijk wordt. Door de vele niveauverschillen in het complex zijn overige ruimten niet bereikbaar. Hier moet verandering in komen, met alle bijbehorende voorzieningen zoals invalidentoiletten.

Garderobe en toiletten

De garderobe en toiletten zijn aan vervanging toe. Er moet voldoende capaciteit zijn voor grote groepen bezoekers. In de huidige situatie zijn er te weinig damestoiletten aanwezig en zijn de ventilatie en riolering niet goed. Daarnaast moeten zowel de garderobe als de toiletten modern, goed te onderhouden, energiezuinig en qua uitstraling passend zijn bij de Grafelijke Zalen. Ook moet er een minder validen toilet worden aangelegd.

Ontsluiting hoger gelegen zalen

Een aantal van de hoger gelegen Grafelijke Zalen zijn enkel bereikbaar via smalle wenteltrappen en daardoor minder geschikt voor gebruik. Logistiek gezien is het problematisch om daar bijvoorbeeld een diner te houden, niet alleen omdat gasten en personeel zoveel trap moeten lopen maar ook omdat er geen toiletten in de buurt zijn. Deze ruimten zouden toegankelijker moeten worden wil men er meer gebruik van kunnen maken. Deze ontsluiting zou bijvoorbeeld met een luchtbrug of een lift kunnen, zolang de oplossing maar niet teveel in het oog springt en geen afbreuk doet aan het monumentale karakter. Tegelijkertijd kan zo de oriëntatie voor de gasten worden verbeterd.

Monumentale verbeteringen

De Grafelijke Zalen zijn monumentale ruimten. Wat opvalt, is dat de interieurafwerking over het algemeen zeer sober tot zelfs afwezig is. Een bij de historische waarde van iedere ruimte passende inrichting is daarom zeker gewenst. Daarnaast zijn restauraties van verschillende zalen, vooral De Lairessezaal, op zijn plaats en moet de verlichting van het pand aangepakt worden, zowel van binnen als de aanlichting aan de buitenkant. Ten slotte verdient de inbreng van klimaatinstallaties omwille van het verblijfscomfort grote aandacht.

5. Technische verbeteringen

Eigenaarszaken

<i>Installatie</i>	<i>Wensen</i>
Gas	Keuken
Elektra	Aansluitingen voor elektronische apparatuur, passend bij het toekomstig gebruik van die ruimten. In de ridderzaal rekening houden met de pers, in de Grafelijke Zalen wat nodig is bij vergaderingen/lezingen.
Water	Warm en koud water voor de keuken. Enkel koud water voor de toiletgroepen.
Riolering	Een aparte hemelwaterafvoer, bijvoorbeeld naar de hofvijver, om het overlopen van de riolering te voorkomen en ook om te kunnen voldoen aan milieueisen.
Klimaatbeheersing	Ventilatie/koeling die geschikt is voor een monumentaal gebouw en die wisselende hoeveelheden bezoekers (zoals op Prinsjesdag) aan kan. ^{10.2 g}
Verwarming	In de huidige situatie hebben de Grafelijke Zalen enkel radiatorverwarming en vloerverwarming in de Ridderzaal via een stadsverwarming aansluiting van Algemene Zaken. Er moet een alternatief gevonden worden voor de radiatorverwarming die de monumentale ruimten ontsiert. De vloerverwarming in de Ridderzaal wordt teniet gedaan door de isolerende werking van het tapijt.
Verlichting	Verlichting die enerzijds energiezuinig is, anderzijds qua sterkte en kleur bij de monumentale ruimten (en hun gebruik) past.
Brandveiligheid	Brandmeldcentrale
Veilig werken op hoogte	Er moet een valbeveiliging komen aan de binnenzijde van het dak van de Ridderzaal.

Gebruikerszaken

<i>Installatie</i>	<i>Wensen</i>
Data	Er moet overal in het gebouw een stabiele internetverbinding beschikbaar zijn voor mobiele apparaten naar de laatste stand der techniek. Dit moet op een manier gebeuren die het gebouw niet aantast en gemakkelijk aan te passen is aan nieuwe ontwikkelingen in de techniek.
Telefonie	Het is niet wenselijk om vaste telefonie aan te leggen.

10.1.b

Overzicht gesprekken

Datum	Gebruiker	Gesprek met
10 december 2014	Eerste Kamer	10.2e
19 december 2014	Raad van State	10.2e
6 januari 2015	Algemene Zaken	10.2e
13 januari 2015	ProDemos	10.2e
14 januari 2015	Objectmanager Grafelijke Zalen	10.2e
15 januari 2015	Tweede Kamer	10.2e
19 januari 2015	Beheerders Grafelijke Zalen	10.2e

de Architecten Cie. B.V.
Klaprozenweg 75 A
1033 NN Amsterdam
PO BOX 576
NL-1000 AN Amsterdam
The Netherlands

T 10. [redacted]
E 10. [redacted]@cie.nl

www.cie.nl

KvK 58806075

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Programmateam Renovatie Binnenhof
Ter attentie van: mr. Drs. A.W.H. Bertram

Per email verzonden

6 maart 2019

17082 / fs / 190305

Betreft: Reactie op uw brief d.d. 27 februari 2019

Geachte mevrouw Bertram,

Mijn dank voor uw brief van 27 februari jl. waarin aan mij en de Architecten Cie. opdracht wordt verstrekt tot een review van het Structuurontwerp en het Voorontwerp van de renovatie van het Tweede Kamer complex.

Wat betreft de omvang van de opdracht haalt u in uw brief een passage aan uit uw brief van 21 december 2018. Daarin is aan ons verzocht 'om binnen één maand een review uit te voeren op met name gebouw N', een auteursrechtelijke beoordeling daarvan te maken alsmede technische en functionele wijzigingen op het SO en VO 100% die in onze visie nodig zouden zijn. Naar onze mening kan dit niet anders worden opgevat dan een (voorgenomen) opdracht tot beoordeling van het SO en VO 100% van het gehele Tweede Kamer complex, zowel vanuit auteursrechtelijke optiek als op technische en functionele aspecten, met de nadruk op gebouwdeel N.

Een dergelijke opdracht ligt ook voor de hand, omdat de Cie. en ik tussen 1988 en 2015 alle verbouwingen van het Tweede Kamer complex hebben gedaan en uit dien hoofde ook auteursrecht hebben op de daarvoor in aanmerking komende onderdelen van gebouwdelen A t/m K en P. Die opdracht is ook in lijn met de besprekingen die tijdens de mediation hebben plaatsgevonden en ons voorstel voor een 'Werkbare oplossing', dat is opgenomen als bijlage bij onze brief van 7 november 2018 aan Staatssecretaris Knops.

Daar komt bij dat wij, in opdracht van het RVB en in overleg met de Tweede Kamer, met het oog op een vlotte en zorgvuldige afwikkeling van de review, op 11 januari jl. zijn begonnen met de hierboven beschreven review. Deze mondelinge opdracht hebben wij sindsdien voortvarend uitgevoerd, in het vertrouwen dat de schriftelijke bevestiging van die opdracht spoedig zou volgen.

In uw brief van 24 januari jl. heeft u ons verzocht uiterlijk 29 januari een offerte toe te zenden met het uurtarief en het aantal uren dat in het kader van een opdracht op regiebasis voor de review nodig is. Bij e-mail van 28 januari jl. hebben wij u deze offerte toegezonden, waarbij is aangegeven dat de kosten zouden uitkomen op 1: [redacted] ; [redacted] per week. Op 29 januari jl. hebben wij aan de heer Dijckmeester een overzicht gegeven van de in januari 2019 gemaakte uren, dat uitkwam op een totaal bedrag van 10.1c Wob (ex. BTW). De specificatie van 14 februari jl. betreft de in januari verrichte werkzaamheden. Zoals door u verzocht zal ik op korte termijn een factuur toezenden met een specificatie van de verrichte werkzaamheden en een urenverantwoording.

In uw brief van 24 januari jl. verwijst u naar het overleg dat op 11 januari jl. met de heer 10.2.e en de heer Dijckmeester heeft plaatsgevonden, waarin is besproken dat de review vier tot zes weken zou duren. Dat de review nu aanzienlijk langer duurt is voornamelijk het gevolg van de uitvoerige afstemming met de Tweede Kamer, die nodig was toen tijdens de review bleek dat er ernstige tekortkomingen waren in het SO en VO 100%, terwijl gedurende de review ook wijzigingen in het Programma van Eisen zijn doorgevoerd. Uiteindelijk is nu afgesproken de review-periode op 27 maart a.s. af te sluiten.

In uw brief van 27 februari jl. is sprake van een maximum bedrag van 10.1c [redacted],- voor een review van één maand. Als gevolg van de hierboven genoemde omstandigheden zal de review echter in totaal 12 weken beslaan. De kosten van de review werkzaamheden bedragen, naar wij op dit moment kunnen voorzien, op regiebasis 10.1c Wob (ex. BTW). Mede gezien het feit dat het RVB ons reeds op 11 januari jl. mondeling opdracht heeft gegeven voor de review, terwijl u in uw brief van 24 januari jl. heeft aangegeven dat de opdracht voor de review op regiebasis plaatsvindt, gaan wij er van uit dat onze facturen volledig worden voldaan.

Op 28 februari jl. hebben wij aan het RVB een deel van onze concept renovatievisie gepresenteerd, met een aantal technische en functionele aanpassingen aan het SO en VO die in onze visie waarborgen dat wordt voldaan aan de doelstellingen van de Tweede Kamer. Deze visie leidt tot een VO dat in de uitwerking aantoonbaar soberder (en dus minder kostbaar) en doelmatiger zal zijn dan het voorliggende ontwerp. Gezien het krappe tijdschema hebben wij voor de meest in het oog springende kritiekpunten op het ontwerp verbetervoorstellen gedaan en deze gebundeld in een samenhangend vlekkenplan voor het gehele Tweede Kamer complex. Deze voorstellen zijn gedeeld met en mogen rekenen op de instemming van het presidium van de Tweede Kamer.

Een degelijke auteursrechtelijke toets kan echter nog steeds niet plaatsvinden, omdat de in mijn brief van 16 februari jl. vermelde documentatie nodig is om deze toets naar behoren te kunnen uitvoeren. Daarnaast is voor het uitvoeren van deze toets noodzakelijk dat wij kunnen spreken met de door ons in de brief van 16 februari jl. genoemde adviseurs. Hierdoor dreigt de situatie te ontstaan dat wij ons voortdurend het auteursrecht moeten blijven voorbehouden, waardoor dit als een zwaard van Damocles boven dit project blijft hangen. Onze inzet in de afgelopen jaren is er nu juist steeds op gericht geweest die situatie te voorkomen.

Overigens is deze documentatie en informatie ook nodig voor de definitieve versie van de review van de technische en functionele aspecten. Bovendien verhoogt het tijdig beschikbaar stellen daarvan de doelmatigheid en snelheid van de VO en DO fase. Ik verzoek u daarom vriendelijk ons op korte termijn deze documentatie ter hand te laten stellen en toegang te geven tot de betreffende adviseurs.

Met het oog op de voortgang van de werkzaamheden aan het VO en DO, waarvan u in uw brief van 24 januari jl. aangaf daartoe zo spoedig mogelijk een opdracht te zullen verlenen, zend ik u bijgaand onze offerte toe, waarin de te verrichten werkzaamheden zo goed mogelijk zijn ingeschat en begroot. Zoals u zult zien bieden wij twee varianten aan.

10.2b 10.2g WOB

Een bijkomend voordeel is dat er dan geen auteursrechtelijke afstemming nodig is, omdat wij in dat geval immers ons eigen auteursrechtelijk beschermde werk renoveren.

Graag verneem ik uw reactie op de offertes en de andere in deze brief genoemde punten. Tot nader overleg zijn wij desgewenst graag bereid.

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

de Architecten Cie. B.V.

art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: maandag 18 december 2017 16:04
Aan: art. 10.2.e Wob
Onderwerp: Fwd: Visie op samenwerking
Bijlagen: Visie op Samenwerking Binnenhof.pdf; ATT00001.htm

Fyi. Document wordt gebruikt voor de contractering van de architect.

art. 10.2.e Wob

Begin doorgestuurd bericht:

Van: "art. 10.2.e Wob" <art.10.2.e.Wob@rijksoverheid.nl>
Aan: "10.2.e Wob" <10.2.e.Wob@rijksoverheid.nl>
Kopie: "art. 10.2.e Wob" <art.10.2.e.Wob@rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Visie op samenwerking

art. 10.2.e Wob,

Bijgevoegd de visie op samenwerking welke ook aan de architecten en adviseurs is vestrekt in het kader van de oriënterende gesprekken

Groet,
art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob

Adviseur inkoop en contractmanagement

.....
Afdeling Inkoop en Contractmanagement
Directie Transacties & Projecten
Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag

Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

.....
M: art. 10.2.e Wob

E: art. 10.2.e Wob <art.10.2.e.Wob@rijksoverheid.nl>

W: www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

Beste 1
0

In navolging van de verschillende gesprekken die recentelijk hebben plaatsgevonden tussen jou, de Rijksbouwmeester en ondergetekende als coördinerend architect, doen wij je hierbij een schriftelijk voorstel met twee keuze opties voor een samenwerking met de coördinerend architect voor de verbouwing van de Tweede Kamer. Ik wil hierbij benadrukken dat alleen de twee opties, zoals hieronder nader zijn beschreven, onderwerp van keuze zijn.

Voorstel voor samenwerking:

Algemeen

Ellen van Loon is aangesteld als coördinerend architect voor de Tweede Kamer. Voor de Tweede Kamer is een structuur ontwerp (SO) gemaakt door de coördinerend architect. Dit SO met in achtneming van de opmerkingen zoals beschreven in **Keuzes d.d. 25-09-2017.PDF** vormt de basis voor de ontwerpfases na SO.

Ontwerpfases na SO

Het gehele Tweede Kamer complex zal door meerdere architecten worden uitgewerkt onder de supervisie van de coördinerend architect. Deze architecten zullen contractueel onder de coördinerend architect vallen.

In deze context en in navolging van meerdere gesprekken die hebben plaatsgevonden voor de samenwerking voor gebouwdeel N, zoals gemarkeerd in de bijlage, hierbij twee voorstellen. Beide voorstellen zien wij als de enige mogelijkheid waaronder een samenwerking tussen jou en de coördinerend architect kan plaatsvinden.

Optie 1

10.2e Wob is verantwoordelijk voor het ontwerp van de plenaire zaal zoals aangegeven in figuur 1 van de bijlage.

De coördinerend architect blijft eindverantwoordelijk voor alle aspecten voor de renovatie van het gehele Tweede Kamer complex. Onder de coördinerend architect vallen de werkzaamheden van zowel de nog te selecteren architecten als **10.2e Wob**.

Optie 2

De coördinerend architect en **10.2e Wob** werken samen aan gebouwdeel N zoals gemarkeerd in de bijlage. De coördinerend architect blijft eindverantwoordelijk voor alle aspecten voor de renovatie van het gehele Tweede Kamer complex. Onder de coördinerend architect vallen de werkzaamheden van zowel de nog te selecteren architecten als **10.2e Wob**.

In deze optie zullen de taken tussen **1** en de coördinerend architect als volgt worden verdeeld:

- Voorlopig en definitief ontwerp

Beide architecten werken samen om tot een gezamenlijk gedragen oplossing te komen voor de verschillende ontwerpopgaven voor bouwdeel N. De uiteindelijke ontwerpoplossing, welke is

goedgekeurd door de opdrachtgever zal door de coördinerend architect worden verwerkt op tekeningen en in het BIM-model.

De keuze van het formaat waarin ideeën worden uitgewisseld kan gebeuren in de vorm van gesprekken, schetsen, DWG etc.

- Bestek, technisch ontwerp

De coördinerend architect werkt het goedgekeurde definitief ontwerp verder uit tot een technisch ontwerp en zal de uitvoeringscriteria vastleggen in een bestek. De voortgang en uiteindelijke eindproducten zullen periodiek met **1** worden gedeeld. Opmerkingen en correcties zullen indien nodig worden doorgevoerd in de **0** uiteindelijk te leveren ontwerpdocumenten door de coördinerend architect.

- Uitvoering

Tijdens de uitvoering staat het **10.2e Wob** vrij de bouwplaats te bezoeken en indien nodig aanbevelingen te doen aan de coördinerend architect. Deze aanbevelingen worden indien nodig en mogelijk door de coördinerend architect meegenomen.

Credits

Optie 1

10.2e Wob wordt genoemd als de oorspronkelijke architect van de uitbreiding van de Tweede Kamer en het nieuwe ontwerp voor de plenaire zaal.

Optie 2

10.2e Wob en de coördinerend architect worden als co-auteurs genoemd voor gebouwdeel N zoals aangegeven in de bijlage.

Om het mogelijk te maken om het Voorlopig ontwerp te starten begin februari 2018 is het noodzakelijk om voor 22 december van dit jaar jouw keuze aan ons schriftelijk kenbaar te maken. De resterende tijd tot februari 2018 zal nodig zijn om de offerte en contracten af te ronden.

Met vriendelijke groet,

Ellen van Loon

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Datum 25 september 2017

Keuzelijst

Eerste betrokken gebruiker	Onderdeel in SO	Overnemen ja/nee (voorstel)	Toelichting
1. Eerste Kamer	Liftkamer in stadhouderskwartier met omloop voor scheiding publiek; functie tribunes verwisselen	Ja, t/m bovenste verdieping Mauritstoren.	Ontsluiting beide vleugels en Mauritstoren incl. mindervaliden.
2. Eerste Kamer	Keuken naar -1	Ja.	Goede oplossing. Kook- en spoelkeuken scheiden. Noenzaal en Johan de Wittzaal ongewijzigd
3. Eerste Kamer	Toegang laden/lossen via helling naar -1	Nee.	Helling niet geschikt en schaadt aanzien Binnenhof. Risico voor creëren 'achterkant'. Oplossing is mogelijk te vinden met meer kleinschalige ingreep naar -1 of via ruimte huidige keuken. Stalling fietsen integraal bekijken. Buitenruimte toegang en gevel in nauwe samenhang met gemeente (Buitenhof) vormgeven.

10.1.b, 10.2.g Wob

5. Eerste Kamer/Raad van State/ Algemene Zaken	Ruimtwijziging door RvS te huisvesten op deel -1 (deels), BG en +2 Hofkapel, AZ ruimte terug in eigen deel en EK ruimte terug in stadhouderskwartier	Ja.	Uitstekende oplossing om demarcatie aanzienlijk te versimpelen en RvS sober maar passend te huisvesten. Alleen mogelijk als totaalpakket.
--	--	-----	---

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Datum 25 september 2017

6. Eerste Kamer	Ruimte overnemen die RvS verlaat in stadhoudelijk kwartier voor in Hofkapel -1, BG en één zaal +1.	Ja.	In totaal gaat EK in ruimte enigszins vooruit. Onderzoeken of de oude volle raadszaal geschikt te maken is (incl. eisen aan meubilair die dat stelt) als commissiezaal met publieksvoorziening (PvE).
7. Eerste Kamer	Bruikbaar maken kap stadhoudelijk kwartier	Ja.	Kleine extra inspanning die veel oplevert. Nader onderzoeken op haalbaarheid, ook in relatie monumentale kwaliteit.
8. Eerste Kamer			Overig: aandacht voor voldoende WC's op juiste locaties. Terras Mauritstoren. Terras Hofvijver.
9. Raad van State	Huisvesten in Hofkapel op -1 (deels), BG en +2 met eigen (te creëren) ingang. Hofkapel als eenheid zichtbaar houden/maken.	Ja.	Voldoet in alle opzichten. Lost op wat in huidige ruimte op Binnenhof 1 niet op te lossen is. Aandacht voor huidige opslagfaciliteit in kelder Binnenhof 1 en wenselijkheid gebruik kelder (deels) Hofkapel. Aandacht voor voldoende daglichttoetreding in nieuwe vergaderzaal RvS.
10. Algemene Zaken	<i>Mondelinge toelichting</i>		
11. Algemene Zaken	<i>Mondelinge toelichting</i>		

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.1.b Wob

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Pagina 2 van 5

10.1.b, 10.2.g Wob

10.1.b, 10.2.g Wob

10.1.b, 10.2.g Wob

10.1.b, 10.2.g Wob

17. Tweede Kamer	Keuken naar -1
18. Tweede Kamer	Restaurant naar +1 (horizontaal)

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Datum 25 september 2017

19. Tweede Kamer	Alle commissiezealen naar BG
20. Tweede Kamer	Splitsen huisvesting fracties en ambtelijke diensten

10.1.b, 10.2.g Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob

22. Tweede Kamer	Extra commissiezaal op dak plenaire zaal plaatsen (N1)
23. Tweede Kamer	Nieuwbouw plenaire zaal en extra commissieaal. (N2)
24. Tweede Kamer	Pers uit perstoren naar locatie aan Pleinzijde (huidige restaurants).
25. Tweede Kamer	Voorzitter en griffier naar Perstoren

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Datum 25 september 2017

26. Tweede Kamer	Groene gracht	10.2.g Wob, 11.1 Wob
---------------------	---------------	----------------------

10.1.b, 10.2.g Wob

28. Tweede Kamer	
---------------------	--

10.1.b, 10.2.g Wob

30. Binnenhof	Mechanische ventilatie
31. Binnenhof	Ruime brandcompartimentering en sprinklers
32. Binnenhof	

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

Pagina 5 van 5

BIJLAGE

10.1.b, 10.2.g Wob

LEGENDA

Bouwdeel N

Figuur 1: Plenaire Zaal

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

de Architecten Cie. b.v.
De heer 10.2e Wob
Keizersgracht 126
1015 CW Amsterdam

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten
Projecten

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
Pieter Dijkmeester

T 10.2e
M 10.2e
10.2e Wob
@rijksoverheid.nl

Datum 21 december 2017
Betreft

Kenmerk
426665

Bijlage(n)
zoals omschreven

Geachte heer 10.2e Wob

In de afgelopen periode heb ik meerdere malen met je gesproken over het project renovatie Binnenhof en de Tweede Kamer gebouwen. Wij hebben gesproken over de stand van zaken van de planvorming en de gewenste samenwerking tussen jou en Ellen van Loon van architectenbureau Office for Metropolitan Architecture (OMA) die voor de Tweede Kamergebouwen een structuurontwerp heeft gemaakt en als supervisor eindverantwoordelijk is voor de renovatie van het gehele Tweede Kamer complex.

Op 31 oktober 2017 hebben wij met Rijksbouwmeester Floris Alkemade en Ellen van Loon, en in bijzijn van 10.2e Wob (OMA) en 10.2e Wob (Architekten Cie.) tijdens een diner besproken hoe de twee opties voor een mogelijke samenwerking tussen jou en Ellen er op hoofdlijnen uit zou kunnen zien en hoe we daar een goede basis voor kunnen leggen.

In twee workshops in Den Haag, op 21 november en 1 december 2017, hebben jij en Ellen samen met 10.2e (Architekten Cie.) en 10.2e Wob, het liggende structuurontwerp van OMA besproken. Hierbij hebben jullie met name gesproken over de in de jaren '90 toegevoegde nieuwe kop aan de Hofplaats en de vergaderblokken aan de voormalige gracht. Op 8 december 2017 heb ik vervolgens met jou, Ellen van Loon en 10.2e Wob, de mogelijke scenario's voor deze samenwerking en de eventuele terugvaloptie doorgenomen.

Afgelopen dinsdag heb ik overlegd met 10.2e Wob en 10.2e van jouw bureau. Met verwijzing naar dat overleg en de eerdere overleggen doe ik je hierbij mede namens Ellen van Loon het volgende voorstel tot samenwerking.

1. Algemeen

Ellen van Loon (OMA) is aangesteld als coördinerend architect voor de renovatie van de Tweede Kamer gebouwen. Zij heeft een structuurontwerp (SO) gemaakt voor de Tweede Kamer gebouwen waaronder gebouwdeel N. Dit SO met in achtneming van de opmerkingen zoals beschreven in het document *Keuzes d.d. 25-09-2017* (zie bijlage) vormt de basis voor de ontwerpfases na SO.

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten

Datum
21 december 2017

Kenmerk
426665

2. Ontwerpfases na SO

Het gehele Tweede Kamer complex zal onder supervisie van Ellen van Loon, als coördinerend architect, door meerdere (deelproject)architecten worden uitgewerkt. Deze deelprojectarchitecten vallen contractueel onder de coördinerend architect (OMA).

Jij en Ellen werken samen aan gebouwdeel N. Ellen van Loon is als coördinerend architect eindverantwoordelijk voor alle aspecten voor de renovatie van het gehele Tweede Kamer complex. Jullie samenwerking wordt vormgegeven in een onderling contract. Het Rijksvastgoedbedrijf heeft een contract met Ellen van Loon. De taken tussen jou en Ellen van Loon worden als volgt verdeeld:

- *Voorlopig en definitief ontwerp*

1 en Ellen werken samen om tot een gezamenlijk gedragen oplossing te komen voor de verschillende ontwerpopgaven in bouwdeel N. De keuze van het formaat waarin ideeën worden uitgewisseld is vrij, dit kan gebeuren in de vorm van gesprekken, schetsen, *.DWG etc. De uiteindelijke ontwerpoplossing, welke is goedgekeurd door de opdrachtgever (het Rijksvastgoedbedrijf), zal door Ellen van Loon en haar bureau, als coördinerend architect, worden verwerkt op tekeningen en in het BIM-model.

- *Bestek, technisch ontwerp*

Ellen van Loon en haar bureau werken als coördinerend architect het goedgekeurde definitief ontwerp verder uit in een, nog nader uit te werken, samenwerkingsverband met de uitvoerende partijen. De voortgang en uiteindelijke eindproducten zullen periodiek met 10. worden gedeeld. Opmerkingen en correcties zullen indien nodig door Ellen van Loon en haar bureau worden doorgevoerd in de uiteindelijk te leveren ontwerpdocumenten.

- *Uitvoering*

Tijdens de uitvoering staat het 10.2e Wob vrij de bouwplaats te bezoeken en indien nodig aanbevelingen te doen aan Ellen van Loon. Deze aanbevelingen worden indien nodig en mogelijk door haar meegenomen.

3. Credits

10.2e Wob en Ellen van Loon worden als co-auteurs genoemd voor gebouwdeel N.

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten

Ten slotte

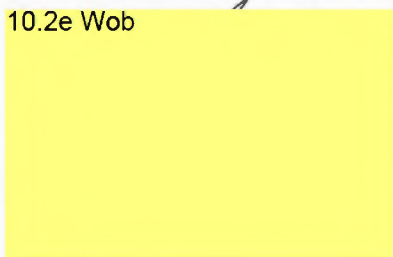
Het Binnenhof is één van onze belangrijkste monumenten. Het Tweede Kamergebouw en met name gebouwdeel N (de 'Nieuwbouw') speelt daarin een belangrijke rol. Er is mij veel aan gelegen dat jij, als oorspronkelijk architect van dat gebouwdeel, en Ellen van Loon als coördinerend architect voor de renovatie de kwaliteiten in een collegiale samenwerking bundelen. Op die wijze kunnen we gezamenlijk het beste eindresultaat bereiken. Uiteraard zijn de Rijksbouwmeester en ik altijd bereid jullie samenwerking te ondersteunen. Ik kijk met belangstelling uit naar je reactie.

Datum
21 december 2017

Kenmerk
426665

In het vertrouwen je hiermee een goed voorstel te hebben gedaan.

10.2e Wob

Pieter Dijkmeester

projectdirecteur renovatie Binnenhof

Bijlage:

- Keuzes d.d. 25-09-2017.PDF

Tevens per e-mail 10.2e Wob @rijksoverheid.nl

Rijksvastgoedbedrijf

Transacties&Projecten

t.a.v. de heer P. Dijckmeester en de heer F. Alkemade

Postbus 20952

2500EZ Den Haag

Hilversum, 30 December 2017

Geachte heer Dijckmeester,

Geachte heer Alkemade,

De Architecten Cie. en haar partner de heer 10.2e Wob hebben mijn advies en bijstand gevraagd ter zake van de voorgenomen verbouwing en renovatie van het Tweede Kamer complex.

Zoals u weet heeft de heer 10.2e Wob zowel de gevel van het huidige gebouw van de Tweede Kamer ontworpen als het interieur, waaronder de beroemde plenaire zaal, met de iconische blauwe stoelen. Het ontwerp is, na een grondige voorbereiding, in de periode 1988 - 1992 onder leiding van de heer 10.2e Wob en de Architecten Cie. gerealiseerd. Alle aanpassingen die naderhand gewenst of nodig waren zijn gedurende een periode van meer dan twintig jaar uitgevoerd door de heer 10.2e Wob en de Architecten Cie. De laatste aanpassing vond plaats in 2015.

Aan de Tweede Kamer is, als aan geen ander hedendaags gebouw in Nederland, de naam van haar architect en zijn bureau verbonden. Dit gebouw staat symbool voor en wordt geassocieerd met de reputatie van de heer 10.2e Wob en de Architecten Cie. Hiermee is niet, althans verregaand onvoldoende rekening gehouden in het voorstel voor de taakverdeling, dat in uw brief van 21 december jl. is gedaan.

Aanleiding voor de wens van het parlement tot verbouwing en aanpassing van het complex is de noodzaak het gebouw installatietechnisch te moderniseren (onder meer wat betreft 10.1b Wob) en op enkele punten bouwkundig te verbeteren (ondergrondse logistiek en keuken). De heer 10.2e Wob heeft eind 2015 deelgenomen aan een ronde tafel bijeenkomst waar hij zijn visie op de voorliggende renovatie plannen heeft gegeven, die waren opgesteld door het Rijksvastgoedbedrijf.

De heer 10.2e Wob heeft nadien meermalen zijn medewerking aangeboden, in de wetenschap dat hij, op basis van zijn grote kennis van en jarenlange ervaring met het complex, een belangrijke bijdrage aan de verbouwing plannen zou kunnen leveren. Hij heeft daarbij aangegeven open te staan voor verbeteringen en daarin actief te willen meedenken. Het Rijksvastgoedbedrijf is echter niet ingegaan op de tijdige suggesties en herhaalde verzoeken van de heer 10.2e Wob om hierover in een vroeg stadium de gebruikelijke, collegiale afstemming te zoeken.

Na een weinig transparante procedure is in maart 2017 een andere architect benoemd tot coördinerend architect van de verbouwing. De heer 10.2e Wob heeft zich loyaal opgesteld ten opzichte van deze keuze en wederom zijn hulp aangeboden.

In plaats daarvan heeft het Rijksvastgoedbedrijf gekozen voor het laten vervaardigen van een nieuw structuurontwerp voor de verbouwing van het gehele Binnenhof complex door de coördinerend

10.2e Wob

10.2e Wob

10.2e Wob

10.2e Wob

10.2e Wob

architect. Tijdens het ontstaan van het structuurontwerp heeft geen enkel contact met de heer 10.2e plaatsgevonden en de zeer rijke beschikbare kennis en ervaring met het gebouw en met de zeer specifieke gebruiker, die aanwezig is bij de heer 10.2e en bij medewerkers van de Architecten Cie. die bij de eerdere verbouwingen betrokken zijn geweest, is dus op geen enkele manier meegenomen in dit structuurontwerp.

Op 31 oktober jl. heeft de rijksbouwmeester, de heer Alkemade, een samenwerking op gelijkwaardige basis voorgesteld tussen de coördinerend architect en de heer 10.2e voor de afronding van de structuurfase en voor een werkbare verdeling van de architectenwerkzaamheden. Uiteindelijk mocht de heer 10.2e in november en december 2017 in een tweetal workshops zijn visie te geven op het door de coördinerend architect opgestelde structuurontwerp. Dit betrof een niet samenhangend geheel van uiteenlopende opties voor het Binnenhof complex, van geringe tot zeer ingrijpende ingrepen, waarvan een aantal inmiddels is afgewezen en andere nadere uitwerking behoeven.

Uit uw brief van 21 december jl. blijkt nu dat, in afwijking van het voorstel van de heer Alkemade van 31 oktober jl., in het verdere traject aan de heer 10.2e en de Architecten Cie. een ondergeschikte rol is toegedacht als adviseur van de coördinerend architect, waarbij hun bijdrage is beperkt tot gebouw N, terwijl ook Hotel Centraal door de heer 10.2e is ontworpen. Uit de beschrijving van de taakverdeling in uw brief valt verder op te maken dat de coördinerend architect – anders dan die titel aangeeft – een doorslaggevende stem heeft, niet alleen op het punt van de technische installaties, maar ook waar het de aanpassing van de ontwerpen van de heer 10.2e betreft.

Gezien de eerdere gesprekken, voorstellen en toezeggingen is dat voor de heer 10.2e en de Architecten Cie. niet acceptabel. Bovendien dreigt hierdoor een situatie te ontstaan waarin de reputatie en de persoonlijkheidsrechten van de heer 10.2e als architect van de genoemde gebouwen worden aangetast, zonder dat daarvoor een noodzaak bestaat, laat staan een rechtvaardiging.

Namens de heer 10.2e en de Architecten Cie. stel ik een taakverdeling voor die meer recht doet aan hun positie, zonder daarbij afbreuk te doen aan de rol van de coördinerend architect. De coördinerend architect zal in de navolgende ontwerp fasen uitwerking geven aan het structuurontwerp, met uitzondering van het gebouwdeel N en Hotel Centraal, waarvoor de heer 10.2e, tezamen met de Architecten Cie., als architect wordt aangesteld. De opdracht aan de heer 10.2e/de Architecten Cie. wordt rechtstreeks vanuit het Rijksvastgoedbedrijf verleend. Zij werken het structuurontwerp voor deze onderdelen in overleg met de coördinerend architect uit en stellen ook het BIM model op, dat aansluit bij het totaal BIM model van het Binnenhof complex.

De heer 10.2e en de Architecten Cie. geven er de voorkeur aan om in dit stadium te trachten een conflict over de taakverdeling te voorkomen door middel van bovenstaande oplossing, die meer recht doet aan de genoemde belangen van en toezeggingen aan de heer 10.2e en de Architecten Cie. Deze oplossing is ook voor het RVB een logische keuze, zowel uit oogpunt van efficiency (gebruik van aanwezige kennis en ervaring) als ter waarborging van de continuïteit, hetgeen de risico's in dit complexe traject beperkt en de verantwoordelijkheden duidelijk belegt.

Mocht het Rijksvastgoedbedrijf niet akkoord gaan met de voorgestelde oplossing, dan is mijn voorstel deze kwestie onder leiding van een ervaren zakelijk mediator te bespreken, met toepassing

van het reglement van de Mediators federatie Nederland, om zo tot een voor alle betrokkenen aanvaardbare oplossing te komen.

Graag verneem ik of het Rijksvastgoedbedrijf bereid is de voorgestelde oplossing over te nemen, dan wel, indien dat niet het geval is, of het Rijksvastgoedbedrijf bereid is deel te nemen aan de voorgestelde mediation. Om tegelijkertijd de voortgang van het proces te bevorderen en rekening te houden met de vakantie periode, verneem ik de inhoudelijke reactie van het Rijksvastgoedbedrijf graag uiterlijk 12 januari a.s.

Hoogachtend,

10.2e Wob

10.2e Wob

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

Wefers Bettink
De heer 10.2e Wob
Torenlaan 38
1217 RW Hilversum

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten
Projecten

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
Pieter Dijckmeester

T 10.2e
M 10.2e
10.2e Wob
@rijksoverheid.nl

Datum 9 januari 2018
Betreft Uw brief d.d. 30 december 2017

Kenmerk
434250

Bijlage(n)

~

Kopie aan
Dhr. F. Alkemade,
Rijksbouwmeester

Geachte heer 10.2e Wob,

Ik heb uw brief d.d. 30 december 2017 in goede orde ontvangen. Over de in uw brief opgenomen visie en voorstellen zal de Rijksbouwmeester, de heer Alkemade, woensdag 10 januari 2018 contact opnemen met de 10.2e Wob.

In het vertrouwen u hiermee voor dit moment voldoende te hebben ingelicht,

Hoogachtend,

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
10.2e Wob

drs. P.N.M. Dijckmeester MBA

projectdirecteur renovatie Binnenhof

10.2e Wob

Van: Alkemade, Floris
Verzonden: donderdag 11 januari 2018 09:34
Aan: 10.2e Wob
CC: Dijkmeester, Pieter; 10.2e Wob; 10.2e Wob
Onderwerp: RE: Svz 10.2e . Terugkoppeling gesprek 10.2e

Gevoeligheid: Vertrouwelijk

Ls,

10.2.g wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob

11.1 Wob

Groet
Floris

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: 10.2e Wob <10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>
Datum: dinsdag 09 jan. 2018 8:57 PM
Aan: Alkemade, Floris <10.2e Wob @rijksoverheid.nl>
Kopie: Dijckmeester, Pieter <10.2e Wob @rijksoverheid.nl>, 10.2e Wob
 10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>, 10.2e Wob 10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: Svz Evelyne Merckx. Terugkoppeling gesprek 10.2

Floris,

Ik ben even de stand van zaken m.b.t. Evelyne Merckx nagegaan.

Het inkoopteam heeft gisteren met haar gesproken.

Zij wil, 10.2e Wob, graag doorgaan met werken. Ook aan ons project.

Zij stelt zich voor haar werkzaamheden dan in combinatie met een ander bureau te doen. Welk is nog niet bekend.

Wij hebben aangegeven over die constructie na te denken.

10.2e zal e.e.a. met jou bespreken deze week.

OMA.1

De korte ontvangstbericht is vanmiddag naar 10.2e Wob gegaan met cc aan jou.

ik heb vanmiddag ook Ellen kort op de hoogte gebracht van de stand van zaken 10.2.

Zij heeft kennis genomen van de 10.2e Wob brief (niet meegekregen).

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob, 10.2e Wob

Tot zo ver.

Ik wens je een goede reis naar Manchester,

Groet

10.2

> Retouradres Postbus 20952 2500 EZ Den Haag

de Architecten Cie. b.v.
10.2e Wob
Keizersgracht 126
1015 CW Amsterdam

Datum 2 februari 2018
Betreft Renovatie Binnenhof

Geachte heer **10.2e**, beste **10**

In 2015, 2016 en 2017 hebben wij meerdere malen gesproken over het project renovatie Binnenhof en de Tweede Kamergebouwen. De afgelopen maanden is in diverse samenstellingen nader van gedachten gewisseld over de gewenste samenwerking tussen jou en Ellen van Loon van architectenbureau Office for Metropolitan Architecture (OMA), die als coördinerend architect eindverantwoordelijk is voor de renovatie van het gehele Tweede Kamercomplex. Op 21 december 2017 heb ik je ons voorstel voor de samenwerking tussen jou en Ellen van Loon gestuurd, in lijn met het overleg op 18 december 2017 met **10.2** van jouw bureau. **e**

Op dit voorstel ontving ik je reactie met de brief van Wefers Bettink van 30 december 2017. Vervolgens heeft de Rijksbouwmeester op 10 en 23 januari 2018 telefonisch met jou en **10.2e Wob** gesproken over de in de brief van Wefers Bettink opgenomen visie en voorstellen. De Rijksbouwmeester heeft daarbij aangegeven dat wij niet akkoord kunnen gaan met het in de brief verwoorde voorstel. In het gesprek zijn wel andere mogelijkheden verkend.

Met verwijzing naar de genoemde telefonische overleggen doe ik je hierbij het volgende voorstel tot samenwerking.

1. **10.2e Wob** krijgt opdracht van het Rijksvastgoedbedrijf voor ontwerpwerkzaamheden betreffende het Voorontwerp (VO) en het Definitief ontwerp (DO) voor de Plenaire zaal van de Tweede Kamer en voor werkzaamheden voor betrokkenheid bij gebouw N.
2. Ellen van Loon (OMA) is aangesteld als coördinerend architect voor de renovatie van de Tweede Kamercomplex en heeft het structuurontwerp (SO)

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten
Projecten

Korte Voorhout 7
Postbus 20952
2500 EZ Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
Pieter Dijkmeester

T **10.2e**
M **10.2e**
10.2e Wob
@rijksoverheid.nl

Kenmerk
448998

Bijlage(n)
1. Keuzes d.d. 250917
2. Demarcatie plenaire zaal
bouwdeel N, d.d. 310118

Referenties
Brief RVB d.d. 211217,
kenmerk 426665
Brief Wefers Bettink d.d.
301217
Brief RVB d.d. 090118,
kenmerk 434250

Kopie aan
- Rijksbouwmeester

gemaakt. Dit SO, met in achtneming van de opmerkingen zoals beschreven in het document *Keuzes d.d. 25-09-2017* (zie bijlage 1), vormt de basis voor de ontwerpfasen VO en DO.

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten

Datum
2 februari 2018

Kenmerk
448998

3. Het Tweede Kamercomplex, waaronder gebouwdeel N, zal onder supervisie van Ellen van Loon, als coördinerend architect, door meerdere (deelproject) architecten worden uitgewerkt.

10.2e Wob wordt als auteursrechthebbende architect op adequate wijze betrokken bij gebouwdeel N.

4. Het Rijksvastgoedbedrijf heeft een contract met OMA en een afzonderlijk contract met **10.2e Wob**. De deelprojectarchitecten vallen contractueel onder OMA.

De taken tussen jou en Ellen van Loon worden als volgt verdeeld:

VO en DO fase Plenaire zaal

10.2 is architect voor het ontwerp van de Plenaire zaal zoals aangegeven op pagina 3 en 4 van bijlage 2. De ontwerpwerkzaamheden van de Plenaire zaal lopen volledig mee in de planning van de planfasen van OMA.

Ellen van Loon (OMA) is in haar rol als coördinerend architect leidend in en verantwoordelijk voor het ontwerpproces van de Tweede Kamergebouwen als geheel, en het resultaat hiervan. Zij wordt door **10.2e Wob** tijdig en adequaat geïnformeerd, betrokken bij de uitwerking van de Plenaire zaal en in de gelegenheid gesteld bij alle afspraken met de gebruiker aanwezig te zijn. De keuze van het formaat waarin ideeën worden uitgewisseld kan gebeuren in de vorm van gesprekken, schetsen, .DWG etc.

VO en DO fase Gebouw N

Ellen van Loon is architect voor het ontwerp van gebouwdeel N zoals aangegeven op pagina 3 en 4 van bijlage 2 en exclusief de Plenaire zaal.

10.2 wordt, mede in zijn rol als auteursrechthebbende architect, op adequate wijze betrokken bij het ontwerp van gebouwdeel N. De inbreng van **10.2** vindt plaats conform de planning van de planfase van OMA. Een eventuele projectarchitect die gemandateerd is om voor **10.2e Wob** beslissingen te nemen is 'embedded' in het ontwerpteam van OMA en zijn werkzaamheden vinden plaats op het kantoor van OMA.

De keuze van het formaat waarin ideeën worden uitgewisseld kan gebeuren in de vorm van gesprekken, schetsen, .DWG etc.

Overige projectfases**Technisch ontwerp en bestekfase**

Ellen van Loon en haar bureau werken het door het Rijksvastgoedbedrijf goedgekeurde definitief ontwerp verder uit in een, nog nader vast te stellen, samenwerkingsverband met de uitvoerende partijen. De voortgang van deze planfasen en uiteindelijke eindproducten hiervan zullen periodiek met **10.2e Wob** worden gedeeld. Opmerkingen en correcties van zijn kant zullen indien nodig door Ellen van Loon en haar bureau worden doorgevoerd in de aan het Rijksvastgoedbedrijf te leveren ontwerpdocumenten.

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten

Datum
2 februari 2018

Kenmerk
448998

Uitvoeringsfase

Tijdens de uitvoering staat het **10.2e Wob** vrij de bouwplaats te bezoeken en indien nodig aanbevelingen te doen aan Ellen van Loon. Deze aanbevelingen worden indien nodig en mogelijk door haar meegenomen.

Kwaliteitsteam

Voor het project Renovatie Binnenhof is een Kwaliteitsteam samengesteld onder voorzitterschap van de Rijksbouwmeester. Dit Kwaliteitsteam zal als klankbord dienen en richting geven indien tijdens de ontwerpfases verschil van visie tussen **10** en Ellen van Loon mocht ontstaan. **.2**

BIM

10.2e Wob, of zijn projectarchitect, verwerkt in zijn rol als architect van de Plenaire zaal het door het Rijksvastgoedbedrijf goedgekeurde VO en DO voor dit deel, binnen de kantooromgeving van OMA in de vorm van een (BIM)model. Het staat **10.2e Wob** vrij om met de deelprojectarchitecten in overleg te treden over een eventuele rol van hem in het vervaardigen van BIM-model(len) voor die deelprojecten.

Ellen van Loon (OMA) is in haar rol als coördinerend architect verantwoordelijk voor het samenvoegen van de ontwerpen in een compleet (BIM)model van het Tweede kamercomplex. OMA werkt de plannen voor het Tweede kamercomplex uit in samenwerking met meerdere deelprojectarchitecten.

Credits

Ellen van Loon wordt als auteur genoemd voor gebouwdeel N in samenwerking met **10.2e Wob**. **10.2e Wob** wordt als auteur genoemd voor de plenaire zaal in samenwerking met Ellen van Loon.

Ten slotte

Zoals in al onze gesprekken sinds december 2015 aan de orde is geweest is **11.1** **Wob** dat jij, als oorspronkelijk architect van gebouw N, en Ellen van Loon als coördinerend architect voor de renovatie van het Tweede kamercomplex een collegiale samenwerking aangaan. Alleen op die wijze kunnen we gezamenlijk het beste eindresultaat bereiken. Ik kijk met belangstelling uit naar je reactie.

In het vertrouwen je hiermee een goed voorstel te hebben gedaan.

Met vriendelijke groet,
10.2e Wob

Pieter Dijckmeester

projectdirecteur renovatie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf
Transacties & Projecten

Datum
2 februari 2018

Kenmerk
448998

Bijlagen:

1. Keuzes, d.d. 25-09-2017
2. Demarcatie plenaire zaal – bouwdeel N, d.d. 01-02-2018

Keuzelijst

Eerste betrokken gebruiker	Onderdeel in SO	Overnemen ja/nee (voorstel)	Toelichting
1. Eerste Kamer	Liftkamer in stadhouderskwartier met omloop voor scheiding publiek; functie tribunes verwisselen	10.2.g Wob, 11.1 Wob	
2. Eerste Kamer	Keuken naar -1		
3. Eerste Kamer	Toegang laden/lossens via helling naar -1		

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

5. Eerste Kamer/Raad van State/ Algemene Zaken	Ruimtwijziging door RvS te huisvesten op deel -1 (deels), BG en +2 Hofkapel, AZ ruimte terug in eigen deel en EK ruimte terug in stadhouderskwartier
--	--

6. Eerste Kamer	Ruimte overnemen die RvS verlaat in stadhoudelijk kwartier voor in Hofkapel -1, BG en één zaal +1.	10.2.g Wob, 11.1 Wob	
7. Eerste Kamer	Bruikbaar maken kap stadhoudelijk kwartier		
8. Eerste Kamer			
9. Raad van State	Huisvesten in Hofkapel op -1 (deels), BG en +2 met eigen (te creëren) ingang. Hofkapel als eenheid zichtbaar houden/maken.		
10. Algemene Zaken	<i>Mondelinge toelichting</i>		
11. Algemene Zaken	<i>Mondelinge toelichting</i>		

10.2.g Wob, 11.1 Wob, art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812), 10.1b Wob

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

17. Tweede Kamer	Keuken naar -1
18. Tweede Kamer	Restaurant naar +1 (horizontaal)

19. Tweede Kamer	Alle commissiezealen naar BG	10.2.g Wob, 11.1 Wob
20. Tweede Kamer	Splitsen huisvesting fracties en ambtelijke diensten	

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

22. Tweede Kamer	Extra commissiezaal op dak plenaire zaal plaatsen (N1)
23. Tweede Kamer	Nieuwbouw plenaire zaal en extra commissieaal. (N2)
24. Tweede Kamer	Pers uit perstoren naar locatie aan Pleinzijde (huidige restaurants).
25. Tweede Kamer	Voorzitter en griffier naar Perstoren

Vervallen rubriceringsaanduiding

Datum 25 september 2017

26. Tweede Kamer	Groene gracht	10.2.g Wob, 11.1 Wob
---------------------	---------------	----------------------

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

28. Tweede Kamer	
---------------------	--

art. 2.23 lid 1 aanhef en onder e Aanbestedingswet 2012, 10.1b Wob, Besluit Geheimverklaring (Stcrt. 2016/59812)

30. Binnenhof	Mechanische ventilatie
31. Binnenhof	Ruime brandcompartimentering en sprinklers
32. Binnenhof	

Vervallen rubriceringsaanduiding

BIJLAGE

10.1.b, 10.2.g Wob

LEGENDA

Bouwdeel N

Figuur 1: Plenaire Zaal

art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: vrijdag 21 juni 2019 11:36
Aan: art. 10.2.e Wob
Onderwerp: Fwd: Communicatie renovatie Binnenhof (afspraken en een videoboodschap voor jou)
Bijlagen: 170413 Communicatieprotocol renovatie Binnenhof.pdf

---

From: art. 10.2.e Wob
Sent: 5-2-2018 17:02:13
To: art. 10.2.e Wob
Cc: Postbus RVB Renovatie Binnenhof
Bcc: art. 10.2.e Wob @dokarchitecten.nl'; art. 10.2.e Wob @rappange.nl'; art. 10.2.e Wob @merk-x.nl'; art. 10.2.e Wob @abt.nl'; art. 10.2.e Wob @rhdhv.com'; art. 10.2.e Wob @peutz.nl'; art. 10.2.e Wob @winhov.nl'; art. 10.2.e Wob @vanhoogevest.nl'; art. 10.2.e Wob @arup.com'; art. 10.2.e Wob @oma.com'; art. 10.2.e Wob @cie.nl'; 'secretariaat@art. 10.2.e Wob.com'; art. 10.2.e Wob @wesseldejonge.nl'; art. 10.2.e Wob @bureaufriz.nl'; art. 10.2.e Wob @bureaufriz.nl'; art. 10.2.e Wob @arcadis.com'; art. 10.2.e Wob @dgm.nl'; art. 10.2.e Wob @levelav.nl'
Subject: Communicatie renovatie Binnenhof (afspraken en een videoboodschap voor jou)

Beste collega,

Als ik het goed heb, ben jij de contactpersoon voor de communicatie/woordvoering over de bijdrage van jullie bureau aan de renovatie van het Binnenhof.

We staan aan de start van de VO-fase van de renovatie van het Binnenhof. Daarvoor is een flink aantal partijen geselecteerd (architecten, interieurarchitecten, restauratiearchitecten, technisch adviseurs...) die onder leiding van de coördinerend architecten Ellen van Loon (OMA) en Liesbeth van der Pol (DOK) en coördinerend technisch adviseur Joop Paul (ARUP) aan de slag zullen gaan.

Morgen is hiervoor een Project start Up georganiseerd in de Grafelijke Zalen op het Binnenhof. Als het goed is, is jouw bureau hier ook vertegenwoordigd. Een nieuwsmoment, zou je denken!

10.2.g Wob, 11.1 Wob

10.2.g Wob, 11.1 Wob

In de video verwijs ik naar het communicatieprotocol. Zie bijlage. Daarin staat beschreven hoe we vanuit het RVB willen samenwerken als het gaat om de communicatie over dit project. Uit oogpunt van veiligheid (de inhoud van dit project is niet voor niks geheim verklaard) en politiek-bestuurlijke gevoeligheden, maak ik graag de afspraak dat je pas extern gaat communiceren over de bijdrage van jullie bureau aan dit project na afstemming met het RVB, in casu met mij als centrale contactpersoon voor de communicatie. Mijn contactgegevens vind je hieronder.

Voor persvragen verwijs ik je graag naar **art. 10.2.e Wob**, woordvoerder staatssecretaris Knops (verantwoordelijk voor het Rijksvastgoedbedrijf). **art. 10.2.e Wob** is bereikbaar via **art. 10.2.e Wob**@minbzk.nl en tel. **art. 10.2.e Wob**.

Concreet wil ik graag het volgende met je afspreken:

- **10.2.g Wob, 11.1 Wob**
- Op het moment dat dit wel zo is, dan geven we hiervoor vanuit RVB een seintje kort van tevoren.
- Vanuit het RVB publiceren we dan een persbericht, dat we ook via onze social media kanalen onder de aandacht zullen brengen. Het staat je uiteraard vrij om dit bericht vervolgens te delen met je eigen achterban. De namen van de partijen komen allemaal op onze site.
- Wil je zelf meer inhoud toevoegen aan dit bericht, bijvoorbeeld om op je eigen website te kunnen plaatsen, mail of bel me dan even svp, dan stemmen we dat samen af.

Tot slot wijs ik je graag op onze website waar veel informatie te vinden is over het project, waaronder ook foto's die je rechtevrij kunt downloaden om te gebruiken: www.rijksvastgoedbedrijf.nl/binnenhof

Ik hoop je hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Bel of mail gerust als je vragen of opmerkingen hebt. Ik kijk uit naar een goede samenwerking!

Ps. Mocht dit bericht misschien beter bij een van je collega's terechtkomen, laat het mij dan nog even weten s.v.p. zodat we over en weer over de juiste contactgegevens beschikken. Dank vast!

Met vriendelijke groet,

art. 10.2.e Wob

Senior communicatie adviseur

.....

Afdeling Communicatie

Directie Bestuur en Bedrijfsvoering

Rijksvastgoedbedrijf

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag Postbus 16038 | 2500 BA | Den Haag .....

M art. 10.2.e Wob

<mailto:art. 10.2.e Wob@rijksoverheid.nl> art. 10.2.e Wob@rijksoverheid.nl <http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl/>
http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl

<https://twitter.com/RijksvastgoedNL> Twitter @RijksvastgoedNL

<https://www.linkedin.com/company/rijksvastgoedbedrijf?trk=company_logo> LinkedIn Rijksvastgoedbedrijf

<https://www.instagram.com/rijksvastgoednl/> Instagram RijksvastgoedNL

<https://www.facebook.com/Rijksvastgoedbedrijf/> Facebook Rijksvastgoedbedrijf

.....

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

de Architecten Cie. B.V.

Keizersgracht 126
1015 CW Amsterdam
PO BOX 576
NL-1000 AN Amsterdam
The Netherlands

T **10.2e Wob**
E **10.**@cie.nl

www.cie.nl

KvK 58806075

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ter attentie van: de heer Pieter Dijkmeester
Postbus 20952
2500 EZ DEN HAAG

15 februari 2018

17082 / FS / 180215

Betreft: Samenwerkingsvoorstel Tweede Kamer

Geachte heer Dijkmeester, beste Pieter,

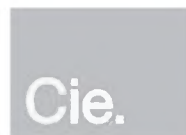
Wij danken hierbij de heren **10.2e Wob** en **10.2e Wob** voor hun komst naar Amsterdam om samen met ons dieper in te gaan op mogelijke oplossingsrichtingen voor samenwerking.

Aan het eind van het gesprek vroegen zij ons om een voorstel te doen voor de aanpassing van de in de brief van 2 februari 2018 van Pieter Dijkmeester geformuleerde opdracht, zodat die in onze visie voldoet aan onze uitgangspunten. Zoals wij zeiden staat een dergelijk voorstel in essentie in de brief d.d. 22 december 2017 van onze advocaat aan Pieter Dijkmeester, maar wij zijn graag bereid dat in deze brief wat nader uit te werken.

Van belang is dat wij van beide kanten uitgaan van de in dezen relevante feiten.

Vast staat dat **10.2e Wob** sinds 1992 geldt als de architect van zowel gebouwdeel N als de binnengevel van Hotel Central en als renovatie-architect van alle bestaande panden van het Binnenhof complex. De persoonlijkheidsrechten op deze werken berusten bij **10.2e Wob** het auteursrecht komt toe aan de Architecten Cie. Deze feiten dienen het uitgangspunt van de opdracht aan **10.2e Wob** en de Architecten Cie. **10.2.g** te zijn.

In het licht hiervan zijn wij uiteraard akkoord met de opdracht aan **10.2e** / de Architecten Cie. voor de plenaire zaal, zij het dat daar in onze visie de omloop rondom de zaal, die daarmee rechtstreeks in verbinding staat, deel van uitmaakt. Bovenstaande feiten brengen voorts mee dat wij als rechthebbenden de voorstellen op structuurplanniveau voor gebouwdeel N en de binnengevel van Hotel Central dienen te toetsen, ter voorkoming van onredelijke aantasting of vermindering van gebouwdeel N en de binnengevel van Hotel Central als architectonisch werk. Na onze instemming met deze voorstellen (waar nodig na aanpassing daarvan) brengt goed opdrachtgeverschap mee dat de Architecten Cie./ **10.2e** in de gelegenheid worden gesteld deze voorstellen, voor zover ze niet een structurele ingreep betreffen, uit te werken binnen het kader van het structuurplan en in afstemming met de coördinerend architect. Naar onze mening staat hieraan ook niets in de weg.

In geval van een structurele ingreep, zoals bijvoorbeeld de voorgenomen wijziging van de entreepartij en het restaurant, zal de omvang nauwkeurig moeten worden afgesproken en de coördinerend architect, die deze ingrepen als architect tot en met DO niveau zal ontwerpen, zal dit doen binnen het kader van de waardestelling (zie hierna) en in afstemming met de Architecten Cie./10.2e Wob. Wij zullen de betreffende ontwerpvoorstellen daarna technisch uitwerken en opnemen in onze uitvoeringstekeningen van gebouwdeel N en de binnengevel van Hotel Central. Uit het bovenstaande volgt ook, dat de Architecten Cie./10.2e Wob ook na de verbouwing wordt aangemerkt als architect van gebouwdeel N en de binnengevel van Hotel Central. Daarnaast is OMA/Ellen van Loon coördinerend architect van het complex van de Tweede Kamer, renovatie-architect van de bestaande panden en, waar het de hierboven bedoelde structurele ingrepen in gebouwdeel N betreft, architect van deze ingrepen.

Kwaliteitsteam

Uit oogpunt van consistentie en om recht te doen aan bovengenoemde uitgangspunten zou het kwaliteitsteam architectonische discussiepunten die worden voorgelegd moeten toetsen aan het kader van de waardestelling. Met het oog op de gewenste transparantie verdient het aanbeveling om hiervoor een goede procedure vast te leggen.

Waardestelling

Wat betreft de waardestelling lijkt het ons goed dat niet alleen wij maar ook het RVB een onafhankelijk deskundige benoemen die met het opstellen worden belast. De opdracht aan deze deskundigen zou moeten inhouden om gezamenlijk tot een waardestelling te komen.

Graag werken wij het voorstel met u als opdrachtgever verder uit. Met het oog op de noodzakelijke spoedige besluitvorming zien wij Uw reactie graag maandag 19 februari a.s. tegemoet, evenals een voorstel voor een bespreking hiervan in de komende week.

Met vriendelijke groet,

de Architecten Cie. B.V.

10.2e Wob

10.2e Wob

COO | Partner

de Architecten Cie. B.V.
Keizersgracht 126
1015 CW Amsterdam
PO BOX 576
NL-1000 AN Amsterdam
The Netherlands

T +10.2e Wob
E 10 @cie.nl

www.cie.nl

KvK 58806075

Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Ter attentie van: Staatssecretaris Raymond Knops
Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag

7 november 2018

Betreft: Architectenkeuze Gebouw N, Tweede Kamer

Geachte heer Knops,

Ik richt mij wederom tot u, daar het traject van mediation een enorme traagheid en tot op heden nog geen oplossing kent. Randvoorwaarde was immers voor het zomerreces tot een oplossing te komen en zo geen geweld te doen aan de status quo van het proces en het ontwerp (Structuur Ontwerp).

De huidige voortgang zorgt voor onomkeerbaarheid, immers op dit moment vindt afronding van het Voorontwerp plaats, hetgeen in strijd is met onze afspraken en belangen. Wij zijn reeds geruime tijd in afwachting van een door het RVB eenzijdig besloten en geconcipieerd voorstel, terwijl een werkbare oplossing met oog voor ieders belangen voorhanden is.

Ik bied u hierbij deze werkbare oplossing aan met de intentie op zo kort mogelijke termijn tot overeenstemming te komen. Ik licht dit voorstel, desgewenst, persoonlijk graag toe.

In het vertrouwen hiermee een oplossing te bieden in de impasse, zie ik uw reactie met belangstelling tegemoet.

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

de Architecten Cie.

Bijlage 2

Voorstel tot samenwerking 1 /Cie – RVB Tweede Kamer 7 november 2018

Het “voorstel tot samenwerking” als beschreven in de brief van het Rijksvastgoedbedrijf van 2 februari 2018 zal aldus luiden:

1. 1 /Cie. krijgt opdracht van het Rijksvastgoedbedrijf voor ontwerpwerkzaamheden betreffende de beoordeling van het 50% Voorontwerp (VO) voor het gehele Tweede Kamercomplex en de uitwerking van het 50% Voorontwerp (VO) en het Definitief Ontwerp (DO) voor gebouwdeel N met uitzondering van Hotel Central en de binnentuinen (hierna te noemen gebouwdeel N) en opdracht tot uitwerking + esthetische begeleiding in alle nakomende fasen.
2. Ellen van Loon (OMA) is aangesteld als coördinerend architect van het Tweede Kamercomplex en heeft het Structuurontwerp (SO) gemaakt. Dit SO is uitgewerkt in een 50% VO en vormt met de auteursstoets van 1 /Cie. de basis voor de uitwerking van de ontwerpfasen VO en DO.
3. Het Tweede Kamercomplex, waaronder gebouwdeel N, zal onder supervisie van Ellen van Loon, als coördinerend architect, door meerdere (deelproject)architecten worden uitgewerkt. 1 /Cie. krijgt als auteursrechthebbende architect de opdracht tot renovatie van gebouwdeel N.
4. 10.2.g

De taken tussen 1 /Cie. en 10.2.g worden als volgt verdeeld:

Vo en DO fase gebouwdeel N

1 /Cie. is architect voor het ontwerp van gebouwdeel N zoals aangegeven op bijlage 1.

Ellen van Loon (OMA) is in haar rol als coördinerend architect leidend in en verantwoordelijk voor de coördinatie van het ontwerpproces van de Tweede Kamergebouwen als geheel, en het resultaat hiervan. Zij wordt door 1 /Cie. tijdig en adequaat geïnformeerd.

Overige projectfasen

Technisch Ontwerp en bestekfase 1 /Cie. gebouwdeel N

1 /Cie. werken het door het Rijksvastgoedbedrijf goedgekeurde Definitief Ontwerp verder uit in een, nog nader vast te stellen, samenwerkingsverband met de uitvoerende partijen. De voortgang van deze planfasen en uiteindelijke eindproducten hiervan zullen periodiek met Ellen van Loon (OMA) worden gedeeld. Opmerkingen en correcties van haar kant zullen indien nodig door 1 /Cie. worden doorgevoerd in de aan het Rijksvastgoedbedrijf te leveren ontwerpdocumenten.

Uitvoeringsfase 1 /Cie. gebouwdeel N

Tijdens de uitvoering zal 1 /Cie. de esthetische begeleiding uitoefenen. Het staat Ellen van Loon (OMA) vrij de bouwplaats te bezoeken en indien nodig aanbevelingen te doen aan 1 /Cie. Deze worden indien mogelijk door 1 /Cie. meegenomen.

Commissie van Wijzen

In geval van verschil van visie tussen 1 /Cie. en het Rijksvastgoedbedrijf zal de Commissie van Wijzen om een oordeel worden gevraagd.

BIM

1 /Cie. produceert van het goedgekeurde VO en DO voor het gebouwdeel N een BIM model.

Credits

1 /Cie is en blijft auteur en oorspronkelijk architect verbouwing en nieuwbouw 1992.

Ellen van Loon (OMA) is auteur en architect Structuur Ontwerp (SO).

1 /Cie is auteur en architect renovatie gebouwdeel N.

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 16169 2500 BD Den Haag

De heer 10.2e Wob
Keizersgracht 126
1015 CW Amsterdam

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Verkoop

Korte Voorhout 7

2511 CW Den Haag

Postbus 16169

2500 BD Den Haag

www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Datum 21 december 2018

Betreft Opdracht

Contactpersoon

drs. P.N.M. Dijckmeester MBA

T 10.2e

Geachte heer 10.2e ,

Ons briefkenmerk
671086

KvK nummer
65890604

BTW nummer
NL8563.05.765.B.01

In vervolg op de overleggen die wij hebben gehad naar aanleiding van uw brief van 7 november 2018 aan de staatssecretaris, bericht ik u als volgt. In de overleggen is onder meer besproken dat u hoofdactor moet zijn bij die onderdelen die bepalend zijn voor het democratisch proces van de Tweede Kamer. Het laatste overleg heeft plaatsgevonden op 12 december 2018 tussen de heer 10.2e Wob van de Architecten Cie. en twee van mijn medewerkers en had als doel om een stap te zetten in de uitwerking van genoemd uitgangspunt. De heer 10.2e Wob heeft in dit overleg namens u aangedrongen op een concreet voorstel van het Rijksvastgoedbedrijf. Hieraan kom ik met deze opdracht tegemoet.

Inmiddels heeft op 12 december 2018 het Presidium van de Tweede Kamer uit meerdere varianten in het Structuurontwerp een keuze gemaakt over de omvang van de renovatie in gebouw N van het Tweede Kamercomplex. De uitkomst van dit besluitvormingsproces is dat de opgave in hoofdzaak zal bestaan uit vervanging van de installaties en dat wordt afgezien van de uitbreiding van het gebouw aan de Hofplaats voor het ledenrestaurant of voor een zaal XL. De indeling en het afwerkingsniveau van gebouw N blijven zoveel mogelijk ongewijzigd en de inbouwpakketten worden zoveel mogelijk hergebruikt. Gelet op de verwachte en gewenste toename van het aantal bezoekers dienen de entrees te worden aangepast en wordt het Statenlokaal verplaatst. Deze beslissing van het Presidium van de Tweede Kamer vormt dan ook de grondslag voor uw opdracht.

Voorts dient het gebouw te voldoen aan wet- en regelgeving, zoals onder meer het Bouwbesluit en de richtlijn Integratie Toegankelijkheid Standaarden, en het herziene Programma van Eisen van de Tweede Kamer zoals dat in januari 2019 door hen wordt vastgesteld. Dit is het vaste kader voor de renovatie en voor de opdracht aan u. Voor het ontwerp betekent dit dat er rekening moet worden gehouden met voldoende en goed bereikbare toiletgroepen, 10.1b Wob

conform het Programma van Eisen van de Tweede Kamer, en de vertaling hiervan in het ontwerp, en dat de keukens en uitgiftebalies van respectievelijk het ledenrestaurant en de Kamerrestaurants moeten worden geoptimaliseerd. Op de plaats van het huidige Statenlokaal ontstaat ruimte voor het terugbrengen van een commissiezaal.

Het ontwerp moet passen binnen de politiek vastgestelde randvoorwaarden voor de renovatie. Het algemene uitgangspunt is sober en doelmatig. De planning is dat de renovatie wordt uitgevoerd tussen zomerreces 2020 en kerstreces 2025. Het budget voor het renovatieproject Binnenhof bedraagt ten hoogste € 10.2.b, inclusief tijdelijke huisvesting, prijspeil 2015. Het taakstellende budget voor de door u te ontwerpen gebouwdelen wordt nader verstrekt.

Ontwerpwerkzaamheden door u

Voor gebouw N betekent het bovenstaande dat u binnen de hierboven vermelde kaders uw ontwerpwerkzaamheden zal verrichten voor de hieronder genoemde delen van het gebouw N van de Tweede Kamer indien er overeenstemming kan worden bereikt over onder meer het honorarium en de eventueel bijkomende kosten, de planning en de overige voorwaarden. In de bijgevoegde tekening worden de hieronder genoemde delen nader geduid; het door u te ontwerpen deel is op de tekeningen blauw gekleurd aangegeven.

De ontwerpwerkzaamheden omvatten:

Op de begane grond van gebouw N:

- i. *De entreelobby Pleinzijde inclusief de buitengevels van de entree*
Inclusief de wanden tot aan onderkant 1^e verdiepingvloer en de buitengevels van het vier-laagse entreevolume lopend over de volle hoogte.
- ii. *Het commissie- en vergaderzalengebied aan de Noordzijde van de Statenpassage*
Inclusief de binnen- en buitenwanden en inrichting van die zalen en de kern die aansluit aan de entreehal aan de Pleinzijde (met daarin o.a. de liften en toiletruimten).
- iii. *De corridor grenzend aan de Schepelhal en binnentuin*
Inclusief loopbruggen tot aan de aansluiting aan de andere gebouwen.
- iv. *De Statenpassage*
Lopend vanaf de gevel van het commissie/vergaderzalengebied tot aan de gevels van de gebouwen J en H, uitgezonderd de plateaus die de overgang vormen naar en toegang bieden tot die gebouwen (deze plateaus en toegangen worden gegund aan Ellen van Loon).
- v. *De twee vergaderzalen in gebouwdeel Hotel*
Het betreft de inrichting en de afwerking van twee zalen. Dit is aan de orde indien wijzigingen aan de commissiezalen in gebouw N om te voldoen aan regelgeving tot aanvullende ruimtebehoefte leiden.

Op de 1^e verdieping van gebouw N:

- i. *De Plenaire Zaal*
Inclusief de omloop aan de Hofplaatszijde en de verkeersruimten aan de Statenpassage.
De omloop van de plenaire zaal lopend tot aan de binnenkant van de bestaande buitengevelconstructie. De ruimte voor de zgn. 'patatbalie' tot en met de rand van de nieuwe vide die aansluit op de zijgevel van gebouw Hotel.
- ii. *Het vergaderzalen- en restaurantgebied aan de Noordzijde van de Statenpassage*
Inclusief de binnen- en buitenwanden en inrichting van die zalen, de kern die aansluit aan de entreehal aan de Pleinzijde (met daarin o.a. de liften en toiletruimten) en het Kamerrestaurant aan het Plein.

- iii. *De corridor grenzend aan de Schepelhal en binnentuin*
Inclusief loopbruggen tot aan de aansluiting aan de andere gebouwen.
- iv. *De vide van de Statenpassage*
Inclusief loopbruggen tot aan de aansluiting aan de andere gebouwen.
- v. *Het Ledenrestaurant en de keuken(inrichting)*
Op de bestaande locatie, aansluitend op de omloop van de Plenaire Zaal en inclusief de te optimaliseren keuken deels gelegen in gebouwdeel Hotel. Voor de keuken betreft het met name het ontwerp van de keukeninrichting (afgestemd op het gewenste door de gebruiker gewenste kookconcept) en de afwerkingen van de keuken en het keukengebied. Het bouwkundige casco en de technische installaties in gebouwdeel Hotel worden door Ellen van Loon uitgewerkt.

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Verkoop

Op de 2^e verdieping van gebouw N:

- i. *De Plenaire Zaal*
Inclusief de omloop aan de Hofplaatszijde en de verkeersruimten aan de Statenpassage.
De omloop van de plenaire zaal lopend tot aan de binnenkant van de bestaande buitengevelconstructie. De verkeersruimte tot en met de rand van de nieuwe vide die aansluit op de zijgevel van gebouw Hotel.
- ii. *Het commissie- en restaurantgebied aan de Noordzijde van de Statenpassage*
Inclusief de binnen- en buitenwanden en inrichting van die zalen, de kern die aansluit aan de entreehal aan de Pleinzijde (met daarin o.a. de liften en mogelijk extra toiletruimten) en het Kamerrestaurant aan het Plein.
- iii. *De corridor grenzend aan de Schepelhal en binnentuin*
Inclusief loopbruggen tot aan de aansluiting aan de andere gebouwen.
- iv. *De vide van de Statenpassage*
Inclusief loopbruggen tot aan de aansluiting aan de andere gebouwen.
- v. *De verdieping gelegen boven het Ledenrestaurant*
Met daarin onder andere toiletruimten, trappenhuis, liftschacht, kantoorruimten e.a.

Op de 3^e verdieping van gebouw N:

- i. *De keuken van de Kamerrestaurants op de 1^e en 2^e verdieping*
Het betreft met name het ontwerp van de keukeninrichting (afgestemd op het door de gebruiker gewenste kookconcept) en de afwerkingen van de keuken en het keukengebied. Het bouwkundige casco en de technische installaties worden door Ellen van Loon uitgewerkt.

Van u wordt verwacht dat u bij het maken van uw ontwerp zo veel mogelijk voortbouwt op het beschikbare Voorontwerp en de daarin opgenomen (technische) randvoorwaarden, en de keuzes die door de gebruiker en het Rijksvastgoedbedrijf ten aanzien van de hierboven genoemde gebouwdelen zijn gemaakt, met inbegrip van de door het Presidium gemaakte variantkeuze zoals eerder genoemd op bladzijde 1. Dit behoudens mogelijke technisch functionele aanvullingen en wijzigingen die op grond van uw review van het Structuurontwerp en Voorontwerp worden voorgesteld en eventueel worden overgenomen door de opdrachtgever na consultatie van de gebruiker (zie verder bij overige afspraken).

De opdracht aan u omvat de ontwerpfase aanpassing Voorontwerp (VO) en Definitief ontwerp (DO) voor de hierboven genoemde delen. Na goedkeuring van het DO zal dit uitgewerkt worden tot een Technisch Ontwerp (TO) door

uitvoerende partijen. Het Rijksvastgoedbedrijf zal de rol van de architecten en adviseurs in de TO- en latere fases op een later moment nader definiëren. Daarnaast zullen door het Rijksvastgoedbedrijf aanvullende werkzaamheden opgedragen kunnen worden voor adviezen aan of overleg met de coördinerend architect of overige bij de Tweede Kamer betrokken architecten en adviseurs, zoals het bijwonen van overlegbijeenkomsten van het Kwaliteitsteam of de gebruiker.

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Verkoop

Ontwerpwerkzaamheden Ellen van Loon

Voor de volgende genoemde werkzaamheden voor gebouw N van de Tweede Kamer is opdracht aan Ellen van Loon verstrekt. Ter informatie vermeld ik wat dit inhoudt.

De ontwerpwerkzaamheden van Ellen van Loon voor gebouw N zijn op de bijgevoegde tekening roze gekleurd aangegeven. De ontwerpwerkzaamheden omvatten:

- i. *De kelderverdieping als expeditie 'backbone' met daarin o.a. de goederentoevoer, facilitaire ruimten etc.*
- ii. *De entree Hofplaatszijde op de begane grond, inclusief de gevels*
- iii. *Delen van de Statenpassage op de begane grond; met name de gevels van en de overgangen naar de gebouwen Justitie en Hotel (inclusief de voor de gevel gelegen plateaus)*
- iv. *De nieuwe vides naast gebouw Hotel op 1^e en 2^e verdieping*
- v. *De 3^e verdieping met daarin de centrale energievoorziening en o.a. de installatieruimten, opslagruimten, etc.*
- vi. *Het dak inclusief (glas)kapconstructies en nieuwe installaties*
- vii. *De Perstoren, alle verdiepingen behoudens de 1^e en 2^e verdieping*
- vi. *Het bouwkundige casco en de technische installaties van de keuken en het keukengebied op de 3^e verdieping van de Kamerrestaurants en het Ledenrestaurant in gebouwdeel Hotel, en de twee vergaderzalen op de begane grond van gebouwdeel Hotel.*
De inrichtingen en afwerkingen van de keukens en vergaderzalen worden door u uitgewerkt. Dit is voor wat betreft de vergaderzalen aan de orde indien wijzigingen aan de zalen in gebouw N om te voldoen aan regelgeving tot aanvullende ruimtebehoefte leiden.

Naast deze werkzaamheden is Ellen van Loon coördinerend architect van het Tweede Kamercomplex en, samen met de onder haar verantwoordelijkheid vallende restauratiearchitecten, uitvoerend architect voor de renovatie van het gehele Tweede Kamercomplex, behoudens het eerder genoemde deel van gebouw N dat aan u wordt gegund.

Balans in verdeling

Met deze taakverdeling wordt een balans gerealiseerd in de werkzaamheden tussen u als de oorspronkelijk architect van gebouw N, Ellen van Loon als renovatiearchitect die door het Rijksvastgoedbedrijf is gekozen als coördinerend architect van de renovatiewerkzaamheden aan het Tweede Kamercomplex en de opdrachtgever die in afstemming met de gebruiker de verantwoordelijkheid ter zake van de voortgang van het project en het budget heeft.

10.2e Wob ; *de essenties van het democratisch proces.*

U krijgt binnen gebouw N die onderdelen te renoveren die de essentie van het democratisch proces betreffen. Hiermee worden die onderdelen bedoeld waarin

het publieke debat tussen regering, oppositie en fracties onderling plaatsvindt. Deze onderdelen zijn vrijwel dagelijks in beeld in diverse media. Voorbeelden hiervan zijn de Plenaire Zaal en de Commissiezalen. Hiertoe behoren ook de ruimte in de Statenpassage en de Ingang Plein, mede met het oog op de ontmoeting tussen kiezers en gekozenen in de vorm van hoorzittingen, petitie en demonstraties.

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Verkoop

Voor de plenaire Zaal en de commissiezalen wordt een intensieve dialoog tussen u en de Tweede Kamerleden alsook kennis van het politieke proces wenselijk dan wel noodzakelijk geacht. Daarnaast worden die onderdelen aan u gegund die ook meer in algemene zin de bouwhistorische structuur van gebouw N bepalen.

Ellen van Loon; de logistiek, functionaliteit en techniek

Ellen van Loon krijgt binnen gebouw N die onderdelen te renoveren die cruciaal zijn voor de borging van de functionele/technische gebruikswaarde van het Tweede Kamercomplex als geheel.

Hiermee worden die onderdelen bedoeld, die de logistieke structuur en functionaliteit van het Tweede Kamercomplex als geheel toekomstbestendig maken.

In gebouw N vragen vooral de centrale publieksentree aan de Hofplaats (en de aansluiting hiervan op de stedelijke buitenruimten) en de goederenlogistiek aanpassingen. Voor deze elementen waarvan de publieksentree in het bijzonder, gelden fundamenteel nieuwe functionele eisen ten opzichte van de voorgaande renovatie uit 1992.

De centrale publieksentree moet onder andere worden uitgebreid om de voortdurend toenemende bezoekersaantallen op te kunnen vangen en moet beter worden aangesloten op de publieke buitenruimte die tegelijkertijd in opdracht van de gemeente wordt herontworpen. 10.1.b, 10.2.g Wob

Het actualiseren van de voorzieningen dient in grote mate bij te dragen aan de gewenste veilige en gastvrije ontvangst en de uitstekende publiekstoegankelijkheid van het Tweede Kamercomplex en is de aanloop naar de plaats waar het democratisch/politieke proces plaatsvindt. Deze functionele opgave is een uitvloeisel van de huidige tijd waarin grote bezoekersstromen, 10.1.b, 10.2.g Wob en publiekstoegankelijkheid samen vragen om een nieuwe tijdslaag.

10.1.b, 10.1.c, 10.2.g Wob

Door ook de gevels van de gebouwen Justitie en Hotel in de Statenpassage in haar deel onder te brengen, kan bovendien de gewenste differentiatie tussen de gebouwen aan de Statenpassage (en het Tweede Kamercomplex in het algemeen) worden versterkt, evenals de toegankelijkheid en aansluiting op de Statenpassage (als onderdeel van de logistieke opgave).

Rijksbouwmeester, Kwaliteitsteam

Aan het project Renovatie Binnenhof is de Rijksbouwmeester als adviseur verbonden en er is een Kwaliteitsteam samengesteld onder zijn voorzitterschap. De Rijksbouwmeester en waar zinvol het Kwaliteitsteam zullen als klankbord dienen en bovendien richting geven indien tijdens de ontwerpfases verschil van visie tussen u en Ellen van Loon mocht ontstaan.

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Verkoop

Overige afspraken

Het RVB verstrekt de opdracht aan u, als oorspronkelijke architect van gebouw N en materiedeskundige, onder de voorwaarde dat u nauw betrokken bent en blijft bij de opgedragen uitvoeringswerkzaamheden en zelf, in afstemming met de gebruiker, de relevante dialoog met de gebruiker voert.

Voor gebouw N van de Tweede Kamer is een waardestelling gemaakt door een onafhankelijk deskundige die wij gezamenlijk hebben gekozen. In de waardestelling wordt de waarde van aspecten van het gebouw aangegeven op basis van objectieve gegevens en een interpretatie daarvan. De waardestelling is begin 2019 gereed en zal ter beschikking worden gesteld aan u en Ellen van Loon. Aan zowel Ellen van Loon als u wordt gevraagd om in haar respectievelijk uw definitief ontwerp met de waardestelling rekening te houden.

Het Rijksvastgoedbedrijf is zich ervan bewust dat ondanks alle voorzorg bepaalde uitwerkingen door u, als oorspronkelijk architect van de nieuwbouw van de Tweede Kamer, kunnen worden aangemerkt als een aanpassing die nadeel toebrengt aan de eer of de naam van de maker. Het VO wordt u door de opdrachtgever toegezonden met het verzoek om binnen één maand een review uit te voeren op met name gebouw N en aan te geven of er naar uw mening aspecten zijn in het VO die nadeel aan uw naam als oorspronkelijk architect van gebouw N kunnen toebrengen en tevens of er nog technische functionele wijzigingen en aanpassingen op het Structuurontwerp en Voorontwerp in uw visie eventueel nodig zijn.

Met betrekking tot de informatie-uitwisseling tussen u en Ellen van Loon en de rol van de Rijksbouwmeester gedurende de Definitief Ontwerpfase en latere planfasen worden begin 2019 nadere afspraken gemaakt.

Planning

Het VO wordt op dit moment getoetst. Na de besluitvorming start de Definitief Ontwerpfase die in Q3 2019 zal worden afgerond, gereed voor besluitvorming. Van u wordt verlangd uw ontwerpwerkzaamheden gelijktijdig met Ellen van Loon, dat wil zeggen in Q3 2019, af te ronden.

Bestaande informatie Tweede Kamercomplex

10.2e Wob /Architecten Cie. hebben eerder in gesprekken met het Rijksvastgoedbedrijf aangegeven historische en technische informatie (tekeningen, onderzoeken etc.) over de bestaande gebouwen van de Tweede Kamer in bezit te hebben en, in geval van overeenstemming over de opdrachtverstrekking, deze informatie 'om niet' ter beschikking van het Rijksvastgoedbedrijf te stellen.

Ik sluit af met nog een specifieke opmerking.

Het Presidium van de Tweede Kamer heeft op 12 december jl. een beslissing genomen over de omvang van de renovatie in gebouw N van het Tweede Kamercomplex, dat in hoofdzaak zal bestaan uit vervanging van de installaties,

waarbij de indeling en het afwerkingsniveau van gebouw N zoveel mogelijk ongewijzigd blijven en de inbouwpakketten zoveel mogelijk worden hergebruikt. Deze beslissing door het Presidium maakt het mogelijk dat we vasthouden aan de strakke tijdsplanning voor het project. Het is voor het Programma renovatie Binnenhof financieel en inhoudelijk van groot belang dat uiterlijk eind 2025 alle bewoners naar het Binnenhof zijn teruggekeerd. De opdrachtgever en de gebruikers sturen daarom tijdens de voortgang continu op tijd en geld.

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Verkoop

Ik vertrouw op een geslaagde uitvoering van uw opdracht.

Hoogachtend,
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

10.2e Wob

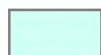
mr. drs. A.W.H. Bertram
directeur-generaal Rijksvastgoedbedrijf

Voorstel RVB

21 december 2018

Doc 77a

Wob

Ellen van Loon

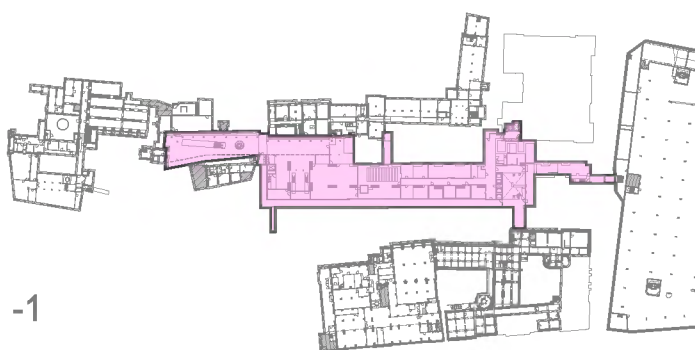
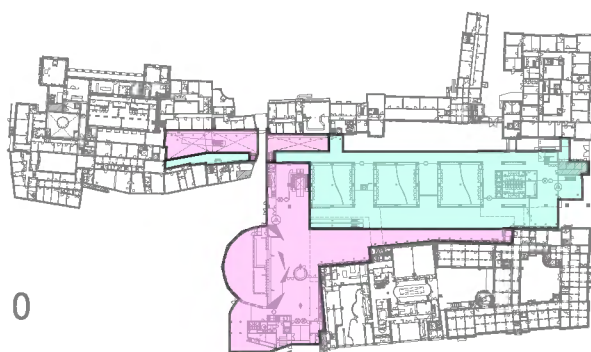
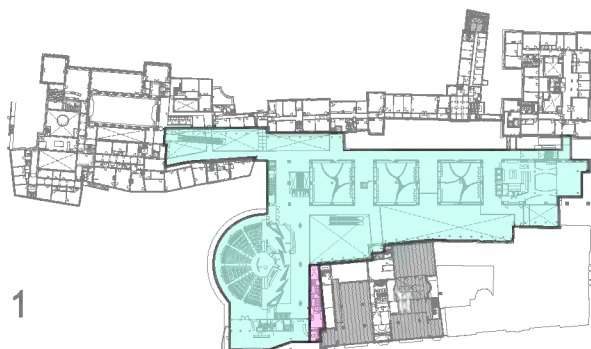
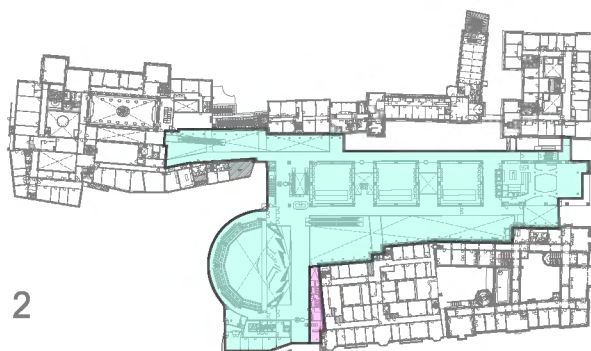
3

2

1

0

-1

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

10.2e Wob
De heer
Klaprozenweg 75A
1033NN Amsterdam

Rijksvastgoedbedrijf
Programmateam Renovatie
Binnenhof

www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
P. Dijkmeester

Ons briefkenmerk
1020229650

KvK nummer
65890604

BTW nummer
NL8563.05.765.B.01

Datum 24 januari 2019
Betreft Letter of Intent

Geachte heer 10.2e, Beste 10.2e,

In aansluiting op het overleg met 10.2e (Directeur Huisvesting a.i. Tweede Kamer) en de heer Dijkmeester (Projectdirecteur Renovatie Binnenhof Rijksvastgoedbedrijf) op vrijdag 11 januari 2019 op uw kantoor, uw e-mail van 11 januari 2019 en refererend aan mijn brief van 21 december 2018, treft u hieronder de intenties van het RVB aan over het vervolg van uw betrokkenheid als architect bij de renovatie van het Tweede Kamercomplex aan het Binnenhof.

- Het Rijksvastgoedbedrijf is op basis van het gestelde in de brief van 21 december 2018 voornemens u zo snel mogelijk schriftelijk opdracht te verlenen voor de werkzaamheden als genoemd in de brief voor het maken van een Voorontwerp en Definitief Ontwerp. Zoals aangegeven in de brief wordt van u verwacht dat u bij het maken van uw ontwerp zoveel mogelijk voortbouwt op het beschikbare voorontwerp en de daarin opgenomen (technische) randvoorwaarden, en de keuzes die door de gebruiker en het Rijksvastgoedbedrijf ten aanzien van de in de brief genoemde gebouwdelen zijn gemaakt, met inbegrip van de door het Presidium gemaakte variantkeuze. Dit behoudens mogelijke technisch functionele aanvullingen en wijzigingen die op grond van uw review (zie hierna) van het structuurontwerp en voorontwerp worden voorgesteld en eventueel worden overgenomen door de opdrachtgever na consultatie van de gebruiker.
- De komende vier weken zullen worden besteed aan het met u tot overeenstemming komen over de planning, de organisatie en het honorarium. Hiervoor zullen diverse overleggen plaatsvinden. Daarnaast zal een presentatie worden gegeven van de naar verwachting medio februari 2019 beschikbare waardestelling. De ontwerpwerkzaamheden dienen uiterlijk 1 oktober 2019 afgerond te zijn.
- U wordt tevens in de gelegenheid gesteld een review te houden als bedoeld in de brief van 21 december 2018 over het vastgestelde structuurontwerp en het eind november 2018 door architectenbureau OMA opgeleverde Voorontwerp. Dit betreft een opdracht op regiebasis waarop de DNR 2005 en de ABAA DNR 2005 aangevuld met voorwaarden 10.1.b, 10.2.g Wob van toepassing zijn. Graag ontvangt het Rijksvastgoedbedrijf uiterlijk dinsdag

Rijksvastgoedbedrijf
Programmateam Renovatie
Binnenhof

Datum
24 januari 2019

29 januari 2019 aanstaande een offerte van u met uw uurtarief en het aantal uren die voor de review nodig zal zijn.

- Het Rijksvastgoedbedrijf zal na de schriftelijke akkoordverklaring van u met deze Letter of Intent, schriftelijk opdracht verlenen voor de reviewfase, uitgaande van redelijke en marktconforme tarieven. Vervolgens worden u de relevante stukken en tekeningen voor de review aan u beschikbaar gesteld voor zover dit niet reeds is gebeurd. Bij de akkoordverklaring ontvang ik tevens graag de door u ondertekende 10.1.b, 10.2.g Wob.

Ik vertrouw op een goede samenwerking en een intensieve en constructieve interactie met alle betrokkenen.

Hoogachtend,

~~Minister~~ van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

10.2e Wob

mr. drs. A.W.H. Bertram
Directeur-generaal Rijksvastgoedbedrijf

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: donderdag 31 januari 2019 09:42
Aan: 10.2e Wob ; 10.2e Wob
Onderwerp: FW: reactie op uw brief van 24 januari 2019 10.2e Wob
Categorieën: Categorie Rood

Ter informatie.

Van: Dijckmeester, Pieter
Verzonden: woensdag 30 januari 2019 9:25
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: FW: reactie op uw brief van 24 januari 2019 10.2e Wob)

Van: 1 0 Namens Bertram, Annet
Verzonden: woensdag 30 januari 2019 09:17
Aan: Dijckmeester, Pieter ; 10.2e Wob ; 10.2e Wob
Onderwerp: FW: reactie op uw brief van 24 januari 2019 10.2e Wob

Goedemorgen,

Op verzoek van Annet stuur ik deze mail door

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

Secretariaat DG Rijksvastgoedbedrijf

.....
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag | Kamer KV4.44
Postbus 16169 | 2500 BD | Den Haag
.....

T 10.2e Wob

Ma t/m donderdag

Voor e-mails over vergaderstukken, vergaderingen e.d.

Postbus RVB Secretariaat DG 10.2e Wob @Rijksoverheid.nl

.....
In verband met toegangscontrole dient u in het bezit te zijn van een geldig legitimatiebewijs.

Van: 10.2e Wob 10.2e Wob @cie.nl>
Verzonden: dinsdag 29 januari 2019 23:15
Aan: Bertram, Annet <10.2e Wob @rijksoverheid.nl>
CC: 10.2e Wob 10.2e Wob @cie.nl>
Onderwerp: reactie op uw brief van 24 januari 2019

Geachte mevrouw Bertram,

Mijn dank voor uw brief van 24 januari 2019 met daarin een voorstel voor de betrokkenheid van mijzelf en de Architecten Cie. als architect bij de renovatie van het Tweede Kamercomplex aan het Binnenhof. Naar aanleiding daarvan heb ik Pieter Dijckmeester op 28 januari onze offerte toegezonden voor de review van het vastgestelde structuurontwerp en het door architectenbureau OMA opgeleverde Voorontwerp voor het Tweede Kamer complex.

U vermeldt in uw brief dat het gaat om een opdracht op regiebasis waarop de DNR 2005 en de ABAA DNR 2005 van toepassing zijn, aangevuld met voorwaarden over onder meer 10.2.g Wob en communicatie. Graag ontvang ik het voorstel voor deze aanvullende voorwaarden. Voor zover deze betrekking hebben op 10.2.g Wob verwijs ik naar de in november 2017 door mij en 10.2e Wob ondertekende 10.1.b, 10.2.g Wob.

Wat betreft de werkzaamheden voor het maken van een Voorontwerp en Definitief Ontwerp voor Gebouwdeel N, waarnaar u in uw brief eveneens verwijst, is ons uitgangspunt het in mijn brief van 7 november 2018 aan Staatssecretaris gedane werkbare voorstel, zoals ook vermeld in mijn e-mail van 11 januari 2019. De kern daarvan is dat de werkzaamheden aan de in de bijlage bij de brief van 7 november jl. blauw gekleurde onderdelen van Gebouwdeel N door mij en de Architecten Cie. worden uitgevoerd. Op deze wijze kan discussie over het auteursrecht van mij en de Cie. (en aantasting daarvan door wijzigingen) worden voorkomen, hetgeen ook betekent dat de werkzaamheden voortvarend kunnen worden uitgevoerd. Dit is, zoals ook tijdens de mediation steeds door ons benadrukt, een belangrijke voorwaarde voor het aangaan van een overeenkomst met het RVB.

Ik verneem daarom graag of u hier mee instemt.

In uw brief vermeldt u ook dat wij bij het maken van het ontwerp zoveel mogelijk dienen voort te bouwen op het beschikbare voorontwerp en de daarin opgenomen (technische) randvoorwaarden, en de keuzes die door de gebruiker en het Rijksvastgoedbedrijf zijn gemaakt, met inbegrip van de door het Presidium gemaakte variantkeuze, behoudens mogelijke technisch functionele aanvullingen en wijzigingen die op grond van onze review van het structuurontwerp en voorontwerp worden voorgesteld en eventueel worden overgenomen door de opdrachtgever na consultatie van de gebruiker. Zoals in mijn e-mail van 3 januari jl. vermeld onderschrijven wij uiteraard de uitgangspunten van het Presidium van de Tweede Kamer, dat ontwerp en uitvoering sober en doelmatig moeten zijn, dat indeling en afwerkingsniveau van gebouwdeel N zoveel mogelijk ongewijzigd moeten blijven en dat bestaande inbouwpakketten zoveel mogelijk worden hergebruikt. Ook ligt voor de hand dat het gebouw moet voldoen aan de toepasselijke wet- en regelgeving en het herziene Programma van Eisen. Deze uitgangspunten zijn voor ons mede bepalend bij onze review van structuurontwerp en voorontwerp, voor zover betrekking hebbend op Gebouwdeel N, en bij het vervaardigen van een Voorontwerp en Definitief Ontwerp voor Gebouwdeel N op basis van het voorstel in de brief van 7 november jl.

Bij de ontwerp werkzaamheden zullen wij, binnen deze randvoorwaarden, zoveel mogelijk voortbouwen op het voorontwerp en onze review daarvan. Dat wij daarbij kunnen afwijken van dat voorontwerp en daarin vastgelegde keuzes is inherent aan de opdracht. Het is uiteindelijk aan de opdrachtgever en de gebruiker om, onder respectering van onze auteursrechten op het huidige Gebouwdeel N, in te stemmen met (of af te wijken van) de door ons te leveren ontwerpen.

Ook van deze uitgangspunten verneem ik graag of u daarmee op voorhand instemt.

Uw reactie graag tegemoet ziend,
Met vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob
Architect | Partner
T 10.2e Wob

de Architecten Cie B.V.

Klaprozenweg 75A | PO BOX 576, NL-1000 AN Amsterdam, The Netherlands

**de Cie. is verhuisd
naar de NDSM werf**
Nieuw adres : Klaprozenweg 75 A
1033 NN | Amsterdam

This e-mail and any attachment is for authorised use by the intended recipient(s) only. It may contain private or confidential information. It should not be copied, disclosed to, retained or used by any other party. If you are not an intended recipient, please delete the message without copying or opening it.

de Architecten Cie. B.V.
Klaprozenweg 75 A
1033 NN Amsterdam
PO BOX 576
NL-1000 AN Amsterdam
The Netherlands

T 10.2e Wob
E 10. @cie.nl

www.cie.nl

KvK 58806075

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Programmateam Renovatie Binnenhof
Ter attentie van: mr. Drs. A.W.H. Bertram

Per email verzonden

16 februari 2019

17082 / fs / 190216

Betreft: Reactie op Letter of Intent d.d. 24 januari 2019

Geachte mevr. Bertram,

Wij constateren dat u tot uitgangspunt voor de werkzaamheden de in uw brief van 21 december jl. vermelde verdeling neemt. Zoals neergelegd in e-mails van 11 en 29 januari 2019 is ons uitgangspunt voor deze verdeling het in onze brief van 7 november 2018 aan de Staatssecretaris gedane "Werkbare Voorstel".

Met inachtneming van dit verschil van uitgangspunten en onder voorbehoud van onze (auteurs)rechten en in de wetenschap dat de definitieve vaststelling van de omvang van de werkzaamheden, mede in het licht van de review, nog moet plaats vinden, gaan wij akkoord.

Om de review volledig te kunnen uitvoeren ontvangen wij aanvullend graag zo spoedig mogelijk de volgende stukken:

1. alle bouwkundige tekeningen van onder meer gevels, doorsneden, details, etc.;
2. een beschrijving van het ontwerp;
3. het constructief ontwerp in tekst en tekening;
4. het Installatietechnisch ontwerp in tekst en tekening;
5. het Bouwfysisch ontwerp in tekst en beeld;
6. 10.1.b, 10.2.g Wob
7. kostenraming(en);
8. overige voor de review toepasselijke c.q. van belang zijnde stukken.

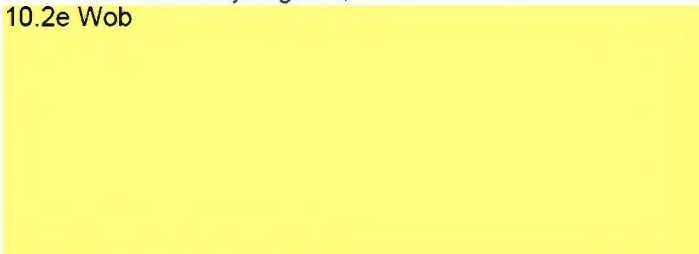
Ook zouden wij graag in het kader van de review zo spoedig als mogelijk gesprekken voeren met de ter zake kundige adviseurs, waaronder die voor installaties, bouwfysica, constructie, duurzaamheid, beveiliging en kosten. Graag verzoeken wij u de hiervoor benodigde toestemming te geven.

In uw brief wordt nog verwezen naar de 10.1.b, 10.2.g Wob maar, zoals bekend, hebben de betrokken architecten van de Cie. (10.2e Wob 10.2e en 10.2e Wob deze al in 2017 ondertekend. Voor zover andere medewerkers bij de review betrokken worden zullen wij vooraf zorgdragen dat zij (10.1.b, 10.2.g Wob

Wij zien de opdracht voor de review graag ter ondertekening tegemoet en houden ons beschikbaar voor het overleg over de opdracht voor de overige werkzaamheden.

Met vriendelijke groet,

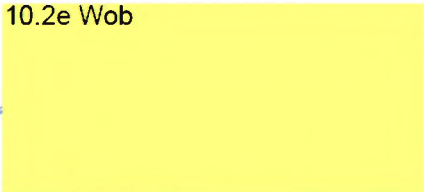
10.2e Wob

10.2e Wob

Architect I Partner

10.2e Wob

10.2e Wob

COO I Partner

de Architecten Cie. B.V.

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

10.2e Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Programmateam Renovatie
Binnenhof

www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
P. Dijckmeester

Ons briefkenmerk
1020231547

KvK nummer
65890604

BTW nummer
NL8563.05.765.B.01

Datum 27 februari 2019
Betreft Uw brief d.d. 16 februari 2019

Geachte heer **10.2e**

Met mijn brief d.d. 24 januari 2019, hierna te noemen de 'Letter of Intent', heb ik u de intenties van het Rijksvastgoedbedrijf over uw betrokkenheid als architect bij de renovatie van het Tweede Kamercomplex, gebouw N, gestuurd. De Letter of Intent heeft mijn eerdere brief d.d. 21 december 2018 als uitgangspunt conform hetgeen werd besproken tussen u en de heren P. Dijckmeester Projectdirecteur Renovatie Binnenhof en **10.2e** directeur Huisvesting a.i. van de Tweede Kamer in het, voorbereidend, overleg op 11 januari 2019.

Ik heb uw reactie van 16 februari 2019 in goede orde ontvangen. Ik heb begrepen dat u inmiddels met de review bent gestart, bijna heeft afgerond en ook een eerste presentatie aan het presidium hebt gegeven (stappen 1 en 2 hieronder). Het is in het belang van het project dat er tempo met het afgesproken stappenplan wordt gemaakt. Bij deze leg ik dit dan ook formeel vast en geef ik u, na overleg met de Tweede Kamer, hierbij opdracht tot het uitvoeren van de hiervoor genoemde review. De uitvoering van het reviewproces bestaat uit de volgende stappen:

- 1) u voert uw review uit;
- 2) u presenteert uw review in het Presidium;
- 3) het Presidium overlegt met de griffier en mij over uw review;
- 4) Het Rijksvastgoedbedrijf zal vervolgens, na consultatie van de gebruiker, een beslissing nemen over uw review en de mogelijk consequenties hiervan voor het voorontwerp.

Voor wat betreft de uitvoering van uw review het volgende. Vooruitlopend op de opdrachtverstrekking vraagt u mij in uw brief van 16 januari jl. om aanvullende gegevens voor het 'volledig' uitvoeren van de review. In mijn brief van 21 december 2018 staat ten aanzien van de review het volgende omschreven:

Citaat

Het VO wordt u door de opdrachtgever toegezonden met het verzoek om binnen één maand een review uit te voeren op met name gebouw N en aan te geven of er naar uw mening aspecten zijn in het VO die nadeel aan uw naam als oorspronkelijk architect van gebouw N kunnen toebrengen en tevens

Rijksvastgoedbedrijf
Programmateam Renovatie
Binnenhof

Datum
27 februari 2019

*of er nog technische functionele wijzigingen en aanpassingen op het
Structuurontwerp en Voorontwerp in uw visie eventueel nodig zijn.*
Einde citaat

De omvang van de review is hiermee omkaderd; het betreft de aan u ter beschikking gestelde stukken m.b.t. de renovatie van gebouw N en de aspecten in dat gebouw die -naar uw mening- nadeel aan uw naam als oorspronkelijk architect van gebouw N kunnen toebrengen. Ik hecht er aan deze kaders te handhaven.

Om tot een ordentelijke verwerking van de hiervoor onder 1 t/m 4 genoemde processtappen te komen verzoek ik u uw review na uw laatste presentatie in het presidium op te leveren.

In mijn brief van 21 december 2018 staat voor de review een termijn van 1 maand genoemd. Uitgaande van de in die periode benodigde inzet van uw kant en de uurtarieven die u mij op 28 januari 2019 stuurde krijgt u hierbij opdracht voor een bedrag van maximaal **10.2.b** excl. BTW.

De opdracht vindt op regiebasisplaats dat wil zeggen dat wij het aantal bestede uren afrekenen tot het genoemde maximumbedrag. Ik verzoek u mij bij uw facturatie een specificatie van de werkzaamheden en de daaraan bestede uren te overleggen. Ik verzoek u tevens de factuur van 14 februari 2019 in het licht van de opdracht die ik u nu verstrek te bezien en opnieuw in te dienen met daarbij een specificatie van de verrichte werkzaamheden en urenverantwoording. U dient daarbij rekening te houden met genoemd maximumbedrag. Ik attendeer u erop dat voor zover u werkzaamheden heeft verricht buiten de kaders van de afspraken die wij gemaakt hebben op 21 december 2018 deze door u zijn verricht voor eigen rekening en risico.

Inmiddels staan u voldoende relevante stukken en tekeningen ter beschikking om uw review te kunnen starten en volledig uit te voeren. De door u gevraagde gesprekken met technische adviseurs zijn in mijn overtuiging voor het voltooien van de review binnen de hierboven genoemde kaders niet noodzakelijk.

Ik wil u echter bewilligen in uw verzoek voor zover dit in uw visie beslist noodzakelijk is voor duiding op de techniek van het Voorontwerp en onder voorwaarde dat het aantal gesprekken tot een strikt noodzakelijk minimum beperkt blijft. Indien u met een adviseur wilt spreken dan verzoek ik mij dit expliciet aan te geven. Ik zal dan een afspraak in het bijzijn van het RVB projectmanagement laten arrangeren.

Ten overvloede informeer ik u dat deze opdracht uitsluitend betrekking heeft op de review. Over mogelijke ontwerpwerkzaamheden die u in gebouwdeel N zou verrichten ben ik immers nog in overleg met u.

Hoogachtend,
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
10.2e Wob

Mr. drs. A.W.H. Bertram,
Directeur-generaal Rijksvastgoedbedrijf

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Programmateam Renovatie Binnenhof

Per email verzonden

Ter attentie van dhr. P. Dijckmeester

5 maart 2019
Referentienummer: 17082/190305
Behandeld door: 10.2e Wob

Betreft: Offerte architectonische uitwerking Tweede Kamer te Den Haag

Geachte heer Dijckmeester,

Onder dankzegging voor de gewaardeerde uitnodiging in de Letter of Intent doen wij u hierbij de offerte toekomen voor het verdere ontwerp en de uitwerking in het kader van de architectuuropdracht voor de Tweede Kamer te Den Haag.

Opgave

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft de Architecten Cie. B.V. verzocht een offerte in te dienen voor de uitwerking van het Tweede Kamer complex te Den Haag in het kader van de architectuuropdracht voor de fasen VO en DO. Een offerte voor de opvolgende fase zal t.z.t. worden verstrekt.

Team

De werkzaamheden worden verricht door 10.2e Wob en 10.2e, voor de dagelijkse afhandelingen hierin ondersteund door medewerkers van het bureau. Deze zijn tevens eerste aanspreekpunt voor uw medewerkers.

Uitgangspunten

Als uitgangspunten voor deze aanbieding zijn de navolgende gegevens, zoals door u opgegeven gehanteerd.

directie
10.2e Wob

A large, solid yellow rectangular stamp is placed over the bottom right portion of the page, partially obscuring the footer information.

- Basis van deze offerte is gebouwdeel N als genoemd in de "werkbare oplossing voor samenwerking 1/Cie – RVB Tweede Kamer 7 november 2018" (blauwe kleur) aangevuld met de nieuwe ondergrondse entree;
- PVE herzien door de Tweede Kamer;
- Samenvatting review voorlopig ontwerp 100%, 30 november 2018;
- Alle eerder door het RVB overgelegde bescheiden inzake het project.
- Aanlevering overige projectinformatie en toegang tot deskundigen uiterlijk per 1 april;
- Schriftelijke opdrachtverstrekking voor 1 april;
- Een traject van SO naar VO naar DO;
- Start VO per 1 april;
- Het uitwerken van het ontwerp gebeurt in 2D tekeningen, optioneel kan de uitwerking geschieden in een 3D model;
- Na iedere fase zullen herzieningsronden met opmerkingen plaatsvinden, deze zullen in de stukken van de hierop volgende fase worden verwerkt.

Honorarium

Op basis van de thans voorliggende uitgangspunten stellen wij ons honorarium op een vast bedrag. De prijzen staan vast voor de duur van het werk conform de hierna genoemde doorlooptijden genoemd onder planning. Het honorarium is **exclusief** verschotten. Indien er afwijkingen optreden van de planning stellen partijen vast of dit consequenties voor het honorarium heeft. Het honorarium kan als volgt worden onderverdeeld, uitgaande van de navolgende fasen:

fase	honorarium
VO	10.1c Wob
DO	
WABO	
TO/contract	
P&C	
UO	
Esth. begel.	

In de verschotten is rekening gehouden met het aanleveren op basis van digitale stukken en zo nodig tot maximaal 3 exemplaren per item op aanvraag als afdruk.

Tevens bieden wij u als alternatief aan de bouwdelen N inclusief A t/m K en P 10.1c Wob in een VO en DO uit te werken. Wij kunnen u dit aanbieden, omdat 10.2.g de auteursrechtelijke toets komt te vervallen, Hierdoor wordt afstemsijd gewonnen en is tevens het auteursrechtelijke risico verdwenen.

Werkzaamheden en derden adviseurs

De werkzaamheden welke door de Architecten Cie. B.V. zullen worden uitgevoerd zijn conform de Standaardtaakbeschrijving (STB) 2009. In ons honorarium is het maken van de volgende zaken niet inbegrepen:

- Het vervaardigen van professionele maquettes en artist impressions.
- 3D-tekenwerk (BIM).
- Het maken van (invoegen hiervan in ontwerp behoort wel tot werkzaamheden):
Bouwbesluitberekeningen.
Toetsing en berekeningen EPN / EPC en daglichttoetreding.
10.1.b, 10.2.g Wob
- Het vervaardigen van ramingen en begrotingen. Het ontwerp zal wel binnen de budgettaire kaders dienen te worden ontworpen.

- Het ontwerpen van de terrein- en tuininrichting in samenwerking met een tuin- en landschapsarchitect.
- Begeleiding en bouwdirectie.
- Verstrekken van geprinte stukken (wel digitaal).
- Kosten adviseurs en werkzaamheden voor onder meer constructies, installaties, bouwfysica, bouwkostenmanagement, brandveiligheid.

Planning

Het totaal aan werkzaamheden t/m start bouw is als onderstaand ingeschat en dient nader overeen te worden gekomen. Per fase is met navolgende voortgang rekening gehouden:

VO ca. 3 maanden

DO ca. 5 maanden

Een en ander onder voorwaarde van voldoende aansturing door opdrachtgever en onder voorwaarde van de tijdige inschakeling van benodigde adviseurs. Afwijkende trajecten zijn natuurlijk bespreekbaar, maar hebben mogelijk consequenties voor het honorarium.

Voorwaarden

- Op al onze werkzaamheden zijn de voorwaarden uit de DNR 2005 en DNR AABA 2005 integraal van toepassing. Een exemplaar hiervan is in uw bezit.
- Verschotten (waaronder reproductiekosten alsmede reis- en verblijfkosten) zijn niet opgenomen in het opgegeven honorarium en belopen 10. .
- Aanvang werkzaamheden na schriftelijke opdracht per fase.
- Alle genoemde bedragen en percentages zijn vast tot einde werk en exclusief BTW.
- Declaraties op urenbasis worden elk jaar op 1 januari geïndexeerd volgens het cijfer van de SAA, de Standaard Architecten Administratie.
- Declaraties worden ingediend per fase als volgt: maandelijkse termijnen het werk volgend.
- Deze offerte doen wij 30 dagen gestand.

In de verwachting u hiermee een passende aanbieding te hebben gedaan zien wij uw reactie met belangstelling tegemoet. Graag zien wij de schriftelijke opdrachtbevestiging van u tegemoet.

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

Van: 10.2e
Aan: 10.2e
Onderwerp: Uitnodiging voor "Opstart lunch team VO fase deelproject 3: GZ en AZ"
Datum: maandag 2 juli 2018 13:25:26
Bijlagen: [C4173CA4-E361-4E2A-86C8-6E20AF3AE8B3-2151-00001162D4B3C8EB.ics](#)

Beste allen,

Liesbeth van der Pol nodigt u graag uit voor een heerlijke lunch in Den Haag bij Hotel Des Indes voor de opstart van de VO fase deelproject 3: GZ en AZ".

Tijd: di 10 jul. om 12:00 PM tot 2:00 PM

Voor het accepteren of weigeren, opent u de uitnodiging in bijlage.

Hopelijk tot dan!

NB: 10.2e : deze uitnodiging geldt ook voor 10.2e , maar van haar hebben wij nog geen mailadres.

Met vriendelijke groet,
Dok architecten

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob 10.2e Wob @dokarchitecten.nl>
Verzonden: vrijdag 29 juni 2018 13:45
Aan: 10.2e Wob 10.2e Wob 10.2e Wob 10.2e Wob ;
10.2e 10.2e Wob 10.2e Wob 10.2e
10.2e Wob 10.2e Wob 10.2e Wob ;
10.2e ; Liesbeth van der Pol (10.2e Wob @dokarchitecten.nl); 10.2e Wob
10.2e Wob

Onderwerp: Re: 1703- Renovatie Binnenhof Ontwerpteam Workshop 7-02.07.2018

Beste Allen,

Het verslag van het overleg van vorige week kunnen jullie [hier](#) vinden op de samenwerkruimte.

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob
Projectmedewerker

T 10.2e Wob
E1 @dokarchitecten.nl
0

dok
architecten

Kraanspoor 34
1033 SE Amsterdam
www.dokarchitecten.nl

Het is niet toegestaan de inhoud van dit bericht en/of bijbehorende
bijlagen aan te passen, te kopiëren en/of onder derden te verspreiden.

Op 28 jun. 2018, om 11:33 heeft 10.2e Wob 10.2e Wob het volgende
geschreven:

Beste 10.2e Wob ,

Wij zullen maandag aanwezig zijn.

Verstuurd vanaf mijn iPad

Op 27 jun. 2018 om 13:30 heeft 10.2e Wob 10.2e Wob @dokarchitecten.nl> het
volgende geschreven:

Ontwerpteam deelproject 3; GZ workshop-7

Beste allen,

De thema's die we volgende week maandag 02 juli 2018, 9.00-11.00 tijdens deze workshop willen behandelen zijn;

- 10.1b reactie op vragen 10.1b m.b.t. installaties en constructie
- Planning VO 60% voor 12.07.2018 t.b.v. presentatie stuurgroep
- Doornemen ingrepen t.b.v. opstellen bouwkosten

Graag jullie input voor maandag op de samenwerkruimten plaatsen.

Met vriendelijke groet,

10.2e

Wob
Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

Projectleider

T 10.2e Wob

E 10.2e Wob [@dokarchitecten.nl](mailto:10.2e.Wob@dokarchitecten.nl)

Kraanspoor 34
1033 SE Amsterdam
www.dokarchitecten.nl

Het is niet toegestaan de inhoud van dit bericht en/of bijbehorende bijlagen aan te passen, te kopiëren en/of onder derden te verspreiden.

art. 10.2.e Wob

[illegible]

Beste art. 10.2.e Wob

Namens het hele OT wil ik je bedanken voor de prettige samenwerking.
Jouw positieve houding en accurate ondersteuning van het proces heeft zeker bijgedragen.
Wij gaan vol vertrouwen door met art. 10.2.e Wob maar zullen jou zeker missen.
Het ga je goed.

Met vriendelijke groet,

Liesbeth van der Pol

T art. 10.2.e Wob
M art. 10.2.e Wob
E art. 10.2.e Wob @dokarchitecten.nl

Dok architecten
Kraanspoor 34
10033 SE Amsterdam
www.dokarchitecten.nl

Het is niet toegestaan de inhoud van dit bericht en/of bijbehorende bijlagen aan te passen, te kopiëren en/of onder derden te verspreiden.

Op 30 jan. 2019 om 16:34 heeft Postbus RVB Renovatie Binnenhof
10.2e Wob [@Rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@Rijksoverheid.nl) het volgende geschreven:

Beste OT-leden,

Middels deze weg informeer ik jullie dat ik vanaf 1 februari niet meer werkzaam ben op het project Renovatie Binnenhof. Op 1 maart treed ik tevens uit dienst bij 10.2e Wob en start ik als ontwikkelmanager bij de gebieds- en projectontwikkelaar 10.2e

art. 10.2.e Wob neemt mijn werkzaamheden over. (email 10.2.e en telefoon art. 10.2.e Wob

Ik wil jullie bedanken voor de prettige samenwerking dit jaar. Ik wens jullie veel plezier en succes met dit mooie project!

Met vriendelijke groet,

art. 10.2.e Wob

Ontwerpmanager Renovatie Binnenhof

Tel: art. 10.2.e Wob

Dit bericht kan informatie bevatten die niet voor u is bestemd. Indien u niet de geadresseerde bent of dit bericht abusievelijk aan u is toegezonden, wordt u verzocht dat aan de afzender te melden en het bericht te verwijderen. De Staat aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade, van welke aard ook, die verband houdt met risico's verbonden aan het elektronisch verzenden van berichten.

This message may contain information that is not intended for you. If you are not the addressee or if this message was sent to you by mistake, you are requested to inform the sender and delete the message. The State accepts no liability for damage of any kind resulting from the risks inherent in the electronic transmission of messages.

art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: vrijdag 21 juni 2019 11:44
Aan: art. 10.2.e Wob
Onderwerp: FW: vragen AD / renovatie Binnenhof - antwoord op vraag over DOK

Van: art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>
Verzonden: donderdag 28 februari 2019 18:30
Aan: art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>; Dijkmeester, Pieter
art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: vragen AD / renovatie Binnenhof - antwoord op vraag over DOK

Pieter, 10.2e Wob,

Hieronder het antwoord op basis van de nieuwe woordvoeringslijn:

3) Liesbeth van der Pol is teruggetrokken als coördinerend architect. Waarom is dit gebeurd? Wie is haar opvolger?

- DOK was van begin 2017 tot begin 2019 betrokken bij de renovatie van het noordelijk deel van het Binnenhof, dat bestaat uit de bouwdelen van de Eerste Kamer, de Raad van State, het ministerie van Algemene Zaken en de Grafelijke Zalen. Het Rijksvastgoedbedrijf had DOK hiervoor op basis van hun expertise gekozen en gecontracteerd.
- DOK was benoemd als architect voor de renovatie van de Eerste Kamer, Raad van State en het ministerie van Algemene Zaken. Liesbeth van der Pol (DOK Architecten) vervulde de rol van coördinerend architect. Zij werkte daarbij nauw samen met architect Ellen van Loon (Office for Metropolitan Architecture, OMA), verantwoordelijk voor het gebouwdeel Tweede Kamer, en Joop Paul (ingenieursbureau Arup) als coördinerend technisch adviseur.
- DOK heeft naar tevredenheid van het RVB een Structuurontwerp (SO) en Voorontwerp (VO) geleverd. Hierin heeft DOK o.a. voorstellen gedaan voor een verbeterde toegankelijkheid en duidelijkere indeling van de gebouwen door gebruikers gedeeltelijk op andere plekken op het Binnenhof te huisvesten, en eerder verborgen monumentale bouwdelen, zoals de Hofkapel, weer bruikbaar te maken.
- Nu de hoofdlijnen staan voor het noordelijk deel van het Binnenhof, rondt DOK zijn werkzaamheden af. De verschillende deelarchitecten zullen in samenwerking met de uitvoerende partijen het ontwerp verder uitwerken tot een uitvoeringsgereed plan. Verdere overall coördinatie voor dit deel van het Binnenhof door DOK is daardoor niet langer nodig.
- Een kwaliteitsteam onder leiding van rijksbouwmeester Floris Alkemade toetst op hoofdlijnen de architectonische, restauratieve, stedenbouwkundige en landschappelijke kwaliteit van de renovatieplannen. Dit team let op de samenhang tussen de verschillende bouwdelen en de samenhang van het Binnenhof met gebouwen in de omgeving en de openbare ruimte rond het Binnenhof-complex.

Groet,
art. 10.2.e Wob

Afdeling

Directie Transacties & Projecten (T&P)

Rijksvastgoedbedrijf

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag

Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

T | art. 10.2.e Wob

M | art. 10.2.e Wob [@rijksoverheid.nl](mailto:art.10.2.e.Wob@rijksoverheid.nl)

W | <http://www.rijksvastgoedbedrijf.nl>

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

Van: art. 10.2.e Wob

Verzonden: donderdag 28 februari 2019 16:14

Aan: Dijckmeester, Pieter

cc: art. 10.2.e Wob

Onderwerp: RE: vragen AD / renovatie Binnenhof - antwoord op vraag over DOK

art. 11 Wob

Gr. art. 10.2.e Wob

Van: 10.2.e

Verzonden: donderdag 28 februari 2019 16:02

Aan: Dijckmeester, Pieter <10.2e Wob [@rijksoverheid.nl](mailto:10.2e.Wob@rijksoverheid.nl)>

cc: 10.2.e [@Rijksoverheid.nl](mailto:10.2e@Rijksoverheid.nl)>

Onderwerp: FW: vragen AD / renovatie Binnenhof - antwoord op vraag over DOK

Pieter, antwoord op vraag van DOK (= met DOK afgestemde woordvoeringslijn):

art. 11 Wob

art. 11 Wob

Van: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Verzonden: donderdag 28 februari 2019 15:16

Aan: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>; art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>

Onderwerp: FW: vragen AD / renovatie Binnenhof

Tkn

Van: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>

Verzonden: donderdag 28 februari 2019 15:10

Aan: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>;

Dijckmeester, Pieter 10.2e Wob @rijksoverheid.nl>

cc: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Onderwerp: RE: vragen AD / renovatie Binnenhof

Wordt al aan gewerkt. Wordt vrijdag eind vd dag of maandagochtend waarschijnlijk.

Gr art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Datum: donderdag 28 feb. 2019 3:06 PM

Aan: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>, art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>, Dijckmeester, Pieter 10.2e Wob @rijksoverheid.nl>

Kopie: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>, art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Onderwerp: RE: vragen AD / renovatie Binnenhof

art. 11 Wob

Sent with BlackBerry Work

(www.blackberry.com)

From: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Date: Thursday, 28 Feb 2019, 2:19 PM

To: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>, Dijckmeester, Pieter 10.2e Wob @rijksoverheid.nl>

Cc: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>, art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>, art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Subject: RE: vragen AD / renovatie Binnenhof

art. 11 Wob

Van: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>

Verzonden: donderdag 28 februari 2019 14:16

Aan: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; Dijckmeester, Pieter 10.2e Wob @rijksoverheid.nl>

cc: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Onderwerp: RE: vragen AD / renovatie Binnenhof

Ha art. 10.2.e Wob

11.1 Wob

Gr 10.2

Van: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Datum: donderdag 28 feb. 2019 1:57 PM

Aan: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>

Kopie: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>, art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>, art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

Onderwerp: FW: vragen AD / renovatie Binnenhof

Dag art. 10.2.e Wob

art. 11 Wob

@ art. 10.2.e Wob

art. 11 Wob

Gr. art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob @ad.nl>

Verzonden: donderdag 28 februari 2019 13:51

Aan: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>

cc: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; art. 10.2.e Wob @ad.nl>

Onderwerp: vragen AD / renovatie Binnenhof

Beste art. 10.2.e Wob (en art. 10.2.e Wob in cc),

Mede namens collega art. 10.2.e Wob heb ik onderstaande vragen over de renovatie van het Binnenhof. Wij zouden graag uiterlijk a.s. maandag, 12.00 uur een reactie krijgen. Alvast dank!

- 1) In de Kamerbrief van 27 februari staat dat de planning in mei 2018 nog was om in september 2018 het Voorontwerp naar de Tweede Kamer te sturen. Dat Voorontwerp is nu zeker een halfjaar vertraagd. Komt dat doordat het Presidium van de Tweede Kamer zich sinds de zomer van 2018 actief met het ontwerp is gaan bemoeien?
- 2) Klopt het dat een aantal ingrijpende voorstellen van de architecten van tafel is geveegd? Denk hierbij aan:
  - a) in de Tweede Kamer: verplaatsen van alle commissievergaderzalen naar beneden, de aanleg van kantoortuin met palmbomen, voorzitterskamer naar Kamerrestaurant, kleur uit Oude Zaal halen
  - b) in de Eerste Kamer: slopen van de balkons uit 1860, het ombouwen van de centrale hal tot trappenhuis, verplaatsen van de griffie naar poortgebouw
- 3) Liesbeth van der Pol is teruggetrokken als coördinerend architect. Waarom is dit gebeurd? Wie is haar opvolger?
- 4) Door betrokkenen wordt de architecten 'grootheidswaanzin' verweten. Dat zou in strijd zijn met de opdracht om sober en doelmatig te werk te gaan. Wat is hierop de reactie van het Rijksvastgoedbedrijf en staatssecretaris Knops?

5) Klopt het dat de architecten met het idee zijn gekomen om het Torentje te vergroten? Betekent dit dat het Torentje verbouwd gaat worden?

6) Het Rijksvastgoedbedrijf wilde dat de Eerste Kamer zo'n 12 miljoen euro zou bijdragen aan niet-huisvestingskosten/verhuiskosten. Begin februari is hierover gesproken en – in overleg met de Eerste Kamer – is dit bedrag verlaagd naar zo'n 6 miljoen euro. Klopt dat?

7) Wordt bij de renovatie van het Binnenhof de 1-procentsregeling voor kunstenaars toegepast? Is al bekend hoe dit bedrag – van zo'n 5 miljoen euro – zal worden besteed?

Alvast bedankt voor de antwoorden!

Met vriendelijke groet,

art. 10.2.e Wob

parlementair verslaggever

art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob@ad.nl

Het Parool

Onderdeel van de Persgroep Nederland

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: vrijdag 21 juni 2019 11:50
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: FW: bericht Rijksportaal intern AZ over afronding samenwerking met DOK
Urgentie: Hoog

Van: 10.2e Wob
Verzonden: dinsdag 5 maart 2019 15:09
Aan: Dijckmeester, Pieter 10.2e Wob @rijksoverheid.nl>; 10.2e Wob 10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>; 10.2e Wob 10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>
CC: 10.2e Wob 10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: bericht Rijksportaal intern AZ over afronding samenwerking met DOK
Urgentie: Hoog

Ter info, ik heb akkoord gegeven.

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob 10.2e Wob @minaz.nl>
Verzonden: dinsdag 5 maart 2019 14:41
Aan: 10.2e Wob <10.2e Wob @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: FW: Opzetje voor RP-bericht over afronding samenwerking met DOK
Urgentie: Hoog

Hallo 10.2e Wob

Zoals afgesproken hierbij tekst voor AZ-deel op Rijksportaal.

Groet, 10.2e Wob

Samenwerking architecten renovatie Binnenhof afgerond

Volgens het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) is de samenwerking met architectenbureau Dok Architecten afgerond. Dok maakte onder andere eerste ontwerpen voor de renovatie van de Binnenhofpanden van AZ.

Het RVB laat weten dat Dok architecten betrokken was bij de hoofdlijnen van de verbouwing en dat die nu zijn afgerond. Zo hebben zij voorstellen gedaan voor een verbeterde toegankelijkheid en duidelijkere indeling van de gebouwen door gebruikers gedeeltelijk op andere plekken op het Binnenhof te huisvesten.

Verschillende deelarchitecten die al betrokken waren, zullen het ontwerp verder uitwerken. Voor AZ betekent dit dat de reeds betrokken architect Kees Doornenbal, van Rappange & Partners, de uitwerking zal doen. Zijn architectenbureau was o.a. verantwoordelijk voor de demontage en reconstructie van de historische gevel van de Nieuwe Haagse passage aan de Spuistraat.

Tijdens een algemeen overleg (AO), deze donderdag, spreekt verantwoordelijk staatssecretaris Raymond Knops met de Tweede kamer over de tweede rapportage Renovatie Binnenhof.

Meer informatie

Heb je vragen over de tijdelijke huisvesting of renovatie van het Binnenhof? Bekijk het [dossier 'Renovatie Binnenhof'](#) op Rijksportaal. Of stuur een mail naar 10.2e Wob@minaz.nl.

Tekst: projectteam renovatie Binnenhof.

art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: vrijdag 21 juni 2019 11:45
Aan: art. 10.2.e Wob
Onderwerp: FW: tbv Rijksbouwmeester: woordvoeringslijn DOK + afspraken woordvoering

---

Van: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>
Verzonden: woensdag 6 maart 2019 11:32
Aan: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>; art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: tbv Rijksbouwmeester: woordvoeringslijn DOK + afspraken woordvoering

art. 10.2.e Wob van de Architect belde ook, ik heb hem ook naar jou doorverwezen, art. 10.2.e Wob

---

Van: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>
Verzonden: dinsdag 5 maart 2019 14:13
Aan: art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>; art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>
Onderwerp: RE: tbv Rijksbouwmeester: woordvoeringslijn DOK + afspraken woordvoering

Dank. Art. 11 Wob

Verzonden met BlackBerry Work
(www.blackberry.com)

Van: art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>
Datum: dinsdag 05 mrt. 2019 2:11 PM
Aan: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>
Kopie: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>
Onderwerp: RE: tbv Rijksbouwmeester: woordvoeringslijn DOK + afspraken woordvoering

Dank voor het signaal art. 10.2.e Wob

Groet,
art. 10.2.e Wob

Van: art. 10.2.e Wob @rijksoverheid.nl>
Verzonden: dinsdag 5 maart 2019 12:48
Aan: art. 10.2.e Wob @Rijksoverheid.nl>
CC: art. 10.2.e Wob @minbzk.nl>
Onderwerp: RE: tbv Rijksbouwmeester: woordvoeringslijn DOK + afspraken woordvoering

Beste art. 10.2.e Wob,

Graag informeer ik jullie over het feit dat ik net Nieuwsuur aan art. 10.2.e Wob door heb verwezen, art. 10.2.e Wob.

Ze willen graag met de Rijksbouwmeester praten over het artikel van vanochtend. Ik heb gezegd dat de woordvoering op dit moment via jullie gaat.

Met vriendelijke groet,

art. 10.2.e Wob

Communicatieadviseur

.....
Atelier Rijksbouwmeester

Korte Voorhout 7

4e verdieping P4 22

Postbus 20952

2500 EZ Den Haag

M: art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob [@rijksoverheid.nl](mailto:art.10.2.e.Wob@rijksoverheid.nl)

Ontvangt u de nieuwsbrief al van het College van Rijksadviseurs? [Abonneer online!](#)

Van: art. 10.2.e Wob

Verzonden: dinsdag 5 maart 2019 10:51

Aan: art. 10.2.e Wob

CC: 10.2e Wob ; 10.2e Wob Dijckmeester, Pieter

Onderwerp: tbv Rijksbouwmeester: woordvoeringslijn DOK + afspraken woordvoering

Hoi art. 10.2.e Wob

Zoals afgesproken, hierbij de woordvoeringslijn die RVB en DOK architecten zijn overeengekomen. Fijn als jullie ook in die geest willen handelen. Woordvoering loopt via BZK, art. 10.2.e Wob.

We hebben afgesproken dat als de Rijksbouwmeester wordt gevraagd om een reactie, dat jullie schakelen met woordvoering (en ik hoor het dan ook graag even).

11.1 Wob Hieronder bevindt zich de conceptversie van de woordvoeringslijn. Voor de gepubliceerde versie zie; <https://www.rijksvastgoedbedrijf.nl/actueel/nieuws/2017/03/23/twee-coördinerend-architecten-voor-renovatie-binnenhof>, onder de kop "Update 5 maart 2019..."

Ps. Hier vind je de voortgangsrapportage:

<https://www.rijksvastgoedbedrijf.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/28/kamerbrief-over-project-renovatie-binnenhof>

art. 10.2.e Wob

Van: Liesbeth van der Pol <10.2e Wob@dokarchitecten.nl>
Verzonden: vrijdag 8 maart 2019 14:16
Aan: art. 10.2.e Wob
Onderwerp: Uitnodiging informeel diner 29 maart

Bijzonder project, bijzondere samenwerking

Beste art. 10.2.e Wob

Kom je langs ter gelegenheid van de afronding van onze rol als architect en coördinerend architect van de renovatie van het noordelijk deel van het Binnenhof? Wij nodigen je graag uit voor een informeel diner bij Dok architecten.

Nu het ontwerp in hoofdlijnen gereed is, viëren we de prettige samenwerking met elkaar.

Vrijdag 29 maart 2019
16.00-18.30 uur

Bij ons je auto parkeren? Geef dan je kenteken door aan 10.2.e
via art. 10.2.e Wob .

Ik kijk er naar uit,

Liesbeth van der Pol

dok
architecten

Kraanspoor 34, kern 3
1033 SE Amsterdam

10.2e

Van: 10.2e
Verzonden: dinsdag 19 februari 2019 14:01
Aan: 10.2e
Onderwerp: FW: Toets TK VO100%
Bijlagen: 20190219 - Format_Toetsingsdocument_Totaal.xlsx

Heren,
Even kijken of het ons lukt om vrijdag een reactie aan te leveren.
Groeten
10.2e

Verzonden met BlackBerry Work(www.blackberry.com)

Van: 10.2e
Verzonden: 19 feb. 2019 12:41
Naar: 10.2e
Cc: 10.2.e
Onderwerp: Toets TK VO100%

Goedemiddag 10.2e
In overleg met 10.2.e net besloten dat het toetsingsdocument met jullie gedeeld kan worden, zie bijlage. Zoals besproken, lukt het jullie nog steeds om vrijdag aanstaande met een (eerste) reactie te komen? Op die manier kan ik de reacties van het ontwerpteam meenemen, mocht dit nodig zijn.
Ik hoor graag van je en succes!
Vriendelijke groet,
10.2.e Wob

10.2e

Inhoudsopgave FPvE				Toetsing VO100%	
Pag.	Hfst.	Titel	Pag.	Pag.	Opmerking
13	3.0	Kwalitatieve uitgangspunten	13		
13	3.1	Succesfactoren renovatie	13		
13	3.1	Functioneel, doelmatig en slim			
13	3.1	Bestaande functies zoveel mogelijk in stand houden als het vanuit ruimtelijk of technisch oogpunt niet noodzakelijk is deze te verplaatsen		19	11.1, 10.2.g Wob
13	3.1	Voorbeeldfunctie op het gebied van duurzaamheid		392	11.1, 10.2.g Wob
13	3.1	De inrichting van de gebouwen draagt bij aan een flexibele indeling, waarbij wijzigingen in de organisatie (bijv. na verkiezingen) kunnen worden opgevangen.		alg.	11.1, 10.2.g Wob
14	3.2	Gewenste uitstraling	14		
14	3.2	Doelmatig			
14	3.2	Gastvrij			
14	3.2	Transparant		71	11.1, 10.2.g Wob
14	3.2	Tijdloos			
14	3.2	Terughoudend			
14	3.2	Stimulerend			
14	3.2	Samenhangend			
16	4.0	Algemene functionele eisen	16		
16	4.1	Zonering	16		
16	4.1.1	Gebruikszonering	16		
10.1.b			17		
18	4.2	Logistiek	18	46	11.1, 10.2.g Wob
18	4.3	Toegankelijkheid mindervaliden	18		
19	4.4	Toename bezoekersstromen	19		
20	4.5	Arbo-conformiteit	20		
20	4.6	Flexibiliteit	20		
20	4.7	Comfort	20		
20	4.8	Losse inrichting	20		
21	5.0	Entrees en ontvangst	21		
21	5.1	Entrees	21	358	11.1, 10.2.g Wob
21	5.1.1	Huisentree voor Kamerbewoners	21		
22	5.1.2	Centrale publieksentree	22		
24	5.1.3	Entree voor de historische evenementzalen en hoogwaardigheidsbezoek	24	210	11.1, 10.2.g Wob
10.1.b			26		

Inhoudsopgave FPvE				Toetsing VO100%	
Pag.	Hfst.	Titel	Pag.	Pag.	Opmerking
27	5.2	Centrale hal (Statenpassage)	27		
28	5.3	Publieke voorzieningen	28		
29	6.0	Plenaire zaal en commissiezalen	29		
29	6.1	Plenaire zaal en commissiezalen	29		
31	6.2	Commissiezalen	31		
33	6.3	Parlementaire enquêtezaal	33		
34	7.0	Centrale voorzieningen	34		
34	7.1	Centrale vergaderzalen	34		
35	7.2	Historische evenementzalen	35		
37	7.3	Centraal Service Plein (CSP)	37		
38	7.4	Kinderopvang	38		
38	7.5	Nieuwspoort	38	94	11.1, 10.2.g Wob
39	8.0	Restauratieve voorzieningen	39		
39	8.1	Algemene uitgangspunten en relaties	39		
40	8.2	Restaurants	40		
40	8.2.1	Ledenrestaurant	40		
41	8.2.2	Algemeen restaurant Kamerbewoners (huidig Plein- en Statenrestaurant)	41		
42	8.2.3	Semi publiekstoegankelijk horecapunt (huidig Statenlokaal)	42		
43	8.2.4	Restauratieve ruimte enquêtezaal	43		
44	8.3	Keukens en uitgiftepunten	44		
44	8.3.1	Centrale keuken	44		
44	8.3.2	Banquetingkeuken ten behoeve van catering evenementen	44	96	11.1, 10.2.g Wob
45	8.3.3	Vergaderservice	45		
46	8.3.4	Luxe koffievoorziening	46		
47	9.0	Kantoorvelden	47		
47	9.1	Algemene uitgangspunten	47		
47	9.2	Kantoorveld fracties	47		
47	9.2.1	Kantoorruimte Kamervoorzitter	47		
48	9.2.2	Eerste commissiekamer	48		11.1, 10.2.g Wob
48	9.2.3	Werkplekken fracties	48		
49	9.2.4	Fractiekamers	49		
49	9.3	Kantoorveld amtenaren	49	268	11.1, 10.2.g Wob
50	9.3.1	Kantoorruimte Griffier	50		
50	9.3.2	Kantoorruimten leidinggevenden	50		
50	9.3.3	Werkplekken ambtenaren	50		
52	9.3.4	Decentrale overlegplekken	52		
52	9.4	Kantoorveld pers	52		

Inhoudsopgave FPvE				Toetsing VO100%	
Pag.	Hfst.	Titel	Pag.	Pag.	Opmerking
10.1.b					
53	9.6	Algemene voorzieningen	53		
53	9.6.1	Onmoetingsplekken	53		
54	9.6.2	Pantry's	54		
54	9.6.3	Printvoorzieningen	54		
55	10.0	Logistieke en facilitaire voorzieningen	55		
55	10.1	Sanitaire voorzieningen	55		
55	10.1.1	Toiletten	55		
55	10.1.2	Douche-/kleedvoorziening	55		
56	10.2	Gezondheidsvoorzieningen	56		
56	10.2.1	EHBO-ruimte	56		
57	10.2.2	Rust- en kolkamers	57		
57	10.2.3	Stilteruimte	57		
57	10.2.4	Fitnessruimte	57		
57	10.3	Archief en collectie	57		
58	10.4	Kunstcollectie	58		
10.1.b			59		
59	10.6	Opslag	59		
59	10.7	Schoonmaakvoorzieningen	59		
60	10.8	Werk- c.q. pauzeruimten	60		
60	10.9	AV-voorzieningen	60		
10.1.b			60		
			60		
			60		
			61		
			61		
			61		
			62		
			63		
64	11.0	Buitenruimte	64		
64	11.1	Parkeren en fietsenstalling	64		
64	11.2	Buitenruimte Kinderopvang	64	101	11.1, 10.2.g Wob
64	11.3	Overdekte buitenruimte	64		
64	11.4	Vlaggenmasten	64		
65	12.0	Ruimtelijke uitgangspunten	65		
65	12.1	Ruimtebehoefte	65		11.1, 10.2.g Wob
67	12.2	Ruimtelijke relaties	67		
67	12.3	Functies in dependances	67		
68	13.0	Technische eisen	68		
68	13.1	Brandveiligheid	68		

Inhoudsopgave FPvE				Toetsing VO100%	
Pag.	Hfst.	Titel	Pag.	Pag.	Opmerking
10.1.b			68	39	11.1, 10.2.g Wob
69	13.3	Duurzaamheid	69		
71	13.4	Bedrijfszekerheid	71		
72	13.5	Akoestiek	72		
10.1.b			73		

			Datum: Betreft:
Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
1	Facilitair	VO100% - OMA	38/39
2	Facilitair	VO100% - OMA	39
3	Facilitair	VO100% - OMA	40
4	Facilitair	VO100% - OMA	38
5	Facilitair	VO100% - OMA	104
6	Facilitair	VO100% - OMA	89
7	Facilitair	VO100% - OMA	89
8	Facilitair	VO100% - OMA	88
9	Facilitair	VO100% - OMA	90
10	Facilitair	VO100% - OMA	89
11	Facilitair	VO100% - OMA	148/149
12	Facilitair	VO100% - OMA	150
13	Facilitair	VO100% - OMA	154
14	Facilitair	VO100% - OMA	201
15	Facilitair	VO100% - OMA	224/225
16	Facilitair	VO100% - OMA	274
17	Facilitair	VO100% - OMA	
18	Primair Proces	VO100% - OMA	92

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
19	Primair Proces	VO100% - OMA	92
20	Primair Proces	VO100% - OMA	92
21	Primair Proces	VO100% - OMA	92
22	Primair Proces	VO100% - OMA	92
23	Primair Proces	VO100% - OMA	405
24	Primair Proces	VO100% - OMA	92
25	Primair Proces	VO100% - OMA	92
26	Primair Proces	VO100% - OMA	Alg.
27	Primair Proces	VO100% - OMA	Alg.
28	Primair Proces	VO100% - OMA	Alg.

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
29	Primair Proces	VO100% - OMA	Alg.
30	Primair Proces	VO100% - OMA	89
31	Primair Proces	VO100% - OMA	94/95
32	Primair Proces	VO100% - OMA	114/115
33	Primair Proces	VO100% - OMA	114/115
34	Primair Proces	VO100% - OMA	114/115
35	Primair Proces	VO100% - OMA	114/115
36	Primair Proces	VO100% - OMA	149
37	Primair Proces	VO100% - OMA	154/369
38	Primair Proces	VO100% - OMA	362/363

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
39	Primair Proces	VO100% - OMA	399
40	Primair Proces	VO100% - OMA	404
41	Techniek	VO100% - OMA	26
42	Techniek	VO100% - OMA	26
43	Techniek	VO100% - OMA	26
44	Techniek	VO100% - OMA	29
45	Techniek	VO100% - OMA	38
46	Techniek	VO100% - OMA	39
47	Techniek	VO100% - OMA	39
48	Techniek	VO100% - OMA	41
49	Techniek	VO100% - OMA	41
50	Techniek	VO100% - OMA	45
51	Techniek	VO100% - OMA	46

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
52	Techniek	VO100% - OMA	46
53	Techniek	VO100% - OMA	47
54	Techniek	VO100% - OMA	47
55	Techniek	VO100% - OMA	49
56	Techniek	VO100% - OMA	57
57	Techniek	VO100% - OMA	60
58	Techniek	VO100% - OMA	62
59	Techniek	VO100% - OMA	68
60	Techniek	VO100% - OMA	68
61	Techniek	VO100% - OMA	71

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
62	Techniek	VO100% - OMA	72
63	Techniek	VO100% - OMA	77
64	Techniek	VO100% - OMA	82/83
65	Techniek	VO100% - OMA	84
66	Techniek	VO100% - OMA	96
67	Techniek	VO100% - OMA	
68	Techniek	VO100% - OMA	96/97
69	Techniek	VO100% - OMA	96
70	Techniek	VO100% - OMA	97
71	Techniek	VO100% - OMA	101
72	Techniek	VO100% - OMA	98
73	Techniek	VO100% - OMA	103

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
74	Techniek	VO100% - OMA	103
75	Techniek	VO100% - OMA	103
76	Techniek	VO100% - OMA	110/111
77	Techniek	VO100% - OMA	115
78	Techniek	VO100% - OMA	117
79	Techniek	VO100% - OMA	121
80	Techniek	VO100% - OMA	123
81	Techniek	VO100% - OMA	123
82	Techniek	VO100% - OMA	126
83	Techniek	VO100% - OMA	132
84	Techniek	VO100% - OMA	131
85	Techniek	VO100% - OMA	140
86	Techniek	VO100% - OMA	141
87	Techniek	VO100% - OMA	140
88	Techniek	VO100% - OMA	144/145
89	Techniek	VO100% - OMA	151

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
90	Techniek	VO100% - OMA	157
91	Techniek	VO100% - OMA	163
92	Techniek	VO100% - OMA	163
93	Techniek	VO100% - OMA	163
94	Techniek	VO100% - OMA	163
95	Techniek	VO100% - OMA	168
96	Techniek	VO100% - OMA	176
97	Techniek	VO100% - OMA	192
98	Techniek	VO100% - OMA	203
99	Techniek	VO100% - OMA	206
100	Techniek	VO100% - OMA	217/218/219
101	Techniek	VO100% - OMA	219
102	Techniek	VO100% - OMA	256
103	Techniek	VO100% - OMA	260
104	Techniek	VO100% - OMA	323
105	Techniek	VO100% - OMA	363
106	Techniek	VO100% - OMA	384
107	Techniek	VO100% - OMA	384
108	Techniek	VO100% - OMA	384
109	Techniek	VO100% - OMA	388

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
110	Techniek	VO100% - OMA	388
111	Techniek	VO100% - OMA	388
112	Techniek	VO100% - OMA	388
113	Techniek	VO100% - OMA	390
114	Techniek	VO100% - OMA	
115	Techniek	VO100% - OMA	397
116	Techniek	VO100% - OMA	
117	Techniek	VO100% - OMA	404
118	Techniek	VO100% - OMA	Alg.

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
119	Techniek	VO100% - OMA	Alg.
120	Techniek	VO100% - OMA	Alg.
121	Techniek	VO100% - OMA	Alg.
122	Techniek	VO100% - OMA	Alg.
123	Techniek	VO100% - OMA	Alg.
124	Techniek	VO100% - OMA	Alg.

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
125	Techniek	VO100% - OMA	Alg.
126	Techniek	VO100% - OMA	ICT/alg.
127	Techniek	VO100% - OMA	29

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
128	Techniek	VO100% - OMA	292
129	Techniek	VO100% - OMA	404-406
130	Facilitair	VO100% - OMA	Alg.
131	Facilitair	VO100% - OMA	294
132	Facilitair	VO100% - OMA	95
133	Facilitair	VO100% - OMA	19

Nr.	Werkgroep	Document	Pag.
134	Facilitair	VO100% - OMA	392
135	Facilitair	VO100% - OMA	alg.
136	Facilitair	VO100% - OMA	71
137	Facilitair	VO100% - OMA	46
138	Facilitair	VO100% - OMA	358
139	Facilitair	VO100% - OMA	210
140	Facilitair	VO100% - OMA	94
141	Facilitair	VO100% - OMA	96
142	Facilitair	VO100% - OMA	268
143	Facilitair	VO100% - OMA	101
144	Facilitair	VO100% - OMA	39

19-2-2019

Toetsing TK VO100% - Ontwerpboek OMA (alle gebouwdelen behoudens begane grond Hotel en gebouwdeel N)

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

Opmerking / Vraag

11.1, 10.2.g Wob

VERTROUWELIJK

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Bouwbegeleidingscommissie

Contactpersoon

Pieter Dijkmeester

10.2e r@rijksoverheid.nl

Datum

11 maart 2019

memo

Reactie op document: Samenvatting Review 10.2e
De Architecten CIE. Concept, 28 februari 2019

Geachte heer 10.2e ,

Met interesse heeft het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) kennisgenomen van de review van 10.2e , de oorspronkelijk architect van gebouw N. In zijn review reageert art. 10.2.e Wob op het Voorontwerp (VO) van het ontwerpteam dat werkt aan de planvorming voor de renovatie van de Tweede Kamer, onder coördinatie van architect Ellen van Loon en haar bureau OMA.

Het RVB constateert dat:

1. De review niet voldoet aan de (review)opdracht.
2. De review niet voldoet aan de uitgangspunten van de renovatieopgave.
3. De alternatieve ontwerpvoorstellen niet voldoen aan de gestelde eisen.

In deze memo worden deze drie constatering nader toegelicht.

1. De review voldoet niet aan de (review)opdracht.

In de review van art. 10.2.e Wob ontbreekt een gedegen analyse van het VO, terwijl dit wel de kern is van zijn opdracht. Voor de volledigheid is de reviewopdracht hieronder weergegeven.

Citaat

Het VO wordt u door de opdrachtgever toegezonden met het verzoek om binnen één maand een review uit te voeren op met name gebouw N en aan te geven of er naar uw mening aspecten zijn in het VO die nadeel aan uw naam als oorspronkelijk architect van gebouw N kunnen toebrengen en tevens of er nog technische functionele wijzigingen en aanpassingen op het Structuurontwerp en Voorontwerp in uw visie eventueel nodig zijn.

Einde citaat

De review bestaat deels uit ontwerpvoorstellen die worden gekopieerd uit het VO en deels uit nieuwe ontwerpvoorstellen waarbij het onduidelijk is welke veronderstelde tekortkomingen worden geadresseerd. Ook geeft 10.2e niet aan of er aspecten zijn in het VO die nadeel kunnen toebrengen aan zijn naam als oorspronkelijk architect. Met zijn review doet 10.2e geen recht aan het doordachte VO dat antwoord geeft op een veelheid aan eisen zoals beschreven in het FPvE uit 2017 en zoals ook in de VO toets is geconstateerd.

VERTROUWELIJK

Datum
11 maart 2019**2. De review voldoet niet aan de uitgangspunten van de renovatieopgave.**

De aangehouden uitgangspunten voor de alternatieve ontwerpvoorstellen beperken zich in de review tot een selectieve interpretatie van de opgave, waarbij 10.2e ook nieuwe uitgangspunten heeft toegevoegd. Cruciale eisen lijken tegelijkertijd niet te zijn meegenomen (zie ook punt 3).

Daarnaast valt op dat 10.2e toegang heeft gehad tot informatie die niet is gedeeld met het RVB. In de review wordt verwezen naar gesprekken met experts van de Tweede Kamer, 10.1.b. Het RVB is benieuwd welke informatie is gedeeld. Ook betreurt het RVB dat het ontwerpteam de afgelopen periode door de Tweede Kamer niet in de gelegenheid is gesteld om een dergelijk contact te hebben om informatie en ontwerpvoorstellen uit te wisselen.

Ook merkt het RVB op dat het VO is gemaakt op basis van het vastgestelde FPvE van de Tweede Kamer uit 2017. Het RVB bestrijdt de suggestie dat het ontwerpteam op delen geen passend ontwerp zou hebben gemaakt, omdat het ontwerp conform afspraak nog zal worden aangepast naar aanleiding van het herzien FPvE uit 2019.

3. De alternatieve ontwerpvoorstellen voldoen niet aan de gestelde eisen.

De review bevat op 7 thema's ongevraagde alternatieve ontwerpvoorstellen. Geen van deze ontwerpvoorstellen voldoet aan de gestelde eisen, zoals onder andere opgenomen in het herzien FPvE van de Tweede Kamer, de projectreikwijdte en de randvoorwaarden die gelden voor de renovatie als geheel. Het RVB maakt zich hierbij de meeste zorgen om de wenselijkheid en haalbaarheid van de voorgestelde centrale publieksentree, maar ook de integrale toegankelijkheid binnenin het complex, de werking en toekomstbestendigheid van de logistieke stromen van goederen en mensen en het voldoen aan wet- en regelgeving.

De review reduceert bijvoorbeeld de centrale publiekentree (het gezicht van waar het hart van de democratie klopt) tot een laag volume met een zeer smalle en niet vanzelfsprekend vindbare toegang op circa 110 meter afstand van de Statenpassage 10.1.b.

In- en uitgaande bezoekersstromen zijn niet gescheiden. 10.1.b

De getekende hellingbanen zijn te steil om te kunnen voldoen aan het bouwbesluit en regelgeving omtrent integrale toegankelijkheid. De grootte van de kelderbak is te klein om het geëiste programma te kunnen huisvesten. De huidige gesloten, weinig uitnodigende, uitstraling van gebouw N aan de Hofplaats wordt verslechterd door de filmzaal (een verduisterde functie) te positioneren aan de gevel op de begane grond onder de Plenaire Zaal. Met het ontwerpvoorstel wordt de, in het herzien FPvE, geëiste gastvrije en publieksvriendelijke centrale entree niet gerealiseerd, noch een complex met een benaderbare en transparante uitstraling. Ook wordt een kans gemist om een centrale entree te maken die tegelijkertijd de huidige, wezenloze, Hofplaats verstrekt en de verbinding met de stad en burger verbetert.

VERTROUWELIJK

VERTROUWELIJK

Datum
11 maart 2019

Ook op technisch vlak heeft het ontwerpvoorstel een aanzienlijke impact die zich niet vertaalt in, voor het publiek, ervaarbare meerwaarde. Het realiseren van een kelderbak dicht op gebouw A en een tunnel door de bestaande, 1 meter hoge, fundering van gebouw N betekent een aanzienlijk financieel en uitvoeringsrisico, ook in relatie tot de plaatselijke grondwaterproblematiek. De noodzakelijke dikte van de kelderwanden resulteert hoogstwaarschijnlijk in een nog smallere tunnel naar de Statenpassage. Bovendien bevindt de kelderbak zich in een zone 2 gebied in relatie tot archeologie wat een risico vormt voor de doorlooptijd en kostenbeheersing van het project.

Tot op heden is het RVB niet door de Tweede Kamer ingelicht over een, in de review aangenomen, noodzaak van een centrale publieksentree buiten gebouw N.

10.1.b

Het RVB verzoekt de Tweede Kamer nogmaals, zoals in mijn brief aan u d.d. 12 februari 2019, de inhoud van deze concept nota de delen, waaruit moet blijken dat een forse uitbreiding met aanzienlijke risico's en veel kwalitatieve uitdagingen sober en doelmatig is.

Concluderend constateert het RVB dat de review van 10.2e niet voldoet aan de opdracht, uitgangspunten en opgave, waarvan bovenstaande opsomming op hoofdlijnen een voorbeeld is van de zorg aangaande de haalbaarheid en wenselijkheid van de gepresenteerde alternatieve ontwerpvoorstellen. Bovendien is het van belang dat 10.2e gevolg geeft aan zijn opdracht, te beginnen met een gedegen analyse van het VO en het totale pakket aan eisen die ten grondslag liggen aan de opgave. Doordat 10.2e de opdracht onvoldoende heeft ingevuld, ontstaat onnodig vertraging.

Hoogachtend

Pieter Dijkmeester

VERTROUWELIJK

10.2e

Van: art. 10.2.e Wob
Verzonden: woensdag 13 maart 2019 10:44
Aan: 10.2e
CC: 10.2e
Onderwerp: Review ^{10.2e}, laatste stand van zaken

Zojuist contact gehad met art. 10.2.e Wob met de vraag of wij de laatste stand van zaken van de review kunnen krijgen, zoals gisteren gepresenteerd. Hij zij het volgende:

- Cie geeft review opnieuw af als het concept compleet is. Ze werken ook aan een puntsgewijze kritiek op het VO 100% (dus toch!);
- Cie geeft aan contact te willen hebben met DGMR en Arcadis om ingrepen te kunnen begrijpen en de review af te kunnen ronden 11.1
- Cie geeft aan dat ^{art. 10.2e} hun expliciet heeft verzocht om alternatieven te onderzoeken en die te presenteren, vooruitlopend op de daadwerkelijke review van het VO 100%.

11.1

11.1

Groet, art. 10.2.e Wob

10.2e

Rijksvastgoedbedrijf
Directie Transacties & Projecten
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Korte Voorhout 7 | 2511 CW | Den Haag
Postbus 20952 | 2500 EZ | Den Haag

10.2e

10.2e @rijksoverheid.nl
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

werkdagen: maandag t/m donderdag

Het Rijksvastgoedbedrijf zet vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met oog voor de omgeving.

Datum: 1 april 2019
Versie: 0.6 [CONCEPT]

CRITERIA	10.2e EXTERNE GROTE KELDERBAK (ALS OPTIE 3 OMA)	OMA OPTIE 1: VO 100% (VERSOBERD)	OMA OPTIE 2: GESCEIDEN SCHOON / VUIL	OMA OPTIE 4: EXTERNE COMPACTE KELDERBAK
1. Soberheid en doelmatigheid	11.1			
2. Behoud karakteristiek en verschijningsvorm gebouw N				
3. Consequenties in tijd en geld <i>Kosten benchmark: ca. 5,0 milj. (bouwkosten centrale publieksentree VO100% OMA)</i>				
4. Bouwgerelateerde risico's				
5. Aansluiting op herzien FPvE TK				
6. Aansluiting op herziene opvatting beveiliging TK				
7. Kwalitatieve risico's i.r.t. omgevingsvergunning				

Van: 10.2e Wob
Aan: 10.2e Wob
Cc: [Liesbeth van der Pol](#)
Onderwerp: Brief Dok architecten
Datum: vrijdag 21 december 2018 16:57:02
Bijlagen: [Brief aan Rijksvastgoedbedrijf Dok 21-12-2018.pdf](#)
[ATT00001.htm](#)
[Bijlage DOK 21-12-2018.pdf](#)
[ATT00002.htm](#)
[onbekend.png](#)
[ATT00003.htm](#)
[milieu.jpg](#)
[ATT00004.htm](#)

Beste 10.2e Wob,

Meden namens Liesbeth stuur ik je onze brief als reactie op jullie brief van 21 november 2018.

(WW is dezelfde als bij de brief van 21 november)

Mooie dagen en een gezond 2019.

Met vriendelijke groet,

10.2e Wob

Partner

T 10.2e Wob

M 10.2e Wob

E 10.2e [@dokarchitecten.nl](#)

W b

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Directie Transacties en Projecten

art. 10.2.e Wob

Postbus 16169
2500 BD DEN HAAG

Amsterdam, 21 december 18

Inzake: reactie op uw brief van 21 november 2018

Geachte **art. 10.2.e Wob**

Nadat de structuurontwerpen voor projectdelen 1 (Eerste Kamer Raad van State) en projectdeel 3 (Ministerie van Algemene Zaken en Grafelijke Zalen) goedgekeurd waren is aan DOK in een overeenkomst van 15 februari 2018 opdracht gegeven voor het voorlopige ontwerp en definitieve ontwerp (VO en DO) van projectdeel 1 en voor wat betreft projectdeel 3 van het Ministerie van AZ.

Vervolgens is in april 2018 nog eens nadrukkelijk de opdracht voor VO en DO gegeven door het Rijksvastgoedbedrijf.

Dok heeft vervolgens een VO60 opgeleverd en is, gelet op de materiële progressie in dat VO, gehonoreerd conform het voltooien van 80% van het VO deelgebied 1 en 50% van deelgebied 3

Dok heeft in het proces op weg naar het realiseren van het VO over de verschillende projectdelen naar aanleiding van de in de praktijk opgedane ervaringen verschillende malen ondersteuning gevraagd aan het RVB. Dat betrof onder andere:

- Dok vraagt in 25 april om ondersteuning bij moeilijkheden die DOK ondervindt met **10.2.g**.
- Dok verzoekt op 3 mei met grote urgentie ondersteuning bij de afstemming met de gebruikers op de bestuurlijk beslisniveau en ook hulp bij de tijdsdruk waar Dok in komt op dat moment ten gevolge van

reactie op uw brief
21 december 2018

1 / 9

de overdaad aan commissie-, ontwerp- en werkoverleggen. Dok stelt verbeteringen voor door de gebruikers in de ontwerpoverleggen te betrekken. Dok waarschuwt, dat de planning voor het afronden VO in het geding is.

- 31 mei en 4 juni vraagt Dok ondersteuning van het RVB bij het verkrijgen van behoorlijke werkruimte t.b.v. werkzaamheden voor AZ waarbij aangegeven wordt dat de tijd dringt.
- Dok verzoekt op 7 juni het RVB helderheid te verschaffen in de deadlines van de besluitvormend (stuurgroepen) om de nog beschikbare tijd goed te kunnen gebruiken.
- Dok vraagt met klem op 28 juni hulp bij het contact met de besluitvormers op bestuurlijk niveau d.m.v. het houden van een presentatie in de stuurgroep. Dit wordt niet gehonoreerd.
- op 9 juli geeft Dok helder aan hulp bij het inplannen van de gebruikersoverleggen nodig te hebben: Dok heeft dan indringend met het OT afgestemd en aangegeven niet overal bij aanwezig te kunnen zijn omwille van de voortgang van het tekenwerk. Het RVB houdt vol dat dan maar adviseurs het overleg moeten overnemen, dit terwijl Dok aangeeft dat direct contact met de gebruiker door DOK noodzakelijk is om met de gebruikers tot de volgende stap te komen.
- op 7 sept verzoekt Dok het RVB telefonisch om 3 weken extra tijd om de opgehaalde reacties en nog te verwerken commentaar en het keuze VO volledig kloppend te krijgen. In het gesprek wordt door dok verzocht om na de 3 weken en de daaropvolgend presentaties met elkaar te praten over de aanpak. RVB staat dit toe en TG bevestigt dit.
- 17 september verzoekt Dok nogmaals om alle contactmomenten en werkoverleggen te laten vervallen omwille van de ongestoorde 3 weken werktijd hier is niet op gereageerd.
- 9 sept vraagt dok vooral nogmaals ongestoord het werk te mogen voltooien in de *afgesproken* 3 weken.

Ook heeft Dok kenbaar gemaakt dat door de wijze van overleg met de gebruikers, wat deels indirect verloopt via het RVB, de commentaren op de verschillende voorgelegde ontwerpkeuzes de neiging hadden om te divergeren in een waaier van (ontwerp) suggesties die beantwoord moest worden in plaats van – zoals in de loop van een VO gebruikelijk – dat er geconvergeerd werd (zodat uiteindelijk een keuze gemaakt kan worden). Mede op grond van deze ontwikkeling, die Dok met lede ogen aanzag en voor het omkeren waarvan wij geen of onvoldoende steun van het RVB kregen, hebben wij in september jl. gevraagd om de gelegenheid om in drie

weken het VO van deelproject 1 en voor zover nodig deelproject 3 (AZ) in een extra drie weken af te ronden. Ten einde Dok daartoe in staat te stellen zou er in die drie weken geen contact met gebruikers zijn maar zou dat contact plaatsvinden nadat het VO, keuze VO genoemd, gereed zou zijn zodat vervolgens met het bestuur van de gebruikers de verschillen ten opzichte van VO60 besproken zouden kunnen worden en verwerkt. Inmiddels is duidelijk dat het RVB de invulling van die drie weken anders beleefd heeft.

Sedert de oplevering van het keuze VO heeft er in het geheel geen contact meer met de gebruiker plaatsgevonden, ondanks de bij herhaling geuite wens van Dok daartoe. In de praktijk komt het er op neer dat Dok gedurende drie weken in september door de keuze om drie weken in afzondering aan het VO te werken en sedert die tijd ten gevolge van een besluit van het RVB niet in de gelegenheid is geweest met gebruikers over de voortgang van de ontwerpwerkzaamheden te overleggen en die voortgang te spiegelen.

In uw brief van 21 november jl. haalt u een tweetal gesprekken aan waarin klachten gemeld zijn. Dok hecht er aan erop te wijzen dat met de opmerkingen naar aanleiding van de verslaglegging van die gesprekken door het RVB niet iets is gedaan.

In uw brief van 21 november jl. stelt u vervolgens dat er sprake is van tekortkomingen aan de zijde van Dok. Dok ziet dat anders en bespreekt hieronder in de door u aangehouden volgorde de verwijten aan Dok. Daarbij geldt dat de onderstaande reactie niet uitputtend is en de voorbeelden slechts een bloemlezing vormen en met vele uitgebreid kunnen worden. Voor dit moment acht DOK deze voorbeelden toereikend, maar DOK vult ze graag aan indien nodig of gewenst.

Ontwerpkwaliteit

Het voorontwerp is t/m september afgestemd en besproken met de RVB en gebruikers in de werkgroepen en ontwerpteams.

Onderwerpen zoals entree, zolder en lift komen in de werkgroepen telkens aan bod en zijn terugkerende agenda punten.

Een integrale visie is geleverd in het document van 13 juli en is ondertekend door *alle* architect leden van het ontwerpteam en sluit aan bij de reikwijdte.

De aantal en de aard van de punten in het toetsdocument zijn niet anders als de punten in het toetsdocument van het structuur ontwerp. Dat is dus niet bepalend voor de kwaliteit van het ontwerp. Het voorontwerp past binnen het gestelde budget en heeft alleen voor deelgebied 1 een overschrijding van 2%. Geheel in lijn met het definitie document "Met behoud van zoveel mogelijk van het oorspronkelijke materiaal" heeft het ontwerpteam een visie op het monument geschreven. In opdracht van het RVB heeft Rockview een onderzoek onder andere gedaan naar de staat van de leien. In het overleg van 6 september is in overeenstemming met het RVB afgesproken dat het invullen van het onderhoudsbudget volgens de visie van het ontwerpteam verder zal worden onderbouwd.

Aanpak Monument

-voortgang in overleggen monumenten/RCE en welstand

-In de aanloop naar de overleggen t.b.v. de vergunningen monumenten DH, RCE en welstand heeft Dok meermalen aangegeven een risico te zien voor de voortgang in het gelijktijdig overleggen met de instanties RCE en Monumentenzorg Den Haag; ondanks dit indringend advies heeft de RVB daar wel voor gekozen.

Dok heeft alle vergaderingen die t.b.v. de voortgang mon/rce volgordeijk voorbereid en stap voor stap de gecombineerde commissie meegenomen in de ontwerpingsrepen en daarmee in de visie. In een vijftal bijeenkomsten is aanvullende onderbouwing gevraagd door de RCE/Mon Cie. Telkenmale is die aanvullende onderbouwing geleverd.

Zonder het getoonde af te keuren heeft de commissie in de laatste bijeenkomst voorafgaand aan het VO60 gevraagd om de integrale visie, die op 17 juli door Dok/Rappange wordt voorgelegd aan de commissie.

Vanuit de integraliteitsgedachte heeft Dok architecten i.s.m. Rappange deze integrale visie opgesteld na een vijftal overleggen met de Mon/RCE cie. Dit is ruim op tijd voor de te behalen deadlines vergunningen. Dok bereikt hiermee dus goede voortgang¹.

Er zijn geen verslagen beschikbaar van de overleggen met Mon/RCE. Dus om te verifiëren hoe de commissie tegen de ingrepen en de visie aankijkt zijn de verslagen opgevraagd, antwoord was: die zijn nog niet beschikbaar i.v.m. "rubricering"

---

¹ Ter vergelijking: VO deelgebied 2, de Tweede kamer is tegelijkertijd van start gegaan maar levert zijn deel van de integrale visie eind augustus.

aanpassingen n.a.v. de overleggen

in de overleggen met RCE/Monumentenzorg wordt veelvuldig gevraagd naar onderbouwingen van de ingrepen in het monument. Dat wil niet zeggen dat de ingrepen daarmee zijn afgekeurd of goedgekeurd. Er was in de aanloop naar het VO60 nog geen reden om het ontwerp aan te passen op de commentaren van de Mon/RCE. Dok/Rap levert in de opeenvolgende overleggen telkenmale meer en uitgebreidere onderbouwingen van de ingrepen.

-geen vertrouwen van afdeling monumenten en welstand?

met Welstand is tot op heden geen contact geweest. de regie op de overleggen t.b.v. de vergunningen ligt bij het RVB, die wel de commissie monumenten/RcE opgestart heeft in de periode april t/m juli maar met welstand pas op 9 oktober begint. Juist op dat moment is de evaluatie Dok/RVB gaande en besluit Dok ook van dat moment geen gebruik te maken. Er kan dus geen sprake zijn van "geen vertrouwen" door Welstand.

Dok zijn geen verslagen bekend waaruit afkeuring van Monumentenzorg blijkt en heeft daar (dus) niet over kunnen communiceren of daarop kunnen ageren.

geen kwalitatief goede visie? Een integrale visie komt integraal tot stand en ligt niet als een blauwdruk klaar voorafgaand aan het ontwerp. Juist de dialoog met de commissie en de ontwerpers/restauratie architecten van de overige delen is van invloed op de visie. Zo heeft Dok dat ook gecommuniceerd met de Mon/RCE en op die manier is de concept visie tot stand gekomen in juli en later aangevuld door de restauratie architecten van deelgebied 2 waarna wij gezamenlijk (deel1,2 en 3) op zoek zijn naar de afronding van het geheel.

onsamenhangend? De concept visie bevat meerdere invalshoeken: niet alleen het monument is van belang maar ook de toegankelijkheid en zichtbaarheid van onze Democratie, de functionaliteit en de demarcatie van de gebouwen speelt een rol. dit alles is samengevat langs de lijn van het door het RVB uitgereikte Ambitie document.

Kwaliteit van de visie niet goed?

moeilijk te rijmen met de reactie van de voorzitter van de overleg mon/rce dat begint met : " dank voor de heldere visie". Waarna een aanwijzing in de richting van uitbreiding en geen enkel spoor van onduidelijkheid.

bovendien moeilijk te rijmen met het commentaar van de Rijksbouwmeester op de tekening behorend bij de visie : nl: "dat is een een uitstekend verhaal"

-verantwoording zal door Dok geleverd moeten worden; dat zal ook gebeuren, de integrale visie is daar een opmaat voor. Zo is dat ook letterlijk gecommuniceerd met de RVB en de Mon RCE ten tijden van het VO 60 en later aangevuld en aangepast op de input van Deelgebied 2. In de periode vanaf september is echter geen contact meer geweest tussen Dok en de monumenten RCE om de voortgang in de visie ofwel de ingrepen te delen.

Proces

Niet verschijnen op overleggen op de dinsdag, georganiseerd door het RVB

Op de dinsdag zijn door het RVB verschillende soorten overleggen gepland, CO-t's, Mon/RCE's en Kwaliteitsteam overleggen en gebruikers overleggen en werkgroepoverleggen. In totaal zijn in 2018 op de dinsdag 45 overleggen gepland waar **art. 10.2.e Wob** bij aanwezig is geweest. In de 3 weken "tekenpauze" in september is **10.2.e** niet aanwezig op, voor zover na te gaan, 2 geplande afspraken van het RVB. In die verhouding moet het mogelijk zijn geweest voor het RVB om aansturing te geven aan het project. bovendien was bekend bij het RVB dat in de 3 weken "tekenpauze" geen aanwezigheid van Dok verwacht kon worden.

De rol van coördinerend architect onvoldoende vervullen?

Vanaf de start van het VO zijn in totaal 14 Coördinerend Ontwerpoverleggen gepland door het RVB, 2 daarvan vallen in de periode "tekenpauze" en zijn om die reden niet bijgewoond.. van de overige 12 heeft **10.2e Wob** zich voor 5 keer laten vertegenwoordigen door de bevoegd seniorprojectleider. Altijd wordt dat voorafgaand aangegeven en besloten op basis van het onderwerp van het Co-t.

Het staat goed in verhouding tot de manier waarop dat bij het Zuidelijk deel van de Renovatie gebeurt, nl 7 keer **art. 10.2.e Wob** aanwezig, 3 keer vertegenwoordiging door de senior projectleider en 2 niet aanwezig.

Tussenresultaten en eindresultaten in persona presenteren aan bestuur van gebruiker

Artikel 4.1.4 annex 2 presenteren aan bestuur van de gebruikers? het tussenresultaat, VO 60" is op ...juni gepresenteerd aan het bestuur van de gebruiker, EK: de Griffier en de voorzitter, RvS: 6 juni De secretaris ende directeur bedrijfsvoering, AZ op ....juli aan de directeur bedrijfsvoering.

- In het telefoongesprek met **art. 10.2.e Wob** over de "drie weken werken om het stuk compleet af te maken" is gewisseld dat de presentaties aan het bestuur van de gebruikers die door RVB gepland waren op 1,2 en 3 oktober niet zouden kunnen worden bijgewoond door de Griffier (omdat die op dat moment nog niet begonnen is) de Voorzitter EK (die niet komt als de Griffier er niet bij is), de Secretaris RvS (omdat die op dat moment in Aruba de Vice Voorzitter uitzwaait), waarop **10.2.e** aangeeft een andere beter moment te zoeken omdat het geen zin heeft om zonder deze belangrijke te presenteren in de wetenschap dat geen besluitvorming kan plaatsvinden zonder hen. De RVB gaat daar niet op in en zet de presentaties door. **art. 10.2.e Wob** doet de presentaties omwille van de voortgang en goede

relatie met het RVB. Blijkt echter dat op 1 okt ook de hoofd bedrijfsvoering van de RvS niet aanwezig te zijn. Op 4 oktober blijkt bij AZ dat noch de Secretaris Generaal noch de Directeur bedrijfsvoering aanwezig te zijn. Vanaf dat moment vraagt **art. 10.2.e Wob** direct een evaluatie gesprek aan bij de Directeur Renovatie Binnenhof om z.s.m. dit probleem aan de orde te stellen. Die afspraak wordt door RVB verplaatst van di 9 okt naar 16 en 19 oktober. vanaf die tijd verzoekt **10.2.e** telkenmale om in contact te worden gebracht met het bestuur van de gebruiker met als doel het Keuze VO te presenteren, hetgeen telkenmale wordt geweigerd. Op 24 oktober trekt **10.2.e** uit nood geboren de stoute schoenen aan en zoekt contact via LinkedIn met de nieuwe Griffier EK en de nieuwe Vice-voorzitter van de RVS om nader kennis te mogen maken, waarna zij ook contact zoekt met de Directeur Bedrijfsvoering van AZ om samen met **10.2.e** alsnog het Keuze VO te bespreken in het belang van de voortgang van het project. Het contact met gebruiker in het algemeen is van essentieel belang voor het maken van een ontwerp, niet alleen contact met de gebruiker op operationeel niveau maar juist het contact met het bestuurlijk niveau. Professioneel opdrachtgeverschap vereist de begeleiding van die contacten op de juiste momenten en met de juiste frequentie, hierin schiet de RVB te kort. Contract zegt dat ad hoc aanwezigheid op het hoogste besluitvormend Centraal bestuurlijk niveau wordt georganiseerd door het RVB maar daar is tot op heden nog niet een keer op geacteerd.

Dok verschijnt meerdere keren niet op werkgroepen

De werkgroepen waar Dok niet is verschenen vallen in de periode van 3 weken "tekenpauze" en in de evaluatie periode erna. Het was bij de RVB bekend dat in die periode geen werkgroepen of enig ander overleg door Dok bezocht zou worden.

Vanaf het moment van evaluatie op 16 oktober vraagt Dok om opnieuw in contact te kunnen komen met de gebruiker waarop het RVB dat niet toestaat. Het is dan aan de RVB om te realiseren dat het proces ernstig wordt verstoord.

Het contract zegt daarover: annex 1: Ook de manier waarop de gebruikers meegenomen willen worden in het ontwerpproces en de uiteindelijke realisatie vraagt om verdere afstemming. Samen en slim, zodat de gebruikers open, tijdig en volledig geïnformeerd zijn. Ook het continu in gesprek blijven met de gebruikers, om bijvoorbeeld mogelijk veranderende eisen te inventariseren en (mogelijk) te bewerkstelligen en op slimme wijze draagvlak te creëren voor bepaalde oplossingen, maakt dit een complex proces.

RVB heeft daarin dus een actieve rol te vervullen die vanaf september onvoldoende is geweest.

DOK heeft een planning neergelegd voor de werkzaamheden voor het Definitief Ontwerp. De doorlooptijd wordt niet volledig

benut, De betrokkenen uit het ontwerpteam zijn niet geraadpleegd bij de totstandkoming van de planning.

Dok architecten heeft voor de DO-fase een afgestemde planning opgesteld die binnen de overall planning past. De doorlooptijd van het totaal project wordt volledig benut.

De uitgangspunten voor deze planning zijn dezelfde als voor het SO en VO.

De planning voor het DO is in juli in het CO-T door de RVB goedgekeurd waarin wij op 1 oktober zouden starten.

Om geen onnodig tijdverlies te lijden is Dok gestart met de werkzaamheden voor het DO voor deelgebied 3.

Vervolgens besteedt u aandacht aan de samenwerking tussen Dok en 10.2.g . Zoals u weet heeft Dok, met instemming van het RVB, voor een klein onderdeel, het interieur van de Hofzaal, 10.2.g een onderopdracht gegeven. Het geven van die opdracht is niet conditioneel geweest voor het tot stand komen voor de overeenkomst van opdracht tussen Dok en het Rijksvastgoedbedrijf; die opdracht is immers tot stand gekomen naar aanleiding van het (goedgekeurde) SO , dat nadat zonder enige inmenging van 10.2.g tot stand is gekomen. Indien 10.2.g niet langer met Dok wenst samen te werken is het aan 10.2.g de samenwerking met Dok te beëindigen. Het gaat dan niet aan, dat u – zoals naar verluid gebeurt – rechtstreeks overleg hebt met 10.2.g over een eventuele vervolgopdracht. Graag ontvangt Dok een bevestiging dat daar ook geen sprake van is en dat de (afwikkeling) van de relatie tussen Dok en 10.2.g er een is die zich in de competentiesfeer van Dok bevindt.

U stelt een aantal maatregelen voor die (mede) onderwerp zijn geweest van besprekingen op 27 en 30 november jl. en op 12 december jl. Kort voor 12 december jl. hebt u een voorstel gedaan dat min of meer in dezelfde bewoordingen voor de schorsing van de bijeenkomst op 30 november jl. is gedaan, naar aanleiding waarvan Dok na die schorsing al een alternatief voorstel heeft gedaan. Wij zijn het niet eens geworden over een aanpassing van de overeenkomsten.

Dok gaat er daarom vanuit dat zij in de gelegenheid gesteld zal worden conform de overeenkomst van opdracht en de gegeven opdracht voor VO en DO haar werkzaamheden verder uit te voeren.

Dok onderkent dat er in de communicatie verbeteringsmogelijkheden zijn waaraan Dok gaarne haar bijdrage levert. Dok gaat er vanuit dat ook het RVB haar daarin zal steunen. **art. 10.1.b, 10.2.g Wob**

Ook is, zoals u weet en meermalen aan de orde gesteld, de coördinatie- en werkbelasting van DOK toegenomen door het niet (weer) benoemen van een technisch coördinator.

Zo is voor de afronding van het VO contact met de gebruikers en met het bestuur van de gebruikers essentieel en zoals gezegd wordt Dok nu al sedert eind september jl. van het reguliere contact met de gebruiker in de verschillende overleggremia afgehouden.

Wij gaan ervan uit, dat zowel het RVB als de gebruiker begrip hebben voor eventuele vertraging die ten gevolge daarvan ontstaan bij de oplevering. Daarnaast zijn er verbeterpunten in de samenwerking mogelijk die Dok eerder [12 oktober en 16 oktober] heeft genoemd die wij gemakshalve hier herhalen met daarachter de data waarin dit punt eerder aan de orde is gesteld. Wij stellen ons voor dat we in de eerste week van januari (vanaf de 7^e) verder overleg hebben. Dan kunnen we de stand van zaken van de diverse VO's doornemen en de aanloop en overgang naar DO.

Met vriendelijke groet,

art. 10.2.e Wob

Dok Architecten B.V.

Directeur T&P
Roger Mol

Contactpersoon
art. 10.2.e Wob

heid.nl

ijksover

Datum

1 februari 2019

memo

Stand van zaken contract DOK-architecten

Aanleiding, wat voorafging.

Op 31 maart 2017 heeft het RVB DOK-architecten opdracht gegeven een structuurontwerp te maken voor de gebouwdelen waar Eerste kamer, Raad van State en Algemene Zaken zijn gehuisvest. Ook de Grafelijke Zalen maken deel uit van dit structuurontwerp. DOK-architecten heeft dit structuurontwerp naar tevredenheid van het RVB en alle gebruikers afgerond.

Op 15 februari 2018 heeft het RVB DOK opdracht gegeven voor het maken van het VO en DO. Het RVB heeft alle betrokken architecten in één opdracht via DOK-architecten gecontracteerd. Het RVB heeft een contract met DOK en DOK heeft contracten met de verschillende deelarchitecten. Voor EK, RvS en AZ is DOK de hoofdarchitect en wordt ondersteund door de deelarchitecten | art. 10.2.e Wob (Rappange & Partners) als restauratiearchitect en 10.2.e (Merk-X) als interieurarchitect voor specifiek RvS. Winhoff architecten is hoofdarchitect voor de Grafelijke Zalen met art. 10.2.e Wob als restauratie-architect. art. 10.2.e Wob is coördinerend architect over het geheel. Alle genoemde architecten zijn door DOK gecontracteerd.

Het Voorontwerp is de laatste week van september geleverd en gepresenteerd. Op verzoek van DOK is dit drie weken later dan gepland.

Op 16 en 19 oktober 2018 spraken | art. 10.2.e Wob van DOK-architecten en | art. 10.2.e Wob van het Rijksvastgoedbedrijf over de aanpak en werkwijze voor de resterende periode van

art. 10.2.g, art. 11 Wob

Datum
1 februari 2019

art. 10.2.g, art. 11 Wob

Het RVB heeft op 21 november 2018 aan DOK-architecten een brief gestuurd met voorstel voor aanpassing in de rol en taak verdeling.

Op 27 november 2018 is met DOK gesproken door directeur T&P, projectdirecteur en projectmanager. Hier is een toelichting gegeven op de brief en heeft DOK zijn beeld geschetst.

Op 30 november is in een vervolggesprek met DOK gesproken over hoe we de samenwerking konden voortzetten.

art. 10.2.g, art. 11 Wob

Op 24 januari 2019 heeft | art. 10.2.e Wob een gesprek met de voorzitter en griffier van de Eerste Kamer gehad. Het Rijksvastgoedbedrijf was daar (op verzoek van de Eerste Kamer) niet bij aanwezig. Aansluitend is gesproken tussen DOK en RVB. Daarin is terugkoppeling van het gesprek door art. 10.2.e Wob gegeven en gesproken over de voorkeur van DOK om het contract te ontvlechten.

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 10.2.g, art. 11 Wob

art. 11.1 Wob

Voor het vervolgtraject is het plan om restauratiearchitect | art. 10.2.e Wob van Rappange & Partners hoofdarchitect voor AZ en EK te maken. Beide gebruikers zijn hiermee akkoord. | art. 10.2.e Wob zal als hoofdarchitect voor het deel van de Raad van State optreden. Zij wordt op restauratiegebied ondersteund door | art. 10.2.e Wob Raad van State is hiermee akkoord.

Met Rappange & Partners zijn oriënterende gesprekken gevoerd. Het blijkt dat ze voldoende capaciteit in kunnen zetten. Achtervang kan ook georganiseerd worden. In de begeleiding kan de Rijksbouwmeester een rol spelen, zoals ook reeds was voorzien in de eerdere voorstellen met | art. 10.2.e Wob

art. 11.1 Wob

Datum

1 februari 2019

art. 10.2.b, art. 11 Wob

art. 10.2.e Wob

art. 10.2.e Wob

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

VERTROUWELIJK

Toetsrapportage Keuze-VO renovatie Grafelijke Zalen d.d. 1 oktober 2018

Versie	3.0
Datum	26 oktober 2018
Status	Definitief

Colofon

Versie 3.0

Bijlage(n) -

Auteurs Toetsteam Rijksvastgoedbedrijf

Discipline	Adviseurs
Adviesverantwoordelijke	
Ruimtelijk	
Architectuur	
Monumentenwaarde	
Stedenbouwkunde	
Techniek	
Bouwtechniek	
Bouwfysica	
Elektrotechniek en ICT	
Klimaattechniek	
Constructietechniek	
Brandveiligheid	
Beveiliging	
Duurzaamheid	
Transporttechniek	
Veiligheid en Gezondheid	

10.2e

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Samenvatting en conclusies.....	6
3. Opmerkingen Integraal.....	7
3.1. <i>Architectuur en bouwhistorische context bij ingrepen .....</i>	<i>7</i>
3.2. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Bouwkunde .....</i>	<i>8</i>
3.3. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Constructietechniek .....</i>	<i>9</i>
3.4. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Bouwfysica .....</i>	<i>10</i>
3.5. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Werktuigbouwkunde .....</i>	<i>10</i>
3.6. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Elektrotechniek en ICT .....</i>	<i>11</i>
3.7. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Brandveiligheid .....</i>	<i>12</i>
3.8. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Beveiliging .....</i>	<i>13</i>
3.9. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Transporttechniek .....</i>	<i>14</i>
3.10. <i>Inhoudelijk opmerkingen discipline Veiligheid (V&G).....</i>	<i>14</i>

1. Inleiding

Op 1 oktober jl. is door het ontwerpteam onder leiding van coördinerend architectenbureau Dok de ontwerphoofnotitie Keuze-VO renovatie Grafelijke Zalen aan de projectdirectie Renovatie Binnenhof en de Grafelijke Zalen gepresenteerd. In dit Keuze-VO wordt door het ontwerpteam een aantal richtinggevende opties voor verdere uitwerking en afronding van het Voorontwerp ter keuze voorgelegd. Het toetsteam van het Rijksvastgoedbedrijf heeft het Keuze-VO en de opties aan de ontwerpkeuzekaders getoetst en de resultaten daarvan in dit toetsrapport toegelicht.

Besluitvorming over deze opties vindt, via de stuurgroep renovatie Grafelijke Zalen, plaats in de Bestuurlijke Stuurgroep maar wordt middels de toets door het toetsteam van het Rijksvastgoedbedrijf inhoudelijk voorbereid. Het toetsteam van het Rijksvastgoedbedrijf heeft het Keuze-VO derhalve getoetst als:

- Advies aan de projectdirectie Renovatie Binnenhof;
- Input voor de toetsing door het Kwaliteitsteam;
- Feedback aan het ontwerpteam.

In dit rapport zijn de resultaten van de toets uitgewerkt en is besluitvorming voorbereid.

De belangrijkste toetsresultaten en conclusies worden mondeling en op hoofdlijnen middels een bondige presentatie aan de projectdirectie toegelicht. Ook krijgt de projectdirectie de beschikking over dit toetsrapport voor een nader inzicht in de hoofdlijnen.

De toetsresultaten worden middels dit toetsrapport eveneens gedeeld met het ontwerpteam. Het is van belang dat hierbij voldoende ruimte wordt gemaakt voor een dialoog om een effectieve overdracht van de bevindingen plaats te laten vinden. Het is hierna van belang dat het ontwerpteam op navolgbare wijze invulling geeft aan de bevindingen, zodanig dat dit bij een volgend toetsmoment herleidbaar is voor het Rijksvastgoedbedrijf en de gebruikers.

Beoordelingskaders en -criteria

Het VO-60% is getoetst aan de volgende inhoudelijke kaders:

- Definitiedocument Renovatie Binnenhof, versie d.d. oktober 2017, door Rijksvastgoedbedrijf;
- Objectvisie, Monumentale waarden en architectonische kwaliteit, versie maart 2015, door Rijksvastgoedbedrijf;
- Reikwijdte, versie d.d. 18 juni 2015, door Rijksvastgoedbedrijf;
- Verificatie Reikwijdte, versie d.d. 4 april 2018, door Rijksvastgoedbedrijf;
- Het integrale Programma van Eisen, bestaande uit:
  - Technisch Programma van Eisen Renovatie Binnenhof inclusief bijlagen, versie d.d. 25 juli 2017, door Rijksvastgoedbedrijf;
  - Addendum Technisch Programma van Eisen, versie 17 november 2017, door Rijksvastgoedbedrijf;
  - Functioneel Programma van Eisen Grafelijke Zalen, versie d.d. 28 september 2017, door de Grafelijke Zalen;
  - (concept) Functioneel Programma van Eisen Beveiliging Grafelijke Zalen inclusief bijlagen, versie d.d. 6 april 2018, door de Grafelijke Zalen;
  - Programma van Eisen Buitenruimten, versie december 2017, door Rijksvastgoedbedrijf.
- Structuurontwerp plus, hoofdpunten versie d.d. 28 november 2017, door Dok Architecten, inclusief de daaruit voortkomende besluiten:
  - Besluit Bestuurlijke Stuurgroep over Structuurontwerp Keuzelijst, versie d.d. 25 oktober 2017;
  - Toets Structuurontwerp Renovatie Binnenhof inclusief bijlagen, versie 8 september 2017, door Rijksvastgoedbedrijf.

- Technisch Structuurontwerp inclusief bijlagen, versie 21 augustus 2017, door Arup, inclusief de daaruit voortkomende besluiten:
  - Besluit Bestuurlijke Stuurgroep over Structuurontwerp Keuzelijst, versie d.d. 25 oktober 2017;
  - Toets Structuurontwerp Renovatie Binnenhof inclusief bijlagen, versie 8 september 2017, door Rijksvastgoedbedrijf.

De bouwkostenbegroting wordt separaat door het Rijksvastgoedbedrijf getoetst.

Als criterium bij de toets is de opdrachtverstrekking aan het ontwerpteam gehanteerd. In het bijzonder betreft dit de Annex 2 en de bijlagen 1, 2 en 3 bij de ABAA DNR 2005. Volgens deze criteria wordt -op hoofdlijnen benaderd- op de volgende inhoud en diepgang van het Voorontwerp getoetst:

- Ruimtelijke aspecten Voorontwerp
  - De functionele en ruimtelijke indeling van het gebouw;
  - De architectonische verschijningsvorm van het gebouw, in relatie tot de omgeving.
- Technische aspecten Voorontwerp
  - Ondersteuning VO-ontwikkeling op technische aspecten; het (integraal) formuleren van haalbare, doelmatige en effectieve conceptuele ontwerpuitgangspunten op het gebied van bouwtechniek, bouwfysica en akoestiek, elektrotechnische en klimaattechnische installaties, veiligheid (constructieve veiligheid, brandveiligheid en beveiliging), duurzaamheid en transportinstallaties.

Bij deze onderwerpen is het in stand houden van de monumentwaarde en de omgevingswaarde een voornaam aandachtspunt.

- De volgende hoofdvragen zijn bij de toets gehanteerd:
  - Voldoet het Voorontwerp aan de gestelde kaders en criteria?
  - Zijn de raakvlakken tussen het ruimtelijk en technisch deel van het Voorontwerp onderling voldoende afgestemd, zodanig dat sprake is van een integraal Voorontwerp?

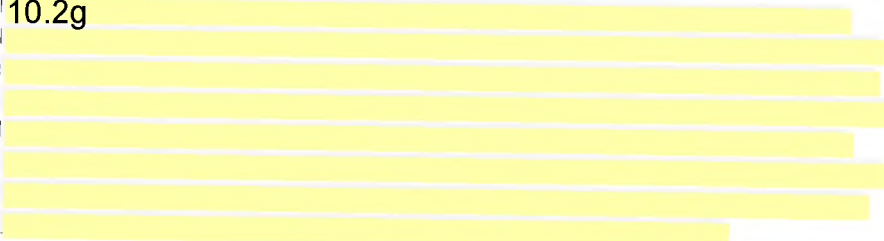
Raakvlakken met de planontwikkeling op complexniveau zijn beperkt getoetst, omdat de Voorontwerpen van de projectdelen II, III en de centrale energievoorzieningen (CEV) ten tijde van deze toets nog niet op een gelijkwaardig niveau zijn uitgewerkt.

2. Samenvatting en conclusies

Het Keuze-VO voor de renovatie van Grafelijke Zalen getuigt van grote betrokkenheid en inzet van alle betrokkenen en is met enthousiasme aan de gebruikers en het Rijksvastgoedbedrijf gepresenteerd. Het ontwerpteam is voortvarend en met gepaste zorg voor het gebouw en de gebruikers verder gegaan met de ontwerpthema's zoals eerder geschetst in het Structuur Ontwerp.

Het Keuze-VO toont de potentie van een aantal ruimtelijke ingrepen in de Grafelijke Zalen. Het biedt een aantal intelligent ingepaste en zorgvuldig uitgewerkte ingrepen, waarbij zowel de logistiek en oriëntatie als het gebruikskomfort fors verbetert. Tegelijkertijd laat het Keuze-VO zien dat op onderdelen nog nadere studie nodig is voor een optimaal passende uitwerking van deze ingrepen. De in het Keuze-VO geboden opties beiden hiervoor voldoende houvast.

Een aantal, bij technische uitwerking van het Keuze-VO gehanteerde uitgangspunten is in het Keuze-VO nog onvoldoende onderzocht, gevalideerd en/of uitgewerkt:

- 10.2g
- De in het Keuze-VO voorgestelde constructietechnische ingrepen zijn indicatief weergegeven, maar uitgewerkte principes van het constructieontwerp met (globale) dimensionering en validatie van bijbehorende uitgangspunten ontbreken.

In de beoordeling van het Keuze-VO is een voorkeur van de gebruikers en het Rijksvastgoedbedrijf zoveel als mogelijk uitgesproken. Hierbij wordt de richting aangehouden die bij tussentijdse presentaties en werkgroepbijeenkomsten aan het ontwerpteam is teruggekoppeld. Het ontwerpteam wordt gevraagd het Keuze-VO langs deze richting verder uit te werken. Gehanteerde aannames, uitgangspunten en ontwerpoplossingen dienen daarbij, voor zover daarover bij toetsing opmerkingen zijn geplaatst, door het ontwerpteam bij de gebruikers en het Rijksvastgoedbedrijf te worden gevalideerd.

3. Opmerkingen per discipline

3.1. Architectuur en bouwhistorische context bij ingrepen

Het Keuze-VO getuigt van grote inzet van alle betrokken partijen en is met enthousiasme en passie gepresenteerd. Toch toont het ruimtelijk ontwerp op een aantal aspecten nog beperkte diepgang in de uitwerking. Bij beoordeling van de in het Keuze-VO voorgestelde ruimtelijke en functionele ingrepen zijn onderstaande opmerkingen geplaatst:

- Het ontwerp biedt belangrijke verbeteringen ten opzichte van de huidige situatie. De routing en oriëntatie wordt fundamenteel verbeterd evenals de logistiek. Opgemerkt wordt dat de tweede verdieping en in het bijzonder de Weeskamer integraal toegankelijk dient te zijn;
- Het architectonisch ambitieniveau is hoog, er wordt in zekere zin een nieuwe wereld ingebracht in de huidige luchtplaats tussen Ridderzaal en het Rolzaalgebouw. De vraag werpt zich op: wordt er wel voldoende uitgegaan van de bestaande situatie en respect getoond aan het sobere en pure karakter van deze authentieke ruimte. Schiet hier de wens om een ceremoniële en representatieve route te creëren -hoe mooi in zichzelf ook- niet te ver door? Het architectonische resultaat lijkt het bestaande te ontkennen, of in ieder geval geen recht te doen;
- 10.1b
- 10.1b
- Het ontwerpteam wordt gevraagd een alternatief te onderzoeken;
- Het luchtbehandelingconcept/klimaatconcept voor de Ridderzaal lijkt valide qua basisopzet maar kent nog verschillende knelpunten en enkele strijdigheden voor wat betreft monumentale waarden. Van het grootste belang is over welke luchthoeveelheden het gaat: de getallen lopen 100% uiteen. Dit is ook bepalend voor het ruimtebeslag en de afmetingen van luchtkanalen. Dit dient op korte termijn in gezamenlijk overleg definitief bepaald en geaccordeerd te worden.

Kelder

- Het nieuwe stelsel van buitengelegen toegangstrappen oogt uitbundig en complex. Met meer rust en vanzelfsprekendheid in het vormenspel zou de architectuur aan kwaliteit kunnen winnen. De bestaande naastliggende diepe 10.1b wordt niet omarmt en ligt verweest terzijde: wordt hier een kans gemist? 10.1b
- Wat gebeurt er overigens met de smeedijzeren hekken? 10.1b
- Een klein apart trapje zou hiervoor volstaan;
- Vanuit functioneel gebruik is de in het keuze-VO gepresenteerde luifel boven de buitentrap niet nodig. Het argument dat de bezoeker alvast de jas uit kan trekken onder de luifel gaat niet op, omdat de luifel niet aansluit op de gevel. Bij regen moet de bezoeker nog steeds een stukje zonder luifel lopen;
- 10.1b
- De Voorkelder dient ook integraal toegankelijk te zijn, dat moet binnendoor te realiseren zijn. Bijvoorbeeld middels een zgn. risingstep-trap;
- De meeste publiekstoiletten zijn in de Bottelierskelder ondergebracht. Dat lijkt 'uit de route' en de capaciteit is erg beperkt. Feitelijk dienen er meer damestoiletten dan heretoiletten te worden gerealiseerd, gelet op (het verschil in) de gemiddelde gebruikstijd. Bovendien ontbreekt een werkkast. Het is vanuit functioneel gebruik wenselijk dat het voor bezoekers na binnenkomst zeer duidelijk is waar de garderobe en de sanitaire voorzieningen zich bevinden: dicht bij de entree en dicht bij de hoofdontsluiting: de lichthof. De voorkeursvariant voor sanitaire voorzieningen is optie 2. Het ontwerpteam wordt gevraagd deze variant verder uit te werken, en de genoemde nadelen (Dixie-achtige uitstraling en minder lege kelderruimten) hierbij te minimaliseren. Het mindervalide toilet is in alle varianten lastig bereikbaar vanuit de entreehal, deze zouden zich dicht bij de entree moeten bevinden;

- De inrichting/indeling van de lichthof is ingenieus. Er wordt bewonderenswaardig gewoekerd met de ruimte. Tegelijkertijd komt de vraag op: is deze compactheid wel geschikt voor een publiek gebouw? Op zo'n centraal punt zijn een bescheiden aantal toiletten met krap bemeten voorruimten. Hier ligt congestie op de loer;
- De bestaande toegangs- / entree ruimte en kelder onder de Haagtoren dient grotendeels beschikbaar te blijven 10.1b en zo beperkt als mogelijk in gebruik genomen te worden als ruimte voor techniek;
- Is de verkeersruimte voor de lift richting Kelderzaal voldoende voor rolstoelgebruikers?
- De nieuwe doorgangen in de zware keldermuren worden allen voorzien van zware lateien en nadien om bekleed en afgewerkt, waardoor schijnbaar grote nieuwe doorgangsportalen ontstaan. Deze wijken sterk af van alle bestaande doorgangen. Is een andere, meer "passende" oplossing met behoud van meer authentieke materie overwogen?

Eerste verdieping

- De opgang en route naar de Ridderzaal is ruimtelijk van hoge kwaliteit. De reden waarom de lift een geheel gesloten karakter gekregen heeft wordt echter gemist. Het ruimtelijke concept van lift en trappenstelsel met een eigen centrale balkenframe met hoekkolommen lijkt zeer valide, tegelijkertijd doet de gesloten wand, waarachter de lift gepositioneerd is, afbreuk aan dit concept;
- 10.1b
- Het voorstel om 10.1b is strijdig met de monumentale waarden van de ruimte. De strikspanten dienen volledig in het zicht te blijven. Hiervoor moet (en kan) een alternatief gevonden te worden;
- De geblokkeerde glas-in-loodvensters in het Van Oldebarneveldtrappenhuis zorgen ervoor dat het karakter (lichtval, sfeer) verandert en in kwalitatieve zin vermindert. Dit vraagt een hoogwaardige oplossing die recht doet aan deze monumentale opgang.

Tweede verdieping

- 10.1b
- Het aanzicht van het nieuwe dak in het lichthof oogt helder maar de benodigde aansluitingen zijn dat (naar verwachting) niet! Het dakconcept betekent in feite dat er een ruimtelijke breuk ontstaat in de lifthof onder en boven dit dakframe. Dat terwijl de kwaliteit van de bestaande ruimte juist haar verticaliteit en continuïteit is. Dit blijkbaar dwingende architectonische concept wordt als strijdig met de ruimtelijke kwaliteit van het bestaande gezien.

Derde verdieping Ontbreekt.

3.2. Inhoudelijk opmerkingen discipline Bouwkunde

In het Keuze-VO is zeer beperkt uitwerking opgenomen van een inventarisatie van bouwkundige gebreken en onderzoeksresultaten naar de oorzaak van gebreken. Bouwkundige gebreken kunnen deel uitmaken van het integrale afwegingskader waarlangs ontwerpingsrepen kunnen worden verantwoord. Een inventarisatie van bouwkundige gebreken en een onderzoek naar bouwkundige gebreken, alsmede het (globaal) bepalen en uitwerken

van raakvlakken met het afwegingskader waarlangs ontwerpingrepen worden verantwoord, dienen onderdeel uit te maken van het Voorontwerp.

De gestelde opgave het zoveel mogelijk integraal toegankelijk maken van het complex is in het voorkeursmodel onvoldoende gerealiseerd en voldoet daarmee niet aan de reikwijdte. In de fase Definitief Ontwerp dient het ontwerp verder te worden uitgewerkt op aspecten bij integrale bruikbaarheid. Denk daarbij bijvoorbeeld aan bedieningselementen en -hoogten, ergonomie en informatievoorzieningen. Hierbij dient de norm ITS (versie 2018) als uitgangspunt.

3.3. Inhoudelijk opmerkingen discipline Constructietechniek

In het Keuze-VO worden ten aanzien van constructietechniek nog voornamelijk aannames gehanteerd. Aannames dienen, voor zover deze als een risico voor de uitwerking van een Voorontwerp kunnen worden beoordeeld, in overleg met het Rijksvastgoedbedrijf en -waar noodzakelijk- met de gebruiker door feitelijk onderzoek te worden gestaafd. Er worden aanzienlijke risico's geconstateerd ten gevolge van de vele aannames ten aanzien van bijvoorbeeld de funderingen en kelders. Er zijn nog geen onderzoeksvragen zijn bij het Rijksvastgoedbedrijf onder de aandacht gebracht.

Het ontwerpteam wordt gewezen op de Constructieve Speerpunten, e.e.a. volgens de opdracht:

- o Dossier op orde: overzicht laten en bijbehorend inschatting van risico's ontbreken;
- o Constructieve eigenschappen inzichtelijk per object: inzicht in toelaatbare vloerbelastingen en stabiliteitsonderdelen ontbreken. Dit is essentieel om ontwerpkeuzes te kunnen verantwoorden.

Bij toetsing zijn voorts de volgende zaken opgetekend:

- De constructies die aangepast / toegevoegd moeten worden zijn indicatief weergegeven, maar principes van het constructieontwerp met (globale) dimensionering en de bijbehorende uitgangspunten en specifieke aandachtspunten / risico's ontbreken;
- Niet duidelijk gespecificeerd is welke bestaande bouwdelen constructief gebruikt worden voor de opvang van nieuwe bouwdelen; is bekeken of (op haalbaarheidsniveau) bestaande constructies de belastingen vanuit nieuwe bouwdelen kunnen dragen?
- Welke tijdelijke voorzieningen zijn benodigd voor de uitvoering van vooral ondergrondse bouwdelen?
- Welke principes zijn bedacht om nieuwe ondergrondse constructies (waterdicht) aan te sluiten op bestaand?
- 10.1b [redacted]
- 10.1b [redacted]
- [redacted]
- [redacted]
- Zijn er grenzen aan het gewicht van trappen, vloeren en glaskap van het nieuwe lichthof in relatie tot de bestaande situatie en hoe is hierop geanticipeerd?
- Komt de nieuwe liftput in het lichthof tot onder het bestaande funderingsniveau en wat betekent dit voor ontwerp en uitvoering?
- Is er een (waterdichte) put nodig voor het hefplateau voor expeditie en toegang mindervaliden? Komt deze put voor het hefplateau tot onder het bestaande funderingsniveau en wat betekent dit voor ontwerp en uitvoering?

- Welke minimale tussenafstand is aangehouden van nieuwe (lift)putten t.o.v. bestaande fundering?
- Is er risico op opdrijven van de nieuwe ondergrondse entree en zo ja, hoe wordt dit dan voorkomen?
- Wat wordt er precies bedoeld met het aanpassen van eisen indien de belastingen uit de nieuwe functie en indeling daar aanleiding toe geeft ? Wordt hier voorgesteld om de werkelijke gewichten van bijvoorbeeld installatie componenten te hanteren, in plaats van de toepassing van meer generieke ontwerpbelastingen die worden gebruikt in nieuwbouwsituaties?
- Indien er gekozen wordt voor maatwerk bijvoorbeeld ten aanzien van gewichten van installatiecomponenten, hoe wordt dan de flexibiliteit naar de toekomst geborgd ? Voorkomen moet worden dat voor (te verwachten) maatregelen in het kader van beheer en onderhoud, later constructieve versterkingen nodig zijn die beter in de renovatie meegenomen kunnen worden;
- Volgens welke gevolgklasse worden de nieuwe en bestaande constructies rekenkundig getoetst?
- Worden er nog robuustheidsanalyses voor nieuwe en bestaande constructies uitgevoerd, afgestemd op de gevolgklasse ?
- Welke constructieve brandwerendheidseisen zijn van toepassing en wat betekent dit voor bestaande constructies?

3.4. Inhoudelijk opmerkingen discipline Bouwfysica

De bouwfysische onderbouwing van het ontwerp dient nog uitgewerkt te worden. Op het ter toetsing aangeboden gespreksverslag zijn geen opmerkingen.

3.5. Inhoudelijk opmerkingen discipline Werktuigbouwkunde

Het Keuze-VO dient verder uitgewerkt te worden op basis van het inmiddels vastgestelde aantal gebruikers per zaal / ruimte. Voor de Ridderzaal zal doorgerekend moeten worden wat de installatietechnische gevolgen zijn bij een "gemiddeld gebruik", 10.1b

Verder geldt nog steeds de afweging of deze installatie bij dit aantal personen haalbaar is qua ruimte, inpassing en gevolgen voor het monument.

Bij toetsing zijn voorts de volgende zaken opgetekend:

- Van de gekozen oplossingen (pagina 24, varianten, o.a. de voorkeursvariant 4) is nog onvoldoende in de praktijk getoetst of dit ruimtelijk en technisch haalbaar is. Dit is een belangrijke stap om de overweging / haalbaarheid van alle omschreven opties beter te beoordelen en hierin een keuze te kunnen maken;
- Over het principe duurzaamheid wordt in het gehele document niet gesproken. Er wordt verwacht dat er een beoordeling en analyse plaatsvindt van mogelijke (eenvoudige) opties, inclusief een afweging waarom opties afvallen. Mogelijk voorbeelden: lage temperatuur verwarming, hoge temperatuur koeling, energie besparende maatregelen met verlichting e.d.;
- (Keuze-VO, bijlage 1, pagina 7) De aangehouden prioritering van uitgangspunten klopt niet. Er geldt de volgende volgorde: b t/m f, e;
- (Keuze-VO, bijlage 1, pagina 8) In het Keuze-VO staat: *"Kwaliteit: Volledige afstemming met betrekking tot techniekruimten en schachten heeft nog niet plaatsgevonden met architect en gebruiker."*. Dit dient alsnog te worden uitgewerkt in het Voorontwerp;
- 10.2g
- (Keuze-VO, bijlage 1, pagina 18) Het uitgangspunt m.b.t. een alternatieve luchtcapaciteit is zeker een mogelijke denkrichting. Er wordt in het Technisch Programma van Eisen ook

gevraagd om een minimum aan te houden van Arbo-eisen rijk, dit is uiteraard echter voor kantooromgeving. Waar is de 23,4 m³/uur voor een kerkomgeving vastgelegd? Norm, aanbeveling?

- (Keuze-VO, bijlage 1, pagina 19) Voor verwarming, koeling en ventilatie is flexibiliteit voor dit gebouw inderdaad niet van toepassing. Voor Binnenklimaat zijn er wel eisen gesteld in het Technisch Programma van Eisen, onderdeel Comfort;
- 10.1b
- 10.1b

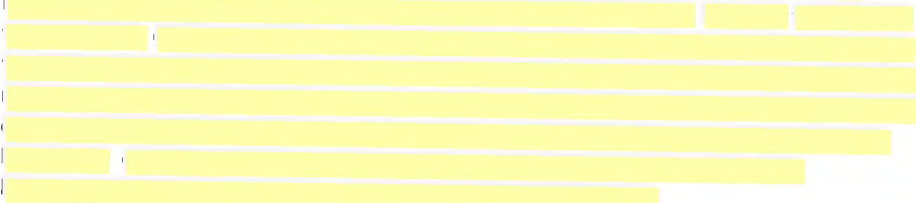
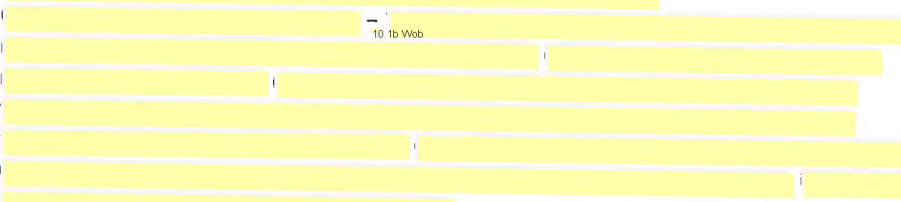
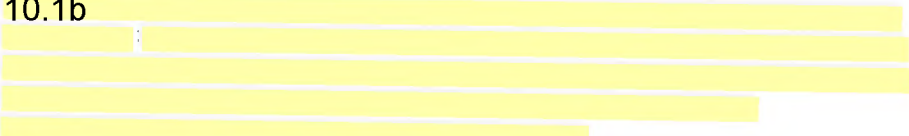
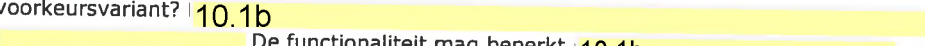
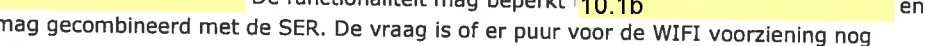
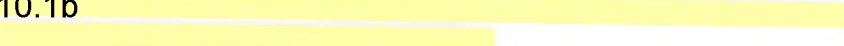
3.6. Inhoudelijk opmerkingen discipline Elektrotechniek en ICT

Het ontwerpteam lijkt nog te worstelen met de uitwerking van het Technisch Programma van Eisen in relatie tot een pragmatisch gebruik in de Grafelijke Zalen. Dit is begrijpelijk maar leidt wel tot een Keuze-VO dat op veel punten voorziet in een veel te forse projectie van elektrotechnische installaties en ICT-voorzieningen. Het ontwerpteam dient dit in nader overleg met het Rijksvastgoedbedrijf nader uit te werken.

Voorts wordt opgemerkt:

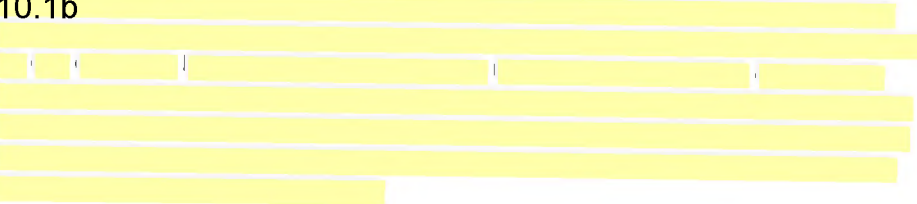
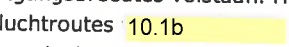
- 10.1b
- In het Keuze-VO staat vermeld dat uit de eisenanalyse 10.2g blijkt dat de gestelde eisen voor dit project niet eenduidig en projectspecifiek zijn vastgesteld. Waarom is dat niet eerder opgemerkt en welke eisen voor het project zijn nu gehanteerd en toegepast?
- 10.1b

10.1b

- **10.1b**
- Er dient nader overleg plaats te vinden met de gebruiker en het Rijksvastgoedbedrijf over de positie van de trafo;
- **10.1b**
- De voorkeursvariant op pagina 69 is anders dan op pagina 73. Welke is nu de voorkeursvariant? **10.1b** De functionaliteit mag beperkt **10.1b** en mag gecombineerd met de SER. De vraag is of er puur voor de WIFI voorziening nog behoefte is aan meerdere SER's. het huidige WIFI netwerk is weliswaar net aangelegd, maar na de renovatie al weer verouderd. Er dient rekening te worden gehouden met flexibiliteit in te plaatsen aansluitpunten. Reken ook op twee benodigde outlets per access point;
- **10.1b**

3.7. Inhoudelijk opmerkingen discipline Brandveiligheid

Bij beoordeling van het Keuze-VO wordt in algemene zin het volgende opgemerkt:

- **10.1b**
- Vanwege de nieuwe entree aan de zijde Hofpoort kunnen er tijdens Prinsjesdag nog maar twee (in plaats van vier) tijdelijke trappen geplaatst worden. Er zal middels een opvang- en doorstroomcapaciteitsberekening gemotiveerd moeten worden dat de nieuwe uitgangsbreedtes volstaan. Het ontwerpteam dient er rekening mee te houden dat de vluchtroutes **10.1b** waarschijnlijk een erg lage doorstroming mogelijk maken;
- Voorzieningen voor het voorkomen van brand en rookverspreiding dienen nog uitgewerkt te worden.

3.8. Inhoudelijk opmerkingen discipline Beveiliging

De beschrijving van het keuze-VO Beveiliging in termen van maatregelen wijkt af van het Functionele Programma van Eisen Beveiliging. De nadruk ligt onjuist op de bestaande situatie en het kostenaspect, en onvoldoende op de zingeving vanuit hoofdstuk 1 van dit PvE. Van belang is dat in eerste instantie conform het Functionele Programma van Eisen Beveiliging een Voorontwerp wordt uitgewerkt, met name op bouwkundige en ruimtelijke aspecten uitgewerkt. Aanvullend is er de mogelijkheid om hier onderbouwd van af te wijken, indien de consequenties in termen van (rest)risico's en kosten inzichtelijk en goedgekeurd zijn door het Rijksvastgoedbedrijf en de Grafelijke Zalen.

10.1b

10.1b

3.9. Inhoudelijk opmerkingen discipline Transporttechniek

In transporttechnisch opzicht is het plan nog niet op het niveau Voorontwerp. De technische specificaties en de hoofdkenmerken van de lift in de lichthof en het hefplateau bij de expeditie ontbreken nog, afgezien van afmetingen van de liftkooi en het plateau. De bouwkundige situatie is op tekening wel zodanig uitgewerkt dat zichtbaar is dat de noodzakelijke ruimte en voorzieningen aanwezig zijn of kunnen worden gerealiseerd, met een min of meer standaard uitwerking van de transporttechnische installaties. Het ontwerpteam dient de technische gegevens van de installaties nader uit te werken.

3.10. Inhoudelijk opmerkingen discipline Veiligheid (V&G)

Bij beoordeling van het Keuze-VO wordt in algemene zin het volgende opgemerkt:

- (RI&E Definitie- en ontwerpfasen, model A, pagina 3) In de ontwerpfase Voorontwerp moet worden bepaald of aan de buitengevels moet worden gewerkt, ook aan de zijde van de Hofvijver. Zo ja, dan moet er een inschatting worden gemaakt wat voor werkzaamheden dat zullen zijn en met welke maatregelen dat eventueel zou kunnen/moeten worden gedaan;
- (RI&E Definitie- en ontwerpfasen, model A, pagina 5) Bij benoemde risico's: wanneer worden deze onderzoeken e.d. gedaan?
- (RI&E Definitie- en ontwerpfasen, model A, pagina 8, par. 1.8 Milieu) Toevoegen materialen met chroom-6 bevattende oppervlakteafwerking;
- (RI&E Definitie- en ontwerpfasen, model A, pag. 10, par. 2.3 Instabiliteit, kolom Voorontwerp) Hier moet ook al meer informatie staan wat de draagkracht is van vloeren,

welke vloeren, e.d. Ook kan er instabiliteit ontstaan door verhogen van kappen, inbrengen stalen liggers e.d. Graag explicieter vermelden.

- (RI&E Definitie- en ontwerpfasen, model A, pag. 11, par. 3.1 Onderhoud, kolom Voorontwerp) Indien er nieuwe LBK's worden geplaatst, waar dan ook, hoe is dan de veilige bereikbaarheid, inspectie /vervanging voorzien? Zijn glazen daken e.d. bereikbaar, beloopbaar binnen het kader van schoonmaken e.d.? Hoe is de bereikbaarheid van de dakkapellen voorzien, in het kader van onderhoud? Er komt een dichte distributiegoot. De breedte is bekend, de hoogte niet. Gemakkelijk en veilig toegankelijk ingeval onderhoud / reparatie / vervanging moet worden gedaan?

Aan de leden van

Rijksvastgoedbedrijf
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
art. 10.2.e Wob

rijksover

held.nl

Datum

28 november 2018

verslag

gesprek DOK - RVB

Vergaderdatum en-tijd 27 november 2018 13:15
Vergaderplaats Korte Voorhout 7, Den Haag

Aanwezig

Liesbeth van der Pol

art. 10.2.e

art. 10.2.e Wob

Pieter Dijckmeester

art. 10.2.e Wob

1. Opening

Roger Mol heet iedereen welkom

2. Voorstellen

De aanwezigen stellen zich kort voor:

Liesbeth van der Pol, architect

art. 10.2.e Wob, jurist, adviseur DOK

art. 10.2.e, architect partner DOK

Roger Mol, directeur Transacties en Projecten RVB

Pieter Dijckmeester, projectdirecteur renovatie Binnenhof RVB

art. 10.2.e Wob, projectmanager renovatie Binnenhof RVB

Roger Mol stelt voor het gesprek te splitsen in een deel waar we de reactie van DOK op de brief van het RVB bespreken en een deel hoe we verder gaan. Aanwezigen gaan hiermee akkoord.

10.2e Wob vraagt welk doel dit gesprek heeft en of er ruimte is om tot andere oplossingen te komen. Roger Mol geeft aan dat het RVB altijd het gesprek aangaat om formeel zaken of voorgestelde wijzigingen te bespreken. Zo ook dit gesprek, waarna het altijd mogelijk is nieuwe afspraken te maken over wat in de brief geschreven is.

Datum
28 november 2018

3. Reflectie op brief RVB
art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.1.b, art. 10.2.g, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

Datum
28 november 2018

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

Datum
28 november 2018

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

4. Hoe gaan we verder?

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

Datum
28 november 2018

5. Vervolgafspraken

Vrijdag 30 november wordt verder gesproken tussen DOK en Rijksvastgoedbedrijf.

Na de vergadering is het volgende afgesteld inzake de vervolgafspraken:

Roger Mol en Pieter Dijkmeester kunnen niet aanwezig zijn.

Aanvang: 14:00 uur

Locatie: Turfmarkt 244, Den Haag

aanwezig: Liesbeth van der Pol, architect / partner DOK
art. 10.2.e Wob, architect / partner DOK
art. 10.2.e Wob, adviseur DOK
art. 10.2.e Wob, Projectmanager RVB
art. 10.2.e Wob, manager kwaliteitsbeheersing RVB
art. 10.2.e Wob, projectmanager RVB

Aan de leden van

Rijksvastgoedbedrijf
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon
art. 10.2.e Wob

@rijksover

held.nl

Datum
28 november 2018

verslag

gesprek DOK - RVB

Vergaderdatum en-tijd 30 november 2018 14:00
Vergaderplaats Turfmarkt 244, Den Haag

Aanwezig
Liesbeth van der Pol

art. 10.2.e Wob

1. Opening

art. 10.2.e Wob heet iedereen welkom. Omdat Roger Mol en Pieter Dijkmeester niet aanwezig konden zijn is –in overleg- besloten dat art. 10.2.e Wob namens het Rijksvastgoedbedrijf aanwezig.

2. Voorstellen

Korte voorstelronde voor de nieuwe aanwezigen:

Liesbeth van der Pol, architect

art. 10.2.e Wob, jurist, adviseur DOK

art. 10.2.e Wob, architect partner DOK

art. 10.2.e Wob, projectmanager renovatie Binnenhof RVB

art. 10.2.e Wob, manager projectbeheersing renovatie Binnenhof RVB

Iedereen kent art. 10.2.e Wob

3. Te bespreken onderwerpen

art. 10.2.e Wob geeft aan dat vanochtend Dok een reactie op de brief heeft gestuurd als voorbereiding op het gesprek. Hij bedankt Dok daarvoor. De afgelopen uren is de reactie ook bestudeerd en besproken.

In het gesprek van dinsdag jongstleden heeft Roger Mol vier onderwerpen genoemd waarlangs deze bespreking zou lopen.

Datum
28 november 2018

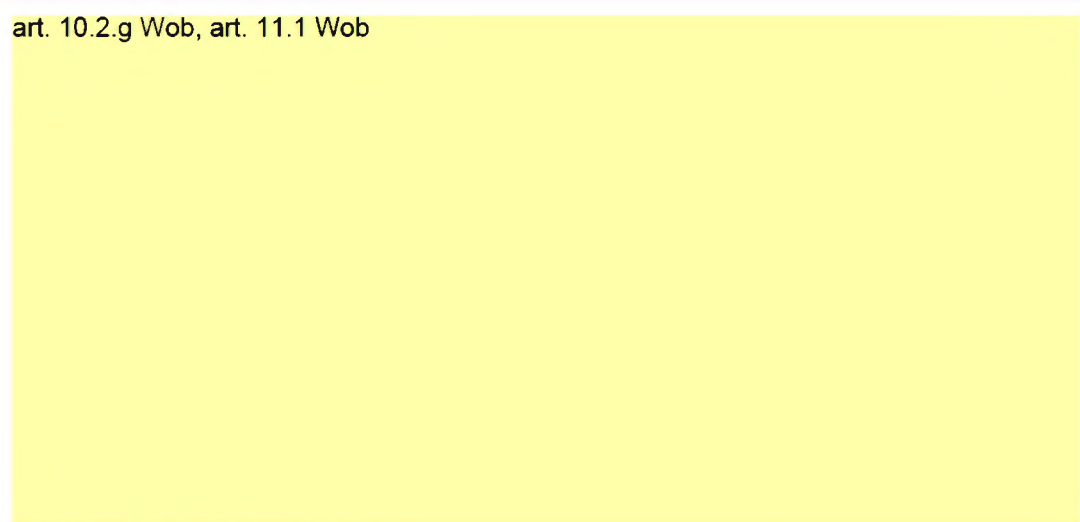
Het gaat om:

1. Coördinerend architect
2. hoofdarchitect Eerste Kamer
3. hoofdarchitect Raad van State
4. hoofdarchitect AZ

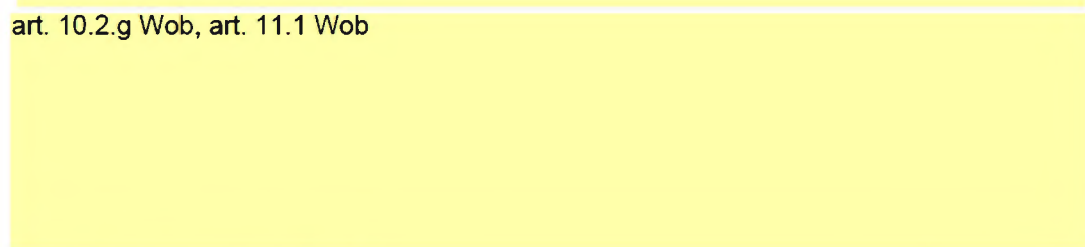
art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

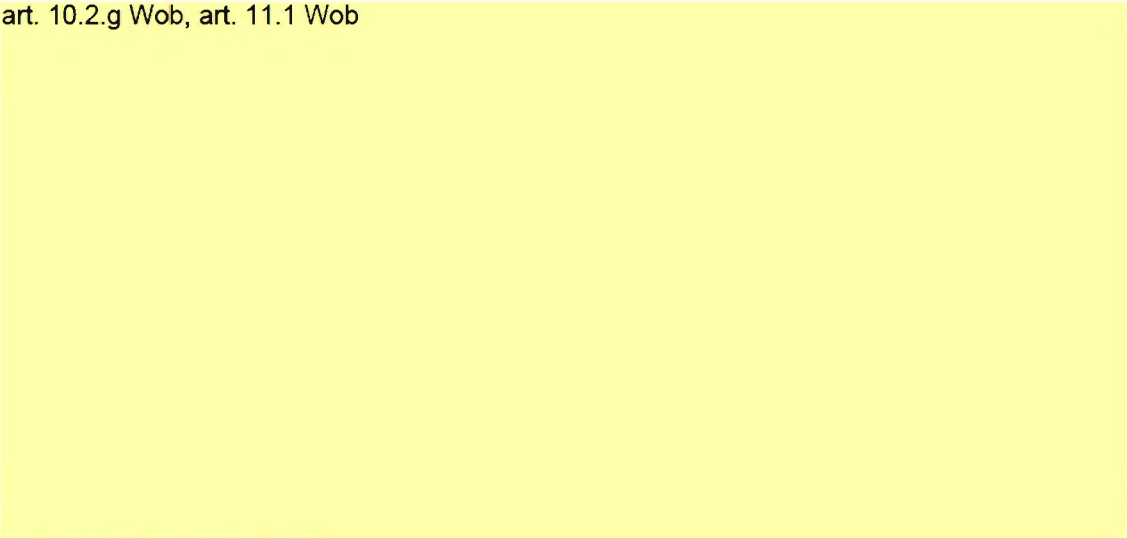

Datum
28 november 2018

art. 10.1.b, 10.2.g, 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

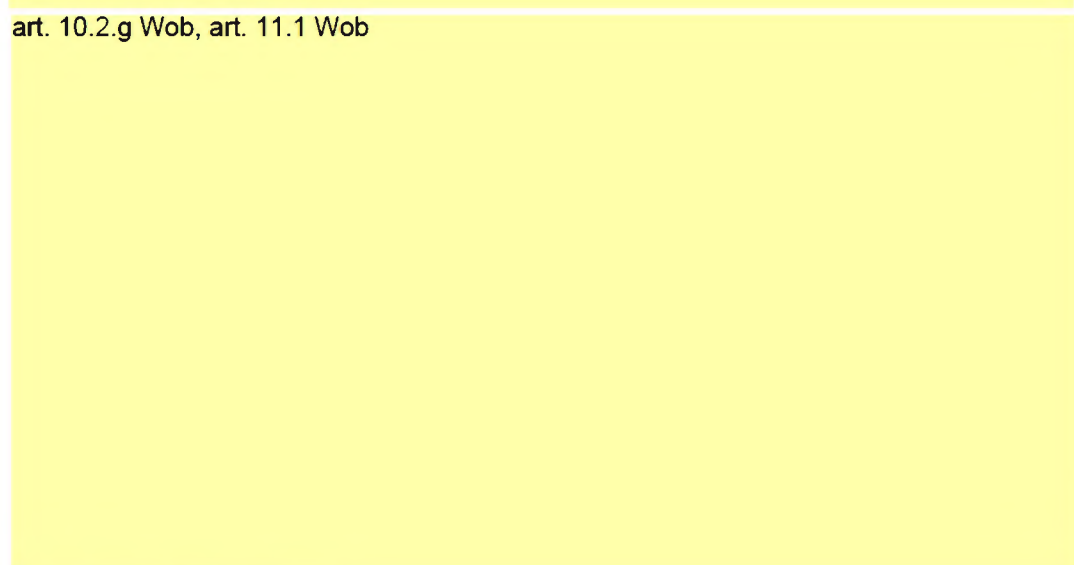

Datum
28 november 2018

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

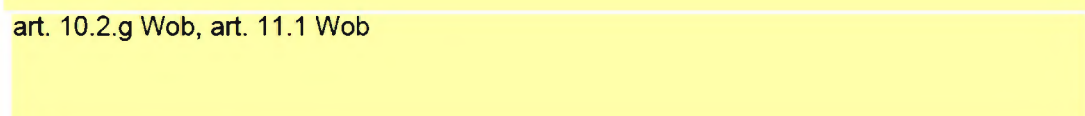
art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

4. Vervolgafspraken

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

Datum

28 november 2018

art. 10.2.g Wob, art. 11.1 Wob

- Van de twee gesprekken op 27 en 30 november wordt door art. 10.2.e Wob verslag gemaakt en het concept wordt maandag 3 december verspreid.

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 16169 2500 BD Den Haag

Office for Metropolitan Architecture
Ter attentie van
Mevrouw Ellen van Loon
Heer Bokelweg 149
3032 AD Rotterdam

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

drs. P.N.M. Dijkmeester MBA

10.2e

Ons briefkenmerk
704853

KvK nummer
65890604

BTW nummer
NL8563.05.765.B.01

Datum 14 februari 2019

Betreft Project Renovatie Binnenhof – opdracht, uw brief d.d. 040219

Geachte mevrouw Van Loon, beste Ellen,

Wij hebben jouw brieven van 21 januari en 4 februari 2019 ontvangen en hebben kennisgenomen van de door jou geschetste zorgen.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft jou gevraagd op te treden als coördinerend architect, en heeft daarnaast zoals je weet vanaf de start van het renovatieproject steeds het voornemen gehad 10.2e bij het ontwerp te betrekken. Met jou is de samenwerking en de verdeling van de werkzaamheden tussen jou en 10.2 meerdere keren verkennend besproken. In lijn hiermee heeft het e projectteam hard gewerkt om deze samenwerking met en de betrokkenheid van 10.2e bij dit project te concretiseren en om tot een goede verdeling te komen.

Een en ander heeft er in geresulteerd dat het Rijksvastgoedbedrijf voor het kerstreces een voorstel heeft gedaan aan 10.2e met betrekking tot zijn betrokkenheid bij het ontwerp van gebouwdeel N. Op vrijdag 21 december 2018 is dit voorstel in een persoonlijk gesprek door 10.2e en mij aan jou toegelicht. Hierbij is ook aan de orde gekomen dat 10.2e een review van het Voorontwerp mag maken in verband met zijn auteursrechten.

Op dit moment is er nog geen overeenstemming met 10.2e. In afwachting daarvan zijn zoals je aangeeft reeds voorbereidingen getroffen voor de start van de genoemde review. Hiermee samenhangend heeft het projectbureau van de Tweede Kamer aan 10.2 toegang verleend tot hun gebouwcomplex en daar een projectlocatie aan hem toegewezen.

Na overeenstemming met 10.2 zal ik jou verder informeren en uitnodigen voor nader overleg over de consequenties voor de planning van de planfasen met name de afronding van het Voorontwerp, de start van het Definitief Ontwerp en de consequenties van het herzien van het Functioneel Programma van Eisen door de Tweede Kamer.

Dan zullen ook de mogelijkheden om tijdsverlies zo beperkt mogelijk te houden en jouw voorstel voor een 'tussenfase' aan de orde komen. Als voorbereiding

hiervan heeft mijn projectteam maandag 4 februari jl. een eerste overleg met jou gehad en heb jij op 8 februari jl. een eerste conceptvoorstel gedaan.

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Het Rijksvastgoedbedrijf zal zich onverminderd inspannen om vertraging en verstoringen van het project waar mogelijk te voorkomen. Daarbij is ook om de volledige medewerking van de Tweede Kamer gevraagd.

Ik hoop jouw brieven hiermee voldoende te hebben beantwoord en ik nodig jou graag uit om bij vragen met ons daarover in gesprek te gaan. Ik vertrouw op een goede voortzetting van het project en samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Hoogachtend,
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
10.2e Wob

Pieter Dijkmeester
Projectdirecteur Renovatie Binnenhof

OMA

Rijksvastgoedbedrijf

T.a.v. mw. A. Bertram en dhr. P. Dijckmeester

Postbus 16169

2500 BD 'S-GRAVENHAGE

tevens per e-mail aan: 10.2e @rijksoverheid.nl; 10.2e @rijksoverheid.nl

Rotterdam, 4 februari 2019

Betreft: Renovatie Tweede Kamer - opdracht

Geachte mevrouw Bertram en heer Dijckmeester,

10.2e Wob, 11.1 Wob

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

11.1

Heer Bokelweg 149
3032 AD Rotterdam - The Netherlands
t +31 10 243 8200 - f +31 10 243 8202
10. @oma.com - www.oma.eu

OMA

10.2e Wob, 11.1 Wob

Met vriendelijke groet,
10.2e Wob

Ellen van Voon

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 16169 2500 BD Den Haag

Office for Metropolitan Architecture
Ter attentie van
Mevrouw Ellen van Loon
Heer Bokelweg 149
3032 AD Rotterdam

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 16169
2500 BD Den Haag
www.rijksvastgoedbedrijf.nl

Contactpersoon

drs. P.N.M. Dijkmeester MBA

T **10.2e**

Ons briefkenmerk

704853

KvK nummer

65890604

BTW nummer

NL8563.05.765.B.01

Datum 14 februari 2019

Betreft Project Renovatie Binnenhof – opdracht, uw brief d.d. 040219

Geachte mevrouw Van Loon, beste Ellen,

Wij hebben jouw brieven van 21 januari en 4 februari 2019 ontvangen en hebben kennisgenomen van de door jou geschetste zorgen.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft jou gevraagd op te treden als coördinerend architect, en heeft daarnaast zoals je weet vanaf de start van het renovatieproject steeds het voornemen gehad **10.2e Wob** bij het ontwerp te betrekken. Met jou is de samenwerking en de verdeling van de werkzaamheden tussen jou en **10.2** meerdere keren verkennend besproken. In lijn hiermee heeft het e projectteam hard gewerkt om deze samenwerking met en de betrokkenheid van **10.2e Wob** bij dit project te concretiseren en om tot een goede verdeling te komen.

Een en ander heeft er in geresulteerd dat het Rijksvastgoedbedrijf voor het kerstreces een voorstel heeft gedaan aan **10.2e Wob** met betrekking tot zijn betrokkenheid bij het ontwerp van gebouwdeel N. Op vrijdag 21 december 2018 is dit voorstel in een persoonlijk gesprek door **10.2e Wob** en mij aan jou toegelicht. Hierbij is ook aan de orde gekomen dat **10.2e Wob** een review van het Voorontwerp mag maken in verband met zijn auteursrechten.

Op dit moment is er nog geen overeenstemming met **10.2e Wob**. In afwachting daarvan zijn zoals je aangeeft reeds voorbereidingen getroffen voor de start van de genoemde review. Hiermee samenhangend heeft het projectbureau van de Tweede Kamer aan **10.2e Wob** toegang verleend tot hun gebouwcomplex en daar een projectlocatie aan hem toegewezen.

Na overeenstemming met **10.2e Wob** zal ik jou verder informeren en uitnodigen voor nader overleg over de consequenties voor de planning van de planfasen met name de afronding van het Voorontwerp, de start van het Definitief Ontwerp en de consequenties van het herzien van het Functioneel Programma van Eisen door de Tweede Kamer.

Dan zullen ook de mogelijkheden om tijdsverlies zo beperkt mogelijk te houden en jouw voorstel voor een 'tussenfase' aan de orde komen. Als voorbereiding

hiervan heeft mijn projectteam maandag 4 februari jl. een eerste overleg met jou gehad en heb jij op 8 februari jl. een eerste conceptvoorstel gedaan.

Het Rijksvastgoedbedrijf zal zich onverminderd inspannen om vertraging en verstoringen van het project waar mogelijk te voorkomen. Daarbij is ook om de volledige medewerking van de Tweede Kamer gevraagd.

Ik hoop jouw brieven hiermee voldoende te hebben beantwoord en ik nodig jou graag uit om bij vragen met ons daarover in gesprek te gaan. Ik vertrouw op een goede voortzetting van het project en samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Hooga
Minister van Buitenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

Pieter Dijkmeester
Projectdirecteur Renovatie Binnenhof

Rijksvastgoedbedrijf

Directie Transacties en
Projecten

10.2e Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: donderdag 18 oktober 2018 13:33
Aan: 10.2e Wob
Onderwerp: RE: Renovatie Binnenhof, BBC in week 44

Hi 10.2
Weet je waarom OMA niet zelf, samen met Pieter, die toelichting mag geven?
groet 10.2e
Wob

Van: 10.2e Wob
Verzonden: donderdag 18 oktober 2018 13:28
Aan: 10.2e Wob ; 10.2e Wob
CC: 10.2e Wob ; Alkemade, Floris
Onderwerp: Renovatie Binnenhof, BBC in week 44

Dag 10.2 en 10.2e
Op vrijdag 29 of dinsdag 30 oktober zal er hoogstwaarschijnlijk een overleg van de Bouwbegeleidingscommissie (BBC) van de Tweede Kamer gepland worden.
Die BBC dient ter voorbereiding van een vergadering van het Presidium TK later in die week.
De Tweede kamer moet de datum en het precieze tijdstip nog vaststellen.
De BBC overleggen beginnen meestal om 16.30 uur in het TK gebouw.

Het BBC heeft gevraagd of Floris en Pieter Dijckmeester het voorstel, van OMA, voor de plaatsing van de keukens/restaurants willen toelichten.
Kunnen jullie me nu al de mogelijkheden (en de mogelijkheden tot eventueel 'schuiven') in de agenda van Floris doorgeven?
Graag jullie reactie,

Groet
10.2
e